

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**MATERIALS OF THE 3 INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ
КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING EDUCATIONAL
COMPONENTS OF SOCIAL AND HUMANITARIAN SPHERE
IN HIGHER EDUCATION**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

М. ХЕРСОН

05 ЧЕРВНЯ 2025

Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING EDUCATIONAL COMPONENTS OF
SOCIAL AND HUMANITARIAN SPHERE
IN HIGHER EDUCATION**

Збірник матеріалів конференції

**05 червня 2025 р.
Херсон, Україна**

**June 05, 2025
Kherson, Ukraine**

У збірнику представлено матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі», яка відбулася у м. Херсоні 05 червня 2025 р. і була присвячена актуальним питанням викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування в закладах вищої освіти.

Матеріали збірника розраховано на викладачів, здобувачів вищої освіти, фахівців науково-дослідних установ.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Автори публікацій несуть повну відповідальність за достовірність фактичної та цифрової інформації, власних імен, географічних назв, цитат та інших відомостей.

Матеріали збірника затверджено рішенням засідання кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (протокол №12 від 03 червня 2025 р.) та рішенням Вченої ради Херсонської державної морської академії (протокол №11 від 26 червня 2025 р.).

Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2025 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2025. 172 с.

The proceedings present a collection of papers of the 3rd International Scientific and Practical Conference “Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education”, which took place in the city of Kherson on June 05, 2025, and was devoted to the up-to-date issues of teaching educational components of social and humanitarian sphere at higher education institutions.

The proceedings will be practical for teachers, students, and specialists of research institutions.

A collection of papers is printed and published in an author’s edition. The authors of papers are fully responsible for the adequacy of factual and digital information, proper names, place names, quotations and other information.

The proceedings are approved by the decision of the meeting of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy of Kherson State Maritime Academy (Minutes No. 12 as of June 03, 2025), and the decision of the Academic Council of Kherson State Maritime Academy (Minutes No. 11 as of June 26, 2025).

Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education [Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference on June 05, 2025, Kherson]. Kherson: Kherson State Maritime Academy, 2025. 172 pp.

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги!

Вашій увазі пропонується збірник матеріалів III-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі», яка відбулася у м. Херсоні 05 червня 2025 р. в онлайн-режимі. В організації та роботі конференції взяли участь представники провідних закладів вищої освіти України, Великої Британії, Литви, Грузії, Туреччини.

Досвід, яким поділилися учасники конференції, адресовано фахівцям, чия діяльність пов'язана з інноваційними та інформаційними технологіями в розвитку освітніх компонентів викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі. Цей науковий захід має на меті сприяти вдосконаленню критичного погляду на викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі. Озвучені ідеї, думки, дослідження, практики та пропозиції можуть спрямувати цю сферу в новому напрямі.

Основним завданням конференції було обговорення широкого кола нових наукових і практичних результатів застосування інновацій у процесі викладання соціальних і гуманітарних наук у сфері вищої освіти; обмін думками та пошук актуальних тем наукових досліджень; установлення та розвиток контактів у сфері наукового співробітництва між закладами вищої освіти, науковими установами України та зарубіжжя. Особливістю конференції було застосування відкритого формату з презентаціями, воркшопами, вебінарами та дискусійними форумами, а також активне залучення здобувачів освіти до розробки найбільш актуальних напрямів наукових досліджень даної проблематики.

Програма конференції передбачала проведення пленарного засідання та роботу науковців у таких секціях: теоретико-практична майстерня «Соціально-гуманітарні дисципліни у вищій школі», воркшоп «Актуальні проблеми психології: теорія та практика», круглий стіл «Менеджмент: сучасні технології та практики», науковий sandpit «Професійний розвиток викладачів англійської мови у вищій школі».

Організатори щиро дякують усім учасникам конференції та сподіваються, що цей захід стане новою платформою для зустрічей і спілкування. Ми маємо надію, що традиції, започатковані конференцією, та створений збірник матеріалів стануть корисними не тільки її учасникам, а й широкому колу науковців, фахівців, молодих учених, які займаються дослідженнями інформаційних та інноваційних технологій викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Висловлюємо щиру подяку усім авторам доповідей.

Бажаємо всім нових наукових ідей та досягнень, плідної роботи, нових відкриттів!

З повагою, Організаційний та Науковий комітети.

FOREWORD

Dear colleagues!!

We bring to your attention the proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference “Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education” which took place in the city of Kherson on June 05, 2025 online. Leading higher education institutions from Ukraine, the United Kingdom, Lithuania, Georgia, Turkey got involved in the organisation and work of the conference.

The experience shared by the conference participants is addressed to professionals whose activities relate to applying innovative and information technologies in teaching educational components of social and humanitarian sphere in higher education. The scientific event is aimed at contributing to the improvement of a critical view of teaching social sciences and humanities in higher education. The ideas, opinions, research, practices and suggestions presented may lead this field to a new direction.

The main task of the conference consisted in discussion of a wide range of new scientific and practical results of applying innovations in teaching social sciences and humanities in higher education; exchange of ideas and search for new relevant areas of research; establishment and development of new contacts in scientific cooperation among higher education institutions and research institutions of Ukraine and abroad. Distinctive features of the conference include featuring its public form with presentations, workshops, webinars and discussion forums, as well as active involvement of students in developing the most relevant areas on the subject.

The conference program included a plenary session and work of experts in the following sections: theoretical and practical workshop “Humanities and Social Sciences in Higher Education”, scientific workshop “Current Issues of Psychology: Theory and Practice”, round table “Management: Modern Technologies and Practices”, scientific sandpit “Professional Development of English Language Teachers in Higher Education”.

Organizers are sincerely thankful to all the participants of the conference, and hope that this scientific event will become a new platform for meetings and communication. We expect that the traditions established by the conference, and the proceedings will be useful not only to its participants, but also to a wide range of scientists, professionals, young researchers engaged in research on information and innovative technologies for teaching social sciences and humanities in higher education.

We express our sincere gratitude to all authors of reports.

We wish everyone fruitful work, new scientific ideas, achievements and discoveries!

Respectfully, Organizing and Scientific Committees.

Організатори конференції:

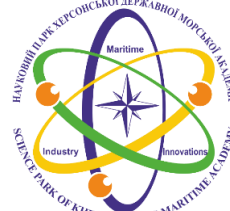
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКА ДЕРЖАВНА МОРСЬКА
АКАДЕМІЯ (Україна)
НАУКОВИЙ ПАРК ХЕРСОНСЬКОЇ
ДЕРЖАВНОЇ МОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
«ІННОВАЦІЇ МОРСЬКОЇ ІНДУСТРІЇ» (Україна)
ПІЛМУТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(Велика Британія)
ЛИТОВСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ (Литва)
БАТУМСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ (Грузія)
ДУНАЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА
АКАДЕМІЯ» (Україна)
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (Україна)
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних наук
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА (Україна)
Кафедра початкової освіти
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (Україна)
Кафедра іноземних мов
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (Україна)
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ ТА
ТРЕНЕРІВ-ЕКСПЕРТІВ

Conference organizers:

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF
UKRAINE
KHERSON STATE MARITIME ACADEMY
(Ukraine)
SCIENCE PARK OF KHERSON STATE
MARITIME ACADEMY "MARITIME INDUSTRY
INNOVATIONS" (Ukraine)
UNIVERSITY OF PLYMOUTH (United Kingdom)
LITHUANIAN MARITIME ACADEMY (Lithuania)
BATUMI STATE MARITIME ACADEMY
(Georgia)
DANUBE INSTITUTE OF THE NATIONAL
UNIVERSITY "ODESA MARITIME ACADEMY"
(Ukraine)
STATE BIOTECHNOLOGICAL UNIVERSITY
(Ukraine)
Department of UNESCO "Philosophy of Human
Communication", Social Sciences and Humanities
BORYS GRINCHENKO KYIV METROPOLITAN
UNIVERSITY (Ukraine)
Department of Primary Education
POLISSIA NATIONAL UNIVERSITY (Ukraine)
Department of Foreign Languages
KHERSON NATIONAL TECHNICAL
UNIVERSITY (Ukraine)
INTERNATIONAL ASSOCIATION OF
PSYCHOLOGISTS AND EXPERT COACHES

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

UNIVERSITY OF
PLYMOUTH

VILNIUS
TECH
Lietuvos jūreivystės
akademija

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ:
SCIENTIFIC COMMITTEE:

Добровольська Вікторія Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

***Dobrovolska Viktoriia** – Candidate of Historical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)*

Лещенко Альона Михайлівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

***Leshchenko Alona** – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)*

Нагрибельна Інна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

***Nahrybelna Inna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)*

Безлуцька Олена Петрівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

***Bezlutska Olena** – Candidate of Historical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)*

Швецова Ірина Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови в судноводінні, Херсонська державна морська академія (Україна)

***Shvetsova Iryna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Professor of English Language Department for Deck Officers, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)*

Мієр Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

***Miier Tetiana** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)*

Сіранчук Наталя Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

***Siranchuk Nataliia** – Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Professor of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)*

Данченко Ірина Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)

***Danchenko Iryna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Department of UNESCO "Philosophy of Human Communication", Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)*

Моїсєєва Наталія Іванівна – кандидат філософських наук, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)

Moisieieva Nataliia – PhD in Philosophy, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of UNESCO “Philosophy of Human Communication”, Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)

Плечко Антоніна Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету (Україна)

Plechko Antonina – Candidate of Philological Sciences (PhD), Assoc. Prof., Foreign Languages Department, Polissia National University (Ukraine)

Кубрак Сніжана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Поліського національного університету (Україна)

Kubrak Snizhana – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Foreign Languages Department, Polissia National University (Ukraine)

Берегова Галина Дмитрівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки Херсонського національного технічного університету (Україна)

Berehova Halyna – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Economic Security, Kherson National Technical University (Ukraine)

Шандова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки Херсонського національного технічного університету (Україна)

Shandova Nataliia – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics, Entrepreneurship and Economic Security, Kherson National Technical University (Ukraine)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ: **ORGANIZING COMMITTEE:**

Гусєв Віктор Миколайович – голова Організаційного комітету, ректор Херсонської державної морської академії, професор, кандидат технічних наук (Україна)

Husiev Viktor – Head of the Organizing Committee, Rector of Kherson State Maritime Academy, Professor, Doctor of Philosophy (Ukraine)

Дягілева Олена Сергіївна – голова Організаційного комітету, Перший проректор Херсонської державної морської академії, кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)

Diahyleva Olena – Head of the Organising Committee, First Vice Rector of Kherson State Maritime Academy, PhD in Pedagogy, Associate Prof. (Ukraine)

Dr. Helen Bowstead – English Language Centre Manager (Academic Development), University of Plymouth (United Kingdom)

Dr. Christie Pritchard – Head of Academic Development, University of Plymouth (United Kingdom)

Pr. Zurab Bezhanovi – PhD, Professor, Batumi State Maritime Academy (Georgia)

Добровольська Вікторія Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Dobrovol'ska Viktoriia – Candidate of Historical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Department of

Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Нагрибельна Інна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Nahrybelna Inna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Ляшкевич Антоніна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Liashkevych Antonina – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Бабишена Мар'яна Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Babysheva Mariana – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Вольська Олена Михайлівна – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Україна)

Volska Olena – Doctor of Public Administration, Professor of the Department of Economics and Maritime Law, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Швецова Ірина Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови в судноводінні, Херсонська державна морська академія (Україна)

Shvetsova Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Professor of English Language Department for Deck Officers, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Юрженко Альона Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців за скороченою програмою; начальник відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії (Україна)

Yurzenko Alona – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., English Language Department for Maritime Officers (abridged programme); Head of International Affairs Department, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Пазяк Алла Сергіївна – викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки; фахівець II категорії відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії (Україна)

Paziak Alla – Teacher, Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy; Specialist, International Affairs Department, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Климова Катерина Яківна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов, Поліський національний університет (Україна)

Klymova Kateryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Languages, Polissia National University (Ukraine)

Дроздова Ірина Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)

Drozdova Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of UNESCO

“Philosophy of Human Communication”, Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)

Бондаренко Геннадій Леонідович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

Bondarenko Hennadii – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)

***ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНА МАЙСТЕРНЯ
«СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ»***

***THEORETICAL AND PRACTICAL WORKSHOP
“HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN HIGHER
EDUCATION”***

РИТОРИЧНА ПІДГОТОВКА АСПІРАНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ У ПЛОЩИНІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Климова Катерина Яківна,

доктор педагогічних наук, професор, професор

кафедри іноземних мов,

Поліський національний університет,

м. Житомир, Україна

klimov999@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0566-4044>

Анотація. Дослідження присвячено актуальній проблемі формування риторичної компетентності здобувачів третього рівня вищої освіти як майбутніх науково-педагогічних працівників університету. Автор розглядає риторичну підготовку викладачів-нефілологів у зв'язку з поняттями педагогічної майстерності та професійно-педагогічної компетентності, що зумовлює мету дослідження. Результати дослідження полягають у тому, що наголошено на значенні введеної для аспірантів обов'язкової навчальної дисципліни «Сучасні методики викладання у вищій школі та педагогічна майстерність» та окреслено її змістове наповнення. Підкреслено, що ця освітня компонента обґрунтована законодавчими актами, а також положеннями закладу вищої освіти. Зокрема, йдеться про комунікативну частину вимог до трудових функцій науково-педагогічних працівників, які мають належну риторичну підготовку до різних ситуацій професійного спілкування. Автор окреслює перспективи досліджень проблеми у векторі створення гнучкої та дієвої методичної системи формування риторичної компетентності аспірантів.

Ключові слова: риторична компетентність аспіранта-нефілолога, педагогічна майстерність, освітня компонента, трудові функції науково-педагогічних працівників, риторизація освіти.

Вступ. Постановка проблеми. Науково-педагогічний працівник є не тільки професійно компетентним фахівцем-практиком та дослідником у певній сфері науки і техніки — він має систематизовані знання з дидактики вищої школи та методики викладання своєї навчальної дисципліни; він ознайомлений із психологічними аспектами освітнього процесу, а також володіє практичними навичками з риторики як давньої гуманітарної науки, яка знайшла «нове життя» у сучасному демократичному суспільстві і стала засобом формування національно свідомого покоління українців, спроможних використовувати слово як зброю в умовах війни в Україні [2]. Із огляду на риторизацію сучасного глобалізованого суспільства, коли харизма лідера держави впливає на її зовнішню та внутрішню політику та на світовий порядок у цілому, риторизація освіти посідає важливе місце у підготовці молоді до ефективної та виваженої професійної комунікації. Мета та завдання дослідження зумовлені тим, що набуває особливої гостроти проблема риторичної підготовки педагога, зокрема викладача закладу вищої освіти, якого основоположник педагогічної риторики давньоримський оратор Марк Фабій Квінтіліан справедливо назвав відповідальним за долю держави. Отже, проблема риторичної підготовки аспірантів — майбутніх науково-педагогічних працівників, — досліджувана нами крізь призму педагогічної майстерності, беззаперечно, є актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Навчальна дисципліна «Сучасні методики викладання у вищій школі та педагогічна майстерність» впроваджена як основна на першому курсі аспірантури Поліського національного університету згідно з вимогами до підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Метою курсу є формування у майбутніх докторів філософії (нефілологічних спеціальностей) як потенційних науково-педагогічних працівників ЗВО професійно-педагогічної компетентності — інтегрованої якості, коли відбувається синтез теоретичних знань зі спеціальних дисциплін, педагогіки, психології та відповідних умінь і

навичок оптимального їх застосування в освітньому середовищі університету. При цьому викладач належним чином здійснює комунікативне забезпечення навчального процесу та є беззаперечним мовленнєвим зразком для наслідування. Систематизовані знання із дидактики, ґрунтовна фахова підготовка, високий рівень риторичної компетентності є передумовами формування *педагогічної майстерності* викладача-нефілолога. Зазначимо, що остання є предметом численних багатоаспектних досліджень кількох поколінь вітчизняних педагогів (І. Зязюн, С. Гончаренко, О. Рудницька, О. Семенов, В. Кремень, А. Кузьмінський, О. Дубасенюк, Г. Васянович, О. Вознюк та ін.). В усіх дефініціях, запропонованих науковцями, наголошено на основних *ознаках педагогічної майстерності*, таких як: креативність, високий рівень самоорганізації викладача, перетворення ним освітньої діяльності на мистецтво, розвинені комунікативні якості мовлення, ораторські здібності, уміння під час заняття вирішувати поставлені дидактичні завдання. Усе означене підтверджує *аналіз останніх досліджень і публікацій*.

Освітня компонента «Сучасні методики викладання у вищій школі та педагогічна майстерність» обґрунтована змістом нормативних актів МОН України, а також положеннями, ухваленими Вченою радою університету. Майбутні викладачі (науково-педагогічні та педагогічні працівники) ознайомлюються з ними на вступній лекції із курсу. Так, у чинному «Професійному стандарті викладача закладу вищої освіти», затверджені МОН України (наказ № 1466 від 16.10.2024 року), окреслено низку *вимог до трудових функцій науково-педагогічних працівників*, зокрема зі ступенем доктора філософії, із-поміж яких у площині досліджуваної нами проблеми риторичної підготовки привертають увагу такі як: А. Викладання, консультування та керівництво практичною підготовкою здобувачів вищої освіти (компетентності А 1 — А 3, де комунікація потребує точного донесення інформації, належної взаємодії зі здобувачами та стейкхолдерами); В. Створення навчально-методичного забезпечення освітніх компонентів (компетентність В 1 у комунікативній частині передбачає результативну взаємодію з колегами); Д. Планування та виконання наукових/науково-технічних/дослідницьких/творчих проєктів (зокрема Д 1 — Д 2 як здатність обґрунтовано оприлюднювати результати проєктної діяльності, комунікуючи з групою); Є. Організація і участь у заходах (освітніх, наукових, методичних, профорієнтаційних, культурно-мистецьких, спортивних) — тут комунікація передбачає здатність планувати і проводити заходи (Є 2), демонструючи при цьому креативність [3]. На другому році навчання, після вивчення психолого-педагогічних дисциплін, аспіранти проходять педагогічну (викладацьку) практику на базі випускової кафедри. У затвердженій вченою радою університету програмі, відповідно до законодавства, визначено *компетентності*, пов'язані із проведенням навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи, які передбачають сформовані навички здійснювати різні види педагогічної комунікації в освітньому середовищі ЗВО. Отже, аспіранти усвідомлюють: високого рівня педагогічної майстерності викладач набуває із досвідом, стаючи насамперед ерудованою особистістю, здатною засобами вербального і невербального спілкування досягати поставленої мети — поінформувати, переконати, вплинути на розум і почуття, справити враження, зацікавити здобувачів навчальною дисципліною, спонукати їх до самонавчання, «занурити» у практику.

Питанням *риторичної компетентності та риторичної підготовки* здобувачів вищої освіти присвячено чимало лінгводидактичних праць (Л. Мацько, Н. Голуб, А. Капська, Г. Сагач, М. Пентилюк, О. Семенов, О. Кучерук, Л. Кравець, І. Нагрибельна, Т. Симоненко, Н. Мирончук, Н. Подлевська, Г. Бондаренко та ін.). Узагальнено *риторичну компетентність викладача-нефілолога ЗВО* визначимо як особистісну якість, яка передбачає: систематизовані знання про риторику як мистецтво переконливої комунікації; уміння та навички використовувати основні положення теоретичної риторики та досвід кращих ораторів у професійній педагогічній діяльності (навчальній, методичній, науковій та організаційно-виховній); високий рівень культури мовлення.

Навчально-методичне забезпечення дисципліни «Сучасні методики викладання у вищій школі та педагогічна майстерність» представлено на сторінці викладача онлайн-платформи Moodle за посиланням: <http://m.polissiauniver.edu.ua/course/view.php?id=2148>, що дає змогу працювати у форматі змішаного навчання [1]. Робоча програма курсу відображає зміст риторичної підготовки аспірантів до процесу педагогічної комунікації в освітньому середовищі ЗВО. Так, *навчальний*

модуль 2 — «Комунікативне забезпечення освітнього процесу у вищій школі» — передбачає: 1) розгляд питань про професійно-педагогічну комунікацію як феномен педагогічної діяльності викладача; 2) дослідження поняття «комунікативна поведінка»; 3) аналіз невербальних засобів професійно-педагогічної комунікації; 4) аналіз термінів «риторична компетентність», «культура мовлення викладача ЗВО», «комунікативні якості професійного мовлення»; 5) дослідження напрямів політики держави у галузі мовної освіти. У рамках змістового модуля 4 — «Педагогічна майстерність як найвищий рівень педагогічної діяльності викладача вищої школи» — аспіранти зупиняються на аспектах риторичної підготовки викладача-нефілолога до професійного педагогічного спілкування як особливого виду педагогічної творчості.

Висновки. Окресливши законодавчу базу і коло питань, пов'язаних із проблемою риторичної підготовки аспірантів-нефілологів як майбутніх науково-педагогічних працівників ЗВО, ми зупинилися лише на змістовій частині курсу «Сучасні методики викладання у вищій школі та педагогічна майстерність». Було доведено, що риторичну компетентність викладача слід розглядати як невід'ємну частиною його педагогічної майстерності. Перспективи дослідження полягають у проектуванні та апробації інших структурних компонентів методичної системи, таких як форми організації навчання, методи, прийоми та засоби впровадження, контролю, самоконтролю і корекції навчання та самонавчання здобувачів-аспірантів.

List of References

1. Klymova K. Vykorystannia onlain-platform u pidhotovtsi doktoriv filosofii z dystsypliny «Suchasni metodyky vykladannia u vyshchii shkoli ta pedahohichna maisternist» // Novi tekhnolohii navchannia [internet]. 15, Hruden 2021 [tsyt. za 11, Traven 2025]; (95):90-7. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.95.2021.10> [in Ukrainian]
2. Klymova K. Rytorychnyi aspekt formuvannia natsionalnomovnoi osobystosti maibutnoho fakhivtsia v umovakh informatsiinoi viiny proty Ukrainy // Metody kompetentnisnoho navchannia ukraïnskoï movy: zbirnyk materialiv kruhloho stolu, prysviachenoho pamiatî chlena-korespondenta NAPN Ukrainy, doktora pedahohichnykh nauk, profesora Biliaieva Oleksandra Mykhailovycha (28 veresnia 2023 r., m. Kyiv). Kyiv : Pedahohichna dumka, 2023. S. 25 —29. [in Ukrainian]
3. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vykladach zakladu vyshchoi osvity»: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1466 vid 16 zhovtnia 2024 roku. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466> [in Ukrainian]

РОЗВИТОК ОСВІТИ 5.0 В ЕПОХУ ІННОВАЦІЙ

Сіранчук Наталія Миколаївна,

доктор педагогічних наук,

професор кафедри початкової освіти,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна

[syranchnata@gmail.com](mailto:syranchuknata@gmail.com)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0472-5861>

А.Шаджі Джордж,

незалежний дослідник,

Ченнаї, Тамілнад, Індія

editor.pumrj@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8677-3682>

***Анотація.** Протягом багатьох років освіта еволюціонувала від традиційного навчання в класі (Освіта 1.0) до сучасної високої індивідуалізованої моделі, орієнтованої на здобувача освіти, яка фокусується на співпраці та критичному мисленні (Освіта 5.0). Результати дослідження полягають у тому, що у статті висвітлюються основні риси еволюції освіти впродовж п'яти етапів (від 1.0 до 5.0), від занять, в основі яких стоїть вчитель, до освіти 5.0, яка зосереджується на розвитку навичок, що необхідні в умовах невизначеності майбутнього. У тезах окреслено ключові особливості кожного етапу освіти, проаналізовано рушійні сили, що прискорюють перехід від однієї моделі до іншої, проаналізовано сильні та слабкі сторони нинішньої моделі «Освіта 5.0». Висвітлено ключові особливості, що визначають кожен етап освіти, включаючи роль вчителя та учня, організацію занять, навчальну діяльність та інтеграцію технологій. Визначено фактори, які прискорюють еволюцію від однієї освітньої епохи до іншої, такі як суспільні та економічні зміни, технологічні інновації, нові теорії навчання та психологічні дослідження, а також критика існуючих освітніх моделей. Ключовим висновком дослідження є те, що встановлено, що хоча «Освіта 5.0» сприяє розвитку креативності, співпраці та стійкості, до її потенційних недоліків можна віднести технологічну залежність, розбратання здобувачів освіти та проблеми нерівності. Надано пропозиції щодо постійного вдосконалення «Освіти 5.0», щоб підготувати студентів з навичками, орієнтованими на людину, що необхідно в сучасних умовах невизначеності майбутнього.*

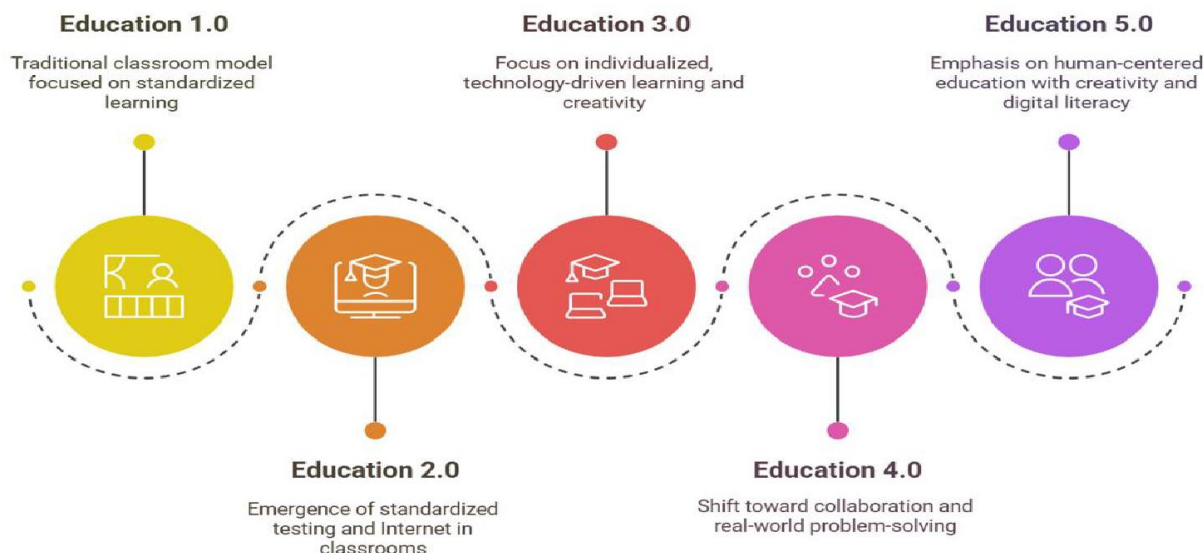
***Ключові слова:** еволюція освіти, теорії навчання, етапи освіти, освітні технології, персоналізація освіти, розвиток людських навичок, Освіта 5.0.*

Вступ. Постановка проблеми. Моделі освіти та теорії освіти постійно розвиваються, щоб забезпечити студентів знаннями, вміннями та підходами, необхідними для вирішення складних суспільних проблем. Традиційна система освіти, заснована на стандартизованому навчанні за підручниками, лекціями та екзаменами, де використовували конспектування, була створена в процесі промислової революції, для того щоб забезпечити суспільство якісно підготовленою робочою силою. Однак протягом останнього століття різні теорії навчання, критика існуючих парадигм, технологічні інновації та перехід до економіки, заснованої на знаннях, актуалізували прогрес на всіх п'яти етапах розвитку освіти – від орієнтованої на вчителя «Освіти 1.0» до сьогодишньої моделі «Освіти 5.0», в основі якої лежить особистість учня.

Актуальність дослідження. У тезах ми презентуємо детальний аналіз еволюції освіти впродовж п'ятьох епох: - Освіта 1.0 – традиційна модель класно-урочної системи, орієнтована на досягнення освітніх стандартів; - Освіта 2.0 – поява стандартизованих тестових завдань, вільний доступ до інтернету в класах; - Освіта 3.0 – зосереджена на використанні індивідуального підходу в навчанні, використанні технологій в освітньому процесі та залученні творчості; - Освіта 4.0 – перехід до співпраці, вирішення проблем у різноманітних життєвих ситуаціях; - Освіта 5.0 – людиноцентрична освіта, орієнтована на

розвиток творчості, інновації, розвиток критичного мислення, формування вміння розв'язувати проблеми, лідерство, цифрову грамотність та мультидисциплінарне навчання. Мета цієї освіти – підготовка молоді до ефективного працевлаштування в XXI столітті.

Рисунок 1.

Еволюція освітніх моделей

Мета та завдання статті – окреслити ключові риси п'яти етапного розвитку освіти (від 1.0 до 5.0) за останнє століття; проаналізувати історичні чинники, що спонукали перехід від однієї освітньої моделі до іншої; визначити сильні та слабкі сторони сучасної моделі «Освіта 5.0», з метою вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що вивчення п'яти еволюційних етапів передбачав детальне вивчення літературних джерел, зокрема фундаментальних праць з теорій освіти, що визначають її розвиток та перехід від однієї епохи до іншої. Понад 124 актуальні журнальні статті, книги та офіційні документи, що охоплюють освітню літературу 1920-2024 років, синтезовано для виявлення ключових елементів, що визначають кожну освітню стадію, а також чинників, які прискорюють перехід від однієї моделі до іншої. Визначено основні риси, інтеграцію технологій, нові теорії навчання та фундаментальні критичні зауваження, які помітно вдосконалили освітні моделі впродовж останнього століття[1].

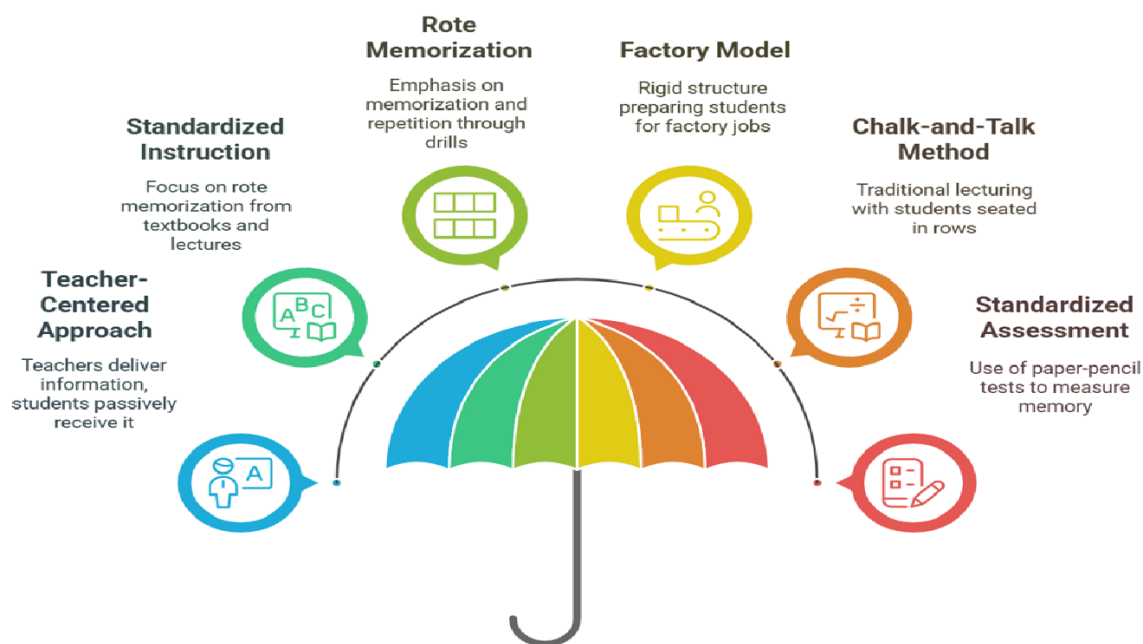
Освіта 1.0: навчання за індустріальною моделлю, орієнтоване на вчителя.

«Освіта 1.0» орієнтована на вчителя та відображала успішну на той час індустріальну модель, яка виникла під час промислової революції на початку 20-го століття. Учні пасивно отримували знання, уміння та навички, використовували заучування фактів, викладених у підручниках і лекціях, з метою підготовки працівника для індустріального суспільства.

Основними рисами такої моделі є:

- *зосередженість на вчителях* (викладачі поширюють інформацію; студенти пасивно отримують знання, уміння та навички; стандартизовано, на основі підручників (факти та цифри подаються шляхом засвоєння лекцій та підручників);
- *заучування напам'ять та багаторазове повторення;*
- *індустріальна модель* (жорстка система, що покликана готувати студентів до інтенсивної роботи в індустріальному суспільстві; пакетна обробка студентів на основі віку та екзаменаційних результатів);
- *крейда і діалог* (вчителі біля дошки читають лекції студентам, які сидять за столами обличчям до педагога. Оцінювання за допомогою паперу та ручки: стандартизоване оцінювання та тестування, яке орієнтоване на запам'ятовування).

Рисунок 2.

Орієнтовна будова освіти 1.0

Критичні зауваження, які спонукали зміни в освіті 1.0.

Критика «Освіти 1.0» з'явилась через її жорсткість та недостатню адаптованість до інтересів здобувачів освіти. Відомий американський філософ і педагог Джон Дьюї наголошував на навчанні через практику, тоді як швейцарський психолог і філософ Жан Піаже та радянський психолог Лев Виготський робили акцент на традиційній освіті, зосередженій на унікальних інтересах та соціальному навчанні. Зазначені теорії ознаменували філософський зсув від розгляду учнів як «порожніх посудин, які потребують наповнення знаннями, вміннями та навичками», до визнання того, що знання конструюються самими учнями [2].

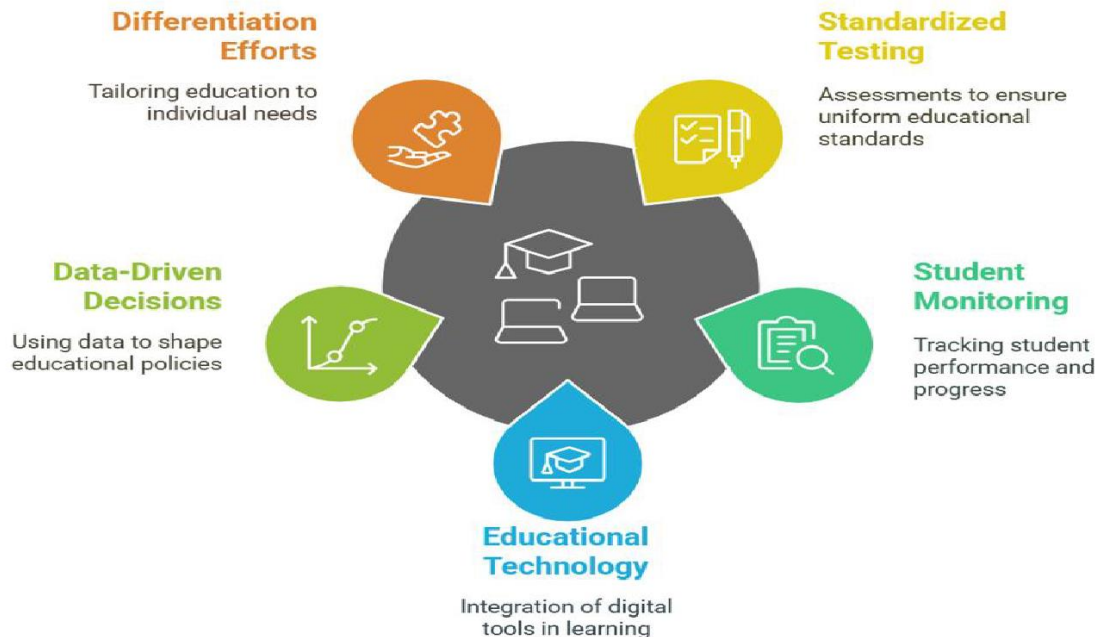
Освіта 2.0: Стандартизація та інтеграція технологій.

З середини і до кінця 20-го століття дані про успішність учнів і впровадження Інтернету в класах визначили прогрес у напрямі до моделі «Освіта 2.0». Хоча навчання все ще відбувалося під керівництвом вчителя, персоналізовані елементи, такі як індивідуальні звіти про успішність і впровадження технологій, відображали зусилля, спрямовані на адаптацію навчальних програм до індивідуальних особливостей учнів.

Основними рисами такої моделі є:

- *стандартизоване тестування* (поява загальнодержавного тестування та стандартизованого оцінювання знань, умінь та навичок);
- *моніторинг учнів* (уважне ставлення до завдань, оцінювання, відстеження успішності);
- *впровадження освітніх технологій* (впровадження технологій у класах – телевізори, відео пристрої, поява комп'ютерів/інтернету);
- *орієнтація на дані* (використання даних про успішність учнів для прийняття рішень щодо навчальних програм і політики);
- *диференціація* (зусилля, спрямовані на адаптацію проєктів на основі навичок та інтересів).

Рисунок 3.

Провадження освіти 2.0

Критичні зауваження, які спонукали відхід від «Освіти 2.0».

Незважаючи на зусилля з кастомізації, модель «Освіта 2.0», керована вчителем, викликала критику щодо її негнучкості та невідповідності цифровому світу, який дедалі розширюється. Освітні заклади почали розглядати як ізольовану бульбашку, відірвану від реальності. Більше того, хоча освітні технології надають можливості для диференціації, брунейський педагог та дипломат Лім Джок Хой підкреслив, що просте додавання комп'ютерів зберігає застарілу структуру, в якій домінує вчитель, і яка не здатна актуалізувати навчальний потенціал. Ці реалії, паралельно з появою відеоігор та розважальних додатків, посіяли творчу деструкцію на шляху до кастомізації, керованої учнями[3,4].

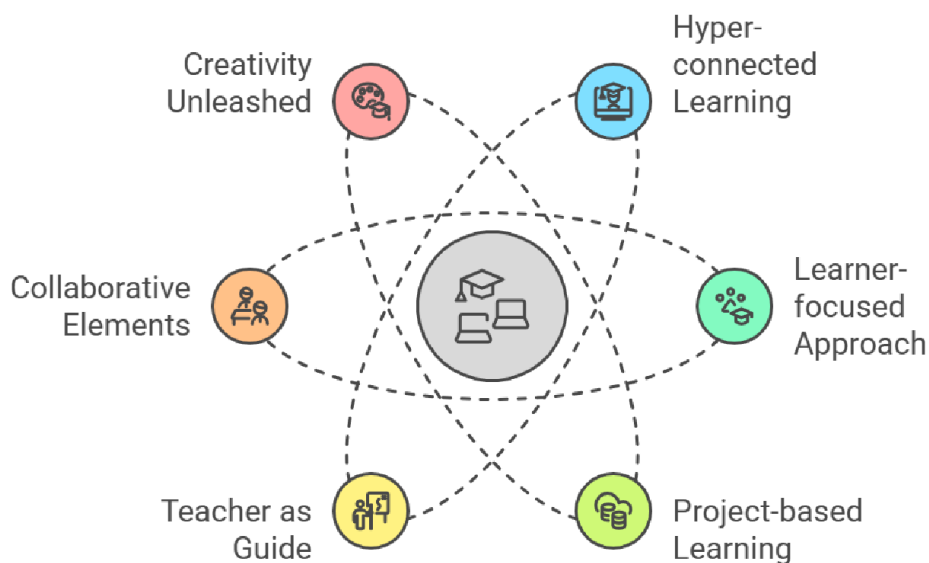
Освіта 3.0: Технологічно вдосконалена, орієнтована на учня.

На стику XXI-го століття суспільні зміни, нові технології та нові теорії (наприклад, конструктивізм) прискорили розвиток прогресивної, індивідуалізованої моделі освіти 3.0. На відміну від попередніх моделей, увага до використання ІТ змістилася на інтереси та уподобання здобувачів освіти.

Основними рисами такої моделі є:

- гіперзв'язкове навчання (безперешкодна інтеграція з Інтернетом, що забезпечує індивідуальну освітню траєкторію);
- орієнтоване на учня (здобувачі освіти активно беруть участь у створенні та керуванні навчальним процесом);
- навчання на основі проєктів (завдання зосереджені на виконання цікавих проєктів, а не на відпрацюванні навичок);
- викладач як фасилітатор (викладачі виступають у ролі навчальних гідів та консультантів, а не постачальників знань зверху вниз);
- елементи співпраці (груповий діалог, взаємне навчання, вбудована співпраця);
- розкриття творчого потенціалу (зосередження на використанні творчих здібностей та захопленні здобувачів освіти)

Рисунок 4.

Орієнтовна модель освіти 3.0

Критичні зауваження, які спонукали відхід від «Освіти 3.0»

Хоча прогресивна парадигма «Освіта 3.0» відкрила можливості для кастомізації та творчості, з'явилося кілька слабких місць. Критики стверджували, що індивідуальна траєкторія навчання, яка зорієнтована на цифрові технології, не сприяє розвитку міжособистісних здібностей, необхідних для життя після школи. Більше того, американський педагог, письменник Ліонель Тріллінг і експерт із глобальної освіти, футуролог та засновник центру редизайну освіти Гарвардського університету Чарльз Фадель підкреслили, що реалізація навчального потенціалу вимагає розвитку ширших навичок, таких як розв'язання проблем, комунікація та емоційний інтелект у контексті співпраці, що відображає реальне життя. Інша критична думка полягає в тому, що надання здобувачам освіти можливості переслідувати лише свої інтереси може обмежити цілісний розвиток навичок. Такі погляди збігаються з дослідженнями в галузі навчання в співпраці, емоційного інтелекту та психології, що сприяють переходу до «Освіти 4.0»[5,6].

Освіта 4.0: Навчання в співпраці та розв'язання проблемних ситуацій.

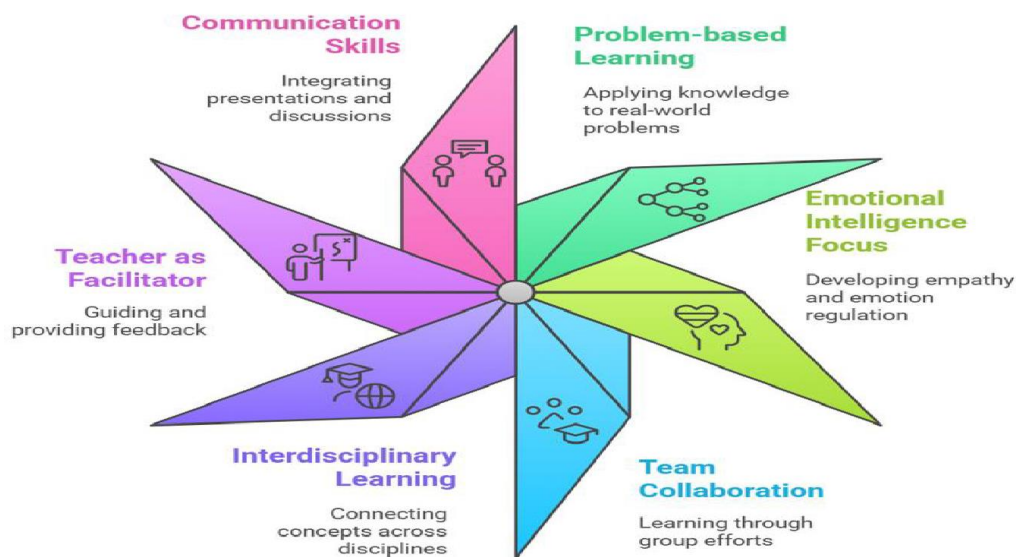
З'явившись на початку XXI-го століття, модель «Освіта 4.0» зберігає технологічну кастомізацію «Освіти 3.0» і водночас включає спільне, емоційно-орієнтоване і проблемно-орієнтоване навчання, яке вважається критично важливим для успіху здобувача освіти за межами школи. Основною передумовою є розвиток умінь і навичок шляхом застосування навчання спрямованого на вирішення проблем, наближених до реального життя.

Основними рисами такої моделі є:

- *проблемно-орієнтоване навчання* (застосування знань для вирішення відкритих, реальних проблем);
- *фокус на емоційному інтелекті* (розвиток таких здібностей, як емпатія та регулювання емоцій);
- *команди/групи* (навчання, організоване через співпрацю в групах та командах);
- *міждисциплінарне навчання* (поєднання понять з різних дисциплін – математики, природничих наук, гуманітарних дисциплін);
- *викладач як фасилітатор* (спрямовує колективне навчання та забезпечує зворотній зв'язок);
- *акцент на комунікації* (інтегровані презентації, обговорення, дебати).

Критичні зауваження, які спонукали зміни в освіті 4.0.

Рисунок 5.

Складники освіти 4.0

Хоча модель «Освіта 4.0» розвиває цінні здібності, що виходять за межі академічних навичок, з'являються обмеження щодо розвитку якостей, які, на думку багатьох, є життєво важливими для навігації в умовах зростаючої складності, невизначеності та автоматизації у XXI-му столітті. Радянський фізик-теоретик Семен Герштейн підкреслює, що вирішення добре структурованих проблем з визначеними рішеннями, як це робиться в «Освіті 4.0», не сприяє розвитку адаптивного мислення та інноваційності, необхідних для вирішення відкритих, нюансованих проблем, що не мають чітких рішень. Так само вузький фокус на конкретних навичках навряд чи сприятиме розвитку ширших компетенцій, таких як критичне мислення, які дають змогу здобувачам освіти навчатися впродовж життя. У відповідь на це модель «Освіта 5.0», орієнтована на людину, націлена на розвиток креативності, інновацій та міждисциплінарного мислення[7,8].

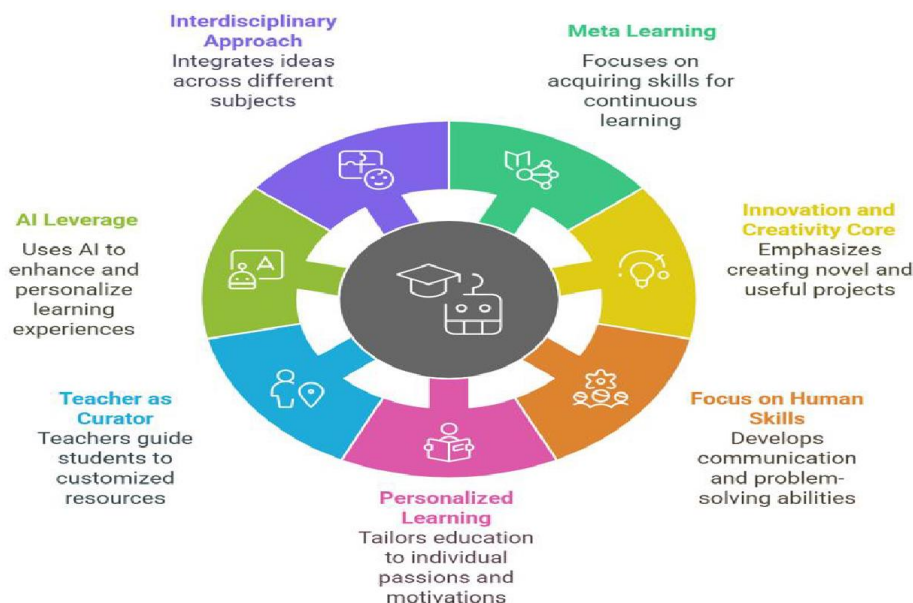
Освіта 5.0: Людиноцентрична, інноваційно-орієнтована.

З'явившись на початку 2010-х років, «Освіта 5.0» зберігає позитивні елементи попередніх моделей, акцентуючи увагу на розвитку людських навичок (наприклад, креативності, інновацій, вирішення проблем, цифрової грамотності), які вважаються життєво важливими для навігації в умовах швидких змін і невизначеності у XXI столітті. Людиноцентрична парадигма передбачає всебічний розвиток та сприяння навчанню впродовж життя[9,10].

Основними рисами такої моделі є:

- *метанавчання* (розвиток навичок для подальшого набуття нових знань/навичок);
- *інноваційність та креативність* (навчання зосереджується на створенні чогось нового та корисного);
- *фокус на людських навичках* (комунікація, комплексне вирішення проблем, соціальний/емоційний інтелект, співпраця, дизайн-мислення тощо.);
- *персоналізоване навчання, засноване на інтересах* (учні глибоко кастомізують освіту навколо інтересів, що активізуються внутрішньою мотивацією);
- *вчитель як куратор/консультант* (спрямовує учнів до спеціальних ресурсів, що відповідають їхнім захопленням);
- *використання штучного інтелекту* (використовує технології дистанційного навчання та аналітику, щоб керувати персоналізованим навчанням);
- *міждисциплінарний характер* (поєднання та інтеграція ідей з різних предметних галузей).

Рисунок 6.

**Орієнтовна модель
освіти 5.0**

Поступовий розвиток освіти крізь призму усіх п'ятих освітніх етапів уможливив з'ясувати кілька особливостей, які постійно рухають прогрес від однієї епохи до іншої [11, 12]. Розглянемо їх.

- Суспільний та економічний розвиток, що вимагає нових знань, умінь і навичок – наприклад, на початку потреба у фахівцях у сфері індустрії, а потім перехід до інновацій та людських навичок, таких як креативність, в умовах зростаючої складності та невизначеності.
- Критичні зауваження, які спонукали обмеження існуючих освітніх моделей – наприклад, відсутність індивідуалізації та застосування набутих знань, умінь та навичок в житті.
- Дослідження в галузі психології та освітніх наук розкривають нові реалії щодо того, як здобувачі освіти навчаються – наприклад, освітні теорії несуголосні освітнім програмам, які складаються викладачами;
- Прискорення технологічних інновацій, що створюють нові можливості для навчання – наприклад, доступ до освітніх технологій, що уможливлюють персоналізацію.

Хоча сучасна парадигма «Освіта 5.0» зосереджена на розвитку людських навичок, необхідних для складної роботи в майбутньому, кожна освітня епоха мала свої недоліки. Таким чином заслуговують на увагу деякі з них.

1. *Надмірна залежність від технологій.* Хоча технології уможливлюють кастомізацію та масштабування, існують ризики, пов'язані з надмірною залежністю, розсіюванням уваги учнів та втомою від екрану. Подальші дослідження мають бути спрямовані на пошук оптимальних шляхів збалансування високотехнологічного та інтерактивного навчання.
2. *Проблеми нерівності.* Гіперперсоналізована структура, орієнтована на кастомізацію відповідно до індивідуальних уподобань, може нехтувати розвитком ключових компетенцій, необхідних для орієнтації в повсякденному житті. Це може загострити проблеми нерівності, упередженості в розвитку захоплень тощо.
3. *Втрата ролі вчителя.* Еволюція ролі вчителя також заслуговує на увагу щодо таких проблем, як втрата самореалізації або поляризація крайнощів; деякі вчителі можуть стати відстороненими наглядчиками, на яких покладаються лише під час кризових ситуацій, тоді як інші перетворюються на розпорошених помічників у режимі «сортування».
4. *Сталі інновації.* Більше того, хоча модель націлена на інновації, творчість і перспективні навички, поняття «освіта заради освіти» ризикує втратити своє значення, тобто учні можуть створювати нові рішення, які не мають сталого застосування в реальному житті [13,14].

У дослідженнях варто апробовувати такі питання і тестувати втручання, спрямовані на вирішення нових викликів моделі «Освіта 5.0», зберігаючи при цьому її сильні сторони.

Висновки. Отже, дослідження синтезує еволюцію, що охоплює п'ять епох освіти за останнє століття. Результати дослідження показують, як суспільний та економічний розвиток, нові технології, нові психологічні дослідження та критика існуючих освітніх моделей неодноразово взаємодіяли, щоб трансформувати навчання від орієнтованої на вчителя, індустріальної моделі освіти 1.0 до сучасної освіти 5.0, керованої учнем, яка зосереджена безпосередньо на людських навичках, таких як творчість, інновації, критичне мислення та розв'язання складних проблем. Хоча сучасна епоха уможливорює гіперперсоналізоване навчання і розвиток здібностей, критично важливих для XXI століття, існують ризики, пов'язані з надмірною залежністю від технологій, проблемами нерівності, втратою ролі вчителя та інноваціями, позбавленими мети. Подальші дослідження варто спрямовувати на подолання нових викликів, оскільки модель «Освіта 5.0» продовжує розвиватися, щоб розкрити весь потенціал навчання, орієнтованого на людину. За умови постійного вдосконалення освітні моделі можуть поступово вдосконалюватись, надаючи здобувачам освіти не лише знання, але й творчий потенціал, необхідний для створення рішень, що формують успіх у майбутньому.

List of References

1. Alharbi, A. M. (2023). Implementation of Education 5.0 in Developed and Developing Countries: A Comparative study. *Creative Education*, 14(05), 914-942. <https://doi.org/10.4236/ce.2023.145059>
2. George, A. S., George, A. H., Baskar, T., & Sujatha, V. (2023). The rise of hyperautomation: a new frontier for business process automation, *puij.com*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10403036>
3. Av, S. K. (2023, March 20). The Evolution of Education: a century of change and progress globally. *Medium*, <https://santoshavsk.medium.com/the-evolution-of-education-a-century-of-change-ana-progress-globally-b8e2f2cc9fbb>
4. George, D. (2024b). Leveraging industry 4.0 for efficiency gains in food production. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10823006>
5. College NP. (n.d.). Evaluating Today's education System: pros & cons, <https://www.collegenp.com>. <https://www.collegenp.com/article/evaluating-todays-education-system>
6. George, D. (2024a). Finance 4.0: The transformation of financial services in the Digital Age. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11666694>
7. Darling Hammond, L. & Learning Policy Institute. (2021). Innovation in teacher policy and practice in education recovery. In Final Report of the 13th Policy Dialogue Forum. https://teachertaskforce.org/sites/default/files/2022-05/2022_April_TTF_13th-Policy-Dialogue_Forum-final-report_EN.pdf
8. George, D. (2024c). The Fourth Industrial Revolution: A Primer on Industry 4.0 and its Transformative Impact. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10671872>
9. DIGITAL EDUCATION AND SKILLS COUNCIL. (2023, May 15). Education 5.0 : A New Paradigm for Sustainable Development - DESC. DESC - Empowering Lives, <https://descworld.org/education-5-0-a-new-paradigm-for-sustainable-development/>
10. Generative AI in modern Education Society, (n.d.). <https://arxiv.org/html/2412.08666v1>
11. George, D., & Dr.T.Baskar. (2024). Driving business transformation through Technology Innovation: Emerging priorities for IT leaders. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13286732>
12. Hamedani, S. S., Aslam, S., Oraibi, B. a. M., Wah, Y. B., & Hamedani, S. S. (2024). Transitioning towards Tomorrow's Workforce: Education 5.0 in the Landscape of Society 5.0: A Systematic Literature Review. *Education Sciences*, 14(10), 1041. <https://doi.org/10.3390/educscil4101041>
13. George, D., George, A., & Dr.T.Baskar. (2024). The Evolution of Smart Factories: How Industry 5.0 is Revolutionizing Manufacturing. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10001380>
14. Icela, G. L., Soledad, R. M., & Antonio, E. J. (2023). Education 4.0 Maturity Models for Society 5.0: Systematic literature review. *Cogent Business & Management*, 10(3). <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2256095>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ

Дроздова Ірина Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних наук,
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна
irina2017ksada@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9632-4584>

Анотація. У тезах розглянуто трансформаційні явища суспільного і наукового руху сучасності в процесі розвитку наукоємних технологій із метою вирішення питань підготовки фахівців професійної освіти аграрного напрямку діяльності, що визначає актуальність наукового пошуку. Зазначено, що сучасні чинники економічного розвитку стають іншими, це вже не компоненти природного середовища, дешева робоча сила і кругообіг інвестицій, а інноваційні технології, нові знання та креативні ідеї. Результати дослідження вбачаємо в тому, що з метою професійного становлення фахівця аграрного профілю особлива увага акцентується на таких компонентах, як прагматичний, гносеологічний, аксіологічний. Це дозволяє сформувати в студентів професійні уміння і навички в сільському господарстві та його галузях для набуття знань про закономірності розвитку фахівця, культуру професійного мовлення з метою розвитку у студентів ціннісних орієнтацій і мотивів майбутньої діяльності. Висновки дослідження підтверджують те, що з'ясовано, що слід звертати увагу на складність здобуття якісної педагогічної освіти, що потребує консолідованих зусиль державних структур, громадських інституцій і міжнародних організацій.

Ключові слова: фахівці професійної освіти; інтелектуально-інформаційні ресурси; аграрний напрям діяльності; професійні компетентності; дистанційне навчання.

Вступ. *Постановка проблеми.* Науково-технічний прогрес став каталізатором активного розвитку наукоємних технологій, однак водночас спричинив виникнення кількох масштабних криз – біосферної, генно-культурної та інформаційної. Вражаючими є темпи впровадження новітніх технічних досягнень, адже сучасні детермінанти економічного розвитку істотно трансформувалися: на зміну традиційним чинникам, таким як ресурси природного середовища, дешева робоча сила та інвестиційна активність, приходять інноваційні технології, новітні знання та креативні ідеї, що і стають головними рушіями економічного зростання.

Тому стає актуальним і виходить на перший план значущість широких інтелектуально-інформаційних ресурсів суспільства, адже комунікація між людьми ґрунтується на різноманітних механізмах збереження, передавання, відтворення й удосконалення постійно змінюваних інформаційних матеріалів.

Це насамперед стосується складних умов навчання в аграрних закладах вищої освіти з метою поєднання професійної підготовки майбутніх фахівців і формування у них високої ефективності результату діяльності на засадах спеціальних знань, умінь і навичок, гнучкої здатності до креативної діяльності за фахом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою науково-теоретичного аналізу різноманітних концепцій висвітлення проблеми професійної підготовки фахівців сільськогосподарської галузі розглянуто праці таких учених, як І.Бендера, Т.Іщенко, А.Каплун, В.Манько, Ю.Нагірний, П.Олійник, В.Свистун та ін.

Мету та завдання наукового пошуку визначають становлення фахівців професійної освіти аграрного напрямку пов'язане з подальшим удосконаленням їх педагогічної діяльності. Згідно з педагогічною закономірною циклічністю, основними етапами розвитку педагога у процесі самостійної

діяльності є: освоєння професії та її вдосконалення; утвердження і перевірка системи роботи; подальше вдосконалення; узагальнення досвіду; передача досвіду; підбиття підсумків [4, с. 37].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Удосконалення професійної діяльності відіграє ключову роль у структурі освітніх процесів, що цілком закономірно, адже воно нерозривно пов'язане з пошуком нових підходів і виявами педагогічної творчості. Експериментально підтверджено наявність тісного взаємозв'язку між рівнем креативної активності викладача та ступенем його педагогічної майстерності.

Забезпечення високої якості навчального процесу за освітніми програмами передбачає, серед іншого, наявність висококваліфікованого професорсько-викладацького складу, актуальність змісту освітніх програм, адаптованих до потреб викладачів аграрних закладів вищої освіти, а також ефективне впровадження сучасних освітніх технологій [2, с. 13–14].

У сучасних умовах викладач закладу вищої освіти дедалі більше виконує не лише функцію транслятора наукових знань, а передусім виступає як організатор пізнавальної діяльності студентів, стимулюючи їхню самостійну роботу та науково-дослідну активність.

Успішне позиціонування України в глобалізованому світі вимагає врахування соціальних і соціокультурних трансформацій суспільства, а також переходу до концепції навчання впродовж життя. Це є відповіддю на виклики економіки знань та інших динамічних сфер суспільного розвитку. У такому контексті особливого значення набуває усвідомлення ролі професійних знань, їхнього системного оновлення та вдосконалення відповідно до актуальних тенденцій, що передбачає, зокрема впровадження новітніх технологій [1; 2].

Для майбутнього педагога аграрного профілю обсяг необхідних знань постійно зростає, одночасно з чим прискорюється процес їх морального старіння. Це зумовлює необхідність безперервного професійного розвитку на основі інноваційних підходів у системі вищої освіти.

Педагогічний досвід власний та інших викладачів-практиків свідчить, що до змісту навчання педагогів з метою професійного становлення фахівця аграрного профілю мають входити такі компоненти: 1) *прагматичний* – формування в студентів професійних умінь і навичок у сільському господарстві та його галузях; 2) *гносеологічний* – розширення в студентів знань про загальні закономірності розвитку фахівця, культуру професійного мовлення та аграрну термінологічну лексику тощо; 3) *аксіологічний* – розвиток у студентів ціннісних орієнтацій і мотивів майбутньої висококваліфікованої професійної діяльності.

Висновки. Отже, в умовах війни педагогічна освіта набуває особливої складності та потребує консолідованих зусиль державних структур, громадських інституцій і міжнародних організацій. Йдеться про забезпечення захисту студентської молоді та збереження можливості отримання якісної освіти, попри складну безпекову ситуацію. Доступність вищої освіти в таких обставинах пов'язана з наявністю належного фінансування, розвиненої інфраструктури, а також стабільного доступу до інтернету, що є критично важливим для реалізації дистанційного навчання.

List of References

1. Competency-based approach in modern education: world experience and modern prospects / ed. O. Ovcharuk. (2004). Kyiv: KIS, 112 p. [in Ukrainian].
2. Ovcharuk O. (2003). Competencies as a key to updating the content of education. Strategy for reforming education in Ukraine. Kyiv, P. 13–14. [in Ukrainian].
3. Polozenko O. (2002). On the problem of improving the pedagogical activity of teachers of higher agricultural educational institutions. Scientific Bulletin of the National Agrarian University. 59. P. 245–252. [in Ukrainian].
4. Yablunovska K. O. (2020). Professional training of teachers of agricultural institutions of vocational education in pedagogical activity. Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools., 68, Vol. 1. P. 34–38. [in Ukrainian].

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Фролова Маргарита Едуардівна,

старший викладач кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

frolova.margo63@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6650-053X>

***Анотація.** Досліджуються психологічні механізми впливу освітнього процесу на громадянське становлення особистості. Метою роботи є виявлення ключових психологічних чинників та процесів, які забезпечують формування громадянської самосвідомості, відповідальності та активної життєвої позиції в умовах освітнього середовища. У результаті дослідження було визначено, що найбільш дієвими механізмами впливу є розвиток критичного мислення, емпатії, а також формування почуття особистої відповідальності через участь у спільній діяльності. У висновках наголошується, що ефективний освітній процес не лише передає знання, але й активно впливає на формування громадянських якостей особистості. Для посилення цього впливу необхідно впроваджувати освітні практики, спрямовані на розвиток особистісної активності, самостійності та усвідомленого ставлення до соціальних процесів.*

***Ключові слова:** освітній процес, громадянське становлення, емпатія, критичне мислення, психологічні механізми.*

Вступ. У сучасному світі, що стрімко змінюється, особливої значущості набуває формування громадянської свідомості та активної життєвої позиції особистості. Освітній процес, як системне соціальне явище, не лише передає знання, вміння й навички, але й виконує важливу функцію соціалізації, виступаючи одним із ключових чинників громадянського становлення. Відповідно, актуальним є вивчення психологічних механізмів, через які освітнє середовище впливає на розвиток громадянських якостей особистості. Проблема полягає в тому, що за наявності численних програм громадянського виховання, недостатньо дослідженими залишаються внутрішні психологічні чинники цього процесу – мотиваційні установки, ціннісні орієнтації, що формуються в контексті освітньої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень свідчить про зростаючий інтерес науковців до проблем громадянської освіти (І. Бех, Т. Асламова, В. В. Рибалка, Ю. Омельчук, Н. Чоба), однак увага переважно зосереджується на педагогічних аспектах. Психологічні механізми, що забезпечують ефективність впливу освітнього процесу на громадянське становлення, потребують глибшого теоретичного осмислення й емпіричної перевірки.

Завдання дослідження полягають у виявленні ключових механізмів (мотиваційних, когнітивних, емоційних), через які реалізується вплив освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Освітній процес, особливо в контексті викладання дисциплін психологічного циклу, має потужний вплив на громадянське становлення особистості, опосередковуючись низкою психологічних механізмів. Ці механізми сприяють формуванню ціннісних орієнтацій, когнітивних навичок та мотиваційних установок, необхідних для активної та відповідальної участі у житті суспільства.

Одним із ключових психологічних механізмів є розвиток емпатії, толерантності та поваги до різноманітності. Освітній процес, що включає аналіз різноманітних соціальних ситуацій, знайомство з культурами та життєвим досвідом різних соціальних груп, сприяє розвитку емпатії. Обговорення питань соціальної справедливості, прав людини та боротьби з дискримінацією в рамках психологічних дисциплін допомагає студентам усвідомити важливість прийняття та поваги до різних ідентичностей та світоглядів. Слід погодитися з думкою вітчизняних дослідників, що емпатійні люди відрізняються вмінням зрозуміти точку зору опонента, гнучкістю поведінки, що дозволяє їм пристосовуватися до

чужих рішень, не намагаючись відстоювати власні інтереси, ухилятися від конфлікту, не вдаючись до агресивних форм поведінки [1, с. 77].

Іншим важливим психологічним механізмом є формування критичного мислення та здатності до прийняття обґрунтованих рішень. Освітній процес, що заохочує студентів до аналізу інформації та формулювання власних обґрунтованих висновків, сприяє розвитку критичного мислення. «Розвиток критичного мислення є одним з основних пріоритетів сучасної освіти, оскільки особа з високим рівнем критичного мислення може самостійно засвоювати знання, перетворюючи освітній процес на свідомий, безперервний та продуктивний» [2, с. 21]. У контексті громадянської освіти це проявляється у здатності аналізувати політичні та соціальні процеси, розрізняти достовірну інформацію від маніпуляцій. Психологічні дисципліни, що акцентують увагу на когнітивних процесах, логіці та прийнятті рішень, створюють основу для розвитку цих важливих навичок.

Активізація мотивації до участі в суспільному житті є ще одним важливим психологічним результатом освітнього процесу. Розуміння власної значущості як члена суспільства, а також усвідомлення важливості громадянської участі є ключовими мотиваційними факторами. Освітній процес, що надає студентам можливості для практичної реалізації власних ініціатив, сприяє активізації внутрішньої мотивації. У цьому контексті варто згадати участь студентів у волонтерській діяльності. «Участь у волонтерських програмах надає студентам цінний досвід громадянського служіння людині, громаді, суспільству» [3, с. 68].

Нарешті, вплив групової динаміки та соціальної взаємодії на громадянську позицію є потужним психологічним механізмом. Навчання у групі, спільне виконання завдань, участь у дискусіях та проєктах створюють умови для формування соціальних зв'язків, розвитку навичок співпраці та взаємодопомоги. У процесі групової взаємодії студенти обмінюються думками, формують спільні цінності та норми поведінки, що може впливати на їхню громадянську позицію.

Висновки. Таким чином, освітній процес, особливо при викладанні психологічних дисциплін, впливає на громадянське становлення особистості через розвиток емпатії, толерантності та поваги до різноманітності, формування критичного мислення та здатності до прийняття обґрунтованих рішень, активізацію мотивації до участі у суспільному житті, а також через вплив групової динаміки та соціальної взаємодії. Усвідомлене використання цих психологічних механізмів у педагогічній практиці дозволяє створювати ефективне освітнє середовище, що сприяє вихованню свідомих, відповідальних та активних громадян. Для посилення цього впливу необхідно впроваджувати освітні практики, спрямовані на розвиток особистісної активності, самостійності та усвідомленого ставлення до соціальних процесів.

List of References

1. Sytnyk, S. (2022). Empathy as a Regulator of Interpersonal Interaction. *Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, (4(53), 70–78. <https://doi.org/10.32689/maup.hpsych.2021.4.12>
2. Shelever, O., Stupak, O., & Pshenychna, N. (2024). The Importance of Developing Critical Thinking in Higher Education Students in the Context of Digitalization. *Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Pedagogical Sciences*, (2(61), 2024. <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2024.2.4>
3. Liakh, T., Liutyi, V., & Zhukov, V. (2024). Student Volunteering as a Way to Their Active Participation in the Social Life of the Community. *Politeness. Humanitas*, 3, 68–76. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.10>

ВИКЛАДАННЯ ПРАВА МОРЯКА ЯК СКЛАДОВА ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В МОРСЬКИХ ЗВО

Голінько Дмитро Анатолійович,
здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету
судноводіння,

Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
golinkod4@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7853-9486>

Науковий керівник:

Нагрибельна Інна Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професорка,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
innanagribelna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

***Анотація.** У дослідженні розглядається значення освітньої компоненти «Право моряка» як ключової складової гуманітарної підготовки курсантів у морських закладах вищої освіти (ЗВО). Актуальність теми зумовлена необхідністю формування правової свідомості майбутніх морських фахівців у контексті зростання міжнародних викликів, включно з екологічними проблемами, піратством, міграційними кризами та глобалізацією морського простору. Метою дослідження є виявлення ролі морського права в гуманітарній освіті та обґрунтування ефективних підходів до його викладання в умовах сучасних міжнародних стандартів. Основна частина охоплює кілька ключових аспектів: значення курсу в професійній і правовій підготовці курсантів; міждисциплінарний характер дисципліни, яка поєднує елементи права, етики, філософії, міжнародних відносин і екології; формування правової культури та відповідальності майбутніх мореплавців; а також сучасні методики викладання, зокрема кейс-методи, симуляції, участь у міжнародних онлайн-курсах і моделювання правових ситуацій на морі. Результати дослідження доводять, що морське право — це не лише спеціалізована юридична дисципліна, а й потужний інструмент формування гуманістичних цінностей, критичного мислення та глобальної правової орієнтації курсантів. У роботі робиться висновок, що якісна підготовка моряків у XXI столітті неможлива без глибокого оволодіння міжнародно-правовими нормами та вміння застосовувати їх у реальних умовах. Рекомендовано ширше впроваджувати інтерактивні форми навчання та актуалізувати зміст курсу відповідно до міжнародних конвенцій. Висновки. Морське право як елемент гуманітарної освіти виконує ключову функцію у формуванні правової культури курсантів морських ЗВО. Воно забезпечує необхідний рівень правової обізнаності для роботи у складному міжнародному морському середовищі, що регулюється численними конвенціями та нормативами. Міждисциплінарний підхід до викладання дозволяє пов'язати знання з права, етики, екології та міжнародних відносин, що забезпечує цілісне розуміння курсантами соціально-правових процесів у морській сфері. Це сприяє розвитку аналітичного мислення, моральної стійкості та етичної відповідальності. Практична орієнтованість курсу має стати основою освітнього процесу. Використання реальних кейсів, симуляцій судових процедур та ролевих ігор моделює ситуації, в яких курсант повинен ухвалювати обґрунтовані правові рішення в умовах обмеженого часу та складного середовища. Використання інноваційних методик викладання таких як дистанційні курси, електронні платформи ІМО, інтеграція з міжнародними практиками забезпечує адаптацію української морської освіти до світових стандартів. Якісне викладання дисципліни «Право моряка» є передумовою формування не лише висококваліфікованого моряка, а й громадянина з розвиненим почуттям правової та професійної відповідальності.*

***Ключові слова:** право моряка, морська освіта, гуманітарні дисципліни, міжнародне право, правова культура, морські ЗВО.*

Вступ. Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування світового морського транспорту, що характеризується глобалізацією, цифровізацією та зростанням міжнародних викликів, перед системою морської освіти постає завдання не лише технічної, а й гуманітарної підготовки курсантів. Одним із ключових елементів гуманітарної складової є викладання морського права — дисципліни, яка формує правову свідомість та забезпечує підготовку майбутніх моряків до дій у складному правовому полі міжнародного морського середовища. *Актуальність обраної теми.* З огляду на гібридні загрози, зростання випадків морського піратства, незаконної міграції, екологічних катастроф і збройних конфліктів на морі, зростає потреба в курсі, який би сприяв розвитку критичного мислення, здатності ухвалювати правомірні рішення, дотримуватися міжнародних стандартів і захищати права людини в морському просторі. Право моряка виступає не лише як юридичний інструмент, а як засіб міжкультурного і професійного діалогу. *Аналіз останніх досліджень і публікацій.* У науковій літературі питання викладання морського права в ЗВО досліджуються у працях Іванова А. П.(2020), який висвітлює сучасні тенденції міжнародного морського права; Шевченка В. О.(2021), що аналізує специфіку адаптації курсу до потреб морських академій; та Мелещенко Н. В.(2023), яка акцентує увагу на інноваційних методах викладання. Проте питання інтеграції курсу в систему гуманітарної освіти курсантів розглянуте фрагментарно, що обумовлює необхідність подальшого дослідження. *Мета і завдання роботи.* Метою роботи є визначення ролі дисципліни «Право моряка» як складової гуманітарної підготовки курсантів морських ЗВО та обґрунтування ефективних методичних підходів до її викладання. *Завдання дослідження:* проаналізувати зміст курсу «Право моряка» у контексті гуманітарної освіти; дослідити міждисциплінарний потенціал дисципліни; вивчити сучасні методи викладання морського права; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення викладання в українських морських ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Право моряка як частина гуманітарної підготовки. Право моряка — це галузь міжнародного публічного права, яка регулює використання морських просторів, встановлює правовий режим морських зон, регламентує питання судноплавства, охорони довкілля, рибальства, розслідування аварій та морських конфліктів. Основним міжнародним документом є Конвенція ООН з морського права (UNCLOS), що набула чинності у 1994 році [1]. У межах гуманітарної підготовки курс «Право моряка» забезпечує формування юридичної обізнаності, сприяє розумінню основ прав людини, суверенітету, міждержавного співробітництва, що є критично важливим у підготовці фахівців морського флоту [2]. Міждисциплінарний підхід у викладанні. Навчальний курс поєднує елементи правознавства, міжнародних відносин, етики, філософії та екології. Такий підхід дозволяє розглядати право моряка не лише як набір юридичних норм, а як систему взаємозалежних соціально-гуманітарних процесів. Наприклад, питання територіального суверенітету чи захисту морського довкілля потребують знань із політичної географії, екологічного права та міжнародної дипломатії [3]. Роль у формуванні правової культури та відповідальності Курсантам, які в майбутньому нести будуть відповідальність за судна, екіпажі й вантажі, необхідно прищеплювати правову свідомість, що виходить за межі формальних знань. Особливо це стосується питань запобігання піратству, виконання правил SOLAS, MARPOL, норм щодо прав моряків на гідні умови праці. Таким чином, дисципліна виконує не лише освітню, а й світоглядну функцію [4]. Сучасні підходи до викладання. Застосування кейс-методів, моделювання морських арбітражів, використання електронних баз ІМО, участь у дистанційних навчаннях від міжнародних платформ значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу. Також позитивну динаміку має впровадження симуляцій ситуацій, де курсанти приймають правові рішення в умовах реального часу [5].

Крім зазначених підходів, варто також акцентувати увагу на значенні інтеграції права моряка з курсами професійної англійської мови. Адже значна частина міжнародної морської документації, включно з контрактами, судовими позовами та технічною документацією, ведеться саме англійською. Це передбачає необхідність розвивати у курсантів не лише правову, а й лінгвістичну компетентність

для ефективної комунікації в міжнародному середовищі. Використання англomовних кейсів, участь у симуляціях арбітражів англійською мовою дозволяє курсантам не лише глибше засвоїти матеріал, а й адаптуватися до умов реального професійного середовища.

Також доцільно включити до навчального процесу елементи критичного аналізу актуальних морських інцидентів, що стали предметом розгляду в міжнародних судах, наприклад, Міжнародному трибуналі з морського права. Аналіз таких прецедентів формує у курсантів здатність до правової аргументації та розуміння складності морських конфліктів у реальному світі. Це сприяє розвитку здатності ухвалювати обґрунтовані рішення в умовах правової невизначеності.

Окрему увагу варто приділити етичному компоненту дисципліни. Адже діяльність моряка часто пов'язана з моральними дилемами — від рятування людей до ухвалення рішень у разі екологічної небезпеки чи зіткнення з незаконною діяльністю. Вивчення таких ситуацій у правовому та етичному контексті сприяє глибшому розумінню відповідальності за прийняті рішення та розвитку внутрішніх переконань, що ґрунтуються на гуманістичних цінностях.

Висновки. У процесі дослідження порушеної проблеми було досягнуто визначених цілей та виконано основні завдання. Зміст курсу «Право моряка» у контексті гуманітарної освіти визначено як критично важливий компонент формування правової, етичної та професійної свідомості курсантів. Дисципліна забезпечує глибоке розуміння міжнародно-правових норм, що регулюють діяльність у морському просторі, і сприяє підготовці до дій у складних ситуаціях глобального судноплавства. Міждисциплінарний потенціал курсу підтверджено через тісний зв'язок з такими галузями знань, як міжнародне право, екологія, етика, політологія, геополітика та філософія. Це дозволяє курсантам формувати ширше бачення правових процесів, розвивати критичне мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення у правовому й моральному контексті. Сучасні методи викладання морського права включають кейс-методи, рольові ігри, моделювання правових ситуацій, використання електронних ресурсів (зокрема баз ІМО), дистанційне навчання на міжнародних платформах. Такі методи забезпечують глибше засвоєння матеріалу та підвищують практичну спрямованість курсу. Рекомендації щодо вдосконалення викладання включають: адаптацію змісту курсу до міжнародних конвенцій (UNCLOS, SOLAS, MARPOL, MLC, STCW), посилення інтерактивної складової навчання, впровадження симуляцій та аналізу реальних кейсів, а також активне залучення курсантів до міждисциплінарних обговорень. Таким чином, курс «Право моряка» має бути інтегрованим елементом гуманітарної підготовки, що сприяє формуванню правової культури та підготовці компетентного морського фахівця, здатного діяти відповідально у міжнародному середовищі. Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми, а є одним із перспективних напрямів аналізу викладання права моря як складова гуманітарної освіти в морських ЗВО.

List of References

1. United Nations. (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)*. Retrieved from https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
2. Ivanov, A. P. (2020). *Mizhnarodne mors'ke pravo: suchasni tendentsiyi rozvytku* [International maritime law: Modern development trends]. Odesa: Mors'ka akademiya.
3. International Maritime Organization. (2022). *Conventions and regulatory framework*. Retrieved from <https://www.imo.org>
4. Shevchenko, V. O. (2021). *Pravo morya: teoretychni osnovy ta praktychni aspekty* [Law of the sea: Theoretical foundations and practical aspects]. Kyiv: Yurydychna knyha.
5. Meleshchenko, N. V. (2023). *Suchasni metody vykladannya mors'koho prava u ZVO* [Modern methods of teaching maritime law in higher education institutions]. *Naukovi zapysky KhDMA*, (18), 45–51.

НАУКОВИЙ СТИЛЬ: ВІДХІД ВІД РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНИЙ ПРИНЦИП

Демченко Володимир Миколайович,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна
d.vovchyk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1841-7798>

***Анотація.** У тезах виступу визначено і проаналізовано чинники впровадження принципу відходу від російської мови на державному рівні через причину переформатування України з постімперської території в європейську демократичну країну. Саме очищення державної української мови є пріоритетом, адже інтегровані в неї з панівної російської мовні форми залишаються імперським рудиментом, що пов'язує нас не лише з колишньою російською імперією, а й із сучасною псевдофедерацією, яка залишається ідеологічним спадкоємцем ординської державної формації. У цьому проблемному колі нас цікавить не державний правовий статус української мови, не її функційний стан, а науковий стиль мовлення, що використовується в освітній і власне науковій сферах. Тобто аналіз деяких структурних елементів української мови, калькованих з імперської російської мови, становить мету цього виступу. Як результати дослідження відзначаємо такі: 1) найбільш віроломна русифікація відбувалася в 1960-ті роки, коли політика совєтської імперії була орієнтована на зближення всіх націй у межах держави та створення єдиного совєтського народу; 2) кальковані мовні форми є нелогічними на ґрунті української мови, а тому порушують її закони, тобто завдають структурного впливу; 3) головним інструментом виправлення такої ситуації є Закон України від 2020 року, що містить положення, які реально захищають українську мову. Проте потрібен державний принцип, який би лежав в основі такого захисту, адже він би передбачав і відповідальність за порушення законів української мови. Це принцип відходу від російської мови.*

***Ключові слова:** Україна, російська імперія, режим воєнного стану, державна мова, науковий стиль, калькування.*

Вступ. Якщо проаналізувати український дискурс за останні сто років, що був спрямований на утворення незалежної національної держави (а не на псевдосуверенної частини псевдосоціалістичної держави), то можна зустріти конкретні заклики філософів до відмежування від росії та її культури, зокрема й мови. Найбільш відомим серед них є Микола Хвильовий, який виголосив свою знамениту тезу «геть від москви» в часи сталінського правління, що на той час ще не каралося. На відміну від нього, який, за словами Івана Дзюби, усе одно відстоював політичну течію «українського комунізму», а не «українського націоналізму» [1], Павло Штепа більш прискіпливо вивчав негативний вплив російської імперської політичної культури на старожитню українську від самого початку їх контактів і робив висновок про якомога швидше відмежування української культури, історії, державної традиції, їх відновлення й розвиток [2].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Українські філософи національного спрямування здавна відчували небезпеку від давнього альянсу з московським царством, що практично втілювалася спочатку в партійні директиви 1960–70-х років щодо зближення націй і формування совєтського народу, а через півсторіччя – у повномасштабну війну імперії проти України, яка насмілилася конкретно й реально (а не суто декларативно 1991 року) відмежуватися від метрополії. Росія у віроломному стилі візантійської імперії висунула аргумент щодо «звільнення» представників того совєтського народу від впливу української влади (майже за ознакою сторічної пропаганди – «буржуазно-націоналістичної»). Тобто, як слушно зреагували наші мережі, – прийшли звільнювати бабусь від їхніх онуків.

Провідним же рудиментом, що залишився від імперії на українській території, є російська мова

міського спілкування. І це ще один аргумент терористки-агресорки росії в її виправдовуванні воєнних злочинів, що призвели до загибелі тисяч дітей і мирних жителів в Україні. Проте ми не будемо розглядати соціолінгвістичний вимір цієї проблеми, а проаналізуємо деякі приклади нелогічності мовних форм, що зумовлена впливом російської мови – і не лише на структурному рівні, а й на психологічному. Особливо недоладно це виглядає в межах наукового стилю, яким користуються, здавалося б, особи з логічним мисленням, що апріорі мусять замислитися над незграбною мовною формою, яку їх потрібно використати.

Як приклад, термін «поліцейський», використаний у Законі про національну поліцію від 2015 року, звісно, викликав певну дискусію в колі його укладачів-юристів. Аргументами були, звісно, ретроградні: «поліціант» – не звичне, а «поліцай» викликає негативні асоціації в населення. Проте якщо подивитися на аналогічний термін в інших країнах, то побачимо, що «поліцейський» – лише в росії (навіть у її сателіта білорусі – «міліціант»). Певно, поєднання «лише ми і росія» сьогодні сприймається вже однозначно як ганебне. Що ж до логічності, то пропонуємо колізію «філологічний» – бо «філологія», «стратегійний» – бо «стратегія», «академічний» – бо «академія». За морфологічною логікою, якщо «академічний» – то від «академіка» (так само «філологіка» та «стратегіка»). І це величезна низка слів, які пишуться нелогічно, а причина одна – їх первинно в цій формі взяли з російської мови – не замислюючись.

Викладачі та науковці – ретрогради – наводять такі аргументи для збереження калькованих одиниць: «так прийнято», «уже звикли», «так по-науковому» тощо. І часто ці мовні форми кодифікуються в текстах законів. Тому лише встановлений державою принцип відходу від російської мови та усвідомлення нагальності його дотримання може допомогти очистити українську мову і зробити її реально незалежною від російської.

Тепер скажемо про головний інструмент виправлення цієї ганебної ситуації, – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2020 року, що має захищати державний статус української мови. Зокрема, з функційного боку, громадяни України мусять володіти нею як мовою свого громадянства, а на публічних посадах – ще й постійно використовувати українську мову на всій території країни; з правового боку, це беззаперечно єдина державна (й «офіційна») в Україні мова – невіддільний елемент унітарного устрою, що логічно пояснюється формальним кількісним домінуванням українців як титульної нації; зі структурного боку, декларується застосування української мови відповідно до правопису та інших мовних стандартів, запобігання її вульгаризації, уживання замість іншомовних форм питомих українських [2]. Акцентуємо увагу на останніх двох положеннях, адже і вульгаризація, і очищення від зайвих іншомовних слів мають на увазі саме тривалий структурний вплив російськомовних калькованих форм.

Що ж до англіцизмів, то, певно, останнє положення стосується одиниць на кшталт «хайп», «тригер», «фейк» тощо, але вони структурної небезпеки для української мови не передбачають (порушення її законів), адже є тимчасовими. Проте вже є форми, які стали навіть кодифікованими, але ці закони порушили. Так, відомий уже термін «просунутий» на позначення провідної ознаки (кодифікований як назва рівня володіння іноземною мовою), було взято (перекладено) з російськомовної сленгової кальки «продвинутый». Українська семантика дієслова «сунути» («просунути») має іншу семантику. Тобто закон української мови порушено.

Висновки. З усього вищенаведеного можна зробити відповідні висновки. По-перше, найактивніше калькування – вплив російської мови на українську – відбувалося в 1960–70-ті роки ХХ століття, коли ідеологічна советська політика висунула концепцію зближення всіх націй і формування єдиного советського народу. Ця політика та її результати безпосередньо призвели до актуальної сьогодні війни; по-друге, кальковані мовні форми є нелогічними на ґрунті української мови, а тому порушують її закони, тобто завдають структурного впливу. Це добре видно, якщо замислитися над словами, які ви використовуєте в наукових або освітніх текстах; по-третє, головним інструментом виправлення такої ситуації є Закон України від 2020 року, що містить положення, які реально захищають українську мову. Проте потрібен державний принцип, який би лежав в основі такого захисту, адже він би передбачав і відповідальність за порушення законів української мови. Це принцип

відходу від російської мови.

List of References

1. Dziuba, I. Mykola Khvyl'ovyi: «Asian Renaissance» and «Psychological Europe». Retrieved from https://dt.ua/CULTURE/mikola_hviloviy_azyatskiy_renesans_i_psihologichna_evropa.html [in Ukrainian].
2. Shtepa, P. (1968). Muscoviteism, its origin, content, forms and historical continuity. Part 1. Toronto: Ed. S. Stasishina [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state language». *Verkhovna Rada Bulletin*, 2020, 21, 81. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].

РОЛЬ МОРСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОРСЬКИХ АКАДЕМІЙ

Шевченко Микола Вадимович,

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету судноводіння,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

rj98789kz@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6606-2330>

Панченко Микита Вадимович,

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету судноводіння,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

replaypls123@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2512-733X>

Науковий керівник: **Нагрибельна Інна Анатоліївна,**

доктор педагогічних наук, професорка,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

innanagribelna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

Анотація. Метою дослідження є аналіз значення морської історії та культури в освітньому процесі морських академій з урахуванням сучасних викликів, які постають перед системою підготовки майбутніх фахівців морської галузі. Особлива увага приділяється ролі гуманітарних дисциплін у формуванні моральних, патріотичних та лідерських якостей курсантів, що є необхідними для успішної професійної діяльності у складних умовах морського середовища. Під час дослідження ми дійшли таких результатів: по-перше, інтеграція морської історії та культури в навчальні програми сприяє розвитку стратегічного мислення, національної ідентичності та етичної відповідальності майбутніх моряків; по-друге, міжнародний досвід (зокрема Великої Британії, США, Нідерландів, Японії) підтверджує ефективність поєднання технічної освіти з гуманітарною підготовкою; по-третє, дослідження засвідчило, що гуманітарні компоненти відіграють важливу роль у збереженні національної морської культури та традицій. На основі отриманих результатів можна зробити такі висновки: включення морської історії та культури у навчальний процес не лише підвищує загальний рівень підготовки курсантів, а й формує свідомих, відповідальних фахівців, які готові до викликів

сучасної морської індустрії. Такий підхід також забезпечує спадкоємність морських цінностей і зміцнює позиції української морської освіти у світовому контексті.

Ключові слова: морська історія, морська культура, морська освіта, професіоналізм, стратегічне мислення, національна ідентичність.

Вступ. Постановка проблеми. Сучасна морська освіта дедалі більше фокусується на технічній підготовці майбутніх фахівців, що обумовлено стрімким розвитком технологій у галузі судноплавства. Проте такий підхід часто залишає поза увагою гуманітарний компонент, який відіграє не менш важливу роль у формуванні моральних орієнтирів, ціннісних установок та загальнолюдських якостей курсантів. Знехтування історико-культурним контекстом знижує рівень цілісної підготовки моряків як особистостей, відповідальних не лише за виконання професійних обов'язків, а й за збереження національних традицій і морської спадщини. У реаліях сьогодення, коли питання національної безпеки, міжнародної співпраці та збереження культурної ідентичності набувають особливої ваги, важливо переосмислити роль морської історії та культури в системі професійної освіти. Формування глибокого зв'язку між курсантами й історичним минулим морської держави є важливим фактором для виховання патріотизму, відповідальності та фахової гідності. Усе означене підтверджує *актуальність порушеної проблеми дослідження*.

Аналіз останніх досліджень та публікацій демонструє, що питання інтеграції гуманітарних дисциплін у професійну морську освіту розглядаються у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Зокрема, дослідники з США — Paul Devlin, Keith Aksel, Jeffrey F. Taffet — висвітлюють досвід впровадження міждисциплінарних підходів у навчальні програми морських академій, зокрема в U.S. Merchant Marine Academy. У своїх працях вони акцентують увагу на розвитку культурної обізнаності, критичного мислення та особистісного становлення курсантів. В Україні увага зосереджена на збереженні національної ідентичності через освіту, про що свідчать праці у сфері історії морської справи, культурології та педагогіки. Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що окремі аспекти гуманітарної підготовки також висвітлюються в наукових публікаціях, присвячених психологічній підтримці курсантів і розвитку їх особистісного потенціалу [1-4].

Мета дослідження полягає у вивченні ролі морської історії та культури як невіддільної частини освітнього процесу морських академій. Відповідно до мети дослідження було визначено такі *завдання*: проаналізувати вплив історико-культурних компонентів на професійну і моральну підготовку курсантів; вивчити досвід впровадження гуманітарних дисциплін у навчальні програми; обґрунтувати доцільність їх системного застосування для забезпечення комплексної фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Важливість інтеграції морської історії та культури в навчальні програми морських академій. Морська історія та культура є основними складовими навчального процесу в морських академіях, оскільки вони не лише формують у курсантів знання про історичний розвиток мореплавства, але й сприяють розвитку моральних і професійних якостей, необхідних для успішної кар'єри у морській галузі. Вивчення морської спадщини дозволяє студентам глибше зрозуміти значення моря для економічного розвитку, національної безпеки та міждержавних відносин [1].

Морські академії повинні надавати студентам можливість вивчати історичні події, які стали вирішальними для розвитку мореплавства, зокрема етапи великих відкриттів, боротьбу за нові торгові шляхи, морські війни та прогрес у технологіях суднобудування. Знання цих етапів допомагає курсантам не лише оволодіти технічними аспектами, а й отримати загальну картину того, як історія мореплавства вплинула на сучасну морську галузь [2].

Крім того, морська культура, яка включає в себе традиції, моральні принципи та етику, є невід'ємною частиною професійної підготовки. Вона формує лідерські якості, сприяє здатності до прийняття рішень у критичних ситуаціях і розвиває розуміння важливості командної роботи та взаємоповаги. Культура мореплавства, яка передається через освіту, також сприяє формуванню у курсантів відчуття відповідальності за безпеку та охорону навколишнього середовища — критичні аспекти, важливі для майбутніх морських фахівців [3]. Таким чином, інтеграція морської історії та

культури в навчальні програми морських академій має не лише освітнє значення, але й стратегічне. Вона сприяє підготовці висококваліфікованих і відповідальних фахівців, здатних ефективно працювати в складних і часто небезпечних умовах, одночасно зберігаючи традиції та цінності мореплавства [4].

Однією з основних переваг інтеграції морської історії та культури в навчальні програми є те, що це допомагає формувати у курсантів не лише технічні навички, але й культурне розуміння своєї професії. Вивчення важливих історичних подій, таких як морські війни, етапи розвитку судноплавства чи відкриття нових територій, дає студентам змогу оцінити значення мореплавства для розвитку національної та міжнародної економіки. Крім того, знання історії сприяє розвитку поваги до традицій, адже курсант не лише вивчає технічні аспекти морської справи, але й розуміє, як ці традиції впливають на сучасну практику.

Морська культура, зокрема традиції, етика та моральні засади, є важливою частиною професійного виховання морських фахівців. Вивчення цих аспектів допомагає формувати у майбутніх моряків необхідні професійні якості, такі як лідерство, здатність до командної роботи та критичного мислення в екстремальних умовах. Крім того, знання морської культури сприяє вихованню відповідальності за збереження морського середовища, що є важливою частиною сучасної морської освіти [1].

Як зазначають науковці з Каліфорнійського університету, однією з основних цілей морської освіти є не лише передача знань, але й виховання у студентів професійних та моральних цінностей, що допоможуть їм успішно справлятися з викликами майбутньої кар'єри. Вивчення історії мореплавства, а також застосування культурних аспектів морської справи допомагає майбутнім фахівцям краще орієнтуватися в сучасному морському середовищі, враховуючи як технічні, так і гуманітарні аспекти своєї професії [2].

Інтеграція історичних та культурних елементів в освітній процес є стратегічно важливою для збереження морських традицій. Враховуючи швидкі зміни в технологіях суднобудування та навігації, морські академії повинні зберігати зв'язок із минулим, щоб підготувати студентів до реальних викликів, з якими вони можуть зіткнутися під час практики. Це не лише покращує рівень підготовки студентів, а й забезпечує підтримку національної безпеки, оскільки кожен моряк має глибоко розуміти свою роль у глобальному контексті [3].

Таким чином, роль морської історії та культури в морських академіях є не лише елементом академічної освіти, але й важливим чинником для розвитку майбутніх фахівців, що забезпечує їхній професіоналізм, моральну стійкість і здатність до ефективної роботи в складних умовах. Це дозволяє зберігати та передавати важливі культурні та історичні традиції новим поколінням моряків, що є необхідним для збереження стабільності та розвитку морської галузі в цілому [4].

Розширене значення інтеграції морської історії та культури в навчальні програми морських академій. Морська історія та культура є невід'ємними складовими навчального процесу в морських академіях, оскільки вони не тільки формують у студентів глибоке розуміння історичного розвитку мореплавства, а й сприяють розвитку ключових професійних і особистісних якостей. Інтеграція цих дисциплін у навчальні програми має значний вплив на підготовку висококваліфікованих фахівців, які здатні не лише досягати технічних результатів, але й керуватися моральними засадами та професійною етикою.

Формування професійних компетентностей через вивчення морської історії. Вивчення історії мореплавства дозволяє студентам зрозуміти еволюцію морської справи, включаючи значущі події, такі як морські відкриття, розвиток торгових шляхів та морських битв. Це знання не лише дає історичний контекст, а й допомагає формувати стратегічне мислення, критичне мислення та глибоке розуміння сучасних тенденцій у морській галузі. Як показують наукові дослідження, ці знання сприяють розвитку здатності курсантів до оцінки ситуацій і прийняття ефективних рішень, що є важливим компонентом у підготовці майбутніх морських лідерів [5]. Вплив морської культури на розвиток особистісних якостей курсантів. Морська культура включає в себе традиції, етику та моральні принципи, які є основою професійної підготовки майбутніх моряків. Залучення курсантів до цих аспектів допомагає формувати в них лідерські якості, здатність до прийняття рішень у критичних ситуаціях та розуміння

важливості командної роботи. Вивчення морської культури не лише готує курсантів до професійних викликів, але й допомагає виховати в них стійкість, дисципліну та відповідальність, що є ключовими якостями для успіху у морській кар'єрі [6]. Історичний контекст та національна ідентичність через морську освіту. Історія морської освіти в Україні, зокрема створення Києво-Могилянської академії, демонструє важливість збереження національної ідентичності та культурних традицій. Вивчення цього контексту допомагає студентам краще оцінити значення морської освіти не лише для розвитку професійних навичок, але й для формування національної свідомості, патріотизму та державності. Продовження традицій, започаткованих ще в часи раннього мореплавства, є важливим елементом для збереження національної морської культури [7].

Наукові дослідження та інновації в морській освіті. Активна участь викладачів і студентів у наукових конференціях та дослідженнях сприяє розвитку інноваційних підходів у морській освіті. Дослідження, які стосуються психологічного супроводу військовослужбовців та працівників морського транспорту, допомагають покращити ефективність навчального процесу, а також надають нові підходи до професійної підготовки курсантів. Важливим є впровадження інновацій у навчання, що дозволяє готувати висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати в сучасному морському середовищі [8].

Виклики та перспективи розвитку морської освіти в Україні. Сучасні реформи в морській освіті, зокрема процес приєднання навчальних закладів, викликають дискусії щодо збереження якості та унікальності навчальних програм. Врахування думок студентів та викладачів є важливим фактором для успішної адаптації реформ. У цьому контексті важливо забезпечити баланс між інноваціями та збереженням традицій, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української морської освіти на міжнародному рівні, а також зберегти вірність культурним і професійним стандартам, які є важливими для розвитку морської галузі [5].

Висновок. У процесі дослідження було досягнуто поставлених завдань та зроблено такі висновки: 1. Щодо ролі морської історії та культури у формуванні професійної та особистісної підготовки курсантів: морська історія та культура сприяють розвитку в курсантів не лише фахових компетентностей, а й моральних та лідерських якостей, патріотизму, національної самосвідомості. Вони виступають важливим інструментом виховання відповідального моряка, здатного діяти в критичних умовах та дотримуватись професійної етики; 2. Щодо аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду включення гуманітарних дисциплін у навчальні плани: у країнах із розвиненою морською традицією (США, Велика Британія, Нідерланди, Японія) інтеграція гуманітарних дисциплін довела свою ефективність. В Україні ця тенденція лише набирає обертів, проте вже існує низка досліджень і прикладів включення культурно-історичних курсів у навчальні програми морських закладів; 3. Щодо обґрунтування практичної доцільності та стратегічного значення впровадження культурно-історичних компонентів: інтеграція морської спадщини у професійну освіту дозволяє зберігати національні традиції, формувати стійку систему цінностей у майбутніх моряків та забезпечує гармонійне поєднання технічної підготовки з гуманітарною. Це, у свою чергу, підвищує рівень підготовки випускників та зміцнює авторитет української морської освіти у світі.

Дане дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми, а є одним із перспективних напрямів аналізу ролі морської історії та культури в освітньому процесі морських академій.

List of References

1. "Maritime Academy Charter School (MACS)" – Міністерство транспорту США, dot.gov
2. "Teaching Maritime History: Interdisciplinary Approaches" – California State University, scholarworks.calstate.edu
3. "Humanities Department at the U.S. Merchant Marine Academy" – U.S. Merchant Marine Academy, usmma.edu
4. "Maritime Academies and the U.S. Merchant Marine" – U.S. Department of Transportation, dot.gov
5. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020). *Modern reform of maritime education in Ukraine*. Retrieved from https://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13546/1/Dis_Riabukha.pdf

6. Odesa National Maritime University. (2021). *Scientific activity of the Department of Practical Psychology*. Retrieved from <https://onmu.org.ua/ua/359-kategoriya-uk-ua/fakultety/yuridicheskij-fakultet.html?start=8>
7. National University of Kyiv-Mohyla Academy. (2020). *History of the Academy: 400 years of development*. Retrieved from <https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/istoriya-akademiji>
8. Odesa National Maritime University. (2020). *Research in the field of maritime education and psychology*. Retrieved from <https://onmu.org.ua/ua/359-kategoriya-uk-ua/fakultety/yuridicheskij-fakultet.html>

СВІТОГЛЯДНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СТУДЕНТСТВА В УМОВАХ СОЦІОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ УКРАЇНИ

Варипасв Олексій Михайлович,

кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна
varypaev@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0541-9102>

Міносян Андрій Сергійович,

кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування» та
соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна
minosian02@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3347-5099>

***Анотація.** Досліджено епістемологічні та аксіологічні аспекти трансформації світоглядної парадигми студентської молоді України в контексті соціокультурних змін, воєнного конфлікту та становлення новітньої національної ідентичності. Проаналізовано механізми соціально-психологічної адаптації молоді до кризових умов життєдіяльності та модифікації освітнього процесу. Обґрунтовано роль університетського середовища як інтегративного простору для формування професійної та світоглядної ідентичності. Результати дослідження демонструють необхідність методологічної трансформації освітньої парадигми з метою синтезу когнітивного, емоційно-чуттєвого та праксеологічного компонентів у становленні світогляду молодого покоління відповідно до новітніх соціальних викликів.*

***Ключові слова:** світоглядна парадигма, студентська молодь, соціалізація, національна ідентичність, аксіологічні орієнтації, адаптаційні механізми.*

Вступ. Формування світогляду студентської молоді актуалізується в контексті системної трансформації українського суспільства з його переосмисленням ціннісно-нормативних моделей. Інформаційна глобалізація та військовий конфлікт детермінують модифікацію підходів до вивчення аксіологічних преференцій молоді. Ключовою проблемою постає соціально-психологічна адаптація студентів до екстремальних умов життєдіяльності, що набуває екзистенційного характеру та вимагає

ревізії особистісних ролей в умовах нестабільності [3, с. 33]. Молодь як мобільна соціальна група першою демонструє реакцію на суспільні трансформації, формуючи інноваційні ціннісні системи, які актуалізують роль освітніх інститутів як середовища трансляції знань і ціннісно-сміслової орієнтації.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Світогляд функціонує як механізм селекції та структурування, що абсорбує есенціальні характеристики об'єктів, формується як результат практичної взаємодії психічно сформованої людини з об'єктивною реальністю, визначаючи соціальне самопочуття, самосвідомість, ціннісні орієнтації та поведінкові патерни індивіда. У свою чергу, категорія «студентство» репрезентує специфічний сегмент молодого покоління, який характеризується залученістю до системи вищої освіти та охоплює переважно вікову категорію 18-30 років. Студентство як соціальна група відрізняється домінуванням навчальної діяльності з професійною спрямованістю, що впливає на практики дозвілля та формування навичок міжособистісної взаємодії. Формування світогляду молоді детермінується не лише макросоціальними факторами, а й індивідуальними екзистенційними потребами, прагненням до самореалізації, пошуком сенсу життя та визначенням власної соціальної ролі. Дослідження демонструють, що студенти переважно орієнтовані на позитивну візію майбутнього, прагнуть до самореалізації та свободи вибору при збереженні високого рівня емпатії. Водночас спостерігається невпевненість у здатності контролювати життєві події, що генерує внутрішній конфлікт між ідеалом і реальністю [4, с. 507]. Сучасний університет має функціонувати не лише як інститут трансляції знань, а як платформа життєвого самовизначення та смислотворення. Національна ідентичність як аксіологічний імператив у студентському середовищі функціонує не лише як орієнтир в умовах кризової реальності, а й як фундамент громадянської позиції та професійного самовизначення [2, с. 32]. Військова агресія проти України стала не тільки збройним конфліктом, але й протистоянням ідентичностей. Національна ідентичність потребує систематичного розвитку через імплементацію відповідних освітніх політик та методологічне переосмислення мети гуманітарної освіти [6, с. 72]. У структурі світогляду українського студентства національна ідентичність є організуючим принципом формування ціннісних орієнтацій. Тому в умовах гібридної агресії національна належність стає актом ідентифікаційного спротиву [7, с. 63].

За умов динамічних змін в освітньому просторі зростає значення позааудиторної діяльності, що забезпечує гнучке доповнення формального навчання та імплементацію інноваційних виховних стратегій. Ефективною моделлю виявилася інтеграція когнітивного, емоційно-чуттєвого та практичного компонентів формування ідентичності на основі методології, що охоплює цільові, змістові та діагностичні блоки позааудиторної роботи [5, с. 959].

Формування ціннісних орієнтацій молоді відбувається в контексті глобальних соціокультурних трансформацій, котрі модифікують традиційні освітні цінності та актуалізують нові, пов'язані з викликами цифрової епохи. Сучасні аксіологічні преференції молоді дедалі більше формуються під впливом глобалізованих медіапросторів, цифрової комунікації та міжнародної мобільності [1, с. 53]. Університетське середовище функціонує як соціокультурний простір, де формуються ключові моральні, пізнавальні та екзистенційні орієнтири здобувача. Емпіричні дослідження свідчать, що молодь розглядає вищу освіту не лише як інструмент кар'єрного зростання, а й як платформу для особистісного розвитку, пошуку смислу та етичного самовизначення [8, с. 270].

Ключовими факторами формування світогляду студентської молоді України є процеси структурно-функціональної трансформації суспільства. Протиставлення радянських, національних і західних аксіологічних моделей призвело до суперечливості в ціннісній структурі суспільства, що найбільш виразно проявляється в молодіжній свідомості [9, с. 465]. Кризові явища в українській культурі зумовлені недостатнім усвідомленням значущості культурного розвитку для соціальної модернізації. Відхід від норм «високої культури» до масової культури безпосередньо впливає на систему установок та культурних ідеалів молоді [10, с. 17].

Висновки. Формування світогляду студентства в умовах становлення новітньої соціальності в Україні є мультифакторним процесом, детермінованим глобальними трансформаціями та національними викликами, зокрема воєнним конфліктом. Світогляд сучасного студента функціонує як інструмент екзистенційного самовизначення та соціальної залученості. Освіта в університеті

постає інституцією світоглядно-виховного спрямування, реалізуючи аксіологічну, культурологічну та гносеологічну функції, тож сучасна освітня стратегія має розширити межі трансляції знань, інтегруючи розвиток критичного мислення та соціальної відповідальності.

List of References

1. Bondarenko, N. (2023). Peculiarities of life-meaning orientations of student youth. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 2(1), 49–61.
2. Horyachok, I., Barantsova, I., & Taranenko, Y. (2023). Formation of the national identity of higher education students in the current conditions. *Naukovyi Visnyk Vinnytskoi Akademii Bezpererвної Osvity*, 4, 28–35. [In Ukrainian].
3. Ilenko, N. M., Boichenko, O. M., & Ilenko-Lobach, N. V. (2023). Social and psychological adaptation of higher education graduate students of Poltava State Medical University under the conditions of the state of martial law. *Medychna Osvita*, (2), 31–36. [In Ukrainian].
4. Kondratska, H. D. (2023). Worldview in the formation of students' personality. *Scientific and Pedagogical Review*, (1)7, 503–512. [In Ukrainian].
5. Martyniuk, V. V. (2023). Model of formation of national identity of student youth in institutions of higher pedagogical education in extracurricular work. *Actual Problems in Modern Science*, 11(17), 958–970. [In Ukrainian].
6. Minosian, A., & Varypaiev, O. (2018). Mental archetypes of Ukrainian culture: Nation-building and the national state. In *Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference dedicated to the 85th anniversary of the Holodomor in Ukraine* (pp. 69–73). Kharkiv: KhDUHT. [In Ukrainian].
7. Minosian, A., & Varypaiev, O. (2021). The theory and practice of totalitarian thinking at the turn of the century: The Ukrainian reality (pp. 61–66). Lviv: Publishing House of Danylo Halytsky LNMU. [In Ukrainian].
8. Minosian, A., & Varypaiev, O. (2023). Russian aggression as a threat to the sustainable development of Europe: The Ukrainian dimension. In *European Dimensions of the Sustainable Development* (pp. 267–274). Kyiv: National University of Food Technologies.
9. Minosian, A., & Varypaiev, O. (2024). Russian aggression and existential challenges of the modern world: Ukrainian context. In *European Dimensions of the Sustainable Development* (pp. 461–468). Kyiv: National University of Food Technologies.
10. Varypaiev, O. M., & Minosian, A. S. (2024). The worldview of a specialist as the basis of professional activity. In *Innovative technologies and methodology of teaching the humanities: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical conference on the problems of higher education and science* (pp. 16–18). Kharkiv: KhNADU. [In Ukrainian].

РОЛЬ ФАХОВОЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ВОКАБУЛЯРА МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ: ЛІНГВОМЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Антонова Вікторія Анатоліївна,

викладач кафедри іноземних мов,

Поліський національний університет,

м. Житомир, Україна

antonova1984victoria@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5976-4574>

Анотація. Актуальність даної статті пов'язана з безперервним розвитком науки і техніки, що є важливими для підтримки спілкування в спеціалізованому середовищі, систематизації фахової

термінології, ефективно її використання в усному і письмовому академічному мовленні. Проаналізовано вживання спеціалізованого словникового складу в сфері аграрної інженерії та її відмінності від загальнонавчаних слів і понять. Акцентовано увагу на складності роботи з автентичним технічним текстом, насиченим спеціалізованою термінологією. Розкрито основні складності роботи з ним, а саме: вузькоспеціалізовані поняття-терміни, метафоричні поняття, сталі словосполучення (колокаційні зрощення), що властиві для певного виду галузі, складнощі роботи з технічними словниками. Зроблено висновок, що для успішного використання термінології сектору аграрної інженерії важливо володіти загальними знаннями даної сфери, розуміти термінологічну систему на рідній мові, напрацьовувати термінологічний словник на іноземній мові, вміти працювати з технічним текстом та його складовими, працювати зі спеціалістами даної галузі для постійного поповнення знань, умінь та навичок.

Ключові слова: *термін, фаховий текст, фахова лексика, аграрна інженерія.*

Вступ. Розвиток техніки і науки в цілому призвів до утворення нових слів у сфері вжитку.

Мета даного дослідження – розкриття особливостей використання термінів аграрного інженерного напрямку в навчанні іноземної мови, а також їх використання в спеціалізованій сфері.

Лексика сфери аграрної інженерії набуває останнім часом більшої комунікативної спрямованості. Це зумовлено розширенням сфери аграрного сектору в наші дні, зв'язку фахівців в науковій та академічній сферах, в засобах масової інформації та між спеціалістами даного спрямування. Складна вузькоспеціалізована термінологія відрізняється вживанням в текстах з дієприслівниковими, інфінітивними зворотами, вживанням пасивних конструкцій і герундієм. Це ускладнює їх розуміння та переклад сучасним здобувачем освіти. Однак, варто зазначити, що словниковий запас термінів в сфері аграрної інженерії також поповнюється розмовними сталими виразами, колокаційними зрощеннями, притаманними для мовлення людини, що розмовляє іноземною мовою з народження. Такий процес обміну між мовами термінологічними системами з однієї сторони сприяє розвитку мов в цілому, проте ускладнює роботу для здобувачів освіти при роботі з автентичним текстом та при живому спілкуванні в науковому і професійному середовищах.

Аналіз дослідження. У педагогічній та науковій теорії і практиці існує достатньо досліджень для вивчення проблеми іноземної термінології для підготовки майбутнього спеціаліста. Пошук методів навчання для активації мислення, використання розробок інформаційних технологій [2], стильові та мовні особливості при вивченні фахової термінології [3], перекладу термінологічних сполучень [1], особливості застосування термінологічної системи на практиці [4]. Адже здобувачам доводиться працювати з нормативними документами, науковими текстами з автентичним вокабуляром і термінами, окрім того доводиться застосовувати вивчений матеріал у власному мовленні при бізнес зустрічах, на наукових конференціях. «Пріоритетним поняттям концепції вивчення англійської мови у європейських країнах є не тільки набути знань про мову, але й навчитися користуватися мовою як засобом спілкування: висловлювати власні думки, критично мислити, розуміти співрозмовника, проявляти готовність і бажання взаємодіяти з іншими, здатність отримувати інформацію та оцінювати її» [2 ; 263].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. На заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням головною проблемою залишається вузькоспеціалізована термінологія, що є зрозумілою для внутрішнього кола спеціалістів. Однак сьогодення вимагає від майбутнього фахівця розвиватися й інтегруватися в різні сфери науки і техніки. Це вимагає розуміння автентичного матеріалу на заняттях, вміння пояснити особливості того чи іншого терміну, застосовувати свої вміння й навички для якісного спілкування. Що означає розуміти автентичний (підібраний з оригінальних джерел) матеріал:

- вміння користуватися термінологічними одиницями в мовленні для розуміння чужих суджень, а також виражати власні думки в усному чи писемному мовленні;
- знати культуру і національні особливості, соціальну поведінку при використанні тих чи інших слів, будувати власну мовленнєву поведінку згідно цих особливостей;
- розуміти комунікативні наміри мовця, орієнтуватися в інформативному середовищі певної

галузі;

- вміння конструювати та інтерпретувати текст, монологічні та діалогічні висловлювання, розуміти зміст і сферу вживання термінологічних одиниць.

У результаті роботи над автентичним матеріалом, фаховою термінологією здобувач освіти має опрацювати: іноземну мову на побутовому рівні, розумітися на культурі мови, знати граматичні структури для формування мовлення, що властиві для наукової і академічної сфери, вміти перекладати та розуміти широке коло вузькоспеціалізованої термінології, вміти обговорювати фахові питання, вступати в дискусії, вміти аналізувати автентичні джерела інформації, користуватися словниками своєї галузі, орієнтуватися в сучасних англомовних джерелах. Тому, тут дуже важлива співпраця спеціалістів аграрної інженерії і іноземної мови: складання термінологічного словника майбутнього спеціаліста, робота з науково-технічною періодикою і словниками, фаховими документами та інструктивними матеріалами. Чіткий виклад матеріалу на заняттях допоможе здобувачу освіти адаптувати свої знання і навички до власного мовлення, а саме: складати лаконічні повідомлення, використовувати роз'яснення терміну, використання абревіатур, спрощувати запас лексики та адаптувати складні граматичні поняття під свої висловлювання. Саме робота на заняттях допоможе подолати комунікативні бар'єри (фонетика, психологічні перепони), професійне середовище сприятиме фаховій поінформованості і професійній адаптованості. «Формуючи комунікативну компетенцію студентів, необхідно здійснювати комплексний підхід до роботи над фаховою лексикою на основі професійно спрямованого тексту, який дозволив би об'єднати всі часткові цілі – підвищення грамотності студентів, збагачення їх лексичного запасу і запасу граматичних моделей, оволодіння фаховою термінологією» [3 ; 74].

Слова-терміни в професійному середовищі з'являються постійно, адже нові поняття в науці і техніці потребують нових значень. У автентичних текстах певної галузі наукові слова-терміни займають до 90% всього словникового запасу. Варто зазначити, що рідко старі терміни замінюються новими. Це призводить до нагромадження термінологічної системи. «Науково-технічна термінологія характеризується відсутністю емоційного забарвлення, чіткістю, ясністю та стислістю викладу, переосмисленням загальноповсюдних лексик, яке є одним з продуктивних методів утворення термінів, відсутністю ідіоматичних конструкцій та низькою частотністю вживання слів основного словникового фонду» [1].

Науково-технологічний прогрес вимагає сучасних адаптованих до реалій життя фахівців. Ось чому важливо використовувати інтерактивні засоби навчання при роботі з термінологічним вокабуляром. Цей спосіб є практичним і доступним, він формує іншомовну лексичну компетентність шляхом запам'ятовування, відтворення термінів і граматичних структур, а також важливий для творчого використання у власній комунікації. Ту важливо враховувати наочність, міжпредметних зв'язків та взаємопов'язаність всіх компонентів мовлення. Інтерактивне навчання дозволяє підтримувати частотність і практичність роботи з термінологічною лексикою. «Необхідно використовувати новітні інформаційні технології, інтерактивні методи та прийоми навчання, що, в свою чергу, навчить чітко формулювати і висловлювати свою позицію, спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати інформацію, тобто активно вживати терміни у всіх видах мовленнєвої діяльності» [4 ; 118]

Висновки. Дане дослідження дає змогу зрозуміти, що робота над фаховою термінологією повинна включати в себе:

- визначення семантичних зв'язків та їх представлення;
- інтерактивне закріплення із графічними опорними елементами, дотекстові і післятекстові вправи;
- робота з дефініціями термінології, опрацювання і закріплення сталих граматичних структур;
- читання і переклад автентичних текстів;
- складання і відтворення мовленнєвих ситуацій в науковому середовищі, а також при живому спілкуванні з колегами.

Постійне оновлення і напрацювання термінології аграрної інженерії сприяє збагаченню як української, так і англійської мов. Проте цей процес розширює значення спеціальних термінів,

ускладнює переклад і вимагає конкурентно спроможного фахівця, який зможе адаптувати свої знання до потреб міжнародного ринку і наукової спільноти.

List of References

1. Voitenko K.I. Peculiarities of translating agricultural literature and general principles of translation of terminological borrowings from the field of plant growing: URL: <https://er.nau.edu.ua/items/e11c334a-1244-4b2d-97d9-5147ccd82068> (date of application: 21. 05. 2025)
2. Demchenko I. V. Features of English language professional training of future aviation industry specialists in higher education institutions. Bulletin 'Philological Sciences'. 2021. №1 (21). 261-267.
3. Misiak N. V. Professional terminology: linguodidactic aspect. Current problems of teaching the discipline 'Ukrainian language for professional purposes': materials of II Regional Scientific and Methodological Seminar, Kherson, March 11, 2014. Kherson : Kherson State University, 2014. 74p.
4. Petrushenko O. Peculiarities of using terminological vocabulary in business English classes in higher educational institutions of economic profile. Youth and the Market. №9 (92). 2012. 115-118.
5. Sydoruk H.I. Analysis of the structural and semantic characteristics of terms of agricultural direction in the translation aspect. 'International Journal of Philology'. Vol. 12. №4. 2021. 40-44.

ЩОДО ПСИХОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ СПІЛКУВАННЯ

Грабар Наталя Григорівна,

доктор наук з соціальних комунікацій, професор, професор
кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна
grabar-ng@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5120-0382>

***Анотація.** У освітньому середовищі спілкування виконує низку важливих функцій, серед яких головною є інформативна. У статті досліджуються основні психолого-етичні проблеми спілкування в освітньому середовищі. Розглянуто чинники, що ускладнюють взаємодію між викладачами та студентами, зокрема емоційна напруга, страх критики, втрата мотивації та вплив цифрового простору. Особливу увагу приділено морально-етичним викликам, що постають в умовах війни, змінених форм навчання та комунікації. Наголошено на важливості розвитку комунікативних навичок, формування довірливих відносин і підтримки духовного здоров'я в освітніх закладах.*

***Ключові слова:** спілкування, психолого-етичні проблеми, освітні заклади, студенти.*

Незалежно від соціокультурних умов, потреба людини у спілкуванні залишається постійною. У сфері освіти значну увагу приділяють формуванню та вдосконаленню комунікативних навичок. Ідея активності людини як суспільної істоти акцентує на безперервності процесу її соціалізації. Соціалізація, яка є ключовим елементом у теоріях особистісного розвитку, тісно пов'язана зі спілкуванням, що відіграє визначальну роль у становленні особистісних якостей індивіда.

Усвідомлення природи комунікації, аналіз особистого досвіду та вивчення проблем міжособистісних взаємин мають істотне значення для налагодження ефективних стосунків в освітньому середовищі. Педагогічна психологія засвідчує, що більшість ускладнень у професійній діяльності викладачів пов'язана не стільки з нестачею наукових чи методичних знань, скільки з труднощами у сфері професійно-комунікативної взаємодії. Наразі проблеми спілкування в теоретичному та практичному значенні значно актуалізуються.

Сучасні комунікаційні процеси розглядаються в межах глобального простору, який сприяє досягненню стабільних, зрозумілих і безпечних загальнолюдських цілей, що мають задовольняти потреби людства та забезпечувати комфортне й безпечне співіснування. Тому кожен повинен прагнути до етичного вибору у своєму спілкуванні, адже воно є унікальним людським явищем. Зазвичай на стиль комунікації впливають етичні норми, проте орієнтуватися в сучасній етиці непросто, оскільки те, що є правильним в одній ситуації, може бути недоречним в іншій. Особливо складно ухвалювати етичні рішення молоді, адже інтернет постійно утримує людей у системі взаємодії через різні комунікаційні канали. Саме тому зростає значення досліджень у сфері інформаційної етики [4-5].

Етично-психологічні питання спілкування досліджували вітчизняні науковці: Л. Альохіна, В. Бралатан, Т. Гриценко, С. Гриценко, В. Зеленецький, Н. Здирко, Т. Іщенко, В. Лаврененко, В. Лозовий, В. Малахов, Т. Мельничук, Г. Миролюбенко, В. Поліщук, М. Філоненко, Н. Чуприк, Т. Чмут, Г. Чайка; зарубіжні: К. Андерсен, Д. Арнетт, Д. Белл, Ж. П. Сартр, П. Фріц, Т. Харден та ін.

Мета статті виявлення психолого-етичних проблемних питань спілкування в освітньому середовищі.

У багатьох гуманітарних науках, що орієнтовані на людину, етика виходить на перший план, стає необхідною умовою усвідомлення професійних цілей, цінностей і смислів. Етика виступає найважливішим орієнтиром професійної діяльності в сфері «людина-людина», зокрема й викладача. В. Малахов вважав, що людська моральність реально виявляється не у свідомості й навіть не в діяльності людини, а саме в її спілкуванні з іншими. Оскільки у повноцінному спілкуванні людина постає саме як суб'єкт, то завжди актуальною є проблема морального самовизначення партнерів один відносно одного. Народження слова відбувається лише в суб'єкт-суб'єктному спілкуванні, де співрозмовник стає центром уваги як неповторна індивідуальність [3].

Сучасна наукова увага все більше зосереджується на морально-етичних аспектах функціонування інформаційного простору. Як зазначає Г. Миролюбенко, звернення до принципів інформаційної етики є актуальною потребою сьогодення. Вона виконує функцію моральної оцінки інформаційного середовища, слугуючи засобом захисту прав кожного індивіда як носія інформації, чия інформаційна гідність необхідно визнавати та поважати [4, с. 310].

Д. Арнетт, Д. Белл, П. Фріц, Т. Харден, вважають, що етичні принципи індивіда формуються через поєднання здорового глузду, теоретичних знань і навчання. Однак у реальному житті це не завжди працює бездоганно. Теорії залишаються неоднозначними, оскільки різні культури мають власні підходи до комунікативної етики, що може призводити до втрати логіки в очікуваній комунікативній поведінці. Тому важливо зосередитися на навчанні та розумінні різних точок зору як на практичному аспекті етичної комунікації. Отже, найефективніший спосіб стати етичним комунікатором у сучасному світі – це досліджувати та постійно навчатися [2].

Як підкреслюють дослідники, формування нової етичної системи зумовлене необхідністю регулювання й упорядкування соціальних процесів, що виникають під впливом сучасних технологій у цифровому глобалізованому середовищі. В інтернет-комунікації, яка здійснюється переважно дистанційно, спостерігається руйнування традиційної структури вчинку – розрив між мотивом і дією, що знецінює сам вчинок і ускладнює його моральне осмислення. За словами О. Проценко та її колег, концепція «цифрової етики» ще перебуває на стадії становлення, однак уже зараз є очевидною потреба в розробці ефективних механізмів етичного регулювання цифрового простору [5].

Ці виклики певною мірою стосуються й освітнього процесу. Вітчизняні науковці у своїх працях окреслюють спільну стратегічну мету – формування фахівця, здатного ефективно функціонувати в умовах сучасного інформаційного суспільства, опановувати новітні технології, впроваджувати інноваційні підходи до роботи з інформацією, приймати виважені рішення та передбачати їх наслідки. Проте не можна оминати і ряд проблем, пов'язаних із комунікацією. Найгострішою з них у нинішніх умовах є стан невизначеності, в якому перебуває значна частина освітян і здобувачів освіти через воєнний стан. Це породжує підвищений рівень стресу та тривожності, що ускладнює освітню взаємодію.

У більшості регіонів у зв'язку з війною відбулися зміни у форматах навчання – поширеними стали дистанційна, очна або змішана форми. Це зумовило необхідність переорієнтації викладачів на

використання різноманітних підходів до організації занять і впровадження найбільш доцільних і доступних методів навчання. Серед них варто виокремити індивідуально-комунікативний підхід, метод переконання, стимулювання, а також активні методи навчання. Останні передбачають сучасний підхід до організації освітнього процесу, який базується на активній взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, а також спрямований на підвищення інтенсивності пізнавальної діяльності. Застосування таких методів сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу, стимулює аналітичне мислення, розвиток дискусійної культури та формування власної позиції.

Тому для викладача надзвичайно важливими є його педагогічна культура, здатність до конструктивної взаємодії, організаторські та комунікативні навички. Раніше ми згадували про напрямки проєктно-орієнтованого спілкування. Сучасна комунікація спрямована на розвиток інноваційних форм навчання через поєднання традиційних і інтерактивних методів, зокрема участь у проведенні літніх шкіл, що сприяють мобільності викладачів і студентів. У межах проєктної діяльності професійні зустрічі, дискусії, обмін інформацією та обговорення процесу проєктування формують стійку мережу зв'язків між розробниками, виконавцями, партнерами та менеджерами [6].

Російсько-українська війна загострила ще одну важливу проблему – усвідомлення особистісного зв'язку з оточенням, здатність до взаємодії зі світом, з іншими людьми та із собою. Війна стала випробуванням не лише фізичної витривалості, а й морально-психологічної стійкості: уміння довіряти, співпереживати, підтримувати. Перед багатьма постали глибоко екзистенційні питання: хто я є? Чи здатен залишатися собою в умовах кризи? Як зберегти людяність, коли щодня доводиться ухвалювати складні рішення?

Усе це актуалізувало психолого-етичний вимір людських взаємин. І викладачі, і студенти були змушені адаптуватися до нової реальності, переглянути своє ставлення до інших культур, країн, глобальних подій. Для багатьох війна стала викликом їхньої особистісної ідентичності й системі цінностей. Постала потреба вивчати іншу мову, працювати чи волонтерити, навчатися дистанційно у своєму закладі або вступати до освітніх установ за кордоном, поєднувати навчання зі службою в ЗСУ. У сучасних умовах викладачі здебільшого підтримують постійний діалог зі студентами у форматі віртуального спілкування, що, безумовно, потребує якісної організації ефективної та продуктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Поширеною проблемою в освітньому середовищі є невміння дослухатися до наставника. Нинішнє покоління постійно перебуває під впливом інформаційно-психологічних чинників, які формуються протягом усього життя в різних умовах і ситуаціях. Як наслідок, багато хто скаржиться на надмірний потік зайвої інформації, відомої як «інформаційний шум». Цей феномен найчастіше розглядається у контексті комунікативних бар'єрів – психологічних перепон, що ускладнюють точну передачу інформації між співрозмовниками. У разі виникнення такого бар'єра інформація може зазнавати спотворення або змінюватися. У сучасній соціальній психології виокремлюють кілька типів комунікативних бар'єрів, зокрема бар'єр нерозуміння, який може бути фонетичним, семантичним, стилістичним, логічним тощо [1]. Саме тому актуальною є потреба у завершенні формування концепції управління інформацією, яка сприятиме виявленню інформаційного шуму в соціально-комунікаційних каналах.

Однією з актуальних проблем сьогодення є складність у вираженні власних думок і емоцій. Особливо помітним є зростання вживання ненормативної лексики як засобу емоційної розрядки чи підсилення висловлювань – причому не лише серед чоловіків, а й серед жінок. Проте, як відомо, рівень внутрішньої культури особистості проявляється у словах та вчинках. На жаль, нині механізми виховного впливу в освітніх закладах зазнали істотних змін і вже не є настільки дієвими, як раніше. Безперечно, провідну роль у процесі виховання відіграє сім'я – це загально визнана істина. Однак, з огляду на сучасні реалії, результати такої первинної соціалізації далеко не завжди є позитивними.

Останнім часом відчутно стан самотності, заглиблення у власні думки та проблеми, а головне більшість перестали приділяти належної уваги словам оточуючих, що зазвичай постає причиною непорозумінь і конфліктів. Для ефективного їх вирішення важливо опанувати навички конструктивної комунікації, такі як активне слухання, визначення спільних інтересів і пошук компромісу.

В освітньому процесі нерідко студенти уникають висловлювати свою точку зору через страх

критики чи невміння аргументувати питання. Важливо навчитися впевнено формулювати свої думки, відстоювати власну позицію та довіряти своїм почуттям. Для цього варто розвивати комунікативні навички, зокрема тренінги, брати участь у комунікативних практиках та займатися саморозвитком.

Спілкування є невід’ємною складовою розвитку як особистості, так і суспільства загалом. Етика спілкування є фундаментальною складовою міжособистісних взаємин, зумовленою соціальною сутністю прагнення до істини. Попри складність викликів сучасного життя, в освітньому середовищі важливо впроваджувати позаурочні ініціативи, спрямовані на підтримку духовного благополуччя, акцентуючи увагу на значенні взаєморозуміння, солідарності та згуртованості. Компетентна особистість – це поєднання знань, мотивації та практичних умінь. Успішна професійна соціалізація майбутнього фахівця значною мірою визначається його вмінням дотримуватися етичних норм у процесі спілкування.

List of References

1. Грабар Н.Г. Інформаційний шум в процесі комунікації *Світ соціальних комунікацій* : наук. журн. [гол. ред. О. М. Холод]. Т. 7. Київ : КиМУ, ДонНУ, 2012. С. 9–12.
2. Грабар Н. Г., Моїсєєва Н. І. Навчання як складова комунікаційної етики. *Questions regarding the problems of higher education: IX International Scientific and Practical Conference*, 2024. С. 54 – 57.
3. Малахов В.А. Етика спілкування: Навч. посібн. для студентів вищих навч. заклад. / В.А.Малахов. Київ: Либідь, 2006. 386 с.
4. Миролюбенко Г.А. Інформаційна етика в просторі сучасних комунікативних процесів (філософсько-етичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук.: спец. 09.00.07 «Етика» / Г. А. Миролюбенко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 20 с.
5. Проценко О., Чубіна Т., Дмитренко М. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 44. С. 98–104.
6. Шемаєва Г.В., Грабар Н. Г. Проектно-орієнтоване професійне спілкування як умова розвитку бібліотечного комунікативного середовища. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 5–11.

ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ЕТИКЕТУ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Нагрибельна Інна Анатоліївна,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та
інноваційної педагогіки,

Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

innanagribelna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

Анотація. У дослідженні представлено аналіз актуальної проблеми формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх фахівців морської галузі. Напрямок наукового пошуку визначає мета дослідження, яка полягає в аналізі процесу формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх морських фахівців. Окреслено соціальні, професійні та освітні чинники, що впливають на професійне мовлення майбутніх фахівців морської галузі. Ілюстрація результатів дослідження ґрунтується на тому, що від правильності й доречності мовленнєвої поведінки фахівців залежить ефективність професійної взаємодії, безпека судноплавства та якість

надання послуг. Акцентовано увагу на тому, що вимоги до підготовки морських кадрів передбачають спеціальні знання, та сформовані мовленнєві компетентності, зокрема здатність до ввічливого, чіткого та коректного професійного спілкування у межах посадових обов'язків. Розвинено тезу про зростання міжкультурної комунікації в морській сфері вимагає дотримання норм мовного етикету, який є складовою мовної культури й водночас інструментом налагодження позитивного професійного іміджу, що особливо важливо для майбутніх фахівців морської галузі. У матеріалі дослідження представлено практичні завдання, що сприятимуть формування мовленнєвого етикету сучасного професійного мовлення майбутніх фахівців морської галузі. Тренінг-завдання з української мови мають різну типізацію- це мовленнєве моделювання, професійно-орієнтована робота в парах, творча рефлексія та тестування. У результаті порушеної проблеми зроблено висновки про те, що формування мовного етикету у професійному мовленні є необхідною умовою підготовки сучасного конкурентоспроможного, комунікативно компетентного спеціаліста морської галузі.

Ключові слова: мовний етикет; професійна комунікація; практичні завдання; фахівці морської галузі.

Вступ. Постановка проблеми дослідження зумовлена практичною необхідністю у розробленні та впровадженні в курсі української мови інтерактивних завдань, що спрямовані на формування та удосконалення мовленнєвого етикету здобувачів вищої освіти- майбутніх фахівців морської галузі.

Актуальність проблеми формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх фахівців морської галузі зумовлена низкою важливих соціальних, професійних та освітніх чинників. У межах порушеної проблеми ми виділили такі, що є найбільш репрезентативними для обґрунтування актуальності наукового пошуку: по-перше, морська галузь є сферою міжнародного співробітництва, що вимагає високого рівня комунікативної культури, зокрема володіння нормами мовного етикету як українською, так і англійською мовами. Від правильності й доречності мовленнєвої поведінки фахівців залежить ефективність професійної взаємодії, безпека судноплавства та якість надання послуг; по- друге, сучасні вимоги до підготовки морських кадрів передбачають не лише глибокі спеціальні знання, а й сформовані мовленнєві компетентності, зокрема здатність до ввічливого, чіткого та коректного професійного спілкування у межах посадових обов'язків; по-третє, зростання міжкультурної комунікації в морській сфері вимагає дотримання норм мовного етикету, який є складовою мовної культури й водночас інструментом налагодження позитивного професійного іміджу, що особливо важливо для майбутніх фахівців морської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та науковий інтерес вчених свідчить про теоретичну та практичну значущість порушеного питання. Студіювання проблеми формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх фахівців морської галузі дозволило виокремити низку досліджень, що стали авторитетним підґрунтям для розвитку питання мовного етикету загалом та , зокрема, у професійній площині: Б.Нагрибельний (2024р.), О.Токарева (2018р.); В.Хоменко, А.Щербов (2023р.); А. Чапський (2024 р.) та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі процесу формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх морських фахівців. Означена мета та логіка дослідження вплинули на постановку завдань: розроблення та репрезентація в курсі української мови практично орієнтованих інтерактивних завдань, що спрямовані на формування та удосконалення мовленнєвого етикету майбутніх фахівців морської галузі. Представлені завдання дослідження суголосні з популярною тезою, що представлена у науковій площині: «У процесі підготовки майбутніх фахівців морської галузі на заняттях з української мови доцільно приділяти увагу роботі над професійною лексикою системно, а не епізодично (у межах певних тем). Вибір ефективних, методично доцільних засобів навчання дозволить опрацьовувати фахову лексику у межах всього курсу української мови та сприятиме виробленню стійкої комунікативної компетентності» [2,С.64]. Відтак, у дослідженні обстоюємо ідею про те, що формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх морських фахівців є не лише педагогічним завданням, а й необхідною умовою підготовки успішних здобувачів вищої освіти- майбутніх фахівців морської галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Пріоритетним завданням дослідження є репрезентація завдань практичного спрямування, що сприятимуть формування мовленнєвого етикету сучасного професійного мовлення майбутніх фахівців морської галузі. Оскільки у науковій площині достатньо акцентовано увагу на важливості застосування мовних норм під час формування сучасної мовної особистості, то вважаємо доцільним приділити увагу практичній складовій цього процесу. У межах наукового пошуку пропонуємо приклади завдань для тренінгу в курсі української мови з теми: **Мовний етикет у професійному спілкуванні фахівців морської галузі**. Дидактичну мету репрезентованого тренінгу вбачаємо в наступному: ознайомити з основами мовленнєвого етикету в професійній сфері; розвивати навички використання етикетних формул у професійному спілкуванні; формувати вміння добирати стилістично доцільні мовні засоби в комунікації на судні, в порту, під час міжнародного спілкування.

Завдання 1. Практичне (мовленнєве моделювання)

Змодельована професійно-комунікативна ситуація: Ви – третій помічник капітана. Вас просять доповісти про завершення швартування судна. Складіть усне повідомлення, використовуючи етикетні формули ввічливості, дотримуючись норм професійної комунікації.

Орієнтовний приклад початку: Пане капітане, швартування судна завершено. Всі операції виконано згідно з інструкціями. Дозвольте доповісти далі...

Завдання 2. Теоретичне (тестування)

Позначте правильні варіанти відповіді.

Яке з наведених висловів є етикетною формулою привітання у діловому стилі?

а) Привіт! ;б) Доброго дня! ;в) Чао! ;г) Йо, як справи?

Яке з наведених висловлювань найдоречніше у комунікації з капітаном судна?

а) Шеф, ну як там?; б) Пане капітане, дозвольте звернутися; в) Капітан, слухай... г) Йой, у нас проблема!

Який стиль мовлення домінує в комунікації на морському судні?

а) Художній ;б) Публіцистичний; в) Науковий; г) Офіційно-діловий

Завдання 3. Комунікативна вправа (професійно-орієнтована робота в парах).

Змодельуйте діалог між офіцером морського порту та представником судна іноземного флоту. Складіть 6-8 реплік кожного співрозмовника, використовуючи етикетні формули привітання, звертання, вибачення, подяки, прощання.

Методичні рекомендації: при виконанні вправи обов'язково враховуйте такі норми мовного етикету: культуру службового спілкування; міжкультурні аспекти мовного етикету; чіткість і лаконічність висловлювання.

Завдання 4. Творче (рефлексія).

Напишіть коротке есе (до 150 слів) з теми: «Мовний етикет як вияв професійної культури моряка».

Методичні рекомендації: У творі обґрунтуйте значення мовленнєвої ввічливості для підтримання авторитету фахівця та ефективної комунікації в міжнародному екіпажі.

Аналіз джерельної бази дослідження та власний досвід викладацької діяльності підтверджує методичну доцільність завдань, що моделюють комунікативні ситуації професійного спрямування та сприяють удосконаленню фахової комунікації з дотриманням норм мовного етикету.

У результаті наукового пошуку було зроблено **висновки** про те, що формування мовного етикету у професійному мовленні майбутніх морських фахівців є не лише педагогічним завданням, а й важливою, необхідною умовою підготовки сучасного конкурентоспроможного, комунікативно компетентного спеціаліста, здатного до ефективної діяльності в умовах глобалізованого морського простору.

List of References

1. Nagrybelna, I. A., & Nagrybelnyi, B. A. (2022). *Practice of processing pleonasms and foreign vocabulary in the process of forming the speech culture of modern higher education applicants* (in Ukrainian). Kherson State Maritime Academy Conference Materials. https://ksma.ks.ua/?page_id=1795

2. Nagrybelna, I. A. (2020). *Means of teaching professional vocabulary in the training of future specialists in the maritime industry* (in Ukrainian). In *Current Issues of Philology and Professional Training of Specialists in the Humanities* (pp. 62–66). <https://ekhsuir.kspu.edu/...18343>
3. Tokarieva, O. V. (2021). *Formation of speech culture of future maritime industry professionals: Theoretical aspect* (in Ukrainian). *Scientific Notes of Kherson State Maritime Academy, 2*(15), 112–116. <http://rep.ksma.ks.ua/handle/123456789/363>
4. Khomenko, V. O., & Shcherbov, A. O. (2020). *Features of professional speech activity of maritime specialists* (in Ukrainian). *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies, (2)*, 75–80. <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4368>
5. Chapskyi, A. O. (2024). *Formation of modern Ukrainian language etiquette: Traditions and innovations* (in Ukrainian). In *Topical Issues of Modern Socio-Humanitarian Knowledge* (pp. 303–304). <https://repo.btu.kharkov.ua/...61304>

ЕТИКА ТА КУЛЬТУРНА ОБІЗНАНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКОГО ОФІЦЕРА

Лихо Андрій Русланович,
здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету судноводіння,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
lishko1906@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4336-7269>

Науковий керівник: **Нагрибельна Інна Анатоліївна,**
доктор педагогічних наук, професорка,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
innanagribelna@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

Анотація. Метою дослідження є обґрунтування необхідності системного впровадження етичної підготовки та культурної обізнаності в освітній процес майбутніх морських офіцерів для забезпечення ефективної міжкультурної взаємодії на борту суден. У результаті аналізу міжнародних нормативних документів, наукових джерел і практичних кейсів виявлено ключові чинники, що впливають на якість командної роботи та безпеку судноплавства. Зокрема, розглянуто приклади аварій та конфліктів, спричинених недоліками у комунікації, а також проблеми дискримінації, психологічного тиску й ієрархічних бар'єрів у багатокультурних екіпажах. На основі отриманих результатів запропоновано конкретні шляхи вдосконалення професійної підготовки: включення обов'язкових курсів з етики та міжкультурної комунікації, організація міжнародних навчань, розвиток емоційного інтелекту та навичок управління конфліктами. Висновки: етика та культурна обізнаність є ключовими чинниками професійної ефективності морського офіцера. Їх інтеграція до освітніх програм сприятиме формуванню компетентних, стійких до стресу та відповідальних фахівців, здатних до конструктивної взаємодії в умовах культурної різноманітності.

Ключові слова: Професійна етика, культурна обізнаність, толерантність, адаптивність, міжкультурна взаємодія, етична зрілість, міжнародне судноплавство, компетентності, морська освіта.

Вступ. Постановка проблеми професійної діяльності морських офіцерів здійснюється в умовах

аналізу постійного міжкультурного спілкування, адже екіпажі сучасних торговельних суден зазвичай формуються з представників різних країн і культур. У таких умовах особливої ваги набувають питання професійної етики та культурної обізнаності офіцерів, оскільки саме від їхньої поведінки та умінь ефективно взаємодіяти залежить злагодженість роботи екіпажу, оперативність ухвалення рішень у кризових ситуаціях, а відтак і безпека судноплавства загалом.

Актуальність обраної теми зумовлена зростанням інтенсивності міжнародних перевезень і збільшенням мультикультурного складу екіпажів, що потребує від офіцерів високого рівня адаптивності, комунікативних навичок, толерантності й етичної зрілості. На сьогодні морська освіта стикається з викликом підготовки фахівців, здатних не тільки ефективно управляти технічними системами судна, а й будувати довірливі стосунки з підлеглими незалежно від їхнього етнічного чи культурного походження.

Аналіз останніх досліджень (Bhardwaj, 2020; Hetherington et al., 2006; Sampson & Zhao, 2003) показує, що проблема етики та культурної обізнаності на борту залишається однією з найважливіших складових людського чинника в морській галузі. Водночас потребує подальшого вивчення питання системного впровадження етичних стандартів і міжкультурної освіти у навчальні програми підготовки морських офіцерів [1;2;3].

Мета роботи – обґрунтувати необхідність системного впровадження етики та культурної обізнаності до освітнього процесу підготовки майбутніх морських офіцерів шляхом аналізу міжнародних нормативних документів, наукових джерел і практичних ситуацій міжкультурної взаємодії на борту суден, а також розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення навчальних програм відповідно до вимог міжнародного судноплавства.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Професійна діяльність морського офіцера невід’ємно пов’язана із забезпеченням ефективної взаємодії членів екіпажу, які часто представляють різні культури, мови та традиції. За даними Міжнародної морської організації (ІМО), понад 80% морських аварій мають у своїй основі «людський фактор» [4], при цьому недоліки у комунікації та непорозуміння через культурні відмінності займають не останнє місце.

Однією з ключових проблем є недостатня увага у професійній підготовці майбутніх морських офіцерів до аспектів етичної поведінки та міжкультурної взаємодії. У Конвенції STCW 1978 (зі змінами Манільських поправок 2010 року) наголошується на необхідності формування у моряків навичок роботи у багатонаціональному середовищі [5]. Однак аналіз навчальних планів окремих морських академій України свідчить, що блоки підготовки з міжкультурної комунікації є обмеженими або факультативними, а практична етична підготовка часто зводиться лише до короткого курсу "Етики ділового спілкування" без глибокого опрацювання реальних ситуацій.

Сутність проблеми полягає у наступному: Майбутні офіцери недостатньо знайомі з міжнародними етичними стандартами морської індустрії, такими як принципи MLC 2006 (Maritime Labour Convention) [6].

Відсутність системної підготовки щодо особливостей міжкультурної взаємодії призводить до виникнення непорозумінь, конфліктів і зниження ефективності командної роботи на борту. Нерозвинені навички вирішення міжособистісних конфліктів на основі поваги до культурних відмінностей підвищують ризик формування напруженості серед екіпажу.

Реальні приклади та дослідження:

1. *Аварія контейнеровоза "Cosco Busan" (2007).* Ця аварія є яскравим прикладом наслідків неефективної міжкультурної комунікації. Зіткнення судна з мостом у затоці Сан-Франциско сталося через мовний бар'єр і недостатню взаємодію між китайським капітаном і американським лоцманом. Згідно з висновками Національної ради з безпеки на транспорті США (NTSB), ключовим чинником аварії стало непорозуміння між лоцманом і членами екіпажу, що спричинило серйозні навігаційні помилки. [7]

2. *Проблеми культурної взаємодії на борту суден.* Дослідження, опубліковане на порталі DIVA (University of Gothenburg), свідчить, що багатокультурні екіпажі стикаються з труднощами у комунікації, особливо в умовах стресу. У звіті зазначено, що різне сприйняття ієрархії, авторитету та відповідальності серед представників різних країн може призводити до конфліктів, непорозумінь у

прийнятті рішень та зниження ефективності взаємодії. Наприклад, моряки з Азії можуть виявляти підвищену покірність у спілкуванні з офіцерами, що іноді призводить до приховування важливої інформації через страх виглядати зухвалими або недисциплінованими (Almutairi, 2021). [8]

3. *Психологічне насильство та дискримінація на борту.* Згідно з дослідженням профспілки Nautilus International, значна частина моряків з меншин або жінки на борту суден зіштовхуються з психологічним тиском, дискримінацією або відчуженням через культурні або гендерні відмінності. Зокрема, опитування показали, що майже кожен п'ятий моряк не відчувається психологічно безпечно у багатокультурному екіпажі. Це доводить потребу в етичній освіті екіпажу, формуванні поважного середовища на борту та запровадженні політик, що сприяють недискримінації та взаємоповазі. [9]

Запропоновані шляхи вирішення проблеми: Інтеграція обов'язкового курсу з етики та міжкультурної комунікації до навчальних планів морських академій. Курс має включати реальні кейси (на основі матеріалів IMO Model Course 1.21 "Personal Safety and Social Responsibilities") [10].

Вивчення положень міжнародних документів, зокрема рекомендацій Міжнародної палати судноплавства (ICS), а саме «Guidelines on Eliminating Harassment and Bullying at Sea», а також настанов Міжнародної організації праці (МОП) щодо умов праці моряків, дозволяє глибше осмислити етичні та правові аспекти професійної діяльності у сфері морських перевезень [11].

Організація спільних навчань із залученням курсантів з інших країн в межах міжнародних програм обміну для розвитку реального досвіду роботи в мультикультурних командах.

Проведення тренінгів з розвитку емоційного інтелекту та навичок управління конфліктами, що базуються на міжнародних освітніх стандартах (наприклад, рекомендації "Soft Skills for the Seafarer" від BIMCO) [12].

Таким чином, для підвищення рівня професійної компетентності морських офіцерів у сфері етики та культурної обізнаності необхідно комплексно вдосконалювати освітні програми, активніше залучати практичні методики навчання та створювати умови для безпосереднього досвіду міжкультурної взаємодії під час підготовки.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що етика та культурна обізнаність є визначальними факторами професійної ефективності морського офіцера в умовах багатонаціонального екіпажу. Аналіз міжнародних нормативних документів (STCW, ISM Code, MLC 2006), реальних аварійних випадків та сучасної наукової літератури дозволив встановити, що основними проблемами залишаються недостатня підготовка у сфері міжкультурної комунікації та нерозуміння етичних стандартів професійної поведінки.

Наукова новизна полягає в системному підході до вивчення взаємодії у міжнародних екіпажах і обґрунтуванні необхідності включення курсів з етики, міжкультурної комунікації та розвитку емоційного інтелекту до програм підготовки морських фахівців.

Практичне значення полягає у запропонованих рекомендаціях щодо модернізації освітнього процесу та впровадження тренінгів, які моделюють реальні ситуації на борту.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації та вивчення впливу культурної різноманітності на стійкість екіпажів в умовах стресу.

List of References

1. Bhardwaj, R. (2020). Cross-cultural communication on board ships: Challenges and strategies. Marine Policy.
2. Hetherington, C., Flin, R., & Mearns, K. (2006). Safety in shipping: The human element. Journal of Safety Research, 37(4), 401–411.
3. Sampson, H., & Zhao, M. (2003). Multicultural crews: Communication and the operation of ships. World Englishes, 22(1), 31–44.
4. International Maritime Organization (2019). Human element vision, principles and goals for the organization. IMO.
5. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW), including the 2010 Manila Amendments. IMO.

6. Maritime Labour Convention (MLC 2006). ILO.
7. National Transportation Safety Board. (2008). Collision of Hong Kong registered containership M/V Cosco Busan with the San Francisco–Oakland Bay Bridge, San Francisco, California, November 7, 2007 (Marine Accident Report NTSB/MAR-09/01).
8. Almutairi, A. (2021). Cultural challenges and safety communication in multicultural seafaring crews. Gothenburg: University of Gothenburg.
9. Nautilus International. (2019). Diversity and inclusion: Survey of seafarers on board.
10. International Maritime Organization. (2015). Model Course 1.21: Personal Safety and Social Responsibilities. IMO.
11. International Chamber of Shipping. (2016). Guidelines on Eliminating Harassment and Bullying at Sea. ICS.
12. BIMCO. (2020). Soft Skills for the Seafarer. BIMCO.

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ АБІТУРІЄНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ

Колесник Владислав Володимирович,
аспірант кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
і соціально-гуманітарних наук,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна
vladisl.colesnick@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-3295-3483>

Анотація. У тезах зазначено, що суспільні проблеми та протиріччя вимагають свого вирішення шляхом створення модернізованої педагогічної системи підготовки та професійної орієнтації абітурієнтів до майбутньої професійної діяльності, адаптованої до сучасних вимог, що й визначає актуальність дослідження. Ключові результати наукового пошуку визначаються тим, що з метою розроблення системи критеріїв оцінки процесу формування професійної спрямованості в абітурієнтів було проведено дослідно-експериментальну роботу. Виявлено потребнісно-мотиваційний та операційно-діяльнісний критерії, показники та бали. Для здійснення якісних та кількісних порівняльних оцінок було запроваджено шкалу оцінки показників рівня розвитку професійної спрямованості абітурієнтів в умовних балах. Висновки дослідження окреслюються тим, що з'ясовано, що слід звертати увагу на необхідність виділення рівнів розвитку професійної компетентності абітурієнтів з урахуванням результатів рейтингу.

Ключові слова: потребнісно-мотиваційний критерій; операційно-діяльнісний критерій; шкала оцінки показників; система критеріїв оцінки; потребнісно-мотиваційні якості.

Вступ. Постановка проблеми. Одним з основних пріоритетів кадрової політики в Україні є визначення стратегії та модернізація системи роботи у вищій школі, створення ефективної системи підготовки кадрів для аграрного профіля, що відповідає світовим стандартам освіти та забезпечує необхідний рівень компетентності та професіоналізму фахівців. Але, як свідчить багаторічний досвід, говорити про достатню ефективність професійної орієнтації абітурієнтів поки що не доводиться.

Актуальність дослідження визначається тим, що проблеми та протиріччя, виявлені у процесі дослідження, вимагають свого вирішення шляхом створення модернізованої педагогічної системи підготовки та професійної орієнтації абітурієнтів до майбутньої професійної діяльності, адаптованої до сучасних вимог [1; 2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З проблем педагогічних і психологічних аспектів формування освітньо-кваліфікаційних рівнів і змісту підготовки фахівців аграрної галузі проаналізовано роботи сучасних учених (Л.Аврамчук, А.Бугерко, Л.Головко, А.Дьоміна, Т.Іщенко, С.Кравченко, В.Лозовецької).

Мета та завдання наукового пошуку визначаються тим, що для проведення дослідно-експериментальної роботи було розроблено систему критеріїв оцінки процесу формування професійної спрямованості в абітурієнтів та його конкретні показники.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати Потребнісно-мотиваційний критерій є інтеграційною якістю, що характеризується сукупністю усвідомлених потреб, рівнем мотивації, інтересів, цільових установок та ідеалів особистості

Операційно-діяльнісний критерій складає інтегральну якість, що характеризується сукупністю, професійних спеціальних знань, умінь та навичок, а також професійно важливих якостей фахівця аграрної галузі.

Показники:

- рівень усвідомлення потреби у певних об'єктах, необхідних для його ефективного існування та професійного розвитку;

- ступінь стійкості мотивів усвідомлення причини, що лежить в основі вибору дій;

- інтереси, вибіркове ставлення до об'єкта через його життєвого значення та емоційної привабливості;

- цільові установки ступеня усвідомлення цілей професійної діяльності;

- схильності, вибіркове спрямованість на аграрний професійний вид діяльності.

Оцінки або бали з основних предметів навчання в ЗВО аграрного профілю:

- професійна ерудованість майбутніх фахівців-аграріїв;

- ступінь розвитку вербальної пам'яті;

- участь у технічній та виробничій творчості серед студентів аграрних ЗВО;

- рівень розвитку абстрактно-логічного мислення, наявність сформованих патріотичних якостей.

Здатність до творчої діяльності на землі :

- по-перше, пізнавальні показники:

- а) образ своїх здібностей;

- б) образ своєї соціальної значущості;

- по-друге, емоційні показники:

- а) самоповага;

- б) самолюбство;

- в) невпевненість або самоприпинення;

- по-третє, оцінно-вольові показники:

- а) прагнення підвищити самооцінку,

- б) прагнення завоювати повагу,

- в) прагнення реалізувати свої можливості

Для здійснення якісних та кількісних порівняльних оцінок було запроваджено шкалу оцінки показників рівня розвитку професійної спрямованості абітурієнтів в умовних балах:

- «5 балів» – коли у майбутнього працівника сільського господарства сформовані міцні потребнісно-мотиваційні якості, він повністю усвідомлює цілі та завдання своєї майбутньої професійної діяльності, володіє професійними знаннями, у нього вироблені міцні професійні вміння і навички, сформовані професійно важливі якості, необхідні для успішного здійснення діяльності. відповідати такими, що відповідають конкретному періоду навчання в аграрному університеті, оптимальній системі уявлень про себе,

- «4 бали» – коли в абітурієнта в основному сформовані потребнісно-мотиваційні якості, він усвідомлює цілі та завдання своєї діяльності, професійні знання та професійно значущі якості на достатньо хорошому рівні, але вони не завжди і не в усьому відповідає певному етапу навчання, система уявлень про себе сформована, але в ній є певні відхилення

- «3 бали» – коли потребнісно-мотиваційні якості, уявлення про цілі та завдання професійної діяльності знаходяться на етапі формування, професійні знання, вміння, навички та професійно важливі якості нижче за потрібний рівень, система уявлень про себе має низку негативних показників, що впливають на процес саморозвитку майбутнього фахівця;

- «2 бали» – коли потреби, мотиви, цілі діяльності знаходяться поза областю, необхідною для процесу формування професійної спрямованості, знання, що набуваються переважно на рівні запам'ятовування, вміння та навички не сформовані, професійно важливі якості відсутні, система уявлень про себе не сприяє розгортанню процесу саморозвитку.

Середній бал рейтингової оцінки склався із отриманим середнім балом під час основного дослідження. У результаті обробки даних, здобутих у ході дослідження, з'явилася необхідність виділення рівнів розвитку професійної компетентності абітурієнтів з урахуванням результатів рейтингу: високий рівень – 100-70 балів; середній рівень – 69-50 балів; критичний рівень – 58-48 балів; неприпустимий рівень – 47-32 бали.

Висновки. Така система градації дозволила, крім визначення динаміки формування професійної спрямованості абітурієнтів аграрних ЗВО за відповідний період навчання, внести корективи до діяльності викладачів та самих студентів.

List of References

1. Lakatos M.O. (2019). Professional training of agricultural specialists as a psychological and pedagogical problem. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social work".. Issue 2 (45). P.115-119. [in Ukrainian].

2. Yablunovska K. O. (2020). Professional training of teachers of agricultural institutions of vocational education in pedagogical activity. Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and general education schools., 68, Vol. 1. P. 34-38. [in Ukrainian].

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ ФАХІВЦІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Бабишена Мар'яна Ігорівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

та інноваційної підготовки,

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

babyshena.maryana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7195-7246>

Анотація. Проаналізовано процес формування культури спілкування майбутніх суднових фахівців під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Доведено, що культура спілкування включає в себе не лише володіння мовними навичками, а й етичні норми, уміння слухати, поважати співрозмовника, враховувати національні та культурні особливості. Підкреслено, що соціально-гуманітарні дисципліни створюють необхідне підґрунтя для гармонійного розвитку особистості, її інтеграції в міжнародний морський простір і забезпечення ефективної, безпечної праці.

Ключові слова: культура спілкування, майбутні суднові фахівці, професійна підготовка, соціально-гуманітарні дисципліни.

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації морської галузі особливого значення набуває формування високого рівня культури спілкування у майбутніх суднових фахівців. Моряки різних національностей щоденно взаємодіють у багатокультурному середовищі, тому

ефективне, толерантне та професійне спілкування є необхідною умовою безпечної та злагодженої роботи на судні. Саме соціально-гуманітарні дисципліни відіграють ключову роль у розвитку цієї складової професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Культура спілкування включає в себе не лише володіння мовними навичками, а й етичні норми, вміння слухати, поважати співрозмовника, враховувати національні та культурні особливості.

Питанню культури спілкування майбутніх спеціалістів приділяють сучасні вітчизняні (В. Дубічинський, І. Кочан, Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, М. Пентилюк, А. Поповський, Г. Сагач, О. Сербенська, О. Сімович та ін.) та зарубіжні (В. Бонєв, М. Жинкін, О. Залевська, М. Кохтев та ін.) мовознавці.

Науковці у своїх працях досліджують питання культури мовлення, що «формує критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації» [2, с. 6].

Терміни «культура мови» і «культура мовлення» функціонують у діалектичній єдності. Ознаками культури мовлення є правильність, вправність, мовна майстерність, стилістичне чуття слова, доречність застосування варіантних мовних форм. Культура мовлення передбачає нормативність і доцільність викладу інформації відповідно до вимог і умов конкретної ситуації [4].

Для майбутніх судових фахівців це має вирішальне значення, адже робота в екіпажі потребує командної взаємодії; часто виникають стресові ситуації, де важливо вміти стримано й ефективно спілкуватися; комунікаційні помилки можуть призвести до аварій або конфліктів.

Такі дисципліни як «Українська мова за професійним спрямуванням», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Філософія», «Психологія», «Історія України», «Міжкультурна комунікація» сприяють розвитку критичного мислення й емпатії; знанням про культуру та традиції різних народів; толерантності до культурних відмінностей; формуванню емоційного інтелекту; усвідомленню моральних принципів професійної етики; формуванню навичок ефективного спілкування в мультикультурному середовищі, усвідомленню соціальних ролей і відповідальності; публічного мовлення та аргументації.

Доцільно застосовувати такі педагогічні підходи до формування комунікативної культури:

- інтерактивні методи навчання: тренінги, рольові ігри, дискусії, дебати;
- моделювання реальних ситуацій на судні з комунікативними викликами;
- аналіз конфліктів та пошук шляхів їх вирішення;
- підвищення мовної компетенції у процесі вивчення української та англійської мов за професійним спрямуванням;
- інтеграцію соціально-гуманітарних знань у професійно орієнтовані дисципліни.

Одна з ключових ознак мовленнєвої культури майбутнього фахівця морської галузі формується як результат взаємозв'язку між мисленням, мовою та мовленням і значною мірою зумовлена інтелектуальним рівнем носіїв мови, що проявляється в їхній мисленнєво-комунікативній діяльності. Ця діяльність базується на знаннях законів логіки та об'єктивної реальності.

Випускник, який засвоїв культуру спілкування, швидко адаптується до міжнародного середовища; ефективно комунікує з колегами та капітаном; запобігає конфліктам і вміє розв'язувати їх конструктивно; володіє етикою ділового та міжособистісного спілкування.

Висновки. Таким чином, формування та дотримання культури спілкування, підвищення загальномовної підготовки, мовної грамотності й комунікативної компетентності майбутніх судових фахівців залежать від численних факторів. Майбутнім спеціалістам мова необхідна не лише як набір правил, а й як система світосприйняття, інструмент культурної взаємодії в суспільстві, а також засіб самовираження й саморозвитку особистості.

Формування мовної культури — це не лише питання загального розвитку, а й один із ключових критеріїв професійної придатності. Соціально-гуманітарні дисципліни створюють необхідне підґрунтя для гармонійного розвитку особистості, її інтеграції в міжнародний морський простір і забезпечення ефективної, безпечної праці.

List of References

1. Batsevych, F. (2004) Osnovy komunikativnoi linhvistyky. Akademiia, 343.
2. Matsko, L. (2007) Kultura ukrainskoi fakhovoi movy. navch. posib. Akademiia, 360.
3. Onufriienko, H. (2011) Movna komunikatsiia v konteksti suchasnoi rytorychnoi paradyhmy. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky, 2, 181-188.
4. Onufriienko, H. (2009) Navchalnyi tлумachnyi slovnyk terminoleksyky teorii movnoi komunikatsii, 70.
5. Yashenkova, O. (2010) Osnovy teorii movnoi komunikatsii: navch. posib. «Akademiia», 312.

ІНТЕГРАЦІЯ МОВНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УПРАВЛІНСЬКУ, МЕТОДИЧНУ І НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХИ СИСТЕМНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ляшкевич Антоніна Іванівна,

доктор педагогічних наук,

професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та

інноваційної педагогіки,

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

antonina26.72@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0802-6489>

***Анотація.** У статті розглянуто проблему інтеграції мовної грамотності в управлінську, методичну та навчальну діяльність закладів вищої освіти як одного з ключових чинників підвищення якості освіти в умовах цифровізації та реформування освітнього простору. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «мовна грамотність» та її ролі в сучасному освітньому середовищі. Визначено специфіку управлінських, методичних і навчальних практик, що сприяють формуванню мовної компетентності у здобувачів вищої освіти. Здійснено огляд ефективних моделей інтеграції мовної грамотності в діяльність ЗВО, зокрема через міждисциплінарність, академічну доброчесність, цифрові інструменти та професійну комунікацію. Запропоновано шляхи системної трансформації освітнього процесу з урахуванням мовного чинника як стратегічного ресурсу сталого розвитку вищої освіти.*

***Ключові слова:** мовна грамотність, вища освіта, інтеграція, системна трансформація, управлінська діяльність, методична діяльність, навчальний процес, академічна доброчесність.*

Вступ. У сучасних умовах розвитку вищої освіти в Україні та світі спостерігається зростання уваги до питань мовної грамотності як ключового компонента професійної компетентності майбутніх фахівців. З огляду на інтеграційні процеси, цифрову трансформацію та вимоги академічної доброчесності, мовна грамотність перестає бути виключно предметом філологічної підготовки і стає міждисциплінарною основою ефективної комунікації в освітньому та управлінському середовищі.

Заклади вищої освіти (ЗВО) дедалі частіше розглядають мовну грамотність не лише як результат навчального процесу, а як фактор, що впливає на якість управлінських рішень, методичне забезпечення та загальну культуру академічного середовища. У зв'язку з цим постає потреба в **системній трансформації підходів до формування мовної грамотності** шляхом її інтеграції в усі рівні освітньої діяльності — управлінську, методичну і навчальну.

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного підходу до мовної підготовки в ЗВО, що відповідає сучасним викликам: реформуванню освіти, розвитку цифрової комунікації, упровадженню стандартів Європейського простору вищої освіти. Дослідження шляхів такої інтеграції дозволяє визначити ефективні моделі трансформації мовної грамотності як частини стратегії розвитку закладу вищої освіти.

Метою роботи є визначення шляхів системної трансформації мовної грамотності у вищій освіті

через її інтеграцію в управлінську, методичну та навчальну діяльність ЗВО.

Завданнями дослідження було визначено: проаналізувати теоретичні засади поняття "мовна грамотність" у контексті вищої освіти, з урахуванням сучасних освітніх і професійних вимог; окреслити особливості управлінської, методичної та навчальної діяльності у ЗВО, які можуть сприяти або перешкоджати формуванню мовної грамотності; дослідити чинні підходи до інтеграції мовної грамотності в освітній процес, зокрема в контексті цифрової трансформації та академічної доброчесності; сформулювати пропозиції щодо системної трансформації мовної підготовки у вищій освіті через її інтеграцію в управлінську, методичну і навчальну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Українська мова, як один із ключових маркерів національної ідентичності, постійно розвивається, відображаючи зміни в суспільстві, культурі та освіті. Прийняття нової редакції українського правопису у 2019 році стало не лише кроком до модернізації мовної норми, а й викликом для освітнього середовища, зокрема — для закладів вищої освіти []. Упровадження нових правописних норм вимагає системного підходу, що охоплює перегляд методичних матеріалів, оновлення навчальних програм і підвищення кваліфікації викладачів. Це дозволяє забезпечити послідовність та якість мовної підготовки здобувачів освіти, сприяє формуванню їхньої мовної компетентності відповідно до сучасних стандартів. Особливо важливо, щоб процес інтеграції нових норм здійснювався не лише в навчальній діяльності, а й у методичній та управлінській практиці закладів вищої освіти, що створює сприятливе середовище для всебічного розвитку мовної грамотності як складової академічної культури та національної свідомості.

Зупинимося окремо на аспектах, означених у завданнях дослідження. *Першим - є поняття "мовна грамотність" у контексті вищої освіти.* Системна трансформація мовної грамотності у вищій освіті передбачає комплексне впровадження оновлених мовних стандартів у всі сфери діяльності закладів, зокрема через розробку ефективних методичних рекомендацій, впровадження інноваційних освітніх технологій і створення відповідних освітніх платформ. Управлінські рішення повинні підтримувати ці процеси, забезпечуючи необхідні ресурси, мотивацію та моніторинг якості мовної підготовки.

Модернізація мовної підготовки в ЗВО через інтеграцію оновлених норм українського правопису в навчальну, методичну та управлінську діяльність є актуальним завданням, яке вимагає координації зусиль усіх учасників освітнього процесу та орієнтації на довготривалі результати.

Інтеграція мовної грамотності у навчальні дисципліни означає системне включення розвитку навичок правильної, чіткої, логічної та стилістично коректної мовної комунікації в освітній процес не лише у філологічних спеціальностях, а й у технічних, гуманітарних, природничих тощо. Це формує універсальну компетентність студентів, яка потрібна для успішного академічного та професійного функціонування.

В управлінській діяльності ЗВО мовна грамотність — це основа ефективної комунікації, ділового листування, підготовки нормативних документів, організації інформаційних потоків та забезпечення внутрішньої і зовнішньої взаємодії.

Другим завданням є окреслення особливостей управлінської, методичної і навчальної діяльності в ЗВО, які можуть сприяти або перешкоджати формуванню мовної грамотності. Так, шляхами інтеграції мовної грамотності в навчальні дисципліни можемо виділити: міждисциплінарний підхід (упровадження елементів мовної грамотності в курси загальноосвітньої підготовки, професійні дисципліни, практикуми, лабораторні роботи); розробка спеціальних навчальних модулів («Академічне письмо», «Ділова комунікація», «Технічне редагування», «Мовна грамотність»); використання інтерактивних методів (письмові вправи, презентації, рецензування текстів, тренінги з критичного мислення); цифрові інструменти (платформи для перевірки грамотності, системи електронного навчання з вбудованими мовними курсами) тощо. Значної уваги потребує міждисциплінарна інтеграція мовної грамотності, що дозволяє формувати мовну компетентність не як ізольований навик, а як невід'ємну частину професійної підготовки здобувачів різних спеціальностей. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, культури письма та усного мовлення, що є ключовими для успішної академічної та професійної діяльності.

Щодо інтеграції мовної грамотності в управлінську діяльність, результативними стануть такі заходи: стандартизація мовних норм у документації (упровадження чітких вимог до оформлення офіційних документів, протоколів, наказів); підвищення кваліфікації працівників (тренінги, курси підвищення мовної компетентності для керівників та співробітників ЗВО); використання мовної грамотності як критерію якості (аналіз комунікації з викладачами, студентами та партнерами, моніторинг якості текстів у ЗВО); розробка та підтримка мовної політики ЗВО (визначення офіційних стандартів, норм, рекомендацій щодо використання мови у внутрішньому та зовнішньому спілкуванні).

Наступним завданням було сформулювати пропозиції щодо системної трансформації мовної підготовки у вищій освіті (на прикладі Херсонської державної морської академії) через її інтеграцію в управлінську, методичну і навчальну діяльність. Спираючись на власний багаторічний досвід педагогічної діяльності, зокрема у вищій освіті, а також ураховуючи надбання науки і практичне застосування закладів вищої освіти в Україні з окреслених питань, зважаючи на вимоги та реалії сьогодення, з метою збереження престижу ХДМА пропоную:

1. Винести питання системної трансформації мовної грамотності у вищій освіті через її інтеграцію в управлінську, методичну та навчальну діяльність ЗВО Херсонська державна морська академія на обговорення в структурних підрозділах, а також - на розгляд вченої ради, яка є *колегіальним органом управління закладу вищої освіти*.
2. Узяти до уваги поширену практику в університетах і академічних установах, де створюються сектори, секції, координаційні об'єднання, пресцентри тощо, які об'єднують співробітників, викладачів і науковців за певною тематикою або напрямком діяльності.
3. З метою популяризації, просвітницької та роз'яснювальної роботи запровадити системні заходи з досліджуваної проблеми шляхом проведення наукових семінарів, круглих столів, конференцій, науково-практичних марафонів тощо.

Висновки. Висновуючи зі сказаного, є усвідомлення того, що дотримання нової редакції Українського правопису — офіційна норма, затверджена урядом. Заклади вищої освіти зобов'язані дотримуватися її як у навчанні, так і в документообігові. **Здобувачі освіти повинні вміти користуватися актуальними мовними стандартами**, щоб бути конкурентоспроможними фахівцями. Тому всі співробітники, викладачі й науковці зобов'язані дотримуватися державних стандартів у всіх сферах — від навчального процесу до внутрішнього діловодства. Інакше ми порушуємо не лише мовні, а й юридичні норми.

У результаті дослідження з'ясовано, що мовна грамотність у системі вищої освіти є багатовимірним явищем, тісно пов'язаним із якістю підготовки здобувачів освіти, дотриманням академічної доброчесності та сучасними вимогами до професійної комунікації. Визначено, що управлінські, методичні та навчальні практики ЗВО можуть як сприяти розвитку мовної грамотності, так і стримувати цей процес за відсутності цілісного підходу. Інтеграція мовної підготовки в освітній процес потребує стратегічного планування, цифрових інструментів підтримки, міждисциплінарної взаємодії та оновлення мовної політики відповідно до сучасних викликів.

List of References

1. Hrechko, N.V. (2020). Movna hramotnist u systemi profesiinoi pidhotovky studentiv ZVO // Pedagogichni nauky. № 78.
2. Instruktyvni materialy MON Ukrainy: Natsionalna stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki> (data zvernennya: 22.05.2025).
3. Ukrainskyi pravopys (2019). Kyiv: Naukova dumka.

МОТИВАЦІЙНІ БАР'ЄРИ У ВИВЧЕННІ ФІЛОСОФІЇ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ: АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

Пазяк Алла Сергіївна

викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки,

Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

e-mail: pazyakalla@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-6428>

Добровольська Вікторія Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки,

Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

e-mail: viado@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5262-7425>

Лещенко Альона Михайлівна

доктор філософських наук, професор
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки,

Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

e-mail: alena020114@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6586-2926>

***Анотація.** У дослідженні здійснено комплексний аналіз мотиваційних бар'єрів, що ускладнюють процес вивчення філософії майбутніми фахівцями морської галузі. Авторами визначено та класифіковано внутрішні і зовнішні чинники, які суттєво впливають на рівень навчальної активності здобувачів вищої освіти. На основі аналізу сучасних психолого-педагогічних досліджень та емпіричних даних представлено авторську модель педагогічних стратегій, спрямованих на подолання виявлених бар'єрів. Запропоновано практичні рекомендації, які мають на меті підвищення мотивації, формування ціннісного ставлення до філософії як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі.*

***Ключові слова:** мотиваційні бар'єри, філософія, фахівці морської галузі, навчальна активність.*

Вступ. У процесі здобуття вищої технічної освіти викликає занепокоєння той факт, що необхідність вивчення філософії іноді сприймається здобувачами вищої освіти без належного рівня інтересу і мотивації. Це становить серйозний виклик для викладачів, які прагнуть донести важливість філософського мислення як фундаменту всебічного розвитку особистості та формування критичного підходу до професійної діяльності.

Саме тому *актуальність дослідження* мотивації майбутніх фахівців морської галузі до вивчення філософії є беззаперечною і обумовлює необхідність системного наукового аналізу та розробки ефективних педагогічних стратегій, спрямованих на підвищення рівня навчальної мотивації.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про багатогранність і складність цього феномену. Проблема мотиваційних бар'єрів у процесі вивчення філософії є однією з ключових у сучасній

педагогічній науці та практиці [1 - 4].

Метою дослідження є всебічне вивчення причин формування мотиваційних бар'єрів у процесі опанування освітньої компоненти «Філософія» майбутніми фахівцями морської галузі, а також розробка дієвих педагогічних стратегій, спрямованих на підвищення їх навчальної активності й мотивації.

Для досягнення цієї мети є вирішення низки завдань:

- 1) визначити основні внутрішні та зовнішні мотиваційні бар'єри, які перешкоджають активному засвоєнню філософських знань майбутніми фахівцями морської галузі;
- 2) проаналізувати сучасний стан мотивації в контексті професійної підготовки фахівців морської галузі;
- 3) розробити педагогічні стратегії, які сприятимуть підвищенню мотивації та активності здобувачів освіти у вивченні філософії;
- 4) обґрунтувати методичні рекомендації щодо впровадження цих стратегій в освітній процес морських закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Мотивація до вивчення освітньої компоненти «Філософія» є важливим чинником успішної професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі. Водночас вона часто стикається з низкою внутрішніх та зовнішніх бар'єрів, які значною мірою ускладнюють процес засвоєння філософських знань. Одним із ключових внутрішніх бар'єрів може бути низький інтерес до філософії через її абстрактність і складність термінології. Здобувачі освіти часом можуть не розуміти практичного застосування філософських концепцій у своїй майбутній професії, що знижує їхню мотивацію.

Поширеним є страх перед складністю філософського матеріалу, що породжує невпевненість у власних силах. Відсутність базових знань і навичок критичного мислення ускладнює сприйняття та осмислення абстрактних філософських концепцій. Наприклад, розуміння Г.-Г. Гадамера вимагає від здобувачів усвідомлення складної взаємодії між традицією, історією та інтерпретацією, що може бути непростим завданням для тих, хто не має досвіду філософського аналізу.

Одним із ключових чинників, що негативно впливають на мотивацію, є одноманітність викладання, яка проявляється у використанні застарілих, пасивних методів навчання. Відсутність інтерактивних форм роботи, таких як дискусії, кейс-стаді, групові проєкти чи використання мультимедійних презентацій, обмежує можливості здобувачів для глибшого засвоєння матеріалу та формування критичного мислення [5, с. 40]. Крім того, недостатня адаптація навчальних матеріалів до специфіки морської галузі знижує їхню релевантність і практичну цінність для майбутніх фахівців. Негативне ставлення однолітків, яке може проявлятися у формі знецінення гуманітарних освітніх компонентів або стереотипів про їхню «непотрібність» для технічних спеціальностей, створює додаткові психологічні перешкоди, що в цілому послаблює мотивацію до вивчення філософії та гуманітарних наук.

Ураховуючи виявлені мотиваційні бар'єри, викладачам необхідно застосовувати педагогічні підходи, спрямовані на підвищення зацікавленості та навчальної активності. Зокрема, важливим є *застосування міждисциплінарних модулів*, які дозволяють поєднувати філософські ідеї з професійними компетентностями здобувачів. Також ефективними є *активні методи навчання*: рольові ігри, дискусії, дебати, проєктна діяльність та ін. Особливу увагу слід приділяти створенню *психологічного комфорту здобувачів освіти*. Регулярний позитивний зворотний зв'язок, підтримка викладачів, похвала за активність і успіхи допомагають подолати страхи та невпевненість, що часто стають на заваді ефективному навчанню. *Розвиток навичок публічних виступів і дискусій* також є ключовим елементом освітнього процесу. З огляду на інтенсивність навчального навантаження, важливо навчати здобувачів ефективному *плануванню часу*. Використання онлайн-ресурсів дозволяє опрацьовувати необхідний матеріал у зручний для них час, що знижує рівень стресу і підвищує загальну ефективність навчання. Не менш важливими є *рефлексивні практики, мотиваційні лекції та написання есе*, які допомагають усвідомити значення філософії для особистісного і професійного розвитку. Наприклад, написання есе на тему «Як філософія допомагає мені бути кращим фахівцем» сприяє глибшому розумінню компонента і формує внутрішню мотивацію до навчання.

Структура мотиваційних бар'єрів та відповідних педагогічних заходів, представлена в табл. 1, ілюструє комплексний підхід до стимулювання навчальної мотивації в умовах сучасної морської освіти.

Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі, 05 червня 2025 року

Вона базується на системному аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на мотивацію здобувачів, та передбачає впровадження цілеспрямованих педагогічних стратегій для їх подолання.

Категорія мотиваційних бар'єрів	Внутрішні мотиваційні бар'єри	Зовнішні мотиваційні бар'єри	Педагогічні стратегії стимулювання	Приклади та рекомендації
Пізнавальні бар'єри	- низький інтерес через абстрактність філософії; - відсутність розуміння практичної цінності; - складність термінології	- однотипні лекції без інтерактиву; - відсутність зв'язку з морською практикою; - недостатня кількість адаптованих навчальних матеріалів	- інтеграція філософії з морськими кейсами (етика, управління ризиками); - використання активних методів: кейс-стаді, проблемне навчання та ін.; - розробка адаптованих посібників і словників-довідників	- використання мультимедійних презентацій для пояснення складних понять; - проведення додаткових консультацій для пояснення термінології; - розробка словників-довідників з поясненнями і прикладами
Емоційно-психологічні бар'єри	- страх перед складністю матеріалу; - відчуття невпевненості; - нудьга або розгубленість	- відсутність підтримки від викладачів; - недостатній мотиваційний зворотний зв'язок; - соціальний тиск однолітків	- створення підтримуючого навчального середовища (тактика підтримки); - використання рольових ігор, дискусій; - регулярний позитивний зворотний зв'язок	- проведення тренінгів з розвитку впевненості; - організація відкритих дискусій без оцінювання; - заохочення активності похвалою; - застосування аутотренінгу для зниження тривожності
Професійна ідентичність	- відсутність внутрішньої мотивації через сприйняття дисципліни як «непотрібної», або другорядної	- пріоритет технічних дисциплін; - відсутність практичних зв'язків у навчальній програмі	- впровадження міждисциплінарних модулів (філософія + професійні компетентності); - підкреслення ролі філософії у розвитку критичного мислення; - запрошення практиків	- створення проєктів, де здобувачі освіти застосовують філософські концепції до професійних задач; - використання моделювання професійних ситуацій з етичними дилемами
Соціальні бар'єри	- відсутність внутрішньої мотивації через негативне ставлення однолітків; - відчуття ізоляції у навчанні	- соціальні стереотипи про «непотрібність» гуманітарних дисциплін	- формування позитивної групової динаміки (тактика співробітництва); - заохочення колективної роботи і взаємної підтримки; - наставництво	- організація групових проєктів із філософським змістом; - проведення командних ігор, дебатів. - формування спільнот за інтересами для підтримки мотивації;
Стресові бар'єри	- тривожність через складність і навантаження; - відчуття перевантаженості	- високе навчальне навантаження; - недостатній час для вивчення філософії через інші компоненти	- використання технік управління стресом (тайм-менеджмент, релаксація); - гнучке планування освітнього процесу; - підтримка балансу навантаження	- проведення тренінгів з емоційної регуляції; - розробка індивідуальних навчальних планів; - використання онлайн-курсів для самостійного вивчення окремих питань; - впровадження «технік аутотренінгу» для зниження стресу
Когнітивні бар'єри	- недостатній рівень базових знань; - складність філософської термінології; - відсутність навичок критичного мислення	- недостатня кількість адаптованих навчальних матеріалів; - відсутність методичних посібників; - обмежений доступ до ресурсів	- розробка адаптованих навчальних матеріалів; - пояснення складних термінів простими словами; - використання мультимедіа і практичних прикладів	- створення глосарію термінів з прикладами; - використання відео та інтерактивних презентацій; - залучення до створення навчальних матеріалів для кращого засвоєння
Ціннісні бар'єри	- відсутність усвідомлення цінності філософії для особистісного	- соціальні стереотипи щодо гуманітарних дисциплін;	- формування ціннісних орієнтацій через дискусії і рефлексії;	- організація семінарів про роль філософії у професійному і особистісному розвитку. - використання прикладів видатних особистостей;

	розвитку	- недостатня популяризація філософії; - відсутність мотиваційних заходів	- включення філософії у контекст особистісної самореалізації; - мотиваційні лекції	- заохочення написання рефлексійних есе; - застосування прийому «золоті слова» для підвищення мотивації
Комунікативні бар'єри	- складність вираження філософських думок; - низький рівень мовної компетентності; - відсутність навичок публічних виступів	- відсутність можливостей для обговорень; - недостатня міждисциплінарна комунікація; - соціальна ізоляція	- розвиток комунікативних навичок через дебати, презентації; - використання міждисциплінарних проєктів; - підтримка публічних виступів	- проведення дебатів на філософські теми з морським контекстом; - використання іноземної мови для професійних дискусій; - організація публічних презентацій - впровадження тренінгів з комунікативної компетентності

Табл. 1. Авторська модель мотиваційних бар'єрів і педагогічних стратегій стимулювання навчальної активності майбутніх фахівців морської галузі при вивченні освітнього компонента «Філософія»

Ураховуючи важливість формування мотивації майбутніх фахівців морської галузі до вивчення філософії, одним із ключових завдань освітнього процесу є розробка і захист здобувачами презентацій, присвячених філософським проблемам. Цей вид навчальної діяльності сприяє глибшому розумінню складних філософських концепцій, розвитку критичного мислення, навичок публічного виступу та аргументованого обґрунтування власної позиції.

Рис. 1 Захист презентації здобувачем вищої освіти на практичному занятті з освітньої компоненти «Філософія»

Водночас процес розробки та захисту презентацій супроводжується низкою проблем, які можуть виступати мотиваційними бар'єрами. По-перше, філософські теми часто мають абстрактний і комплексний характер, що ускладнює їхнє розуміння й структуроване викладення. По-друге, недостатній досвід публічних виступів і психологічний тиск аудиторії викликають тривожність, що знижує мотивацію та активність. По-третє, організаційні фактори – обмежений час на підготовку, технічні труднощі, перевантаженість – негативно впливають на якість презентацій і мотивацію здобувачів освіти.

Особливої уваги потребує сучасний виклик, пов'язаний із використанням генеративних AI-інструментів для створення презентацій (Gamma, Slide AI, Visme AI Presentation Maker та ін.). Надмірна залежність від таких технологій може призводити до втрати особистої креативності та навичок самостійного дослідження. Використання таких інструментів може призводити до зниження унікальності й індивідуальності презентацій, що особливо критично у філософії, де важливі глибина аналізу, особиста позиція та аргументація.

Для подолання цих мотиваційних бар'єрів важливо впроваджувати системний підхід, що включає:

- чітке методичне керівництво з розробки презентацій, адаптоване до складності філософських тем;
- тренінги з ораторського мистецтва та роботи з мультимедійними засобами;
- психологічну підтримку і зворотний зв'язок на етапах підготовки.

На нашу думку, розробка і захист презентацій у вивченні філософії є не лише важливим освітнім завданням, а й потенційним джерелом мотиваційних бар'єрів.

Висновки. Дослідження мотиваційних бар'єрів у вивченні філософії майбутніми фахівцями морської галузі виявило комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що суттєво впливають на рівень навчальної мотивації та ефективність засвоєння знань. Запропонована модель педагогічних стратегій довела свою ефективність у стимулюванні внутрішньої мотивації та підвищенні навчальної активності здобувачів освіти. Упровадження цих підходів сприяє формуванню цілісної професійної компетентності, що є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців морської галузі. Безумовно, системний підхід до подолання мотиваційних бар'єрів у вивченні філософії має стратегічне значення для удосконалення освітнього процесу і забезпечення високої якості професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі.

List of References

1. Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2008). Facilitating optimal motivation and psychological well-being across life's domains. *Canadian Psychology / Psychologie canadienne*, 49 (1), 14-23. https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2008_DeciRyan_CanPsy_Eng.pdf
2. Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health. *Canadian Psychology*, 49, 182-185. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0012801>
3. Hlaskova, I. (2015). Motyvatsiini bariery u navchalnii diial'nosti studentiv: sutnist', typolohiia, stratehii profilaktyky [Motivational barriers in students' learning activities: Essence, typology, prevention strategies]. *Hirska shkola ukrainskykh Karpat*, (12-13), 177-180. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuc_2015_12-13_62
4. Yaroslavskaya, L.I. (2010). Dydaktychni umovy podolannia pedahohichnykh barieriv u protsesi navchalnoho spivrobotnytstva vykladachiv ta studentiv [Didactic conditions for overcoming pedagogical barriers in the process of educational cooperation between teachers and students] (Unpublished candidate's dissertation). Kharkiv, Ukraine. p. 178.
5. Braslavskaya, O., & Protsenko, O. (2024). Metody ta pryjomy formuvannya motyvatsiyi do profesynoyi diyal'nosti u majbutnikh pedahohiv [Methods and techniques for forming motivation toward

- professional activity in future educators]. Zbirnyk naukovykh prats Uman'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu, (2), 36-45. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2024.306320>
6. Kolotylo, M. (2016) Filosofiya v tekhnichnomu universyteti: obgruntuvannya, lehitymatsiya, apolohiya [Philosophy in a technical university: justification, legitimation, apology]. «Filosofiya osvity». № 1 (18). S. 150-162. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13152/Kolotylo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИБІРКОВИХ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

Галина БЕРЕГОВА

доктор філософських наук, професор, професор кафедри
економіки, підприємництва та економічної безпеки
Херсонський національний технічний університет
ORCID: [0000-0002-2418-7178](https://orcid.org/0000-0002-2418-7178)

Філософія освіти як галузь філософського знання

Філософія освіти – це не лише теоретична галузь філософського знання, точніше розділ соціальної філософії, вона виконує надважливу роль у формуванні світогляду людини майбутнього [2, 6, 7].

Саме вона задає напрям розвитку сучасної особистості, орієнтуючи її на розуміння життєвих цінностей, етичних норм і суспільних викликів.

Формування системи цінностей, продиктовані всією світовою філософією, лежать у полі філософії освіти: яким бути, щоб бути людиною.

Осучаснення такого світогляду дозволяє людині не просто пристосовуватися до змін, а активно брати участь у перетворенні світу через критичне мислення, творчий підхід і відповідальне ставлення до життя.

Філософія освіти відкриває перед студентами широкі можливості для розуміння сенсу знань, натхнення до самостійного пошуку істини та формування власного аналітичного мислення, що є базою для майбутніх досягнень у різних сферах життя [9].

Про це зокрема йдеться у роботах, присвячених розкриттю авторської концепції філософії освіти – прагматистсько-інструменталістської [5, 10].

Ця концепція «прагматистська» (від грец. *πραγμα* – дія), тому що має бути дієвою, спрямованою на соціально-педагогічний результат (яку особистість ми хочемо навчити й виховати); «інструменталістська» – тому що вказує на інструменти (основні засоби) формування світогляду сучасної особистості. Іншими словами, зміст навчальної дисципліни є інструментом (засобом) не тільки навчання, а й виховання особистості.

Дієвість цієї філософсько-освітньої концепції продемонстровано автором на прикладі викладання філософського знання у вищій школі, покликаною формувати світогляд сучасної молоді, та принципів добору філософських вибіркового дисциплін [1, 3, 4, 8, 11].

Отже, філософія освіти є фундаментальним чинником у розвитку світогляду особистості, оскільки закладає основи етичних цінностей, сприяє розвитку критичного мислення й допомагає усвідомити роль людини у світі. Наприклад, інтеграція гуманістичних концепцій у навчальні програми (як у школах за моделлю Монтесорі або в програмах індивідуального розвитку) демонструє, як філософські ідеї можуть впливати на формування моральних орієнтирів та розуміння суспільної відповідальності. Студенти, навчаючись за такими програмами, не лише здобувають академічні знання, а й розвивають здатність аналізувати соціальні процеси, що допомагає їм побудувати збалансований і відкритий світогляд.

Методологічна функція філософії освіти

Методологічна функція філософії освіти полягає в наданні загальних принципів, які стають орієнтирами для побудови освітніх систем і процесів навчання. Саме завдяки філософським засадам

формується педагогічна парадигма, що інтегрує наукові знання та ціннісні орієнтири. Ця функція дозволяє визначити як цілі і завдання навчання, так і методи їх досягнення. Філософія освіти допомагає виявити закономірності розвитку особистості і суспільства, спрямовує на пошук принципово нових підходів, які дозволяють зробити освітній процес більш гнучким, індивідуалізованим та адаптивним до змінних умов сучасного світу.

Актуальність формування нового (сучасного) світогляду особистості посилюється необхідністю надавати молодій людині не тільки знання про світ та його закони, а й методологію перетворення цього світу на засадах загальнолюдських цінностей, що окреслюється гуманізаційними й гуманітаризаційними процесами в освіті [9].

Нині гуманізація постає стратегічним напрямом реформаційних процесів у системі вищої освіти, а гуманітаризація – тактичним прийомом освітньо-виховних процесів, котрі в сукупності можуть забезпечити відхід людства від споживацького ставлення до природи й суспільства.

Методологічна функція філософії освіти виражається через визначення загальних принципів і підходів, які спрямовують організацію навчального процесу. Філософські засади допомагають педагогам обирати оптимальні методи навчання, що враховують потреби сучасного суспільства. Наприклад, впровадження конструктивістського підходу, де навчання спирається на активну взаємодію учнів з навчальним матеріалом, дозволяє студентам самостійно будувати знання через досвід. Подібний підхід використовується у STEM-освіті, де студенти працюють над проблемами реального світу, спираючись на діалектику теорії та практики. Інший приклад – застосування методів критичного мислення, коли учнів заохочують ставити запитання, аналізувати різні точки зору та формувати власну позицію, що дозволяє формувати здатність глибинного аналізу інформації.

Методична роль філософії освіти

Методична роль філософії освіти полягає в розробці конкретних рекомендацій та підходів до організації навчального процесу. Завдяки методичним засадам, педагогічна практика отримує чіткі керівництва для побудови програм та курсів, які враховують індивідуальні потреби учнів і викладачів, а також реалії сучасного суспільства. Філософські засади сприяють створенню інтегрованих педагогічних стратегій, що стимулюють розвиток критичного мислення, творчих здібностей та самостійності. Завдяки цьому кожен етап навчання набуває свідомого напрямку: від формування базових знань до розвитку навичок рішення складних життєвих завдань, що забезпечує повноцінний розвиток особистості.

Методична роль філософії освіти виявляється в перетворенні загальних ідей на конкретні педагогічні прийоми та стратегії. Це означає, що філософські засади транлюються у вигляді практичних методик, які допомагають організувати ефективний навчальний процес. Наприклад, використання сократівського методу забезпечує розвиток аналітичних здібностей через систематичне ставлення запитань і дискусій у класі; цей метод допомагає учням не лише засвоювати фактичний матеріал, а й розвивати навички логічного мислення. Інший приклад — впровадження проєктної діяльності, де студенти працюють у групах над вирішенням комплексних завдань, що вимагають інтеграції знань з різних дисциплін і застосування філософських ідей гуманізму та соціальної відповідальності. Такі методичні підходи стимулюють активну участь у освітньому процесі та сприяють всебічному, критичному мисленню, яке є запорукою успіху у сучасному світі.

Таким чином, філософія освіти не лише формує світогляд людини майбутнього через впровадження гуманістичних цінностей, а й забезпечує методологічну базу для побудови навчальних процесів, а також трансформує ці теоретичні основи у конкретні педагогічні стратегії та методики. У поєднанні ці елементи сприяють розвитку освіченої, критично мислячої особистості, готової до викликів сучасного суспільства.

Проблеми вибіркового дисциплін у вищих загалом

У наукових джерелах досить часто порушуються проблемні аспекти вибіркового гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах України. Ось цитовані приклади порушуваних проблем:

«Сучасна система вищої освіти стикається з необхідністю інтеграції гуманітарних дисциплін через їхню архаїчність та відрив від актуальних соціокультурних процесів. Реформа програм у цьому напрямку є ключовою для формування критичного мислення майбутніх фахівців» [14, с. 45].

«За умов глобалізаційних трансформацій застарілі програми гуманітарного циклу не відповідають освітнім потребам сучасної молоді, що вимагає активного впровадження інноваційних методик навчання і трансформації традиційних підходів» [15, с. 78].

«Незважаючи на свій потенціал, гуманітарні дисципліни часто обмежені традиційною методологією викладання, що стримує розвиток інтегрованого світогляду студентів і перешкоджає адаптації до сучасних викликів» [12, с. 102].

«Перегляд і модернізація програм вибіркових гуманітарних дисциплін є необхідним кроком для забезпечення відповідності освітніх стандартів сучасному суспільному та культурному контексту, а також для стимулювання творчого потенціалу студентів» [13, с. 58].

Вище наведене відображає думки дослідників про те, що існує гостра потреба в адаптації змісту та методик викладання гуманітарних дисциплін до вимог сучасного суспільства, адже застарілі підходи негативно впливають на формування критичного мислення. А також бачимо, що реформа освітніх програм є необхідною умовою для інтеграції гуманітарних знань у загальний освітній процес.

Вибіркові дисципліни, або дисципліни вільного вибору, створюють низку проблем як для студентів, так і для навчальних закладів. Ці проблеми, пов'язані з плануванням навчального процесу, логістикою та ефективністю навчання.

Проблеми, з якими стикаються студенти:

- (1) недостатня інформація (студенти не завжди мають достатньо інформації про вибіркові дисципліни, їхній зміст та користь для майбутньої професії);
- (2) ускладненість вибору (вузький перелік дисциплін не надає вибору, широкий перелік дисциплін може утруднити вибір, особливо для студентів, які ще не визначилися зі своєю спеціалізацією);
- (3) проблеми з графіком (зіставлення вибіркових дисциплін з основною програмою навчання може призвести конфлікт у графіку);
- (4) неспроможність забезпечити необхідну кількість кредитів (для отримання вищої освіти потрібна певна кількість кредитів, що може бути складно забезпечити через обмеженість у виборі дисциплін);
- (5) емоційний аспект (студенти можуть відчувати стрес і невпевненість щодо вибору дисциплін, особливо якщо вони не впевнені у своїх здібностях і можливостях).

Проблеми, з якими стикаються навчальні заклади:

- (1) логістика та планування (необхідно забезпечити достатню кількість штатних одиниць – місць і викладачів – для кожної вибіркової дисципліни);
- (2) розподіл ресурсів (навчальні заклади мають розподілити ресурси для забезпечення ефективного навчання у вибіркових дисциплінах);
- (3) оцінка та моніторинг (необхідно оцінити ефективність вибіркових дисциплін та моніторити їхню відповідність потребам студентів);
- (4) забезпечення відповідності освітнім стандартам (вибіркові дисципліни мають відповідати освітнім стандартам та забезпечувати здобуття необхідних компетенцій);
- (5) економічні витрати (навчальні заклади несуть економічні витрати на забезпечення вибіркових дисциплін).

Проблеми вибіркових дисциплін соціально-гуманітарного циклу

У сучасних українських вишах вибіркові дисципліни соціально-гуманітарного циклу стикаються із суттєвими проблемами, що впливають на їх ефективність та актуальність у формуванні світогляду студентів.

Недостатня системність та інтеграція з основною програмою

Однією з основних проблем є відсутність чіткої системності в організації вибіркових дисциплін. Часто вони розглядаються як додаткові «аксесуари», а не як важлива складова загальної освітньої програми, що сприяє всебічному розвитку особистості. Наприклад, курс із «Філософії культури» може бути розроблений та представлений у традиційному, застарілому форматі, який не враховує сучасні соціальні та глобальні виклики. Така ситуація позначається на підготовці студентів, яким не вдається сформулювати глибоке інтегроване розуміння сучасного суспільства, оскільки практична реалізація теоретичних знань не гармонізована з іншими академічними дисциплінами.

Методологічна невизначеність і застарілі підходи

Ще одна суттєва проблема полягає в недостатньо чіткому визначенні методологічних позицій для даного типу дисциплін. Багато курсів побудовано за схемами, які колись були актуальними, але сьогодні не відповідають потребам студентів у розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей. Наприклад, курси соціології або культурології іноді подають інформацію у вигляді окремих модулів, без взаємопов'язаної методологічної платформи, що ускладнює розуміння загальної картини соціальних процесів. Це призводить до ситуації, коли студент сприймає дисципліну фрагментарно, а засвоєння знань відбувається «наодинці» із окремими поняттями, не інтегрованими у цілісну систему.

Організаційні й адміністративні труднощі

Не менш проблематичним є організаційний аспект. Процедури вибору та реєстрації на курси часто обмежують можливість студентів реально обирати дисципліни, що відповідають їхнім індивідуальним інтересам і освітнім потребам. Часто університети пропонують обмежену кількість вибірових курсів або формують «вибір без вибору», коли програма закладається адміністрацією, не враховуючи думку студента. Це позначається як на мотивації до навчання, так і на якості завершеної освітньої підготовки. Наприклад, навіть якщо існують декілька курсів гуманітарного спрямування, їх назва та опис можуть бути створені за шаблоном, що не дозволяє студентам відчути релевантність та сучасність отримуваних знань.

Нестача кваліфікованих кадрів та ресурсне забезпечення

Якість викладання вибірових дисциплін часто страдає через нестачу фахівців, які володіють сучасними методами викладання та мають достатній досвід у актуальній дослідницькій діяльності. Учителі іноді змушені працювати за застарілими програмами, не маючи можливості регулярно оновлювати зміст курсів згідно з останніми науковими та соціальними досягненнями. Наприклад, дисципліни з культурології або історії іноді викладаються без інтеграції новітніх досліджень, що шкодить не лише глибині аналізу теми, а й здатності студентів критично сприймати інформацію у сучасному контексті. До цього додається нерідко обмежене фінансування сектора вибірових дисциплін, що позначається на можливостях проведення практичних занять, семінарів і проектів, які могли б оживити викладання.

Як бачимо, проблеми вибірових дисциплін соціально-гуманітарного циклу в українських вишах охоплюють як організаційні, так і методологічні та кадрові аспекти. Відсутність інтеграції із загальною академічною програмою, використання застарілих методів, бюрократичні перешкоди при виборі курсів та недостатнє ресурсне забезпечення створюють умови, за яких потенціал гуманітарного напрямку не розкривається повною мірою. Оновлення програм, впровадження сучасних методик та активне залучення студентів до формування власного освітнього маршруту може стати ключем до вирішення цих проблем і сприяти формуванню критично мислячої та всебічно підготовленої особистості.

Отже, для поліпшення вибірових дисциплін гуманітарного циклу необхідно не лише оновити зміст курсів, а й інтегрувати їх з практичною підготовкою, забезпечити свободу вибору та модернізувати методики викладання. Такі заходи сприятимуть формуванню сучасного світогляду та розвитку критичного мислення студентів, що є запорукою успішної соціальної адаптації майбутніх фахівців.

Висновки. Для вирішення проблем вибірових дисциплін соціально-гуманітарного циклу пропонуємо:

- зробити вибірові дисципліни більш доступними та інформаційними для студентів – презентовані у вигляді коротких відео – відеотека за курсами та освітніми програмами;
- створити систему підтримки студентів у виборі дисциплін – консультування, але не примус до обрання певних дисциплін;
- забезпечити кращий взаємозв'язок між вибіровими дисциплінами та основними навчальними програмами – група забезпечення має керуватися у пропозиціях дисциплін логічністю, раціоналізмом і результативністю, а не симпатією-антипатією до певних викладачів і бажанням забезпечити навантаженням «своїх»;
- посилити співпрацю між навчальними закладами та роботодавцями – яких навичок бракує молодим фахівцям, що опиняються на виробництві;
- забезпечити ефективне використання ресурсів на навчання – підвищити якість викладання шляхом вивільнення часу викладача для саморозвитку та підготовки до занять.

Література

1. Berehova, H., & Andruszkiewicz, F. (2024). Biophilosophy in the System of Higher Education as a Paradigm of the Preservation of Human Culture and Civilisation. *The New Educational Review*, 75, 25-35. DOI:10.15804/tner.2024.75.1.02
2. Берегова, Г. (2024). Просвітницька місія філософії освіти в сучасному світі. *Філософія освіти*. *Philosophy of Education*, 29(2), 48–59 <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-3>.
3. Берегова, Г.Д. (2008). Морально-етичні аспекти формування творчої особистості студента (майбутнього фахівця) засобами гуманітарних наук. *Таврійський науковий вісник: Науковий журнал*, 64, 305-311.
4. Берегова, Г.Д. (2010). Місце й роль філософських дисциплін у професійній освіті студентів аграрних ВНЗ. *Проблеми розвитку освіти у вищих аграрних навчальних закладах і філософські засади їх розв'язання*. Харків: Вид-во Міськдруку, 121-128.
5. Берегова, Г.Д. (2013). Пошуки нових філософсько-освітніх парадигм у контексті освітньої кризи. *Науковий журнал «Вісник ДАКККіМ»*, 4; 3-8.
6. Берегова, Г.Д. (2015). Філософія освіти як дослідницька галузь: напрями й течії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Соціологічні науки»*, 1, 7-14.
7. Берегова, Г.Д. (2016). Значущість філософії освіти в історичному контексті. *«Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»: Збірник наукових праць*, 65, 251-262.
8. Берегова, Г.Д. (2017). Екофілософія як галузь філософського знання. *Лабіринти реальності: зб. наук. праць; за заг.ред.д.філос.н. Журби М.А. Монреаль: СРМ «ASF»*, 4-6.
9. Берегова, Г.Д. (2017). Цінності особистості сучасного студента як соціальні орієнтири. *Збірник наукових праць ІВО НАПНУ*, 5, 18-24.
10. Берегова, Г. (2023). Гуманістично-культуротворчий потенціал філософії для здобувачів вищої освіти. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: збірник матеріалів 14-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький: ХНТУ, 174-177.
11. Берегова, Г. (2024). Філософія психології як поведінкова наука та навчальна дисципліна. *Вісник ХНТУ. Соціальні та поведінкові науки*, 4 (91), 458-462. <https://orcid.org/0000-0002-2418-7178>
12. Дмитренко, Л. (2018). Проблеми інтеграції вибіркових дисциплін у вищу освіту. *Збірник наукових досліджень з освіти*, , 55-61. DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-108-113
13. Коваленко, М. (2017). Сучасні виклики освітніх програм в Україні. *Педагогічний дискурс*, 4, 20-28. DOI: 10.32782/2663-6085/2024/75.24
14. Петренко, І. (2019). Гуманітарні виклики сучасного університету. *Вісник гуманітарної освіти*, 3, 45-52. DOI: 10.37472/v.naes.2024.6128
15. Савченко, О. (2020). Методичні аспекти викладання гуманітарних дисциплін. *Науковий журнал «Освіта та методика»*, 2, 30-38.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Моїсєєва Наталія Іванівна
доктор економічних наук, професор,
завкафедрою ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних наук,
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна
n.i.moiseeva1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3889-8085>

Анотація. У тезах з'ясовується, що процес інформатизації освіти має певні структурні характеристики, зокрема спрямованість, стадійність, нелінійність, відкритість тощо. Обґрунтовано, що інформатизація освіти має дві стратегічні мети:

підвищення ефективності всіх компонентів освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та формування нового типу фахівця, здатного до професійного зростання та адаптації в умовах динамічного інформаційного середовища, що визначає актуальність дослідження. Серед основних результатів дослідження Звернено увагу, що ключовою функцією системи вищої освіти виступає якісна підготовка особистості до життя та професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства, це зумовлює потребу в оновленні змісту освіти, його методичного й технологічного забезпечення. У результаті дослідження проблеми зроблено висновки та з'ясовано, що слід звертати увагу на складність здобуття якісної педагогічної освіти, що потребує консолідованих зусиль державних структур, громадських інституцій і міжнародних організацій.

Ключові слова: інформатизація освіти; трансформації; компетентнісний підхід; структурні характеристики; дві стратегічні мети.

Вступ. Постановка проблеми. Інформатизація є глобальною тенденцією сучасного етапу розвитку цивілізації, що охоплює всі сфери людської діяльності. Сьогодні формуються засади глобального інформаційного суспільства, інтеграція в яке можлива лише за умови активного впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Для України на цьому історичному етапі пріоритетним завданням є повноцінне долучення до світового інформаційного простору. Вирішальна роль у цьому процесі належить системі освіти, яка виступає основою формування особистості, здатної до активного функціонування в умовах цифрового суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особлива увага в дослідженнях сучасних науковців приділяється розробленню та впровадженню педагогічних технологій (В. Безпалько, М. Кларін, Н. Кузьміна, Г. Селевко), використанню інноваційних методів навчання (І. Дичківська, В. Загв'язинський, О. Зінченко, А. Нісімчук, Л. Новікова, О. Пехота), а також інтерактивним технологіям у навчальному процесі (В. Котов, Х. Лійметс, О. Пометун, О. Савченко, Л. Тарасенко та ін.).

Актуальність дослідження підтверджується тим, що у працях згаданих дослідників розкрито як теоретичні аспекти інновацій у вищій школі, так і їхню прикладну ефективність у контексті інформатизації суспільства. Інформатизація, у вузькому розумінні, розглядається як процес масштабного впровадження інформаційних технологій у соціально-економічну, політичну, культурну й освітню сфери задля оптимізації управління, задоволення інформаційних потреб громадян і створення передумов для переходу до інформаційного суспільства [3; 4].

Інформатизація освіти охоплює комплекс процесів, зокрема:

- а) організаційне спрямування на побудову інформаційного суспільства;
- б) ефективне функціонування інформаційних потоків, що охоплює створення, переробку, зберігання та поширення інформації для задоволення потреб особистості й суспільства;
- в) раціональне використання інформації для розв'язання соціально значущих завдань, яке реалізується за допомогою комп'ютерних технологій [4].

Сучасна освіта зазнає трансформації, орієнтуючись на розвиток комунікативної культури, особистісну самоактуалізацію та компетентнісний підхід. У закладах вищої освіти України домінує саме компетентнісна парадигма, яка передбачає підготовку фахівця як носія не лише знань, а й цінностей, мотивацій, соціокультурних норм, здатного до ефективної професійної взаємодії [1].

Мету та завдання наукового дослідження визначають актуальні державні стандарти вищої освіти орієнтовані на потреби сучасного ринку праці та громадянського суспільства, що зумовлює необхідність формування висококваліфікованого фахівця, спроможного функціонувати в умовах цифрової економіки.

Одним із основних завдань комп'ютерного навчання є підготовка молоді до життя в інформаційному суспільстві, де ключову роль відіграють інформаційні та комунікаційні технології.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Процес інформатизації освіти, як будь-який інший, має певні структурні характеристики:

1. спрямованість — визначає зміст і цілі трансформацій;
2. стадійність — передбачає поетапний розвиток;
3. нелінійність — окремі етапи можуть відбуватися з різною інтенсивністю, можливі стрибки, затримки;
4. відкритість — інформатизація є незавершеним процесом, який передбачає подальший розвиток через удосконалення технологій і постановку нових цілей.

Ключовою функцією системи вищої освіти у цьому контексті виступає якісна підготовка особистості до життя та професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Це завдання зумовлює потребу в оновленні змісту освіти, його методичного й технологічного забезпечення.

Слід наголосити, що інформатизація освіти має дві стратегічні мети:

- підвищення ефективності всіх компонентів освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;
- формування нового типу фахівця, здатного до професійного зростання та адаптації в умовах динамічного інформаційного середовища.

Висновки. Таким чином, інформатизація освіти є комплексною науково-практичною діяльністю, що спрямована на оптимізацію навчального процесу шляхом впровадження сучасних інформаційних засобів і технологій, що, у свою чергу, сприяє як систематизації знань, так і розвитку професійних компетентностей.

Попри позитивні зрушення, варто зазначити, що орієнтація педагогічної практики на інтенсивну інформатизацію освітнього середовища не завжди підкріплюється розробленими методологічними засадами та стратегічним баченням цього процесу. Відтак, активне технічне насичення освітніх закладів не гарантує зростання якості освіти, особливо за умови недостатньої підготовленості педагогічних кадрів до ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

List of References

1. Brinkley A. (2003). The Art of Being a Teacher: Practical Manual. K.: Educational and Methodological Center "Consortium for Improving Management Education in Ukraine" 142 p. [in Ukrainian].
2. Higher Education of Ukraine and the Bologna Process: Textbook (2004). Edited by V.G. Kremenya. Authors: M.F. Stepko, Ya.Ya. Bolyubash, V.D. Shynkaruk, V.V. Grubinko, I.I. Babyn. Ternopil: Textbook. Bogdan, 384 p. [in Ukrainian].
3. Osypchuk O. V. (2010). Introduction of Innovative Pedagogical Technologies into the Educational Process. Infourok. URL: http://infourok.ru/vprovadzhennya_innovacy_nih_pedagogchnih_tehnology. [in Ukrainian].
4. Otamas I. (2017). Informatization of the educational process of higher educational institutions (postgraduate education institutions). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717_160/1/2017n_879_Otamas_I-Informing_of_the_educational_91-99.pdf. [in Ukrainian].

***НАУКОВИЙ SANDPIT «ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК
ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ»***

***SCIENTIFIC SANDPIT «PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS
IN HIGHER EDUCATION»***

THE BENEFITS OF INTRODUCING A STUDENT-LED SEMINAR AND VOCABULARY BUILDING ACTIVITY

Anna McKenna,

Lecturer in English as a Foreign Language,
Academic degree and academic title MA in Teaching English to Speakers of Other
Languages,
Professional Doctorate in Education Workplace
University of Plymouth

Presentation Abstract. The introduction of a student-led activity into a foundation course resulted in students ‘looking forward’ to their sessions. The course is a foundation programme entitled Target English for Nursing and Health Professionals. It runs across three 12-week semesters and totals 196 hours of input. It is a high stakes course for the students as they must pass the programme with a minimum of 60% in all skills. They are usually a mix of nationalities, intending on joining adult and child nursing and a range of health professions. For the first time this year, the cohort included students who aim to progress to medicine, requiring a minimum of 70% in all skills to progress. Maintaining engagement across a 36-week period can be challenging, especially as the sole teacher on the programme. I considered student feedback in which more speaking activities were requested by the majority of the class. In their use of written English their ability to use academic expressions was particularly weak. To combine students’ requests and their needs, I devised a weekly seminar and vocabulary building activity. Students chose partners to work with to research a health-related topic. They selected an academic article on the topic which the class read in preparation for the seminar discussion. I checked students’ topics and articles beforehand for suitability. Another pair of students selected academic vocabulary from the article, which they sent out to the class. In the following session, students were given a vocabulary test on the list. Feedback from students was very positive, with some students reporting that they looked forward to the sessions, as they found exchanging opinions about topics stimulating and beneficial. It helped to broaden their knowledge of health-related topics while practising speaking skills and building their range of academic and subject specific vocabulary. For my teaching purposes, it enhanced student engagement and developed areas which needed improvement.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мельникова Анастасія Сергіївна,

спеціаліст другої категорії,
викладач англійської мови ВСП «МФК ХДМА»,
м. Херсон, Україна
assol0605@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6563-0545>

Анотація. Ця стаття має на меті розкрити умови та шляхи професійного розвитку викладача англійської мови в умовах воєнного стану, визначити можливі шляхи для їх професійного розвитку та підтримки.

У публікації обґрунтовано важливість постійного професійного розвитку викладача англійської мови в умовах сьогодення. Розглянуто теоретичні підходи до формування професійної компетентності педагога, зокрема з посиланням на праці класиків та сучасних науковців. Виявлено ключові аспекти професійного розвитку, включаючи потребу в спеціалізованих тренінгах, психологічній підтримки, важливість обміну досвідом, самоосвіти та вплив психологічного стану

викладача на якість навчання.

Таким чином, професійний розвиток викладача англійської мови є безперервним та динамічним процесом, що передбачає активну самоосвіту, впровадження новітніх методик, використання сучасних освітніх ресурсів та усвідомлення власної академічної свободи.

Ключові слова: професійний розвиток, самоосвіта, психологічний стан викладача, підтримка педагогів, воєнний стан, саморозвиток, дистанційне навчання.

ВСТУП. Війна в Україні стала не лише трагічним випробуванням для всього народу, але й суттєво вплинула на всі сфери життя, зокрема й на освіту. Викладачі англійської мови опинилися в унікальних та надзвичайно складних умовах, які вимагають не лише збереження професійної майстерності, але й адаптації до нових реалій, опанування психологічної підтримки та пошуку нестандартних підходів до навчання. Актуальність теми професійного розвитку викладача англійської мови зумовлена сучасними освітніми реформами та зростаючою роллю англійської мови як мови міжнародного спілкування та невід'ємної складової сучасного життя. Знання іноземної мови відкриває широкі можливості для особистісного та професійного зростання. У зв'язку з цим, викладач англійської мови повинен постійно вдосконалювати свою професійну майстерність, опановувати новітні підходи та методи навчання, а також вміти мотивувати учнів до активної навчальної діяльності.

Постановка проблеми. Війна в Україні – виклик для всієї системи освіти. З одного боку зросла потреба у якісному володінні англійської мови як інструменті комунікації, гуманітарної допомоги та майбутньої відбудови України. З іншого боку, постійні обстріли призводять до переміщення населення, психологічною напругою та нестабільністю освітнього процесу, що ускладнює освітній процес та актуалізує проблему професійного розвитку викладача. Викладачі зіткнулися з необхідністю терміново опанувати нові цифрові інструменти, адаптувати навчальні матеріали до онлайн-формату та надати емоційну підтримку здобувачам освіти, які переживають стрес та тривогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток і впровадження дистанційного навчання досліджував Степанов В. [7]. У своїх роботах Мар'янюк Я. та Огреніч М. розглянули основні види дистанційного навчання та визначили їх переваги та недоліки. Період адаптації до дистанційного навчання під час аварійних ситуацій, таких як повітряні тривоги або відключення світла, став важким і неприємним з психологічної точки зору як для викладачів, так і для здобувачів освіти. Позитивні аспекти, що зазвичай пов'язують із дистанційним навчанням: невисока вартість і гнучкий графік навчання, можливість навчатись, постійна можливість отримувати нові знання, виявилися неперелічені під час примусової ізоляції. Проте автори вважають, що використання інформаційних технологій, доступність навчального матеріалу й технологічність є безсумнівними перевагами цього виду навчання [2]. Учені Рахманіна А. й Кучай О. проаналізували основні аспекти дистанційного навчання і визначили, що дистанційне навчання є актуальним у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. Це пов'язано з гнучкістю освітнього процесу та здатністю адаптуватися до непередбачуваних ситуацій сучасного світу [4]. Сокульська Н. й інші автори вважають, що дистанційне навчання має свої переваги і недоліки. Це пов'язано з відсутністю живого контакту між викладачем і здобувачами освіти, можливості отримати своєчасну консультацію для коректного виконання поставлених завдань [6].

Мета цієї статті є дослідження викликів, з якими стикаються викладачі англійської мови в умовах воєнного стану, та визначення можливих шляхів для їх професійного розвитку та підтримки.

Воєнний стан вніс кардинальні зміни в освітній процес: перехід на дистанційне навчання, повітряні тривоги, нестабільний зв'язок, психологічна напруга. Це призводить до того, що викладачі мають не лише навчати іноземній мові, а ще й забезпечити емоційний комфорт під час навчальних занять [5].

Ефективне дистанційне навчання вимагає впевненого володіння різноманітними онлайн-ресурсами, платформами для відеоконференцій, інтерактивними дошками та іншими технологіями. Як зазначила Шевченко І. на разі спостерігається активний розвиток технологій штучного інтелекту, який стає необхідним в різних сферах, включаючи освіту. Для нашої країни надзвичайно важливо

продовжувати фундаментальні й прикладні дослідження в галузі штучного інтелекту(ШІ) [8]. Розвиток технологій ШІ в освітньому середовищі є важливим напрямком сучасного розвитку. Застосування ШІ в освітньому середовищі має великий потенціал для покращення ефективності навчання та персоналізації освітнього процесу [3,с.252].

Професійний розвиток викладача англійської мови в умовах війни набуває особливого значення. Він має бути спрямований не лише на вдосконалення методичних навичок, але й на опанування нових компетенцій, сучасних технологій ШІ (Gemini, ChatGPT) необхідних для роботи в кризових умовах. Андрущенко В., Драч І. та Сухомлинський О., розглядали педагогічну діяльність як творчий процес, спрямований на розвиток особистісних якостей викладача; Єрмакова І., Зубко А., Бібік Н., Ващенко Л. та Карамущенко Л., у своїх працях спираються на новітні наукові підходи, враховуючи сучасні тенденції в освіті. Підґрунтям педагогічних компетенцій є знання теоретичних основ формування особистості, розуміння перебігу педагогічного процесу та вміння організовувати навчання й розвиток особистості [1, с. 9-14]. Інноваційні методики навчання вимагають від викладача виконувати ролі інструктора, організатора та помічника для здобувачів освіти. Сучасний викладач не може обмежуватися отриманою професійною освітою, а повинен постійно прагнути до самовдосконалення та самоосвіти. Професійне зростання сприяє розширенню пізнавальних інтересів, розвитку творчих можливостей та формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності. Сьогодні існує безліч онлайн-платформ та ресурсів, які пропонують різноманітні можливості для професійного розвитку викладачів, такі як курси підвищення кваліфікації (Prometheus, EdEra), вебінари та поради (На Урок, Dinternal Education, British Council, TalkEn.Cloud). Створення онлайн-спільнот, проведення віртуальних зустрічей та обмін успішними практиками допомагають викладачам почуватися підтриманими та знаходити нові ідеї для роботи. Отже, професійний розвиток викладача англійської мови є безперервним та динамічним процесом, який передбачає активну позицію самого викладача у виборі форм та методів саморозвитку. Невід'ємними складовими цього процесу є систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації, постійне оновлення знань, удосконалення вмінь та навичок, накопичення досвіду саморозвитку, активна творча діяльність та прагнення до отримання нових знань. В умовах сучасних освітніх реформ та зростаючої ролі англійської мови, постійний професійний розвиток є ключовим фактором забезпечення якісної освіти та ефективної підготовки майбутніх фахівців.

Висновки. Воєнний стан став серйозним викликом для системи освіти України та зокрема для викладачів англійської мови. Однак, попри всі труднощі, цей період також відкриває нові можливості для професійного зростання та адаптації. Успішний професійний розвиток викладача англійської мови в цих умовах залежить від його здатності до швидкої адаптації, опанування нових технологій, готовності надавати психологічну підтримку учням та колегам, а також від постійного самовдосконалення та обміну досвідом. Підтримка з боку держави, освітніх установ, громадських організацій та міжнародних партнерів є критично важливою для забезпечення професійного розвитку викладачів англійської мови в умовах воєнного стану. Надання доступу до якісних тренінгів, вебінарів, методичних матеріалів, а також створення платформ для обміну досвідом та психологічної підтримки допоможе педагогам не лише зберегти свою професійну майстерність, але й стати справжніми агентами змін, які сприятимуть відновленню та розвитку освітньої системи України після перемоги. Незважаючи на складні обставини, викладачі англійської мови продовжують виконувати свою важливу місію, надихаючи та навчаючи майбутнє покоління українців, для яких знання іноземних мов є ключем до успішної інтеграції у світовий простір.

List of References

1. Drach, I. I. (2012). Basic approaches to determining the professional competence of a teacher. Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems, (32), 9-14. [in Ukrainian]
2. Marianko Ya. H., Ohrenich M. A. (2022). Osoblyvosti dystantsiynoyi osvity v umovakh viyny. [Peculiarities of distance education in the conditions of war]. Nau-kovi zapysky, no. 208, pp. 171–176. Retrieved from: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-208-171-176> (accessed 18 August

- 2023). [in Ukrainian]
3. Melnyk A.V. Application of artificial intelligence in the educational environment: potential and challenges. Development of pedagogical skills of the future teacher in the conditions of educational transformations: materials of the III All-Ukrainian scientific and practical conference. April 7, 2023. Hlukhiv, 2023. С. 250-253
 4. Rakhmanina A. S., Kuchai O. V. (2023). Orhanizatsiya dystantsiynoho navchannya u ZVO v umovakh viyny [Organization of distance learning in high-er education institutions in wartime conditions]. Proceedings of the all-Ukrainian student-apprentice scientific and practical online conference “Modern humanitarian science in the interpretation of young researchers (to the 200th anniversary of K. Ushinskyi): a collection of reports of the participants”. Kyiv : NUBIP Ukraine, pp. 163–164. Retrieved from: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u278/zbirnik_tez_2023.pd-f#page=163 (accessed 18 August 2023) [in Ukrainian].
 5. Serdiuk, O., & Leonenko, M. (2022). Navchannia inozemnoi movy v umovakh voiennoho stanu: adaptatsiia do novykh umov [Learning a foreign language under martial law: adaptation to new conditions]. Website of the Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education. Retrieved from: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/4873-navchannya-inozemnoji-movi-v-umovakh-voennogo-stanu-adaptatsiya-do-novykh-umov> [in Ukrainian].
 6. Sokulska N. B., Kovalchuk R. A., Kmin V. F. (2021). Analiz rezul'tativ vprovadzhennya elementiv dystantsiynoyi pidhotovky viyskovykh fakhivtsiv [Analysis of the results of the implementation of remote training elements of military specialists]. Naukovi zapysky, no. 198, pp. 156–159. Retrieved from: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-198-156-159> (accessed 18 August 2023). [in Ukrainian].
 7. Stepanov, V. (n.d.). Pro dystantsiine navchannia [About distance learning]. Retrieved from: <http://www.iatp.kharkov.ua/cat/sites/stepanov/> [in Ukrainian].
 8. Shevchenko I. Artificial Intelligence Research in Ukraine: Achievements and Prospects. URL: <https://cutt.ly/DwDHeR3M> (accessed on December 21, 2023).

EDTECH TOOLS WHILE TEACHING MARITIME ENGLISH

Alona Yurzhenko,

PhD, Associate Prof. of English Language Department for
Maritime Officers (abridged programme)

Kherson State Maritime Academy,

Kherson, Ukraine

mz@ksma.ks.ua

<https://orcid.org/0000-0002-6560-4601>

Olena Kononova,

Teacher of Maritime Applied College of

Kherson State Maritime Academy,

Kherson, Ukraine

konon2017@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0007-1386-6590>

Yuliia Bevzenko,

Teacher of Maritime Applied College of

Kherson State Maritime Academy,

Kherson, Ukraine

yuli.bevzenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2286-3731>

Abstract. *The research investigates the problem of quality maritime education and training, namely Maritime English courses for future ship engineers nowadays in Ukraine. The objective of our investigation is to analyze the use of EdTech tools while developing the communicative competence of cadets of the Marine Engineering department. The tools used in classes of Maritime English at Kherson State Maritime Academy (KSMA) and Maritime Applied College of KSMA, Ukraine, are listed and analyzed in our research. The advantages and disadvantages of EdTech tools (e.g. Wooclap, Kahoot!, Quizlet) are named. The examples of EdTech tools in Maritime English classes are given in the article. The prospects of further research can be seen in the*

Key words: *digitalization, marine engineers, communicative competence, e-learning, Maritime English, maritime professionals*

Introduction. During the crisis events – the global pandemic and the war in Ukraine – digital learning was introduced. This model was crucial for the education industry. Therefore, 2020 became an impetus for developers to create accessible solutions for the global community. EdTech eliminates the shortcomings of the traditional system with the help of interactive tools, personalized classes and immersive multimedia. By applying innovative technologies to improve teaching, institutions can optimize learning, create an inspiring environment for teachers and students, and expand educational services to the digital sphere. EdTech is able to erase boundaries, making education accessible to everyone in the global community.

Educational technologies EdTech (from the English. Ed - education, and Tech - technology) is a dynamic and developing industry; the use of projects, virtual reality, 3D projections. In other words, Edtech is digital technology, such as computer hardware or software, designed to improve teaching and learning.

Industry experts predict the continued growth of EdTech tools and the boom in artificial intelligence; the widespread use of AR and VR-integrated educational technology products in education in the coming years.

It should be noted that information and communication systems are the basis for distance, electronic, mobile learning. Learning can be asynchronous - with self-study; synchronous - under the guidance of an instructor-teacher, as well as a combination of these two types of learning - blended (hybrid).

The goal of our research is to analyze the use of EdTech tools while developing the communicative competence of future ship engineers.

The main material of the study and its results. Blended learning is used at KSMA and MAC KSMA to diversify online learning by engaging students with new tools [1].

This approach aims to adapt learning to the strengths, skills, and interests of the student. Video content tools help students learn at their own pace, and because students can pause and rewind lectures, these videos can help them fully understand the material. With analytics, instructors can see which students are struggling with certain topics and offer additional help on that issue.

- On-demand video lectures allow for a focus on collaboration in the classroom.
- Gamified lessons engage students more deeply in their learning [2].
- Cloud computing with 24/7 access allows students to work from anywhere, at any time.
- Immersive learning. For today's learners, a simple textbook is not enough to understand the material.

Trends in educational technology and digital technologies are driving teachers to create engaging tutorials and lectures that teleport students in time or space for better understanding of the material [3].

Let's take a closer look at Wooclap. Wooclap (<https://www.wooclap.com/>) is an alternative platform for creating interactive exercises. This platform can be used in traditional learning as well as blended, synchronous, asynchronous, and distance learning, so the student's phone during the lesson becomes an assistant for the teacher.

After going to the Wooclap website, you must register (Figure 1) and enter your email. After registering, you are offered a demo version with tips on how to work in this environment.

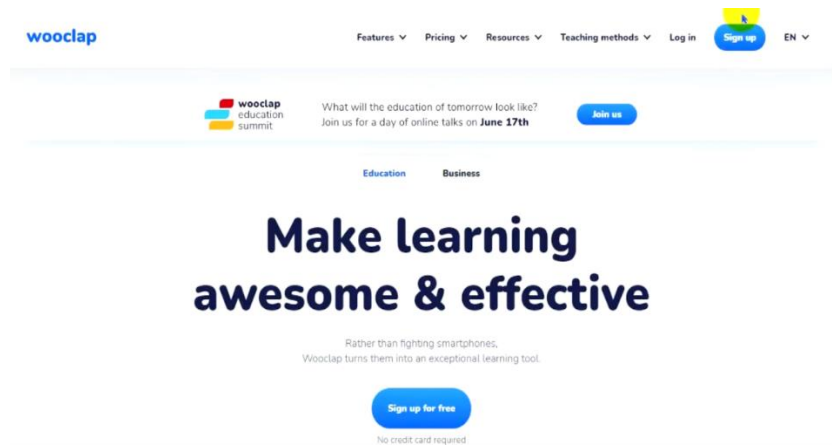

Fig. 1. Registration to Wooclap.

Wooclap allows you to conduct various surveys to assess the level of understanding of your students of the educational material in real time. This tool allows those present to ask and answer questions via their smartphones, tablets, or laptops. Among similar services, it is distinguished by its diversity and flexibility.

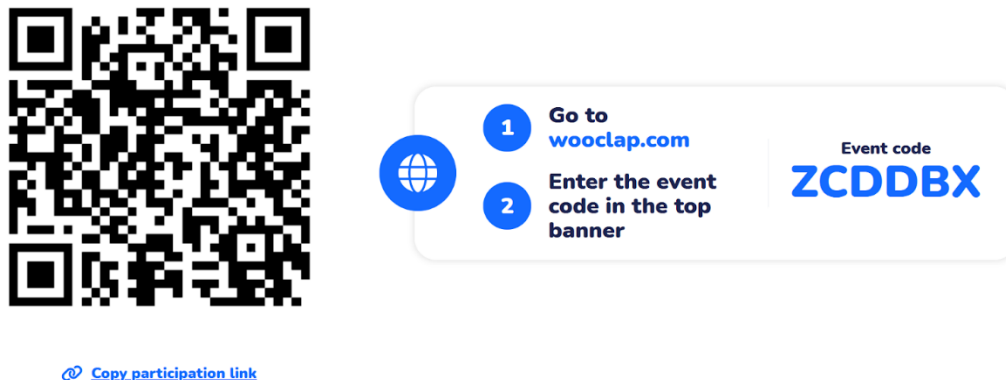
There are many formats to choose from in which you can do exercises [4]. You can make a “word cloud”, conduct a survey on any topic, answer an open question, use multiple choice, create a quiz, match words with their meaning, arrange some elements by priority, etc. (Fig.2),

Fig. 2. Different variants of activities..

To respond, students can follow the link, enter the code, or use a QR code (Fig. 3).

How to participate?

[Copy participation link](#)

Fig. 3. The way to take part in Wooclap activities.

The tasks can be used separately or included in a presentation (for example, during a lecture, Fig.4). Simply upload it to the designer's website and drag and drop questions there. There is no need to connect any add-ons to the presentation program [5].

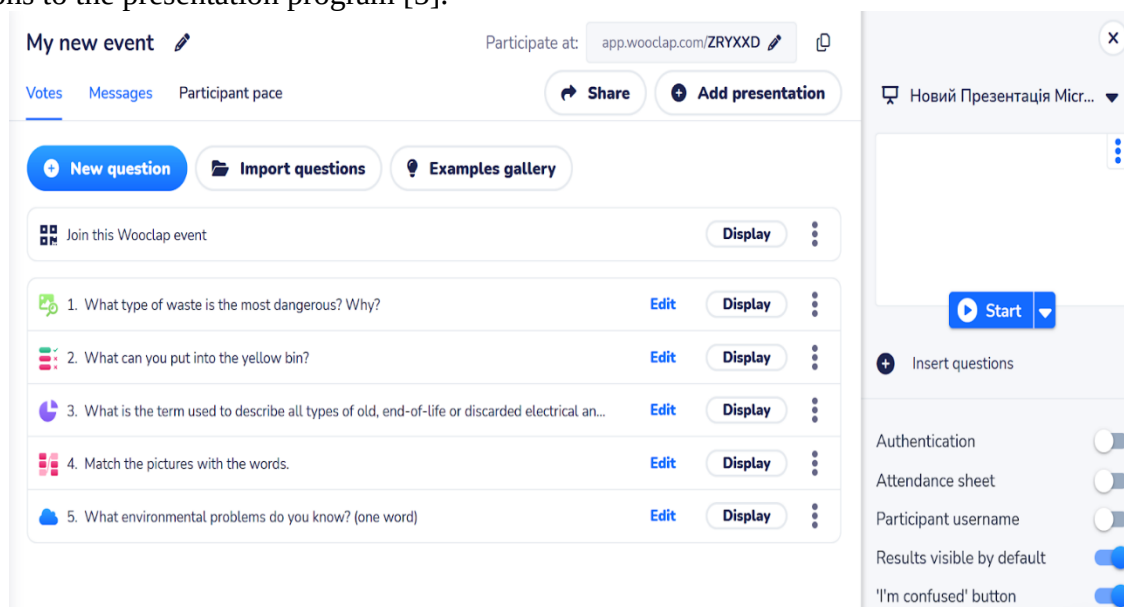

Fig. 4. Making a presentation with Wooclap.

Wooclap is a virtual learning environment that allows students to attend classes, take tests and surveys, submit homework, share files, and compete with team members on any device. Teachers can track students' learning progress and close possible knowledge gaps using the tool's analytical reports, which can also be exported to PDF or Excel. Due to its flexibility and convenience, this learning platform is ideal for both distance and face-to-face learning.

Every platform has its pros and cons. As for pros we can say:

- it is interactive one, which allows teachers to engage students through tests, surveys, brainstorming, etc;
- can give real time feedback, as the teacher immediately sees the results of the answers;
- easy to use, as the interface is intuitive and does not require long training;
- it integrates with presentations – easily combines with PowerPoint, Google Slides, Teams, etc;
- mobility – students can answer from their phone or computer without registration.

As for disadvantages we can name free version limitations because some features are only available with a paid subscription (for e.g.the choice of interaction formats is limited), Internet dependency because the

platform requires a stable connection, and language limitations – the interface is not fully localized into Ukrainian.

Wooclap is a simple interactive software that can be used in any subject and adapted to online teaching, which increases students' engagement in the subject [6]. In addition, it is an innovative tool that has the potential to increase their attention and motivation. Wooclap stands out for its versatility, with the ability to answer a variety of questions and allow the teacher to quickly identify the strengths and weaknesses of students' answers.

Fig. 5 Example of Wooclap activity while Maritime English online lesson

Another resource Kahoot (<https://kahoot.com/>) is an educational platform that allows you to conduct interactive classes and test the knowledge of students using online testing. You can access it through a web browser or the Kahoot application in Google Play or App Store.

First, you need to create an account and select the appropriate role (for example, teacher). Choose the basic version for free (Get Basic for free).

This access to the platform gives the teacher quite a lot of opportunities:

- allows you to involve up to 50 students in testing;
- questions can be created independently or ready-made ones from the question bank (there is a function for automatically shuffling answers in a question);
- limit the time for answering a question;
- determine the number of points for each correct answer;
- find out how each student answered the question.

The convenient thing about Kahoot is that in its database it offers a selection of ready-made tests / game-tests (Fig. 6) from various subjects for schools and disciplines of higher education institutions, which the teacher can use in the lesson. To do this, you need to review several ready-made tests (analyze the questions and answers, the time allotted for it, the number of questions, etc.), and choose the test that suits you. If you want to make certain changes and edit the test, you need to copy it by clicking Duplicate. On the Kahoot platform, you can quickly create an educational game using ready-made templates and send it to the students:

- quiz (Quiz): a question and 4 answer options, one of which is correct;
- test (True or False); each question has 2 answer options, one of which is correct.

The teacher can create a test and send it as homework or as a task to consolidate new material. To join the test, you need to go to kahoot.it from your computer or smartphone and enter the test code and your name. The code is generated automatically after the test is created, and the teacher must notify the test

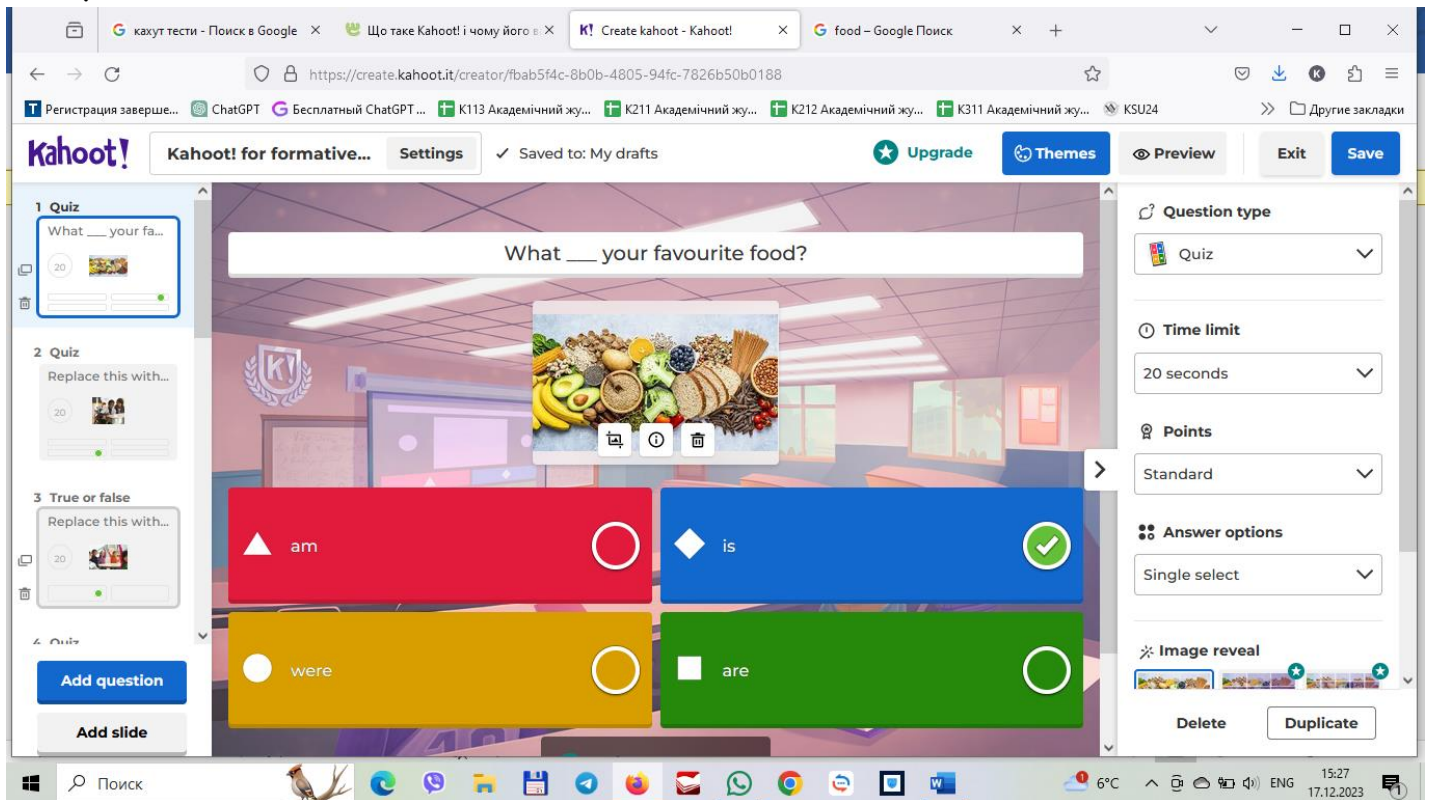

Fig. 6 Example of Kahoot!

Quizlet <https://quizlet.com/ru/teachers> is a global educational platform-card generator with exciting learning tools that help you master and practice any knowledge. This is a service that allows you to easily memorize any information using cards. The service allows you to not only create your cards, but also add pictures and audio files to them, but also use other users' publicly available cards.

Teachers can register for a free account or subscribe to Quizlet to improve teaching materials and use the assessment capabilities to track student progress.

Quizlet helps teachers engage students of all levels with interactive learning materials and games. Different learning modes give students the opportunity to choose the most suitable mode for learning.

Definition ↗

a sudden and violent shaking of the ground, sometimes causing great destruction, as a result of movements within the earth's crust or volcanic action.

Select the correct term

1 flood	2 earthquake
3 tornado	4 tsunami

Fig. 7 Example of Quizlet.

Quizlet is easy to use, it has simple interface for creating flashcards and tests. Also, Quizlet has various learning modes – “Learn”, “Write”, “Match”, “Test”, etc. The teacher can use ready-made materials as there are a large database of custom study sets or make them and to add images and audio according to the topic [7].

As to cons of Quizlet we can admit the limitations of the free version – some features are available only with a subscription and low level of interactivity compared to other platforms (e.g. Kahoot).

Conclusions. From the above, it can be argued that the main purpose of Edtech is to facilitate teaching and learning, to help provide access to educational materials to students, at different times and locations. Edtech provides the opportunity to immerse themselves in a virtual environment. Prospects for further research are the creation of methodological recommendations when teaching certain disciplines to future specialists, regarding the use of Edtech.

Thanks to the tools used in Maritime English classes and the use of educational technologies (EdTech), we can form and develop the communicative competences of cadets of the Ship engineering Department.

List of References

1. Advanced training courses for pedagogical and scientific-pedagogical workers, internships, trainings, seminars, webinars, master classes. (2022, October 6). Retrieved from https://ksma.ks.ua/?page_id=9149&lang=en
2. Learning management system of the Kherson State Maritime Academy. (n.d.). Retrieved from <https://mdl.ksma.ks.ua>
3. Yurzhenko, A. Y., Bevzenko, J. Y., & Kononova, O. Y. (2022). Creation of a distance communication channel with Gamification elements. Handbook of Research on the Influence and Effectiveness of Gamification in Education, 226-240. doi:10.4018/978-1-6684-4287-6.ch012
4. Diahyleva, O. S., Gritsuk, I. V., Kononova, O. Y., & Yurzhenko, A. Y. (2021). Computerized adaptive testing in educational electronic environment of maritime higher education institutions. doi:10.31812/123456789/4448
5. Sherman, M., & Yurzhenko, A. (2020). Experimental research on the formation of future ship engineers' communicative competence based on gamification approach. Educational Dimension, 3, 251-266. doi:10.31812/educdim.v55i0.3939
6. Gulisano, F., Jurado-Piña, R., Gálvez-Pérez, D., Galiana, A. G., Marcobal, J. R., Raya, A. M., & Guirao, B. (2024). IMPLEMENTATION OF GAMIFICATION ACTIVITIES USING WOOCALAP AND DEVELOPMENT OF SUPPORT TOOLS FOR TEACHERS TO ASSESS STUDENT LEARNING PROCESS. In ICERI2024 Proceedings (pp. 3251-3260). IATED.
7. Zhang, Q., & Yu, Z. (2021). A literature review on the influence of Kahoot! On learning outcomes, interaction, and collaboration. Education and Information Technologies, 26(4), 4507-4535.

FLIPPED CLASS TECHNIQUE FOR CONTENT LANGUAGE INTEGRATED LEARNING

Olena Moroz,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of English Language Department for Deck Officers,
Kherson State Maritime Academy,
Kherson, Ukraine

elena.moroz2006@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1483-9136>

Abstract. The paper reveals the importance of the flipped class technique implementation at the course of Maritime English for the quality enhancement of the content language integrated learning. It's been proved

that the 21st century sets new requirements to the competencies students need to acquire during their education thus demanding from teachers to search for and actively apply new and modern teaching strategies along with the traditional face-to-face learning. With the flipped class technique students are given a possibility to master the material needed at home at a convenient time and at a pace which is suitable for them. Thus, lower level cognitive activities (remembering and understanding) are done individually whereas the classroom-time is dedicated completely to the development of high level thinking skills. The paper suggests a practical example of the flipped class technique implementation.

Key words: innovative techniques, flipped class, CLIL, professionally-oriented communicative competency, active learning.

Nowadays there are significant changes in the sphere of professional education and training global goals and tasks determination and prioritization. These changes are caused by the sustainable development and dynamic innovations of the market place thus demanding the provision of competitive professionals. So modern professional education system faces the need to achieve new quality standards the essence of which is students' intellectual and creative development enabling them to utilize the achieved knowledge, skills and competencies as well as to gain new knowledge and improve professional soft and hard skills independently throughout life [2, 35]. Whereas maritime educational establishments are aimed at the provision of highly qualified, competent and competitive seafarers for the maritime industry it requires such an integrated complex approach that would take into consideration the dynamic changes in the industry, globalization and development of international standards as well as the need to train the mariners able to work effectively in diverse cultural and professional contexts. Context Language Integrated Learning (CLIL) is nowadays such an approach to the communicative competency formation of future maritime professionals that enables the integration of soft (communicative) skills development together with the hard (technical) professional knowledge gaining.

The use of real-life professional situations for the stimulation of the communicative activity at the Maritime English lessons is a challenging process as it demands the students to master the language (appropriate vocabulary, grammar structures) as well as to be fully aware of the professional context the language must be used in, e.g. the detailed knowledge and understanding of the loading/discharging operation on a particular ship type, thorough knowledge of stability calculation, principles of cargo stowage, methods of cargo securing and the like. Thus, before the development of the communicative skills during discussions, case analyses, project making, etc. students need to thoroughly study and understand the professional and technical aspects of the issue they are going to speak/write about. And for such purposes the flipped class technique is really of great value and importance as it provides the students with the possibility to become fully aware of the professional aspect to be discussed at the next lesson.

Flipped class is such a teaching technique in which a conventional notion of a classroom-based approach is inverted, so that students get an opportunity to master the material needed at home at a convenient time and at a pace which is suitable for them. In such way, the lower level of learning (according to Bloom's taxonomy) such as remembering and understanding is happening at home, meaning that the lower level of cognitive work is done before the class. Thus the whole time of the lesson is dedicated to the development of higher level thinking skills. Such an idea was first introduced by the American teachers J. Bergmann and A. Sams [3] who decided to record their lectures and post them in the Internet so that students could master the information before the lesson at a convenient pace as many times as needed. The researchers stated that the professional content might be difficult enough to thoroughly understand from the first time so the recorded lectures provide for the opportunity to "pause" and "rewind" the teacher. Thus, a teacher's class-time activity shifts from lecturing, presenting or demonstrating to working with small groups of students or one-on-one with those who most need the teacher's help [4]. Recent studies suggest that the benefits of flipped classrooms are due, in part, to the incorporation of in-class activities, collaboration, and active learning strategies that have been shown to enhance student learning (S. DeLozier, M. Rhodes, J. Jensen, T. Kummer, P. Godoy, etc.). We see another significant advantage of the technique which lies in the formation of an essential 21st century competency – the ability to learn, i.e. to teach our students to gain new contemporary knowledge individually, critically assess and analyze what is published in Internet and other sources and to

apply the received information in the professional activity [1, 10]. So, in this paper we are aimed at sharing our practical experience of the flipped class technique implementation to illustrate how it can promote the quality of CLIL approach at the Maritime English lessons.

There are some differences in the implementation of the flipped class technique depending on the level of education. At the 1st and 2nd year of education students are not ready to work individually besides they are still lacking many professionally-based information and practical skills and knowledge. So, at this stage we recommend to introduce only some elements of flipped classroom to teach students to learn themselves but mindful monitoring and guiding of the process. Later on, at the 3rd and 4th year of education being trained for the operational level of functioning students already have some shipboard experience and more mature and able to discover, learn and understand the information by themselves having the classroom time left for collaborative work, group discussions, project makings and the like. So, here at this stage, teacher may no set any limitations in the amount of the information sources to be used for familiarization and knowledge gaining. They may feel free to use the nautical publications, web-sites and any other available sources for the reference. But still the role of the teacher is to clearly set the task and explain what exactly they need to learn about. For example, the 4th year of study in KSMA is the course related to cargo handling. During the semester students need to master the key points of safe handling of various cargo types – solid bulk, liquid bulk, dangerous, containerized and non-standardized cargoes. They do have an experience but usually with one the types (as they mainly have worked on one ship type), maximum two of them. Meaning that the information about the transportation peculiarities of other cargo types is still unknown. With this year students we discovered that they were not familiar with the peculiarities of the non-standardized cargo. Asking them to master some professional content we provided some resources on Moodle but encouraged to use any other materials they can find. Though the instructions as per what to find and learn before the lesson were very specific. For example, before the lesson *loading Methods* students were asked to find the information using the plan:

- main idea of skidding as a loading method used for the non-standardized cargoes
- equipment needed for skidding
- what cargoes can be loaded by skidding

Then at the lesson students are suggested to start with the sharing the information they have learnt (cause they might have used different sources and references) thus being involved in peer-teaching and shaping the final shared mental model of the cargo loading procedure. After that students are suggested a set of communicative tasks based on real-life situations which are aimed at both communicative skills development and higher order thinking skills development (analyzing, evaluating, and creating). The tasks we used were: Look at the pictures and discuss which cargoes are better to be loaded by skidding, Describe a step-by-step loading of OOG cargo using skids, List possible challenges while skidding module carriers and suggest the ways to minimize risks, Analyze the case and discuss why the accident happened, Develop an alternative plan for avoiding the accident. The example described proves that the implementation of the flipped class technique allowed for the productive use of the classroom time engaging students actively into communicative interactive activities which enable professionally-oriented communicative competency formation.

Generally speaking a flipped class is a pedagogical technique in which a conventional notion of a classroom-based approach is inverted, so that students get an opportunity to master the material needed at home at a convenient time and at a pace which is suitable for them. In such way, the lower level of learning (according to Bloom's taxonomy) such as remembering and understanding is happening at home, meaning that the lower level of cognitive work is done before the class. By "flipping" the class a teacher creates such conditions under which students learn to learn individually, to bear responsibility for their level of preparation for the class as well as develop their time-management skills.

So, proceeding from the above, we may conclude that the flipped classroom approach may give both teachers and students the possibility for interactive, engaging and motivating educational environment which will make the language learning process more interesting and efficient, will provide for the development of critical thinking and give students the chance to learn how to learn. It also saves precious classroom time for the development of key language skills and competencies – speaking and/or writing – by organizing group discussions, debates, presentations and peer teaching instead of lecturing or making them read long technical texts. Nevertheless, all above mentioned benefits of flipping your English classes may actually end in failure

if done without appropriate preparation and required consideration. The main idea a teacher needs to keep in mind when starting flipping a class is that the introduction of this approach must be considered, deliberate and thoroughly planned and organized.

List of References

1. Дичківська І.М. (2012). Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав.
2. Ніколаєва С.Ю. (Ред.) (2003). Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт.
3. Bergmann J., Sams A. (2012) Flip your classroom : reach every student in every class every day. Washington.
4. Rosen D.J., Stewart C. (2019). Blended Learning for the adult education classroom. Retrieved from <https://www.academia.edu/18475257>

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ І ПІДТРИМАННІ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Таловири Галина,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

м. Полтава, Україна

halyna.talovyria@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2667-8382>

***Анотація.** З початком нашої цифрової ери з'явилася низка можливостей вивчати англійську мову поза традиційними мовними класами завдяки все більш привабливим та доступним технологіям. Пандемія Covid-19 змусила багато навчальних спільнот перейти на онлайн-платформи та інструменти навчання, підвищивши обізнаність про такі ресурси. В останні роки наявність штучного інтелекту створила додаткові можливості для учнів досягати прогресу поза межами традиційних очних класів. Однак не всі мали позитивний досвід онлайн-навчання. Є підстави вважати, що мотивація деяких учнів постраждала під час періодів онлайн-навчання, принаймні у формальних навчальних закладах. Наприклад, у школах і університетах спостерігається зниження мотивації всіх учнів і студентів після включення онлайн-навчання, і багато викладачів повідомляють про нижчий рівень їхньої залученості, особливо тих, які походять з малозабезпечених сімей і навчаються на онлайн-платформах.*

Соціальна взаємодія — це не єдиний фактор, що впливає на мотивацію та змінюватиметься, коли студент навчається поза традиційним очним навчанням. Наприклад, може змінитися доступ до навчальних ресурсів (наприклад, бібліотек, навчальних матеріалів, лінгфонних лабораторій), тоді як фізичне середовище може стати більш-менш сприятливим для навчання (наприклад, покращене планування уроку викладачем, фізична зустріч з однолітками, відчуття співробітництва та конкуренції, що гостріше переживаються під час фізичного контакту). Однак ці фактори змінюватимуться по-різному залежно від контексту, іноді покращуючи мотивацію, іноді ні. Навпаки, характер соціальної взаємодії змінюється набагато більш передбачуваним чином. Вплив змін у соціальній взаємодії є логічною відправною точкою, з якої потрібно починати дискусію, намагаючись зрозуміти зміни у мотивації до навчання, а саме, до вивчення іноземної мови.

***Ключові слова:** роль вчителя, мотивація, викладання англійської мови як іноземної, онлайн навчання, офлайн навчання*

Постановка проблеми. Взаємодія з іншими важлива для вивчення багатьох предметів. Але це,

мабуть, особливо актуально для вивчення мов, оскільки мови створені для сприяння спілкуванню. Крім того, сьогодні існує велика кількість відносно захопливих способів взаємодії англійською мовою поза традиційним навчальним середовищем, починаючи від навчальних додатків, і закінчуючи онлайн-спільнотами. Тим не менш, не слід забувати про вплив соціального клімату заняття та розглянути, як, враховуючи можливості подальшої взаємодії учнів поза заняттям, можна найкраще використати фізичну присутність учителя і учнів разом на уроці для створення і підтримання мотивації до навчання.

Аналіз досліджень. Говорячи про мотивацію потрібно почати з елементів теорії самовизначення Р. Десі та Е. Райана (Десі та Райан, 2017), у якій стверджується, що прагнення до задоволення потреб у компетентності, спорідненості та автономії є ключовими факторами внутрішньої мотивації. Спорідненість (потреба відчувати зв'язок та приналежність) буде особливо актуальною в обговоренні соціальної взаємодії на занятті з англійської мови. Звичайно, є й інші потреби, які задовольняються через соціальну взаємодію на уроці. Вільям Глассер згадує, наприклад, розваги, а Девід Маклелланд виділяє набуті соціальні потреби, які можуть бути різними і різного ступеню інтенсивності, як-от бажання змагатися. Потреба у новизні та різноманітності також впливатиме на залученість у соціальному контексті заняття з англійської мови. Однак, на думку багатьох дослідників, рамки теорії самовизначення достатні для розуміння основних змін у мотивації під час спільної діяльності (Гнембс і Хафштінгл, 2016), і тому ми будемо орієнтуватися на них у цій статті.

Мета. Проаналізувати роль учителя у формуванні, підтриманні та розвитку мотивації до вивчення англійської мови на офлайн занятті, спираючись на теорію мотивації згадану вище.

Виклад основного матеріалу. Не всі студенти успішно працюють в онлайн-просторі, особливо коли їх змушують ним користуватися. Студентам без сильної внутрішньої мотивації може бути важко використати можливості неформального навчання [3, р. 45], так само, як і студентам з поганим інтернет зв'язком або відсутністю тихого, особистого простору для безперебійного самостійного навчання [2, 78]. Наприклад, навчальні онлайн курси пропонують достатньо структурований навчальний матеріал із чіткими цілями, до яких потрібно прагнути, що, з одного боку, може підвищити відчуття компетентності в учнів, однак, з іншого боку, велика кількість можливостей для вивчення іноземної мови поза школою їх відволікає або дезорієнтує. Наявність однолітків на тому самому навчальному етапі, з якими учні можуть порівнювати свої результати, просити про допомогу, ділитися досвідом складання тестів тощо, також є важливою для збереження самооцінки та компетентності і одночасно слугує підвищенням мотивації до вивчення іноземної мови. Тим не менш, слід визнати, що синхронні онлайн-курси можуть пропонувати більш структурований підхід до навчання та взаємодопомоги від однокласників, ніж асинхронні, але спілкування через повідомлення або форуми не так мотивує, як безпосередня особиста підтримка.

Це підводить нас до загального висновку, що спілкування простіше і, отже, більш мотивуюче у контексті особистої взаємодії [1, р. 18]. У проведеному М. Ішт'як дослідженні ставлення учнів до очних та онлайн-занять учні зазначили, що мотивація в онлайн-контексті залежить від якості інтернет-з'єднання, яке перешкоджає або перериває розмову, а також до нездатності або небажання деяких використовувати камери та мову тіла. В учнів також знижується мотивація через непорозуміння, необхідність частого повторення, труднощі з оцінкою відповідей чи реакцій, неефективну комунікацію через людей, які відволікаються або залишають онлайн обговорення, виходячи з чату чи з онлайн зустрічі.

Цінність взаємодії можна підвищити, приділяючи більше часу тим аспектам вивчення мови, які неможливо легко покращити за допомогою онлайн-інструментів, зокрема, розмовній швидкості, точності та розумінню. Якщо викладання зосереджується на підтримці та оволодінні змістовним спілкуванням і робить прогрес більш очевидним через рефлексію та діалог зворотного зв'язку, це буде цінуватися учнями вище, а мотивація може бути стійкою. Мотивацію також можна збільшити, адаптуючи матеріал, що викладається до навчального контексту, наприклад, докладаючи більше зусиль для перекладу ідей рідною мовою під час взаємодії, що зробить заняття більш актуальними до життя учнів, якщо їхній рівень англійської не надто високий. Зрештою, вчитель може вибрати види діяльності та їхню складність, що відповідають етапу розвитку учнів, чого може бути неможливо

досягти під час самостійного навчання учнів на онлайн платформах та у додатках.

Висновки. Навчальні групи, що працюють віч-на-віч, можуть багато чого запропонувати з точки зору розвитку та підтримання навчальної мотивації, і багато хто скаже, що розвиток рівня володіння іноземною мовою значною мірою залежить від особистого спілкування на занятті. Важливо зазначити, що очне навчання може бути мотиваційним ресурсом, і враховуючи, що можливості для особистої взаємодії не завжди доступні поза межами класу, це підвищує цінність спільноти, керованої вчителем.

Потребує подальшого дослідження співвідношення долей онлайн і офлайн навчання англійській мові на занятті і поза ним для підтримання сталої мотивації до опанування нею.

List of References

1. Ishtiaq, M., Hussain, S., Khan, M. A., & Aysha, S. (2024). Face-to-face vs online learning differences and challenges. *FWU Journal of Social Sciences*, 18, 16-30. 10.51709/19951272/ Spring2024/2.
2. Samara, M., Algdah, A., Nassar, Y., Zahra, S. A., Halim, M., & Barsom, R. M. M. (2023). How did online learning impact the academic performance of graduate students amid the Covid-19 pandemic?: A case study of the United Arab Emirates. *Journal of Technology and Science Education*, 13(3), p. 869-885. www.jotse.org/index.php/jotse/article/view/2057
3. Tsai, C.-C., Chuang, S.-C., Liang, J.-C., & Tsai, M.-J. (2011). Self-efficacy in internet-based learning environments: A literature review. *Educational Technology & Society*, 14(4), 222–240. www.jstor.org/stable/jeductechsoci.14.4.222

MULTIMODAL DISCOURSE IN MARITIME ENGLISH TEACHING: INTEGRATION OF AUTHENTIC TASKS INTO PROFESSIONAL TRAINING AND ENHANCEMENT OF TEACHER COMPETENCE

Iryna Shvetsova,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of English Language Department for Deck Officers,
Kherson State Maritime Academy,
Kherson, Ukraine
phd.shvetsova@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2345-6789>

Valeriia Bondarenko,

Lecturer of English Language Department for Deck Officers,
Kherson State Maritime Academy,
Kherson, Ukraine
valeo2valeo@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5004-9855>

Abstract. *This article explores the role of multimodal discourse in developing the professional language competence of cadets at maritime higher education institutions. Drawing on instructional modules such as Tankers and Their Cargoes (Year 1) and Liquid Bulk Cargo Handling (Year 4), the study analyzes how authentic multimodal tasks – including diagrams, technical reports, video materials, and audio communication – contribute to a more realistic and relevant Maritime English curriculum. Special attention is paid to innovative assignments that promote linguistic precision, critical thinking, and professional competence. The proposed approach is grounded in principles of critical literacy, multimodal discourse analysis, and interdisciplinary integration. The study also outlines a selection of tasks suitable for inclusion in updated ESP training modules for cadets and for supporting the professional development of Maritime*

English instructors. The results demonstrate that the integration of multimodal tasks into language instruction enhances learners' situational awareness, communication accuracy, and ability to interpret complex professional contexts. The findings support the conclusion that multimodal discourse is not merely an enhancement but a strategic direction in the modernization of ESP education in the maritime domain.

Keywords: *Maritime English, multimodal discourse, ESP teaching, authentic tasks, professional competence, critical literacy, simulation-based learning.*

Introduction. In the context of contemporary maritime operations, the teaching of Maritime English has evolved from a traditional lexical acquisition approach into a comprehensive model of professional communicative training. This model incorporates considerations of safety, intercultural competence, and situational awareness. Given the specific nature of professional activity at sea – characterized by high-risk environments, technical complexity, and strict adherence to international regulatory frameworks – instructors of English for Specific Purposes (ESP) in maritime educational institutions are tasked with fostering not only linguistic competence, but also professional awareness and contextual sensitivity among cadets.

The aim of this study is to offer a substantiated theoretical rationale and a practical demonstration of how the integration of authentic multimodal tasks into the instructional process supports the development of professionally oriented language competence in cadets. Simultaneously, it creates conditions for the professional advancement of ESP instructors engaged in the field of Maritime English.

Multimodal Discourse in the Context of Maritime Professional Communication

Within linguistic and didactic frameworks for teaching English for Specific Purposes, multimodal discourse is conceptualized as an integrated system of semiotic interaction. This system encompasses verbal (textual), visual (graphical, schematic), auditory, and spatial components, all aimed at constructing coherent communicative messages aligned with the realities of the professional environment.

In Maritime English instruction, multimodality is not only a desirable feature but a pedagogical necessity. It enables the simulation of complex and critical professional scenarios within the learning environment. Typical examples of multimodal content employed in maritime training include *technical diagrams* illustrating the spatial routing of liquid cargoes; *incident reports* combining narrative text, graphical inserts, and structured data tables; *safety instructions* designed using internationally recognized pictograms and iconography; *audio and video recordings* of cargo operations or radio communications that reflect the real-world use of Standard Marine Communication Phrases (SMCP).

The application of such resources allows for the recreation of the actual communicative landscape in which maritime professionals operate. This approach enhances cadets' ability to engage in contextually relevant, situationally grounded, and intersemiotically coherent professional language behavior. Consequently, the learning experience shifts from abstract knowledge acquisition to practice-oriented professional training, significantly increasing its effectiveness and alignment with modern standards of maritime education.

Current perspectives in applied linguistics – such as those presented by Kress and van Leeuwen (2006) and Basturkmen (2010) – underscore the importance of multimodal discourse and critical literacy as central components of communicative competence in technical domains. Meaning-making, according to these frameworks, emerges at the intersection of multiple semiotic modes, which is especially pertinent in the maritime sector due to its reliance on visual, auditory, and textual forms of regulated communication.

Integration of multimodal tasks into professional training modules for Maritime Specialists

The innovative potential of modern English for Specific Purposes (ESP) teaching lies not only in the use of authentic materials, but also in the rethinking of the didactic approach to their implementation in the learning process. In the context of Maritime English – which functions as a tool for safe, accurate, and regulated professional communication – contextually relevant learning tasks acquire particular significance. Such tasks are expected not only to convey knowledge, but also to simulate high-responsibility and technically complex professional scenarios.

The modules outlined below are developed based on cognitive multimodality, situational authenticity, and critical literacy, in accordance with the training standards set by the International Maritime Organization. The proposed modules are designed in accordance with the principles of cognitive multimodality,

situational authenticity, and critical literacy, aligning with the requirements set by the International Maritime Organization for crew training. The first module, *Tankers and Their Cargoes* (Year 1), aims to enable cadets to classify tanker types based on cargo, construction, and functional characteristics, as well as to acquire basic technical vocabulary. A typical assignment involves analyzing a ship's piping system diagram and delivering an oral explanation of the cargo transfer route, such as for oil, LPG, or LNG. The development of spatial-schematic thinking, technical-terminological competence, and oral professional instruction is emphasized. Innovative tasks in this module include simulating radio communication using a VHF simulator in the context of emergency or routine cargo operations; generating interactive oral instructions based on a 3D tanker model using platforms like Sketchfab; and translating actual safety instructions from technical manuals into English, with adaptation for a multilingual crew in line with SMCP (Standard Marine Communication Phrases).

The second module, *Liquid Bulk Cargo Handling* (Year 4), focuses on the analysis of loading and unloading procedures for liquid bulk cargoes, interpretation of actions in incident situations, and compliance with international communication standards such as the ISM Code, ISGOTT, MARPOL, and SOLAS. A representative task includes watching a video of a cargo operation and revising the verbal communication in accordance with SMCP. This module develops critical thinking, situational analysis, listening comprehension, professional dialogue reconstruction, and the ability to edit communicative content based on regulatory standards. In addition, it strengthens both written and oral communication skills under high-responsibility conditions. Among the innovative assignments are: the analysis of incident reports (e.g., cargo overflow or contamination) followed by the creation of a Standard Operating Procedure (SOP); the development of a multimodal briefing comprising a written summary, oral instructions, and a visual checklist for tasks such as mooring preparation or inert gas checks; and the recording of operational explanations in which cadets assume the role of chief officer to demonstrate their linguistic, professional, and instructional competence, accompanied by self-assessment focused on accuracy, compliance, and alignment with SMCP protocols.

The proposed tasks are grounded in the principle of modeling authentic professional environments. This enables students not only to acquire specialized vocabulary but also to integrate it into realistic professional scenarios. Such an approach facilitates the transition from learning *about* the profession to learning *within* the profession, aligning with the modern competence-based paradigm of higher education.

Recommendations for the Professional Development of ESP Instructors in Maritime Education

The successful implementation of a multimodal approach to teaching Maritime English is unattainable without systemic support for the professional development of instructors who operate at the intersection of linguistic education and specialized maritime training. ESP teachers in the maritime context must continuously update not only their linguistic and methodological knowledge but also develop industry awareness, the ability to work with authentic technical materials, adaptability to changes in international maritime legislation and regulations (e.g., ISM, SOLAS, MARPOL), and proficiency in applying digital and multimedia resources effectively.

Institutional strategies for supporting ESP instructors in maritime education include several key areas of intervention. First, interdisciplinary training and internships play a vital role through the implementation of professional exchange programs between philological departments and maritime faculties. Such initiatives aim to enhance contextual awareness among language instructors by exposing them to the realities of maritime operations. Second, participation in international projects and platforms such as MarTEL, SeaTALK, and MarEng provides access to a wide array of multimodal materials and continuing education opportunities, thus contributing to instructors' methodological enrichment. Third, integrating simulator-based environments into institutional infrastructure ensures that instructors have hands-on access to tools for radio communication, navigation, and cargo operations, fostering their ability to design more realistic and practice-oriented language tasks.

At the individual level, several development trajectories are recommended for ESP instructors. Regular and systematic analysis of authentic documents – including ship instructions, technical reports, checklists, and SMCP-based communications – enables the creation of relevant and up-to-date teaching content. Instructors are also encouraged to develop multimodal literacy by acquiring foundational competencies in visual, auditory, and spatial design to support the implementation of integrated educational tasks. Furthermore, methodological reflection should be fostered through the design, piloting, and evaluation of multimodal case studies that

combine video, audio, and written activities within a cohesive instructional framework.

In practice, several methodological recommendations can enhance the effectiveness of ESP instruction. Educators should design assignments that replicate real professional roles, such as delivering crew briefings, preparing reports for the captain, or presenting information to port authorities. They should also combine multimodality with critical literacy by encouraging students to interpret, evaluate, and adapt information rather than merely reproduce it. The use of authentic communication errors extracted from incident reports can serve as powerful learning cases that promote mindful language application. Finally, students should be engaged in generating their own professional English-language documents – such as Standard Operating Procedures, briefings, and protocols – which supports not only translation skills but also domain-specific content creation. Thus, the professional development of ESP instructors in maritime education should be built on three foundational components: (1) linguistic and didactic flexibility, (2) interdisciplinary engagement, and (3) digital and multimodal readiness. Such a model ensures sustainable teaching quality in the evolving context of maritime professional education.

Conclusion. The findings of this study confirm that the integration of multimodal discourse into Maritime English teaching is both methodologically sound and practically relevant in advancing professionally oriented language instruction. This approach aligns with key tenets of applied linguistics, including critical literacy, genre-based pedagogy, and communicative competence, and it adequately responds to the challenges inherent in real maritime operational and communicative environments. Embedding authentic multimodal tasks into the structure of instructional modules fosters in cadets the development of systematic thinking, linguistic accuracy, situational flexibility, and the capacity for critical information interpretation – all of which are vital in high-responsibility, risk-prone contexts. From a pedagogical standpoint, the multimodal methodology serves as a catalyst for the professional growth of ESP instructors by opening avenues for curriculum renewal, interdisciplinary integration, and enhancement of the practical relevance of the educational process. Based on these findings, the following directions are proposed for further research: empirical evaluation of the effectiveness of multimodal tasks in simulator-based environments; examination of the impact of multimodal learning on the quality of cadets' communicative performance in crisis situations; and analysis of teacher reflection while working with multimodal ESP cases in navigation and cargo handling. In this light, the multimodal approach to teaching Maritime English should be regarded not as a supplement to traditional methods, but as a strategic vector in the development of modern language pedagogy in maritime education.

List of References

1. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). Routledge.
2. Basturkmen, H. (2010). *Developing courses in English for specific purposes*. Palgrave Macmillan.

ENHANCING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF MARITIME ENGLISH TEACHERS VIA OCEAN LEARNING PLATFORM (OLP)

Oleksandra Litikova,

PhD, Associate Professor,

Kherson State Maritime Academy,

Kherson, Ukraine

aleksa.litik@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7952-9895>

Abstract. *The growing demands for maritime communication and safety, along with the increasing requirements for training future marine engineers according to International Maritime Organization (IMO) standards, highlight the urgent need for professionally competent Maritime English teachers. As digital*

transformation advances across maritime education and training (MET), online learning platforms such as the Ocean Learning Platform (OLP) present new opportunities for teachers' professional development.

The aim of this paper is to explore how the Ocean Learning Platform can enhance the professional development of Maritime English teachers by offering structured, flexible and specific maritime digital learning resources.

The study examines the integration of OLP courses in a maritime training context, focusing on courses targeted at future marine engineers, Standard Maritime Communication Phrases (SMCPs), and e-assessment tools. It analyzes how these elements contribute to the development of pedagogical, technical and linguistic competencies among educators.

The results suggest that the use of OLP improves teacher familiarity with industry-relevant content, fosters digital literacy, and encourages reflective, autonomous teaching practices. OLP's flexibility and maritime focus make it a smart tool for aligning marine engineers training with international communication standards.

The conclusions resume that the Ocean Learning Platform enhances the quality of professional development for Maritime English teachers. Though challenges such as content personalization, limited interactivity, and varying levels of digital readiness remain, the paper offers recommendations for optimizing OLP integration and proposes directions for future research in digital ESP pedagogy within the maritime education sector.

Keywords: *Maritime English, Ocean Learning Platform (OLP), professional development, marine engineers training, SMCP, English for Specific Purposes (ESP).*

Introduction

Effective communication in English is essential for ensuring maritime safety, operational efficiency and compliance with international standards such as the STCW Convention and Standard Marine Communication Phrases (SMCP). Despite the growing importance of improving the teaching of Maritime English for marine engineers, many teachers face challenges in keeping up with rapidly changing digital learning environment. The core problem lies in the limited availability of structured, maritime specific tools for professional development that enhance both linguistic and digital teaching competencies.

This issue is particularly relevant today, as the digital transformation of maritime education demands new approaches to teaching that integrate technology and industry-relevant content. Multiple ongoing studies highlight the need for professional development models that support ESP (English for Specific Purposes) teachers in adapting to digital pedagogy.

According to the collective study of E. Constantinou and S. Papadima-Sophocleous (2021) they make emphasis on the importance of integrating digital technology into ESP teaching and highlight the necessity for targeted teacher education programs that address digital competencies in ESP contexts [2, p. 92].

N. Simpson (2024) investigates how English for Academic Purposes (EAP) instructors in the UK utilize digital collaboration tools to enhance student engagement, pointing to the need for professional development that equips teachers with skills to effectively integrate such technologies [4].

D. Basturkmen's (2021) work supports the argument that platforms like OLP can be part of the solution by offering structured resources that align with the professional needs of ESP teachers in specialized fields [1, p. 8]. Yet, research specifically targeting maritime English teachers remains limited.

The aim of this study is to explore how the Ocean Learning Platform (OLP) can support the professional development of Maritime English teachers. The study tasks include: analyzing the structure and content of OLP courses, evaluating their relevance to marine engineering training and SMCP instruction, and identifying how OLP fosters pedagogical, technological, and linguistic competencies.

The main material of the study and its results

The rapid transformation of maritime education in the digital era has necessitated the adaptation of pedagogical approaches to align with current technological demands and international standards. This study investigates the use of the Ocean Learning Platform (OLP) as a digital tool for the professional development of Maritime English teachers, specifically focusing on enhancing their pedagogical, technological and linguistic competencies. The research was carried out in the context of Maritime English teaching offering

training for future marine engineers.

The study employed a mixed-methods approach combining qualitative and quantitative techniques. Over a 10-week period a group of volunteer Maritime English teachers, working with future marine engineers and possessing varying levels of digital literacy and pedagogical experience, were introduced to the Ocean Learning Platform (OLP). They were guided through several courses such as “Inert gas generator”, “Marine Fuel Handling”, “Steering gear operation”, “Cooling systems”, “Auxiliary engine”, “Marine lubricants”, “Auxiliary boiler plant”, “Fuel combustion efficiency”, “Basic hydraulics”, “Pumps and pumping operations”, “Incinerators”, “Fresh water generator”, “Separators”, “Exhaust gas scrubbers” and some others.

Data collection tools included self-assessment questionnaires; semi-structured interviews; observational checklists for platform interaction; analysis of teachers' instructional planning and lesson delivery before and after the training.

The analysis involved descriptive statistics, content analysis of qualitative responses, and thematic coding of emerging patterns.

Initial observations revealed a lack of awareness among teachers about the range of digital tools available within the OLP, as well as limited use of authentic maritime multimedia content in the classroom. However, by the end of the study, there was a significant improvement in teachers' confidence using OLP for instructional design, assessment, and in-class integration.

Conclusions

The most notable trend was the shift from passive content delivery to more student-centered practices. Teachers began embedding interactive simulations, digital glossaries, and SMCP-based scenarios into their lessons. This shift was consistent with the trend toward task-based language teaching (TBLT) and communicative competence development observed in current ESP pedagogy (D. Basturkmen, 2021; E.Constantinou & S. Papadima-Sophocleous, 2021).

Three key regularities were revealed:

- Teachers reported better alignment of linguistic content with operational maritime contexts, particularly through OLP courses on shipboard communication. This reinforced subject-matter relevance and motivated learners.
- The structured nature of OLP enhanced teachers' digital confidence, allowing them to independently create learning pathways and quizzes, monitor student progress, and facilitate collaborative assignments.
- Continuous exposure to platform-based learning encouraged teachers to reflect on their teaching strategies and adapt materials to meet diverse learner needs. Teachers began documenting feedback loops and integrating learner analytics for adaptive instruction.

According to S. Hennessy, B. Haßler, R. Hofmann these outcomes support the idea that digital tools, when embedded in teacher training, can foster both reflective and evidence-informed teaching practices [3, p. 563].

Moreover, the study revealed that collaborative training sessions, where teachers discussed challenges and shared instructional designs, interaction and retention of platform skills have significantly improved.

Despite the positive results, several challenges were encountered. Some educators struggled with low digital literacy or had difficulty adapting to self-paced online learning. There was also limited availability of courses specifically tailored to teacher training, as OLP remains largely seafarers focused.

The findings confirm that the Ocean Learning Platform can significantly contribute to Maritime English teachers' professional development by:

- Enhancing digital and linguistic competencies.
- Fostering authentic and industry-relevant instruction.
- Supporting reflective and adaptive teaching methodologies.

However, the study also highlights the need for institutional support, content customization, and continuous digital training to maximize the platform's impact.

The outcomes of this research can serve as a model for other maritime institutions aiming to align teacher development with global communication standards and digital transformation strategies.

List of References

1. Basturkmen, D. (2021). The place of theory in English for specific purposes (ESP) teaching and learning. *English for Specific Purposes*, 63, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2021.02.002>
2. Constantinou, E. K., & Papadima-Sophocleous, S. (2021). Professional development in English for specific purposes: Designing the curriculum of an online ESP teacher education course. In S. Papadima-Sophocleous, E. K. Constantinou, & C. N. Giannikas (Eds.), *Tertiary education language learning: A collection of research* (pp. 89–109). Research-publishing.net. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2021.51.1256>
3. Hennessy, S., Haßler, B., & Hofmann, R. (2016). Challenges and opportunities for teacher professional development in interactive use of technology in African schools. *Technology, Pedagogy and Education*, 25(5), 559–581. <https://doi.org/10.1080/1475939X.2015.1092466>
4. Simpson, N. (2024). Digital collaboration tools to support and enhance student belonging: A UK EAP perspective. *Studies in Technology Enhanced Learning*, 4(2). <https://doi.org/10.21428/8c225f6e.74d11257>

VISUAL DESIGN OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS BEFORE AND AFTER THE EDUCATION MODEL

Semseddin Daldal

Graduate Student, Graduate School of Educational Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey, semseddindaldal17@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-0016-5962>

Muhammet DEMİRBILEK

Professor

Educational Sciences Department. Faculty of Education, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey, mdbilek@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7448-9206>

This study comparatively analyzes the visuals used in 5th grade Social Studies textbooks published before (2021) and after (2024) the implementation of the Turkish Century Education Model within the framework of visual design principles. Textbooks are the main teaching materials that directly interact with students, and it is of great importance for the effectiveness of the learning process that the visuals they contain are formally, semantically and pedagogically compatible. Document analysis, one of the qualitative research methods, was adopted in the study; the books published by Ata Publishing (2021) and Korza Publishing (2024) constituted the data source. In the analysis of three learning areas common to both periods, the data were divided into three main categories: “Relevance”, “Visual Expression” and “Representation”, and Keleş and Nyaema's (2023) classification of visual representation was used. The findings show that there was a 37% increase in the number of visuals in the books published after the Maarif Model. While the proportion of explanatory visuals increased, decorative visuals decreased, indicating that instructional functionality was strengthened. However, the increase in irrelevant visuals and the lack of graphic type visuals indicate that qualitative development has remained limited. In conclusion, although progress has been made in terms of visual design with the new model, a more holistic and pedagogical improvement is still needed. It is recommended to include student and teacher views in future research.

Keywords: *Visual Design, Textbooks, Century of Türkiye Maarif Model, Social Studies Education, Document Analysis*

Introduction

Textbooks are seen as an inseparable part of the teaching-learning process and continue to be the most important tool of teachers (Sülükçü, 2018). Textbooks prepared for the teaching of a course related to a certain subject area are the basic or supporting element of education-teaching activities according to the adopted

teaching approach (Keser, 2004). The integration of developing technologies into education continues rapidly every day. Especially after the Covid-19 pandemic, education and technology have become inseparable parts. While textbooks share their function in education and teaching processes, especially with computer/internet technology, they continue to be important as a basic tool in teaching (Keser, 2004). It is possible to convey the content of the curriculum to the student with textbooks (Gülersoy, 2013). Textbooks, which are such an important tool, must have certain features. When we look at the features that textbooks should have, the first ten are headings, chapter topics, chapter summaries, cartoons, use of colors, underlined words, photographs, general structure with spaces, subheadings and tables (Hartley, 1990). When we examine the important features, the importance of visibility emerges. The communication between the student and the textbook is provided by the language of graphic design. This language is guided by words and images (Alpan, 2004). Using visuals has become a necessity for purposes such as capturing the rapid flow of information, facilitating recall, presenting messages more effectively and capturing aesthetics (Kartal & Kocasavaş, 2024). Visuals are more permanent than the texts in the textbook and remain in memory for a long time (Çakır, 2016). In social studies, which is an interdisciplinary course, students may not be familiar with what is being explained, and learning may be difficult. In this case, different methods should be used (Yücel, 2024). In this context, graphic organizers appear as a method that will positively affect academic success in social studies courses (Dönmez et al., 2007). Meaningful learning requires a significant amount of cognitive processing to take place in verbal and visual channels (Mayer & Moreno, 2003). Visual perception is important in design processes, especially in the context of target audience characteristics (Erişti et al., 2013). While it takes only 2-3 seconds to recognize the content in an image, it takes 20-30 seconds to read a verbal description of the same image and 60-90 seconds to read it out loud (Petrersson, 2013). Visual tools should be used to ensure student interest and motivation and to facilitate learning (Dönmez et al., 2007). More than half of the students state that the pictures in textbooks do not attract their attention, the colors used are not compatible with the subject, the graphic schemes are not understandable, and the print quality affects them negatively (Alpan, 2004). In textbooks that can give explicit and implicit messages to students, there should be some criteria that will make the visuals more meaningful and useful (Önal et al., 2019). Visual design and content design are made in a way that supports learning and considers the developmental characteristics of the students (MEB, 2012). When including visuals in a textbook, attention should be paid to the compatibility of the visuals with the subject, the extent to which they cover the subject, and the understandability of the visual (Çakır, 2016). Adding interesting but irrelevant information can cause the student to lose touch with what is being taught (Mayer & Moreno, 2003). The primary purpose and criterion of success in graphic design is to convey a message in a clear, economical, and aesthetic way (Alpan, 2004). The quality of the content targeted to create perception in the visual perception process and the creation of a successful message system with an effective message system increase the quality of visual design (Erişti et al., 2013). Although design principles are called rules, sometimes designers talk about the need to "break the rules" to attract attention or interest in a design (Kimball, 2013). The Gestalt theory, which explains visual perception, is based on the principle that "the whole is more meaningful than the sum of its parts" (Senemoğlu, 2009). Text and visuals should be arranged in a way that complements each other. Especially since text and visual elements being far apart from each other on the same page or being on different pages will reduce the effect of the message, visual elements should be placed above, next to or below the text (Şahin, 2014). Gestalt theory is shaped on five basic principles: figure-ground relationship, proximity, similarity, completion, continuity and simplicity (Erişti et al., 2013). Visual elements are easily interpreted because they contain concentrated information, facilitate recall, and attract interest and attention (Şahin, 2014). It can be said that visual materials make learning easier because they make the message clear, their effect increases when used with written text, and that visual materials are more universal as a means of communication than written materials (İşler, 2003). The effectiveness of the visuals in textbooks is as important as textbooks in the education-training process. The visual perception process, the quality of the content targeted to create perception and the creation of a successful message system with an effective message system increase the quality of visual design (Erişti et al., 2013). Although design principles are called rules, sometimes designers talk about the need to "break the rules" from time to time to attract attention or interest to a design (Kimball, 2013). The Gestalt theory, which explains visual perception, is based on the principle that "the whole is more meaningful than the sum of its parts" (Senemoğlu, 2009). Text and visuals should be arranged in a way that complements each other. Since text and visual elements

being far from each other on the same page or being on different pages will reduce the effect of the message, visual elements should be placed above, next to or below the text (Şahin, 2014). Gestalt theory is shaped on five basic principles: figure-ground relationship, proximity, similarity, completion, continuity and simplicity (Erişti et al., 2013). Visual elements are easily interpreted because they contain concentrated information, make it easier to remember, and attract attention and interest (Şahin, 2014). It can be said that visual materials make learning easier because they make the message clear, their effect increases when used with written text, and visual materials are more universal as a means of communication than written materials (İşler, 2003). The effectiveness of the visuals in textbooks is as important as textbooks in the education-training process. In the visual perception process, the quality of the content targeted to create perception and the creation of a successful message system with an effective message system increase the quality of visual design (Erişti et al., 2013). Although design principles are called rules, sometimes designers talk about the need to "break the rules" from time to time to attract attention or interest to a design (Kimball, 2013). The Gestalt theory, which explains visual perception, is based on the principle that "the whole is more meaningful than the sum of its parts" (Senemoğlu, 2009). Text and visuals should be arranged in a way that complements each other. Since text and visual elements being far from each other on the same page or being on different pages will reduce the effect of the message, visual elements should be placed above, next to or below the text (Şahin, 2014). Gestalt theory is shaped on five basic principles: figure-ground relationship, proximity, similarity, completion, continuity and simplicity (Erişti et al., 2013). Visual elements are easily interpreted because they contain concentrated information, make it easier to remember, and attract attention and interest (Şahin, 2014). It can be said that visual materials make learning easier because they make the message clear, their effect increases when used with written text, and visual materials are more universal as a means of communication than written materials (İşler, 2003). The effectiveness of the visuals in textbooks is as important as textbooks in the education-training process. It can also be said that visual materials are more universal as a means of communication than written materials (İşler, 2003). The effectiveness of the visuals in textbooks is as important as the importance of textbooks in the education-teaching process. It can also be said that visual materials are more universal as a means of communication than written materials (İşler, 2003). The effectiveness of the visuals in textbooks is as important as the importance of textbooks in the education-teaching process.

In this context, the purpose of the study is to examine the 5th grade social studies textbook published and taught in schools after the Turkey Century Education Model and the social studies textbook taught in schools before the Turkey Century Education Model in terms of visual design. Within the scope of this purpose, answers of the following questions were sought:

1. How are the visuals used in 5th grade Social Studies textbooks before and after the Türkiye Century Education Model related to the subject?
2. What are the differences in the textbooks of both periods in terms of the purposes of using images?
3. What is the difference between the number and types of images used in the textbooks of both periods?

Method

In the study, the document analysis method, which is one of the qualitative research types, was used. Document analysis is a method of collecting information through systematic examination of written, visual or digital materials (Yıldırım & Şimşek, 2021). Document analysis generally consists of three stages: (1) selection and access of documents, (2) evaluation of the analyzability of documents, and (3) interpretation of data through content analysis (Bowen, 2009).

Data Collection

In the study, the 5th grade social studies textbook, which was taught before the Turkey Century Education Model and published by Ata Publishing in 2021, and the 5th grade social studies textbook, which was taught after the Turkey Century Education Model and published by Korza Publishing in 2024, were examined. There were two prints after the Turkey Century Education Model and the learning areas for the course were distributed between the two books. For this reason, the Social Studies 2 book, which was published after the Turkey Century Education Model, was included in the study and the relevant learning areas were also examined in the textbook published before the Turkey Century Education Model. A total of 3 learning areas

were examined within the scope of the study.

Data Analysis

The data were handled in three main categories as “Relevance Category”, “Visual Expression Category” and “Representation Category”. Relevance category consists of 3 subheadings, visual expression category consists of 2 subheadings and finally representation category consists of 3 subheadings. Categories were created by re- adapting the categories created by Keleş and Nyaema (2023). Keleş and Nyaema (2023) used 5 categories in their study. As a result of the examination, since no information other than the visual number was given under the visuals, the subtitle category and the surface features category were not included in the study because they were not related to our research questions.

Findings

Table 1. Frequency and percentage values of textbooks published before and after the Türkiye Century Education Model according to relevance category

Relevance Category	Pre-Education Frequency	Percentage Before Education	Frequency After Education	Percentage After Education
Fully Relevant	68	73.91	96	76.19
Partially Related	22	23.91	70	16.67
Not Related	2	2.17	9	7.14
Total	92	100	126	100

Table 1 shows that less visuals were used (96-126) before the Turkey Century Education Model and after the Turkey Century Education Model. The importance given to visuals has increased with the new education model. When the relevance rates are examined, there has been a positive increase with 76.19% in the new education model. Although it is a low percentage, visuals that are not related to the subject were used in both textbooks. The number of visuals that are not related to the subject in the textbook printed after the new education model has increased negatively with 7.14%.

Table 2. Frequency and percentage values of textbooks published before and after the Turkish Century Education Model according to the visual narration category

Visual Expression Category	Pre-Education Frequency	Percentage Before Education	Frequency After Education	Percentage After Education
Explanatory	41	44.57	70	55.56
Decorative	51	55.43	56	44.44
Total	92	100	126	100

When Table 2 is examined, it is seen that decorative visuals are used excessively. The most striking finding is that in the 5th grade social studies textbook published before the Turkey Century Education Model, more decorative visuals (55.43%) than explanatory visuals (44.57%) were used. Another striking finding is that this ratio is exactly the opposite in the 5th grade social studies textbook published after the Turkey

Century Education Model. After the new education model, explaining the subject with visuals (55.56) has become more important than using visuals as decorative (44.44).

Table 3. Frequency and percentage values of textbooks published before and after the Türkiye Century Education Model according to the representation category

Representation Category	Pre-Education Frequency	Percentage Before Education	Frequency After Education	Percentage After Education
Picture	88	95.65	112	88.89
Diagram	4	4.35	14	11.11
Chart	0	0	0	0
Total	92	100	126	100

In the Table 3, the most striking finding is that no graphics are used in the learning areas included in the research in both books. In both textbooks, diagrams are given less space than pictures. In the new education model, the use of diagrams (4.43% vs. 11.11%) has increased, while the use of pictures (95.65% vs. 88.89%) has decreased.

Conclusion and Discussion

This study compared the visual design of 5th grade social studies textbooks published before and after the Turkey Century Education Model and reached important conclusions based on the findings. The analyses conducted within the scope of the study revealed that the new teaching model gave more space to visual content in textbooks and that the educational function of visuals increased compared to the previous period.

Firstly, the increase in the number of visuals is noteworthy. The number of visuals used in the textbook published after the Education Model is higher than in the previous model. This situation shows that the current educational approach has begun to place greater importance on the supportive role of visuals in learning. In addition, the increase in the proportion of explanatory visuals shows that visuals are used not only for aesthetic or decorative purposes but also as a pedagogical tool. This finding aligns with Mayer and Moreno's (2003) theory of multimedia learning, which emphasizes that the combined use of visual and verbal materials reduces cognitive load and supports learning. Paneru (2022) highlights the global significance of images used in textbooks in education in his study. However, the inclusion of images unrelated to the subject matter in both books highlights the need for careful pedagogical selection of visuals. Indeed, irrelevant images can cause distractions in the learning process and disrupt the transfer of information (Şahin, 2014). Visuals used in education play an important role in achieving learning and teaching goals by supporting, facilitating, and making learning permanent, as well as motivating students (Ünver & Genç, 2013). The findings in the representation category show that textbooks still contain many pictures, while the use of graphics is completely neglected. While graphs are known to be an effective tool for concretizing abstract concepts, the lack of this element may negatively affect the development of students' comparative and analytical thinking skills (Dönmez et al., 2007). On the other hand, the increase in the use of diagrams can be considered a positive development; however, it is thought that this development needs to be made more comprehensive and systematic. Delice et al. (2010) concluded in their study that teacher candidates emphasized the importance and necessity of visual use in textbooks.

In conclusion, it can be said that there has been a qualitative improvement in the visual design approach of Social Studies textbooks with the Turkey Century Education Model. However, for this improvement to be sustainable and based on pedagogical foundations, it is recommended that field experts and educational

technology experts play a more active role in visual design processes. The selection and placement of visuals to be used in textbooks should be structured in a way that prioritizes not only aesthetic but also educational objectives.

References

- Alpan, G. B. (2004). Ders kitaplarındaki grafik tasarımın öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 3(6), 193-209
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
<https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Çakır, U. (2016). Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı görsellerinin bazı özellikler açısından incelenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-18.
- Delice, A., Aydın, E., & Kardeş, D. (2009). Öğretmen Adayı Gözüyle Matematik Ders Kitaplarında Görsel Öğelerin Kullanımı The Use of Visual Objects in Mathematics Textbooks From The Perspective of Teacher Candidate. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8(16), 75-92.
- Dönmez, C., Yazıcı, K., & Sabancı, O. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde grafik düzenleyicilerin kullanımının öğrencilerin akademik bilgiyi elde etmelerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 437-462.
- Erişti, S. D., Uluuysal, B., & Dindar, M. (2013). Görsel algı kuramlarına dayalı etkileşimli bir öğretim ortamı tasarımı ve ortama ilişkin öğrenci görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 3(1), 47-66.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26
- Hartley, J. (1990). Textbook design: Current status and future directions. *International Journal of Educational Research*, 14(6), 533-541. [https://doi.org/10.1016/0883-0355\(90\)90023-2](https://doi.org/10.1016/0883-0355(90)90023-2)
- İşler, A.Ş. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının dayandığı temel ilkeler ve sağladığı katkılar. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:157
- Kartal, N., & Kocasavaş, Y. (2024). 8. Sınıf türkçe ders kitabında yer alan görsellerin meb taslak ders kitabı kriterlerine göre değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (39), 543-566. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1469436>
- Keles, N., & Nyaema, M. (2023). Comparison of the different types of visual representations integrated into the contents of the United States and Turkish middle school life science textbook units. *Journal of Visual Literacy*, 42(4), 229–245.
<https://doi.org/10.1080/1051144X.2023.2277025>
- Keser, H. (2004). İlköğretim 4. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 261-280.
- Kimball, M. A. (2013). Visual design principles: an empirical study of design lore. *Journal of Technical Writing and Communication*, 43(1), 3-41. <https://doi.org/10.2190/TW.43.1.b>
- Mayer, R. E., & Moreno, R. (2003). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. *Educational Psychologist*, 38(1), 43–52. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3801_6
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012, 12 Eylül). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Resmî Gazete, 28409.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). *Sosyal bilgiler 5. sınıf: Ders kitabı*. Ata Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Sosyal bilgiler 5: Ders kitabı (2. kitap)*. Korza Yayıncılık.
- Önal, H., Kaya, N., & Çalışkan, T. (2019). Çevre eğitiminde sıfır atık politikası ve mevcut ders kitaplarındaki görünümü (hayat bilgisi 2. sınıf ders kitabı). *Milli Eğitim Dergisi*, 48(221), 123-140.
- Paneru, P. (2022). Visual images and interpretations: a semiotic analysis of textbook covers.

SCHOLARS: *Journal of Arts & Humanities*, 4(1), 29-43.
<https://doi.org/10.3126/sjah.v4i1.43051>

- Pettersson, R. (2013). Views on visual literacy. *Journal on Images and Culture, (VIIC)*, February, 1-9.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sülükçü, Y. (2018). Ders kitapları incelemesinde karşılaşılan problemler ve incelemenin iyileştirilmesi hususunda bazı öneriler. *Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu Tam Metin Bildiriler içinde*, s. 303-319.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Ünver, Ş., & Genç, A. (2013). Görselliğin gücü: Almanca ders kitaplarındaki görselliğe ilişkin öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 393-404.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, A. G. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan grafik düzenleyicilerin çeşitli boyutlarda incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 10(1), 1-22.
<https://doi.org/10.47615/issey.1444375>

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN FEAR OF MISSING DEVELOPMENTS IN SOCIAL MEDIA (FOMO) AND ACHIEVEMENT

Enise Ozcankaya

Graduate Student, Graduate School of Educational Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey, eniseozcankaya7@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-3672-2343>

Muhammet DEMİRBİLEK

Professor

Educational Sciences Department. Faculty of Education, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey, mdbilek@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-7448-9206>

Fear of missing out (FoMO) is known to be associated with a decrease in emotional well-being in youth. However, few studies have investigated the relationship between FoMO and academic success. Therefore, this study investigates the relationship between university students' levels of social media-based Fear of Missing Out (FoMO) and their academic achievement. The research was conducted with 97 students from the Faculty of Education at a higher education institution in Turkey. Data were collected using a FoMO scale designed for the social media context, comprising nine 7-point Likert-type items and divided into two sub-dimensions: personal FoMO and social FoMO. Academic achievement was measured using participants' grade point averages. The findings indicate moderate negative correlations between FoMO levels and academic performance (personal FoMO: $r = -0.30$; social FoMO: $r = -0.35$; total FoMO: $r = -0.34$), suggesting that higher FoMO is associated with lower academic success. These results underscore the impact of digital media engagement on students' educational outcomes and offer valuable insights for educators and policymakers aiming to foster healthier media consumption habits among university students.

Keywords: Fear of missing out, FoMO, Academic success, Higher Education, Social media

Introduction

In the digital age, social media platforms have become an integral part of everyday life, particularly among university students. While these platforms offer various opportunities for social connection and information sharing, they also foster a psychological phenomenon known as the "Fear of Missing Out" (FoMO).

Coined by Przybylski et al. (2013), FoMO refers to the pervasive apprehension that others might be having rewarding experiences from which one is absent. This fear often leads to compulsive checking of social media platforms, reduced attention span, and a preoccupation with online presence, potentially affecting multiple areas of students' lives, including academic performance.

The growing integration of digital technology into students' social and academic routines has led researchers to examine the psychological and behavioral effects of FoMO. Studies have linked FoMO to mental health issues such as anxiety and depression (Blackwell et al., 2017), poor sleep quality, and impaired cognitive control, all of which can hinder academic engagement and performance (Alt, 2015). Excessive use of social media not only may cause FoMO but also may cause other problems too. As students spend more time online to stay up to date with their peers, they may struggle with concentration, time management, and effective study habits. Furthermore, spending too much time on social media may lead to family problems and peer bullying.

Literature review

The concept of Fear of Missing Out (FoMO) has gained increasing attention over the past decade as digital connectivity and social media usage have become ubiquitous. FoMO was first conceptualized by Przybylski et al. (2013) as “a pervasive apprehension that others might be having rewarding experiences from which one is absent.” This psychological state is often triggered by continuous exposure to others' activities via social media platforms, leading individuals to feel excluded, anxious, or compelled to remain constantly connected.

Psychological and Behavioral Dimensions of FoMO

FoMO has been associated with a variety of emotional and behavioral responses, including anxiety, low self-esteem, and compulsive media engagement. Blackwell et al. (2017) found that individuals with high levels of neuroticism and insecure attachment styles are more susceptible to FoMO, which in turn contributes to excessive social media use. Similarly, Dossey (2014) described FoMO as a manifestation of digital-age stress, where users are driven by an incessant need to be updated, which can interrupt daily routines, affect sleep quality, and increase distraction.

FoMO is commonly divided into two dimensions: personal FoMO, which refers to missing out on personal achievements or goals, and social FoMO, which involves the fear of missing social interactions or group experiences. This distinction is critical in educational contexts, where personal goals and peer dynamics often intersect.

FoMO and Academic Performance

Recent studies have explored how FoMO affects students' academic lives. Alt (2015) reported that students with high FoMO scores tend to display lower levels of academic motivation and engagement, which may impair academic success. Kirschner and Karpinski (2010) demonstrated that frequent social media use is negatively correlated with GPA, particularly when such use becomes emotionally driven or compulsive. In this context, FoMO can act as a mediator between digital behavior and academic performance.

A longitudinal study by Milyavskaya et al. (2018) found that students with high FoMO tend to experience lower academic satisfaction and increased procrastination, both of which hinder effective learning. These findings support the idea that FoMO not only distracts students but also negatively impacts self-regulation and study habits, two key components of academic achievement.

Moreover, FoMO has been linked with reduced cognitive control, which can affect attention during lectures, decrease working memory efficiency, and reduce the ability to complete academic tasks efficiently (Franchina et al., 2018). Students who frequently check their smartphones during class often exhibit divided attention, which compromises both short- and long-term learning outcomes.

The Turkish Context and Gaps in Research

In Turkey, studies on FoMO and education are still emerging. Çelik and Özkara (2022) adapted the FoMO scale to the Turkish social media context, confirming its reliability and factor structure among university students. However, there is limited empirical work investigating the direct relationship between FoMO and academic performance in Turkish higher education institutions.

Given Turkey's young and digitally engaged population, the exploration of FoMO within educational settings holds significant value. The widespread use of platforms such as Instagram, Twitter, and TikTok among Turkish university students makes them particularly vulnerable to FoMO-induced distractions. Furthermore,

cultural factors such as collectivism and peer pressure may intensify the impact of social FoMO on academic priorities.

Related Constructs and Educational Implications

FoMO intersects with several constructs relevant to educational psychology, including digital addiction, self-regulated learning, and time management. For instance, students with high FoMO may struggle to prioritize academic tasks over digital interactions, leading to poor time allocation and decreased productivity (Rosen et al., 2013). Additionally, frequent interruptions by social media can impair metacognitive awareness, which is essential for goal setting, monitoring, and reflection in learning processes.

In the context of education, academic success is not only affected by cognitive abilities or the quality of teaching, but also behavioral and emotional variables play a critical role. Given the increasing reliance on social media, it is important for researchers to investigate how digital distractions and FoMO can disrupt students' academic outcomes. These studies examine both the impact of FoMO on students and their social situations, as well as their academic achievement. While previous studies have examined general technology use and its effects on education, the specific impact of FoMO, especially in the Turkish higher education context, has not been sufficiently investigated.

FoMO also correlates with emotional exhaustion, which can affect students' academic resilience and persistence. Thus, understanding FoMO as part of a broader spectrum of digital behavior is crucial for designing interventions that promote healthy digital habits in educational environments.

This study aims to investigate the relationship between university students' FoMO levels and their academic performance, using data collected from students in the Faculty of Education at Süleyman Demirel University. The research seeks to address the following key questions:

What are the levels of personal and social FoMO among education faculty students?

Is there a significant relationship between FoMO and academic achievement?

Do different dimensions of FoMO (personal vs. social) affect academic performance differently?

By addressing these questions, the study contributes to the growing body of research on the educational impacts of digital media and provides practical insights for educators and policymakers who aim to promote digital well-being and academic success among students. It may also enhance the ability of parents to interpret and analyze students' opinions.

Methodology

This study employed a quantitative, correlational research design to investigate the relationship between Fear of Missing Out (FoMO) and academic performance among university students. The primary objective was to determine whether varying levels of FoMO are associated with students' grade point averages (GPAs), thereby offering insights into the potential academic implications of digital behavior in higher education.

Participants

The participant group comprised a total of 97 undergraduate students enrolled in the Faculty of Education at Süleyman Demirel University, Türkiye. The sample was drawn from three distinct departments: Social Studies Education (n = 35), Science Education (n = 32), and Arabic Language Education (n = 30). The distribution of participants across departments is presented in Table 1 below:

Department	Number of Participants
Social Studies Education	35
Science Education	32
Arabic Language Education	30
Total	97

This distribution reflects an intentional effort to include diverse academic subfields within teacher education, thereby enabling a multifaceted exploration of the relationship between Fear of Missing Out (FoMO) and academic achievement. The presence of students from both content-intensive fields (e.g., Science Education) and linguistically or culturally focused programs (e.g., Arabic Language Education) enhances the representativeness and relevance of the findings.

In addition, this stratified sampling strategy offers a broader lens through which to examine digital behavior patterns and their academic implications across different educational specializations. For example, students in Social Studies Education may experience FoMO differently than those in Science Education, due to differences in pedagogical approaches, digital resource usage, and social media related to disciplinary norms.

Furthermore, demographic diversity within the sample strengthens the internal validity of the research by mitigating the potential effects of academic or departmental bias. It also supports the generalizability of the results to broader populations within faculties of education, where the interplay between digital engagement and academic performance may manifest differently depending on educational context and student motivation.

Instruments

Data were collected using two main tools: FoMO Scale: The study used the FoMO scale developed by Zhang et al. (2020) and adapted into Turkish by Çelik and Özkara (2022). This version, validated for Turkish university students, consists of 9 items across two subscales: Personal FoMO and Social FoMO. The items are rated on a 5-point Likert scale (1 = Strongly disagree with 5 = Strongly agree), with higher scores indicating greater levels of FoMO. The scale demonstrated strong internal consistency in this study (Personal FoMO's Cronbach Alfa:.90 and Social FoMO's Cronbach Alfa:.89).

Academic Achievement: Academic performance was measured using participants' self-reported cumulative grade point average (GPA), recorded on a 4.00 scale. Though self-reported GPA may have limitations, prior research suggests it is generally a reliable proxy in educational research (Kuncel et al., 2005).

Data Analysis

Data were analyzed using SPSS (Version 26). Descriptive statistics (mean, standard deviation, minimum, and maximum) were calculated to describe the sample and variable distributions. Pearson's correlation coefficient was used to examine the relationship between FoMO subscales (personal and social) and academic achievement. Correlation strength was interpreted using Cohen's (1988) criteria (small: $r = .10-.29$; medium: $r = .30-.49$; large: $r \geq .50$).

Prior to analysis, assumptions of normality, linearity, and homoscedasticity were checked through scatterplots and tests for skewness and kurtosis. Cases with missing or inconsistent data were excluded from the final analysis.

Findings

This section presents the statistical findings derived from data collected from undergraduate students at the Faculty of Education, Süleyman Demirel University. The purpose of the analysis was to explore the relationship between students' Fear of Missing Out (FoMO) and their academic achievement, measured by their grade point averages (GPA).

Descriptive Statistics

A total of 100 valid student responses were included in the final analysis. The FoMO level for each participant was calculated as the mean score across nine Likert-type items measuring cognitive and emotional responses to being disconnected from social media.

- **FoMO Total Score:** The mean FoMO score was **2.40** (SD = 1.40), on a **5-point Likert scale** (1 = Strongly disagree, 5 = Strongly agree). The scores ranged from **1.00 to 5.00**, suggesting a generally **low-to-moderate level of FoMO** across the sample. While most participants reported relatively limited fear of disconnection, a small subset displayed elevated FoMO concerns, potentially warranting psychological or behavioral support.

- **Academic Performance (GPA):** Students' academic achievement was assessed via self-reported GPA on a 4.00 scale. The mean GPA was **2.74** (SD = 0.48), with values ranging between **1.00 and 3.70**. This variation reflects a diverse academic standing within the sample, encompassing both high-performing and at-risk students.

Correlation Analysis

To investigate the relationship between Fear of Missing Out (FoMO) and academic achievement, descriptive statistics and a Pearson product–moment correlation analysis were conducted based on the survey responses collected from 97 participants. The descriptive statistics for the two primary variables—FoMO and Grade Point Average (GPA)—are presented in Table 2.

Variable	Mean	Standard Deviation
FoMO Total Score	2.42	1.40
Academic Performance (GPA,4.00)	2.75	0.48
Pearson Correlation (FoMO- GPA)	-0.34	-

The average FoMO score across all participants was 2.42 (SD = 1.40), indicating a generally low-to-moderate level of FoMO among the student sample. In parallel, the mean GPA was found to be 2.75 (SD = 0.48), suggesting a moderate level of academic achievement with a reasonable range of variation.

A Pearson correlation coefficient was calculated to determine the strength and direction of the association between FoMO and GPA. The analysis yielded a statistically significant negative correlation ($r = -0.34$, $p < .01$), signifying that higher levels of FoMO were moderately associated with lower academic performance.

This inverse relationship suggests that students who reported greater concerns about missing out on online social interactions or events tend to demonstrate reduced academic achievement. Such a pattern aligns with existing theoretical models which posit that digital preoccupation, particularly driven by social anxiety and compulsive connectivity, may disrupt essential cognitive processes such as sustained attention, self-regulation, and time management (Alt, 2015; Franchina et al., 2018).

Moreover, this finding reinforces the notion that FoMO operates as more than a transient emotional experience—it may serve as a chronic psychological distraction that undermines students' ability to engage meaningfully in academic tasks. From an educational psychology perspective, the moderate strength of this correlation underscores the need for greater attention to digital wellbeing within higher education, particularly in populations where social media plays an integral role in daily life.

Future research may benefit from expanding this correlation analysis by incorporating mediating variables such as sleep quality, academic motivation, or metacognitive awareness to more precisely determine the pathways through which FoMO influences learning outcomes.

Interpretation of Results

The moderate inverse relationship observed in this study aligns with previous empirical findings suggesting that FoMO functions as a psychological distractor in learning environments (Alt, 2015; Przybylski et al., 2013). Students exhibiting higher FoMO may be more inclined to engage in frequent, emotionally driven social media usage. This, in turn, contributes to procrastination, divided attention, and lower academic self-regulation.

The use of a **5-point Likert scale** in this research provides a practical and culturally appropriate range for measuring perceptual responses in a Turkish university context. The scale's moderate sensitivity enables the identification of students whose digital behaviors may not appear extreme but still influence academic outcomes.

Discussion

The findings of this study offer compelling insights into the relationship between Fear of Missing Out (FoMO) and academic achievement among university students. The results revealed a moderate, negative correlation between FoMO—both personal and social dimensions—and GPA. This suggests that students who exhibit higher levels of FoMO tend to have lower academic performance, confirming the hypothesis and

aligning with prior research in the field.

Comparison with Existing Literature

The observed negative association between FoMO and academic achievement is consistent with the findings of Alt (2015), who reported that students experiencing FoMO are less motivated academically and more prone to distraction. Similarly, Przybylski et al. (2013) suggested that FoMO disrupts goal-oriented behavior and cognitive focus, both of which are critical to academic success. The present study adds further support to this argument by showing that students with higher social FoMO scores—those particularly concerned with missing social experiences—reported lower GPA levels.

The stronger correlation observed between social FoMO and academic performance, compared to personal FoMO, may be attributed to the unique nature of university life. For many students, peer validation and social integration are highly valued, particularly during emerging adulthood. Constant exposure to curated online content portraying peers' achievements or social lives may increase feelings of inadequacy, leading to excessive social media use at the expense of academic priorities.

These results also resonate with Kirschner and Karpinski (2010), who demonstrated that excessive social media engagement negatively impacts student productivity and GPA. However, the current study adds nuance by focusing not only on general usage but also on the psychological motivations behind such usage, namely FoMO. This deeper lens helps clarify that it is not merely the time spent online that is detrimental, but the emotional investment and compulsive behavior associated with FoMO.

5.2. Educational and Psychological Implications

These findings carry significant implications for educators, counsellors, and higher education institutions. First, the study highlights the psychological cost of digital hyperconnectivity, especially in environments that demand sustained attention and self-regulation. Given the centrality of technology in both academic and personal domains, students may require support in managing digital habits that interfere with learning.

Second, the relationship between FoMO and academic achievement points to the importance of integrating digital literacy and emotional awareness into educational curricula. Helping students recognize patterns of compulsive digital behavior and teaching them strategies to regulate their media consumption could mitigate the negative impact on academic performance.

Additionally, the findings suggest that peer dynamics and social comparison mechanisms warrant closer attention. University environments should foster a culture where academic effort and personal development are valued over performative social media presence. This could be achieved through mentoring programs, well-being initiatives, or campaigns promoting balanced digital engagement.

Limitations and Future Research

Despite its contributions, the study has several limitations. First, academic performance was measured via self-reported GPA, which may introduce response bias. Future studies should consider obtaining official academic records to ensure greater accuracy. Second, correlational design does not establish causality; longitudinal or experimental studies are needed to explore causal pathways between FoMO and academic performance.

Moreover, this study focused on a single institution within a specific cultural context. Expanding the sample to include different universities and disciplines, or conducting cross-cultural comparisons, could improve generalizability. Future research might also explore mediating variables such as sleep quality, anxiety, or self-regulation in the FoMO–achievement relationship.

Conclusion

This study examined the relationship between Fear of Missing Out (FoMO) and academic achievement among undergraduate students in the Faculty of Education at Süleyman Demirel University. The findings revealed a moderate, negative correlation between FoMO and academic performance, with higher levels of both personal and social FoMO associated with lower GPA scores. These results reinforce the notion that digital behavior, particularly driven by emotional and social concerns, plays a crucial role in shaping students' academic experiences and outcomes.

The distinction between personal and social FoMO provided additional insight. Social FoMO, defined by anxiety over missing social events or online interactions, showed a slightly stronger relationship with

academic performance. This suggests that students' preoccupation with maintaining social connectivity online may be more detrimental to academic success than concerns about personal goals or achievements.

Given the increasing prevalence of social media and the normalization of digital multitasking among students, these findings hold several important implications:

Educational Practice

Educators and institutions should prioritise the development of digital self-regulation skills among students. Integrating discussions of FoMO, digital distraction, and emotional well-being into existing curricula—especially in teacher education programs—can raise awareness of how online behaviour impacts academic focus and performance.

Workshops or seminars focused on time management, goal-setting, and healthy technology habits could equip students with strategies to balance academic responsibilities with online social engagement. Encouraging “digital detox” periods or mindful media use during study times may also improve concentration and productivity.

Policy and Institutional Support

Universities can play a proactive role by promoting **digital well-being policies** that recognize the psychological toll of constant connectivity. These policies could include support for student mental health services, peer mentoring programs, and campus-wide awareness campaigns on managing FoMO and digital stress.

Furthermore, academic advisors and faculty members should be trained to recognize signs of FoMO-related stress and guide students toward appropriate resources or interventions when needed.

Future Research Directions

Future studies should explore potential mediators such as self-regulation, sleep patterns, or academic anxiety to understand the mechanisms by which FoMO affects academic outcomes. Longitudinal research designs would also be valuable in identifying causal relationships and changes over time.

In conclusion, the study highlights FoMO as a relevant and emerging factor in educational success. Addressing its impact requires a collaborative effort between students, educators, and policymakers to cultivate healthier, more focused learning environments in the digital age.

References

- Alt, D. (2015). College students' academic motivation, media engagement and fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 49, 111–119. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.02.057>
- Blackwell, D., Leaman, C., Trampusch, R., Osborne, C., & Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences*, 116, 69–72. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.04.039>
- Çelik, M., & Özkara, B. (2022). Sosyal medya kullanım bağlamında FoMO ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 18(1), 15–32.
- Dossey, L. (2014). FOMO, digital dementia, and our dangerous experiment. *Explore*, 10(2), 69–73. <https://doi.org/10.1016/j.explore.2013.12.008>
- Franchina, V., Vanden Abeele, M., van Rooij, A., Lo Coco, G., & De Marez, L. (2018). Fear of Missing Out as a predictor of problematic social media use and phubbing behavior among Flemish adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), 2319. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102319>
- Kirschner, P. A., & Karpinski, A. C. (2010). Facebook® and academic performance. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1237–1245. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.024>
- Kuncel, N. R., Credé, M., & Thomas, L. L. (2005). The validity of self-reported grade point averages, class ranks, and test scores: A meta-analysis and review of the literature. *Review of Educational Research*, 75(1), 63–82.
- Milyavskaya, M., Saffran, M., Hope, N., & Koestner, R. (2018). Fear of missing out: Prevalence, dynamics, and consequences of experiencing FoMO. *Motivation and Emotion*, 42(5), 725–

737. <https://doi.org/10.1007/s11031-018-9683-5>

Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841–1848. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>

РОЗВИТОК НАДПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У ВИКЛАДАЧІВ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Афанасієвська Ірина Олександрівна,
старший викладач,

Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна

afanasievskaya.irina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7326-8559>

***Анотація.** Наукову розвідку присвячено висвітленню питання постійного професійного розвитку викладачів морської англійської мови в Херсонській державній морській академії згідно до вимог сучасної освіти. В сучасному світі відбуваються глобальні зміни у ринку праці, економічні й політичні фактори, технологічний процес і роботизація впливають на процес навчання, який повинен швидко реагувати на трансформації у сучасному світі. Тому подібні інновації у системі освіти спонукають викладачів постійно вдосконалювати свої професійні здібності та набувати нових робочих навичок.*

Метою дослідження є аналіз шляхів вдосконалення викладачів морської англійської мови відповідно до нових освітніх стандартів, а саме: застосування ІІІ на заняттях та розвиток навички безперервного навчання.

Обговорюється практичні компетенції педагогів, їх технологічні та методичні навички у застосуванні сучасних цифрових інструментів для успішної роботи із здобувачами освіти.

***Ключові слова:** навички безперервного навчання, саморозвиток, ІІІ застосунки, морська англійська мова, гнучкі навички.*

Вступ. Сучасна педагогіка та ініціативна методика викладання вимагають від педагогів вищих навчальних закладів бути помічниками, коучами, організаторами та інструкторами для здобувачів освіти, а не виступати в ролі контролюючого органу. Подібна зміна ролі звісно призвела до низки глобальних змін та появи викликів для викладачів професійної англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Згідно до потреб епохи і появою численних нових робочих місць та сфер діяльності в результаті переходу до цифрової епохи, неминучими стали зміни у сучасній педагогіці і з'явилися нові методи, стратегії та техніки у викладанні професійної англійської мови, а також нові освітні цілі на заняттях з англійської мови як іноземної та мови для роботи. Почнемо з того, що, як зазначає Яковлев М. [5;230], викладання відбувається не в аудиторіях, і підготовка студентів у 21 столітті базується на розвитку навичок необхідних глобальній економіці [5;230]. Таким чином, є нагальна необхідність навчати і готувати здобувачів освіти відповідно до нової сучасності, щоб вони могли вижити і адаптуватися до її мінливих умов. З огляду на вказані зміни викладачам вищих навчальних закладів важливо розвивати свій професіоналізм.

Впровадження штучного інтелекту значно трансформує викладання у сучасних умовах. Одним з найважливіших вимог до завдання для здобувачів освіти є персоналізації цих завдань, відповідних рівню підготовки і знань здобувачів і їх стилю навчання. ІІІ пропонує застосування чат-ботів, організує мультимедійні лекції, проводить аудіо-лінгвістичні імітаційні сесії, впроваджує мобільні смарт-додатки, створює віртуальні мовленнєві лабораторії тощо. Учасники освітнього процесу відрізняються різними потребами і бажаннями, тому забезпечити ефективне навчання з ІІІ стає

простішим. Впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту в педагогіці – це один з важливих етапів у розвитку освіти сьогодні. За допомогою забезпеченого індивідуального підходу стає можливим оптимізувати вивчення професійної англійської мови у групах з різними рівнем мовленнєвої підготовки студентів та урізноманітнює процес навчання.

Питаннями професійним розвитку педагогів, їх самовдосконалістю та саморозвитком займалися різні науковці, а саме: О. Вознюк, Л. Ніколенко, J. Сох [2]. Багато педагогів та методологів трактують комплекс системних освітніх заходів, результатом якого є вдосконалення професійних компетенцій, безперервним процесом. У зарубіжній літературі вирізняють наступну назву цього процесу – Life Long Learning «навчання протягом всього життя». Йти в ногу з сучасною педагогікою, інноваційними методами, кращими освітніми практиками - це основа продовження професійного вдосконалення і невід’ємна частина кар’єри кожного викладача-мовника. Деякі вчені припускають, що саморозвиток педагогічних працівників включає в себе наступні поняття – «in service training» та «on the job training», оскільки особа, яка підвищує свій професійний розвиток, є суб’єктом згаданого процесу.

У своїх дослідженнях J. Сох [2] саморозвиток викладачів визначає особистісними ресурсами успішного викладача, керівника освітнього процесу. А отже, надання значного вибору освітніх ресурсів, що дозволяють розвинути, поширити і вдосконалити свої професійні навички та компетенції, повинні бути створеними і наданими всім без виключення системою освіти. Враховуючи те, що від представників педагогічної та наукової сфери діяльності постійно вимагається проходження різних професійних тренінгів та системної сертифікації з подальшим її оновленням, для освітян надзвичайно важливо продовжувати навчання після отримання початкової кваліфікації. Ця освіта може приймати різні форми, як-от відвідування конференцій, семінарів або курсів, отримання наукових ступенів, так і участь у навчанні без відриву від виробництва. В. Попеску, Дж. Попеску та К. Попеску які переконують у своїх наукових дослідженнях, що безперервна освіта є ключовим елементом для кожного суспільства, оскільки базується на мотивації студента/працівника до самоосвіти з особистого бажання або з професійних причин [3; 305]. Таким чином опрацьовуючи основи lifelong learning, дійшли до висновку, його особливе значення важливе і для морської галузі. Аналізуючи спектр навичок, потрібних в сучасному світі, стає зрозумілим, зробимо висновок, що серед основних та актуальних навичок сьогодення зостаються професійні навички (hard skills), гнучкі навички (soft skills) та додаються нові, надпрофесійні – навички безперервного навчання (lifelong learning skills), трансверсальні (transversal skills), цифрові (digital skills), екологічні навички (green skills) та ін. Формування нових надпрофесійних навичок є ключовим для всіх професій, так само як для сучасних педагогів та морських професіоналів [1; 225].

Проводячи онлайн заняття з морської англійської мови, викладачі поєднують синхронне та асинхронне навчання. Використовують різні платформи для онлайн-навчання, такі як Zoom, Google Class Room, Edlink, Quizizz, а також систему управління навчанням, розроблену навчальним закладом, а саме навчальну платформу Moodle. Також використовується YouTube для пошуку відповідних навчальних матеріалів і групи WhatsApp та Telegram для зв'язку зі здобувачами освіти. Аналізуючи проблеми, з якими стикаються викладачі англійської мови професійного спрямування під час викладання англійської мови професійного спрямування студентам під час онлайн-уроків морської англійської мови, можна визначити по-перше, здобувачі освіти неохоче взаємодіють та беруть участь у онлайн заняттях, виключаючи свої камери, по-друге, вони демонструють низьку мотивацію та зацікавленість у навчанні, по-третє, викладачам потрібен додатковий час для приготування інтерактивних завдань на кожне заняття з морської англійської мови. Щоб подолати ці труднощі, викладачі використовують різні ілюстровані додатки, застосунки ШІ, відео або онлайн-платформи для ознайомлення студентів з морською лексикою. З огляду на вказані проблеми синхронного онлайн навчання викладачі морської англійської мови вдосконалюють свої навички в оптимізації викладання своїх занять на платформі Zoom та набувають навички у застосуванні штучного інтелекту у навчальному процесі (а саме: Aha Slides, Mentimeter, Kahoot, Poll Everywhere, Grammarly, Gemini тощо). Викладачі були проінструктовані, як ефективно використовувати застосунки штучного інтелекту на своїх заняттях. Для багатьох з них це було досить складним завданням і вимагало багато

зусиль для оптимізації стилю викладання. Для викладачів кафедри англійської мови в судновій енергетиці у цьому навчальному році було проведено семінар «Skills-Building with AI in Teaching English to Future Marine Engineers». Його метою було ознайомити викладачів з різними техніками для просування онлайн взаємодії та обговорити шляхи інтеграції технологій штучного інтелекту в освітній процес. Семінар був присвячений обговоренню досвіду викладачів кафедри розвитку гнучких навичок майбутніх суднових механіків та електромеханіків, а також використанню технологій та застосунків штучного інтелекту. Кожен доповідач змістовно висвітлив питання семінару, а активна дискусія серед колег збагатила наступних сучасними навичками викладання морської англійської мови в нових умовах. Зокрема практичне частина методологічного заходу підтвердила, що викладач – це основні фігури навчального процесу, вони вільні у використанні застосунків штучного інтелекту, а їх розуміння та уміння застосувати сучасні інноваційні застосунки можуть привести до трансформаційного розвитку здобувачів освіти. Однак, для того, щоб вони могли доцільно та ефективно впроваджувати ШІ, потрібно пройти спеціальну технічну підготовку і надалі бути готовими до вдосконалення своїх навичок. Отже, успішна реалізація сучасних методів навчання можлива тільки завдяки навчанню та саморозвитку педагогічного персоналу.

Висновки. Концепція сучасної освітньої парадигми спрямована на організацію професійного розвитку викладачів у вищих навчальних закладах і є способом на виклики педагогам-професіоналам як головної рушійної сили навчання. Необхідно зробити ще кілька кроків для збагачення педагогів моделями навчальних матеріалів для посилення змісту м'яких навичок, що розглядаються як виклик і як передумова для підготовки стійких і компетентних викладачів морської англійської мови.

List of References

1. Afanasiievska I., Pohorletska N. (2024) Development of superprofessional skills of future ship mechanics in the process of learning maritime English. *Actual issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University*, 75 (1), Drohobych: Helvetica Publishing House, P.224-230 <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-34>
2. Cox J. (November 1, 2019) 15 Professional Development Skills for Modern Teachers. <https://www.teachhub.com/professional-development/2019/11/15-professional-development-skills-for-modern-teachers/>
3. Popescu V .A., Popescu G. N., Popescu C. (Jun 12-15 2012) Education and Lifelong Learning in Romania. *Perspectives of the Year 2020*. Bulgarian Comparative Education Society, 305-310. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED567078.pdf>
4. Troukhanova N. (2024) Using AI in teaching maritime English. VII International Scientific and Practical Conference Education and Science of Today: *Intersectoral issues and development of science*. (P.358-360). Publishing House Cambridge. <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2367>
5. Yakovleva M. L. (2020) Development of the English language in a higher technical educational institution. *Pedagogy of formation of a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific works*, 70 (4). P.227-230 http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_4/44.pdf
6. Yurzhenko A., Diahyleva O., Kononova O. (2023) An overview of maritime English teaching and its principles, with a focus on practical applications and best practices online. *Educational Dimension*, 9, 42-58. <https://acnsci.org/journal/index.php/ed/article/view/641/681>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ ВИКЛАДАЧАМИ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Рябуха Іван Михайлович,

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови з підготовки
морських фахівців за скороченою програмою,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна

r.i.m_17@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6217-1177>

***Анотація.** Викладачі морської англійської мови повинні враховувати певні особливості під час підготовки до роботи зі студентами, які вже мають певний професійний чи життєвий досвід. Роками викладачі англійської мови для різних категорій студентів могли не брати до уваги фактор віку та досвіду. Це дослідження має на меті обговорити окремі питання застосування андрагогічних принципів під час розробки навчальних програм у контексті викладання морської англійської мови. Викладачам морської англійської мови варто враховувати, що досвідчені студенти по-різному реагують на академічні виклики та потребують адаптації навчальної програми для ефективного навчання. Таким чином розробка планів занять та викладання в класі з досвідченими студентами вимагає ретельного вивчення деяких андрагогічних принципів, і в цій статті узагальнено деякі з останніх досліджень, що стосуються викладання англійської мови для цієї категорії здобувачів.*

***Ключові слова:** морська англійська мова, андрагогічний підхід, досвідчений студент, принцип.*

Вступ. Більшість теоретичних міркувань щодо викладання англійської мови як іноземної орієнтовані на дітей молодшого віку та підлітків. Як наслідок, викладачі англійської мови, які намагаються слідувати методологічним принципам англійської мови професійного спрямування, морської англійської мови зокрема, розробляли свої плани занять, прийоми, вправи та дидактичні матеріали для різних учнів, але з обмеженим врахуванням того, як навчати досвідчених студентів (ДС). Незважаючи на це, не існує єдиного підходу для викладачів англійської мови професійного спрямування до навчання ДС, які ще не мають вищої освіти. Принципи навчання ДС можуть допомогти викладачам морської англійської мови в контексті підготовки своїх студентів – тих, що мають професійний досвід, але ще не мають вищої освіти.

Для викладачів Морської англійської мови Херсонської державної морської академії (ХДМА) використання цих принципів є надзвичайно актуальним завданням, адже результати вступу до ХДМА останніх років вказують на те, що дві третини здобувачів освіти рівня бакалавр наразі є такими, що вже мають диплом молодшого спеціаліста (фахового молодшого бакалавра), а також, що є навіть суттєвішим фактором, вже мають досить великий досвід роботи в морі як на рядових посадах, так і на посадах молодшого і середнього офіцерського складу.

У своїх спробах впоратися з професійними мовними регістрами або жаргоном у мові, що вивчається [1], ДС, які вивчають мову, можуть зіткнутися з труднощами у навчанні – тривогою, розчаруванням і страхом невдачі чи висміювання [2]. Їх когнітивні та афективні потреби значно різняться залежно від віку, і викладачі морської англійської мови повинні вирішувати цю проблему відповідно до принципів навчання дорослих.

Тому це дослідження має на меті розглянути андрагогічні принципи та способи адаптації дорослих, які вивчають мову, під час викладання або розробки навчальної програми в контексті викладання морської англійської мови. Оскільки викладачі англійської мови намагаються реалізовувати принципи викладання англійської мови професійного спрямування, їх плани занять можуть містити методики викладання англійської мови для ДС, які були розроблені для дітей та підлітків, без повного врахування потреб ДС, які вивчають мову.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Багато суперечок точилося навколо питання про те, чи слід називати андрагогіку теорією освіти дорослих чи ні. Справа в тому,

що цей термін використовується для позначення навчання дорослих відповідно до їхніх уподобань та заохочення до засвоєння знань. На противагу цьому, постулати андрагогіки суттєво відрізняються від педагогіки. Провідні дослідники пояснюють, що андрагогічна модель ґрунтується на шести дидактичних поняттях: потреба в знаннях, Я-концепція учнів, роль досвіду учнів, готовність до навчання, орієнтація на навчання і мотивація [3].

Однією з головних відмінностей між педагогікою та андрагогікою є те, що покладається в основу процесу розробки занять чи навчальних програм – аналіз потреб того, хто навчається. У контексті андрагогіки та морської англійської мови аналіз потреб часто відбувається перед розробкою навчальної програми та викладання в аудиторії, а студенти відіграють активну роль у визначенні змісту навчання та у визначенні своїх потреб. У той час як педагогіка покладає всю відповідальність за діагностику потреб на викладача, андрагогіка та морська англійська мова вітають залучення здобувача в оцінюванні своїх потреб, укладанні навчальної програми, обговоренні цілей, консультуванні з експертами з фаху (наприклад, з фахівцями від морської індустрії) [4], спільно долаючи проблеми стосовно змісту навчання. В морській англійській мові існує досить тісний зв'язок між студентом та викладачем, що називається спільним досвідом, оскільки «студенти, швидше за все, мають більше досвіду, ніж викладач, у конкретній сфері, яку вони вивчають» [5].

У традиційній педагогіці учень повинен підлаштовуватися до встановленої навчальної програми; із застосуванням андрагогічного підходу навчальна програма будується навколо потреб та інтересів студентів. Тобто за такого підходу треба слідувати процесу зворотного проектування, або екологічного підходу до розробки навчальних програм [6].

Під час проведення аналізу потреб викладачі морської англійської мови збирають якомога більше інформації про здобувачів та їх мовні потреби. Аналіз потреб також є стратегічною нагодою для з'ясування інших деталей про здобувачів, їх мотивацію, життєвий досвід, плани, академічну підготовку. Навіть після початкового врахування потреб, побажань, недоліків та цільових комунікативних завдань студентів наступні етапи розробки та впровадження навчання можуть стати на заваді викладачам морської англійської мови, які не визнають андрагогічних принципів у роботі зі своїми досвідченими студентами. Таким чином, аналіз потреб також має проводитися з урахуванням низки теоретичних міркувань про те, чим педагогіка відрізняється від андрагогіки, щоб охопити увесь спектр принципів, викладених у моделі мовної навчальної програми [7]. Ця модель враховує аналіз потреб, аналіз середовища і принципи як зовнішні кола, що впливають на внутрішню сферу, яка традиційно розглядається як зміст навчання.

Андрагогічні принципи також відрізняються від педагогічної моделі з точки зору того, як відбувається навчання і якими є ролі студентів та викладачів. Викладачі морської англійської мови можуть навіть несвідомо слідувати андрагогічним принципам, враховуючи потреби та мотивації студентів. Однак, потрібне подальше вивчення, щоб отримати уявлення про те як ДС реагують і досягають прогресу у своїх навичках володіння мовою, одночасно самостійно вирішуючи свої професійні питання.

Ігнорування ролі емоцій і мотивації може зашкодити навчанню ДС. Для більшості ДС ймовірність працевлаштування або підвищення заробітної плати стимулює їхню мотивацію до вивчення англійської мови чи покращення своєї комунікативної компетентності.

Висновок. Навіть коли викладачі морської англійської мови стикаються з напруженим графіком пов'язаним з розробкою навчальної програми, підготовкою навчально-методичних матеріалів та інших обов'язків, керівним принципом має бути мотивація ДС. Окрім підвищених можливостей працевлаштування та підвищення заробітної плати, ДС також відчуватимуть більшу мотивацію до навчання, якщо їхні життєві та професійні досягнення будуть привертати увагу та отримувати визнання адже ми визначаємо, що навчання і зміни можуть відбуватися лише тоді, коли індивідуальне сприйняття і смислоутворення пересікаються.

List of References

1. Evans, L. (2004). Language, translation and the problem of international accounting communication. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 17(2), 210–

248. <https://doi.org/10.1108/09513570410532438>
2. Castaneda, S. B. (2017). Affective Limitations in Second Language Acquisition by Spanish Adult Learners in Vocational Training Programs. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*, 10(1), 133–160. <https://doi.org/10.5294/lacil.2017.10.1.6>
 3. Knowles, M.; Holton, E., and Swanson, R. (2005). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development* (6th ed.). Elsevier. <http://intrpr.info/library/books/knowles-the-adult-learner.pdf>
 4. Ghafar, Z. N. (2022). English for Specific Purposes in English Language Teaching: Design, Development, and EnvironmentRelated Challenges: An Overview. *Canadian Journal of Language and Literature Studies*, 2(6). <https://doi.org/10.53103/cjlls.v2i6.72>
 5. Hall, D. R. (2012). Teacher Education for Language for Specific Purposes. In *The Encyclopedia of Applied Linguistics* (pp. 5537–5542). Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1144>
 6. Richards, J. C. (2017). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009024556>
 7. Macalister, J., and Nation, I. S. P. (2019). *Language Curriculum Design*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429203763>

АКТУАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ

Огородник Наталя

к.п.н., доцент

в.о. завідувачки кафедри

англійської мови в судновій енергетиці, ХДМА

Херсон, Україна

marinemarine321@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1831-2275>

***Анотація.** Йдеться про необхідність оновлення змісту навчання англійської мови морського спрямування у відповідності до впроваджуваних інновацій в морську індустрію. Перегляд і оновлення предметного і процесуального аспектів змісту навчання сприятимуть не лише осучасненню англійської компетентності морських фахівців у професійному спілкуванні, але й вкрай затребуваній модернізації їхньої професійної підготовки в цілому, зважаючи на високий інтегративний потенціал вивчуваної іноземної мови.*

***Ключові слова:** інновації, морська галузь, англійська мова, зміст навчання, предметний аспект, процесуальний аспект.*

Вступ. Перебування в авангарді технічного прогресу певним чином зобов'язує морську галузь оперативно реагувати на необхідність інших перетворень, як-от необхідність формування нової освітньої парадигми у підготовці фахівців флоту. Звісно, набагато краще було б спостерігати випереджальний розвиток системи морської освіти з передбаченими та задоволеними наперед потребами даного сектору індустрії. Втім, виходячи з дійсності, маємо на сьогодні освіту, певною мірою відсталу від реалій сучасності, проте прагнучу до перемін.

Як відомо, будь-яка зміна парадигми означає суттєву трансформацію знань, концепцій, поглядів, переконань, а також їх оновлене втілення на практиці. Тож, на зміну звичній, усталеній системі морської освіти приходить нова діяльна система. Унаслідок цього «академічний дрейф», за досить влучним визначенням фахівців, тобто інертна система морської освіти з надто повільним, іноді млявим розвитком, за якого всі цінні та корисні знання почали втрачати свій тісний зв'язок з практикою, трансформується в сучасну, більш динамічну морську освіту, яка не має іншого вибору, як

еволюціонувати щоб функціонувати в постійно мінливому середовищі. Змінюється система – змінюються також її складові, з'являються нові освітні компоненти, створюються та оновлюються навчальні програми й, відповідно, реформується і зміст освіти. Будучи тісно інтегрованим компонентом морської освіти, англійська мова також неминуче відчуває на собі перетворювальну дію часу та науково-технічного прогресу.

Основна частина. З появою комп'ютерної індустрії розпочалася доба четвертої промислової революції з ідеєю розумного виробництва. Той підйом, який переживає сучасна морська промисловість за рахунок поєднання автоматизації з новими трендами діджиталізації, дозволяє говорити про нові концепції розвитку галузі, означені в загальному вигляді, як Індустрія 4.0. Трансформаційні процеси в експлуатації та управлінні судном уможливили також нові підходи до захисту морського середовища. Такі екологічні ініціативи та проекти в галузі судноплавства, як декарбонізація і перехід до екологічно чистих джерел енергії, боротьба із забрудненням моря пластиком, мінімізація шумових забруднень морської екосистеми та ін., значним чином змінюють морську галузь.

Проникаючи також і в соціальну інфраструктуру, нові технології, безумовно, впливають і на освіту, що є її важливою складовою. У такий спосіб виникають відповідні концепції освіти, як-от Освіта 4.0, покликана зі свого боку підтримати промисловий сектор фахівцями належного рівня підготовки, враховуючи не лише тенденції, що мають стати домінуючими в галузі, але й реальний стан розвитку індустрії. Тож, з огляду на вищезазначене, ключові трансформації в морському секторі, що вимагають їх негайного відтворення та втілення в теоретико-практичній професійній підготовці, можна узагальнити як автоматизація, цифровізація і екологізація галузі.

Сьогодні маємо ситуацію в морській освіті, коли і практики і теоретики в один голос заявляють про суттєве відставання рівня професійної підготовки майбутніх морських фахівців від вимог часу. Згідно експертних даних, в умовах сучасних інформаційних технологій знання подвоюються кожні 12 годин, а період напіврозпаду, тобто знецінення певної частини професійних (особливо інженерних) знань через їх елементарне застарівання, становить від двох до п'яти років. За таких обставин справедливим буде зазначити, що будь-яке зволікання в оновленні змісту освіти стає «смертю подібне». Інакше кажучи, не реагуючи своєчасно на економічні зрушення, що видозмінюють спосіб життя, навчання та роботи, освітні заклади опиняються в ситуації реальної загрози втрати репутації щодо якості підготовки майбутніх фахівців й, відповідно, їхньої успішності як в професійному середовищі, так і в суспільному житті.

Інтегративний характер сучасної вищої освіти з ідеєю цілісного, інтегрованого розуміння засвоєваних знань і роль англійської мови, що завдяки своїм інтегративним властивостям прямо і опосередковано сприяє подоланню роздрібненості професійного навчання, зобов'язують до постійного перегляду та оновленню змісту навчання цієї дисципліни.

Як базисна категорія методики навчання *зміст навчання* англійської мови морського спрямування має давати відповідь на питання *чого потрібно навчати*, щоб досягти головної мети, а саме – сформувати професійно орієнтовану англійськомовну комунікативну компетентність майбутніх моряків. Інакше кажучи, від правильно складеного змісту навчання залежить успішність спілкування англійською мовою майбутніх моряків в типових професійних ситуаціях, а також якість їх повсякденного спілкування й, відповідно, взаємовідносин з колегами через змушене поєднання праці з особистим життям під час тривалих рейсів.

До того ж саме поняття *спілкування* є багатоаспектним, оскільки охоплює зазвичай різні види мовленнєвої діяльності, такі як говоріння, слухання, читання і письмо, що є взаємопов'язаними та взаємозалежними. Тож, спрямована на різні види мовленнєвої діяльності, ціль навчання англійської мови також стає багатогранною. І зміст, за допомогою якого відбуватиметься досягнення даної цілі, теж має бути багатокомпонентним. (Бігич та ін., 2013)

Компоненти змісту навчання розглядаються зазвичай у двох аспектах – предметному і процесуальному. Перший аспект – це той матеріал, який підлягає засвоєнню, й відтак слугує основою для реалізації другого. У процесуальній площині зміст навчання представлено власне навичками та вміннями користуватися засвоєними знаннями задля успішної комунікації.

Предметний аспект у складі таких компонентів, як розмовні теми, комунікативні ситуації та тексти, визначається на основі аналізу комунікативних потреб майбутніх моряків, які зі свого боку залежать від найпоширеніших сфер їхнього спілкування. Такими сферами, на думку вчених, є професійна, ділова і особистісна. Тож, будь-які зміни у професійній галузі, діловому середовищі чи особистісній взаємодії відповідним чином позначаються на предметному плані англomовного мовлення та виборі лексики, граматичного матеріалу, тематики, текстів, тощо. (Tyron, O., Kaminska, S., 2023)

В умовах діджиталізації морської галузі формування предметного змісту навчання англійської мови професійного спрямування вимагає того ж самого інтегрованого підходу, за яким традиційна морська лексика і характерні професійні вирази мають збагачуватися за рахунок нового мовного і мовленнєвого матеріалу щодо новітніх цифрових технологій, екологізації морського середовища, кібербезпеки та автоматизації. Так, наприклад, незмінними залишаються стандартні морські вирази (SMCP), що становлять основу професійного спілкування на судні, позаяк забезпечують порозуміння під час керування судном, маневрування, експлуатації та обслуговування машинного обладнання (anchor, moorings, rudder, hold, deck, bridge, engine room, radar, main engine, auxiliary machinery, AIS, GPS, etc.), а надто в умовах надзвичайних ситуацій (fire drill, abandon ship, mayday, distress call, search and rescue, first aid kit, life raft, life jacket, muster station). Водночас, вводиться нова критично важлива лексика і термінологія, пов'язана з автоматизованими системами і обладнанням (*integrated bridge systems, dynamic positioning (DP), electronic chart display and information system (ECDIS), satellite communication, remote control, smart devices, drone inspection, big data analytics, augmented reality, artificial intelligence*), мережевими технологіями і програмним забезпеченням (*LAN (local area networking), WLAN (wireless local area networking), broadband, connectivity, cloud computing, IoT (Internet of Things), cyber threats, firewall, encryption, phishing, malware, ransomware, data breach, secure network, software updates, diagnostics, algorithms, real-time data, data logging, digital twin*) тощо.

Інновації в галузі враховуються і в оновленій тематичі професійного спілкування. До традиційних тем спілкування стосовно всього спектру діяльності моряків, як-от *Навігація і маневрування, Безпека судна і екіпажу, Вантажні операції, Технічне обслуговування та ремонт* та ін., додаються теми, пов'язані з діджиталізацією та інформаційними технологіями: *Обговорення функціоналу ECDIS, GMDSS, систем автоматизації, спілкування з технічною підтримкою щодо мережеских збоїв, кібербезпека* та ін. Добираються й відповідні тексти, що складають практичну основу для оволодіння професійною мовою. Це може бути технічна документація щодо експлуатації цифрових систем, інструкції з оновлення програмного забезпечення, рекомендації з кібербезпеки, статті про діджиталізацію, новини про інциденти з кібербезпекою на морі та ін.

У відповідності до предметного аспекту змісту навчання вибудовується й процесуальний аспект, який розкриває, як саме формується комунікативна компетентність. Процесуальний аспект так само є багатокомпонентним. Він перш за все про навички і вміння, а також види вправ і завдань для їх формування і розвитку. До нього входять навички оперування мовним і професійним матеріалом і способи вправлення в них; уміння аудіювати, говорити, читати, писати і вправи для їх розвитку; вміння вступати в комунікативні стосунки, орієнтуючись на ситуацію, вміння користуватися навчальними і комунікативними стратегіями і вправи до них. (Бігич та ін., 2013, 108)

В умовах діджиталізації освіти даний аспект зазнає глибокої трансформації методів, прийомів та інструментів з головним фокусом на залученні цифрових технологій, інтегрованих з англomовною комунікацією: навчальних платформ, зокрема Moodle або спеціалізованих морських LMS, імерсивних та симуляційних технологій, інтерактивних тренажерів, таких як симулятори мостика, машинного відділення тощо; відео- та аудіозаписи для самоконтролю або онлайн презентацій та ін. Віртуальні обговорення професійних питань, розігрування сценаріїв, спілкування у форумах і чатах також є дієвими інструментами розвитку англomовної комунікативної компетентності під час професійної взаємодії, а надто дистанційного спілкування з береговими службами.

Висновок. Зміст навчання є категорією, що постійно розвивається. Він вміщує як предметний, так і процесуальний аспекти. Якщо перший аспект співвідноситься з різноманітними знаннями, що залучаються до процесу навчання, то другий – це власне навички та вміння використовувати знання з метою здійснення усної або письмової комунікації. Без чіткого визначення предметного аспекту

навчання стає безсистемним і неефективним, оскільки відсутнє розуміння того, чого саме потрібно навчати. Процесуальний аспект визначає якість засвоєння знань і здатність застосовувати їх на практиці. Обидва аспекти тісно взаємопов'язані та взаємозалежні. Від якості їх реалізації залежить рівень формованої комунікативної компетентності майбутніх фахівців у професійному англомовному спілкуванні. Чим ближче зміст навчання до реалій сучасності, тим вище рівень підготовки спеціаліста. Чим легше йому спілкуватися з професійних питань, тим краще він розуміється у своїй справі.

Література

Бігич О.Б. та ін. (2013) Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів*. Видання: Ленвіт.

Tyron, O., Kaminska, S. (2023) "Seafarers' Readiness to Communicate in Professional Environment", *Transactions on Maritime Science. Split, Croatia*, 12(2). doi: 10.7225/toms.v12.n02.012.

USING AI-POWERED TECHNOLOGIES IN TEACHING MARITIME ENGLISH

Pohorletska Nadiia,

Senior Lecturer at the English Language
Department for Marine Engineers,
Kherson State Maritime Academy,
Kherson, Ukraine

npohorletska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2019-1671>

Abstract. *This study describes the application of Artificial Intelligence technologies in teaching maritime English and highlights their potential to enhance language learning. It focuses on AI-powered chatbots and platforms such as Chat GPT, Twee, Magic School, Grammarly, and Maritime GPT. These tools can assist educators in lesson planning, material creation, student engagement, and assessment. This research considers AI-driven technologies as supplementary tools for creating a more interactive and personalized maritime English learning environment.*

Key words: AI (Artificial Intelligence), maritime English, AI-powered platform, chatbot, writing assistant.

Introduction. Artificial intelligence is rapidly spreading across various spheres of activity. Using voice assistants, automatic parking functions, GPS navigation, online translators, learning platforms, or chatbots has become common. The need to explore ways of implementing AI-based tools in education is driven by the growing societal demand for these technologies. The relevance of this topic is linked to the necessity of conducting a scientific analysis of AI-powered tools in teaching maritime English.

An analysis of recent studies and publications confirms the relevance of this issue in academic discourse. Amin M. considers the impact of AI and *Chat GPT* on English as a foreign language education [1]; Dizon G. and Gayed J. emphasize the effects of *Grammarly* on the quality of mobile second language writing [2]; Lee D., Kim H., and Sung S. explore learner-generated-context-based learning (LGC-based learning) [6]. Ukrainian researchers, including Kademiia M., Viznyuk I., Polishchuk A., Dolinnyi S., and Zubenko O., analyze AI as a tool for learning foreign languages [5,8]. Viktorova L., Kocharian A., Mamchur K., and Korotun O. focus on using AI technologies and chatbots in higher education institutions [7]. However, integrating AI-led tools into teaching maritime English requires more profound and detailed research.

The purpose of this study is to explore and present the potential applications of AI-powered tools in teaching maritime English. **The objectives** are to analyze the current trends in integrating AI-driven technologies and to identify AI-based tools that can assist in teaching maritime English.

Main part. Artificial intelligence is defined as the ability of a digital computer or computer-controlled robot to perform tasks commonly associated with intelligent beings [4]. The use of AI-powered technologies in language learning has gained significant attention due to the capability to simulate live communication and provide language practice, especially when this language is second. If properly used, such tools can assist in developing writing, speaking, reading, and listening skills.

In 2024, education technology experts at the British Council and the Research Institute of Digital Innovation in Learning at ODUGlobal presented a comprehensive study on the use of AI in English language teaching. Among the list of specific tasks for which teachers used AI-based tools, respondents chose creating materials and lesson plans, helping learners practise using English, correcting learners' English, grading or assessing learners, and admin tasks [3, c. 31].

Considering AI-powered technologies as an auxiliary tool in teaching maritime English, it is worth highlighting chatbots with generative AI, such as *Chat GPT*, *Gemini*, or *Chatsonic* by Writesonic, that can assist in creating lesson tasks, evaluating student responses, and planning lessons.

A study by Amin M. explored AI and *Chat GPT* in language teaching, finding that Chat GPT can provide assistance to teachers by offering supplementary learning materials, answering common language questions, and facilitating language games and exercises [1, p. 8].

Specifically in maritime English learning, chatbot and virtual assistant with generative artificial intelligence *Chat GPT* can provide personalized communication, answer questions, analyze text, generate tasks or visual materials. Adapting to the student's level, *Chat GPT* can contribute to developing writing skills, correcting errors, and explaining grammar rules. The user only needs to provide precise and detailed prompts.

Despite these benefits, challenges remain. These include concerns about the quality, relevance, and bias of AI-generated content [1, p. 11]. Tasks and materials produced by AI should be reviewed for potential errors and inaccuracies. Another vital aspect is academic integrity when using AI-powered tools. AI-generated content cannot be considered entirely original work, as it is created with the assistance of AI. Therefore, such content should be properly attributed to maintain academic integrity and avoid plagiarism.

In addition to the well-known AI-powered chatbots, it is important to highlight platforms designed to assist educators in teaching a foreign language. One such example is *Magic School*. This AI-driven platform offers a wide range of tools for lesson planning and material creation, including: planning (Image Generator, Presentation Generator, 5E Model Lesson Plan, Group Work Generator, Project-Based Learning, SEL Lesson Plan), content (Worksheet Generator, Informational Texts, YouTube Video Summarizer, Vocabulary List Generator, Vocabulary-Based Texts), questions (Multiple Choice / Assessment, YouTube Video Questions, DOK Questions), intellectual prep (Standards Unpacker, Exemplar & Non-Exemplar, Sentence Starter, Conceptual Understanding, Tool Recommendations), student support (Text Leveler, Writing Feedback, Text Scaffolder, Support Goals Creator, Advanced Learning Plan, Classroom Management), communication (Text Rewriter, Professional Email, Writing Feedback, Text Summarizer, Report Card Comments), admin (Team Builder/Ice Breaker, Teacher Observation, Letter of Recommendation) and others.

Similar to *Magic School*, there is another AI-based platform, *Twee*, that helps generate learning material. The tools of this platform are grouped into the following sections: Reading, Vocabulary, Writing, Speaking, Grammar, and Listening. Unlike *Magic School*, *Twee* does not support file uploads but allows task generation from pasted texts. *Twee* can create open-ended questions, multiple-choice, true/false, and gap-fill tasks based on texts or videos.

Another significant assistance of AI-driven technologies in teaching is assessment and feedback generation. *Grammarly*, a popular AI-powered writing assistant, can provide valuable support in evaluating students' written works.

Dizon G. and Gayed J., exploring the impact of *Grammarly* on the quality of mobile second language writing, found that the AI-powered writing assistant had a positive effect on the grammatical accuracy and lexical richness of second language students [2, p. 86].

In the process of learning maritime English, the online platform *Grammarly* contributes to the development and improvement of writing skills. It analyzes English-language texts and generates suggestions in four categories: correctness, clarity, engagement, delivery, and style. Moreover, *Grammarly* can check the percentage of textual matches and identify AI-generated text patterns.

Among the wide range of AI applications, there is the *Mizou* platform, which lets educators create custom chatbots based on specific requests, instructions, and uploaded documents. This functionality makes it a valuable tool for learning maritime English.

Additionally, a specialized chatbot such as *Marine GPT* by Marine Insight is designed to assist users with navigation, marine engineering, maritime law, ship safety and security, electrical issues, and best practices, making it highly relevant to maritime English learning.

Conclusion. The integration of AI-powered technologies in the teaching of maritime English is accompanied by both advantages and challenges, such as potential inaccuracies, errors, inconsistencies, violation of academic integrity. Therefore, educators face the task of analyzing, selecting the most appropriate AI-generated content, and revising the created materials. At the same time, using AI-powered technologies as supportive tools in lesson planning, material creation, and assessment helps reduce the administrative load on teachers, enhance student engagement, and foster a more interactive and personalized education.

List of References

1. Amin, M. Y. M. (2023). AI and Chat GPT in Language Teaching: Enhancing EFL Classroom Support and Transforming Assessment Techniques. *International Journal of Higher Education Pedagogies*, 4 (4), 1–15. <https://doi.org/10.33422/ijhep.v4i4.554>.
2. Dizon, G., & Gayed, J. M. (2021). Examining the impact of Grammarly on the quality of mobile L2 writing. *The JALT CALL Journal*, 17(2), 74–92. <https://doi.org/10.29140/jaltcall.v17n2.336>.
3. Edmett, A., Ichaporia, N., Crompton, H., & Crichton, R. (2024). Artificial intelligence and English language teaching: Preparing for the future (Second edition). British Council. 82 p. DOI: <https://doi.org/10.57884/78EA-3C69>.
4. Encyclopaedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence> [Accessed May 18, 2025].
5. Kademiia, M., Viznyuk, I., Polishchuk, A., & Dolinny, S. (2022). Use of artificial intelligence in foreign language studies by educators. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*, (63), 153–163. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-63-153-163>.
6. Lee, D., Kim, Hh. & Sung, SH. (2023). Development research on an AI English learning support system to facilitate learner-generated-context-based learning. *Education Tech Research Dev*, 71, 629–666. <https://doi.org/10.1007/s11423-022-10172-2>.
7. Viktorova, L. V., Kocharian, A. B., Mamchur, K. V., & Korotun, O. O. (2021). Artificial intelligence and chatbots application in foreign language learning. *Information and Communication Technologies in Education*, 32(2), 166–173. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.33>.
8. Zubenko, O. V. (2023). Artificial intelligence and learning a foreign language. *Transcarpathian Philological Studies*, 27(2), 80–85. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.15>.

GLOBAL EDUCATION FOR SOCIAL IMPACT: ADVANCING THE COIL MODEL IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION

Dr. Iryna Shvetsova

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor of English Language Department for Deck Officers,
Kherson State Maritime Academy
Kherson, Ukraine
e-mail: phd.shvetsova@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6801-5204>

Antonina Bulyna,

PhD Candidate in Philology,
Assistant Professor, Department of Applied Linguistics;
Deputy Head, International Relations Department,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine
e-mail: antonina.bulyna@uzhnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0425-3999>

Dr. Lyudmyla Kruhlenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Translation and Interpretation,
Pryazovskyi State Technical University
Dnipro, Ukraine /
Post-doctoral Researcher, Department of English and American Studies,
University of Bamberg
Bamberg, Germany
e-mail: kruhlenko_l_v@pstu.edu
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0596-6926>

Abstract. *This paper aims to investigate the implementation and impact of the Collaborative Online International Learning (COIL) model within Ukrainian higher education. The study outlines theoretical perspectives framing COIL as a platform for equity, contextualized language learning, and democratic internationalization. Key results include the analysis of interdisciplinary virtual exchanges involving Ukrainian and international institutions, which have enhanced global competencies, intercultural communication, and institutional cooperation. The projects described incorporate language-sensitive pedagogies and emphasize reciprocal internationalization. The conclusions drawn highlight COIL's role in amplifying Ukrainian academic narratives, democratizing global learning, and fostering educational resilience. These findings underscore COIL's potential to serve as a transformative strategy for integrating digital internationalization into both English for Specific Purposes (ESP) and English-Medium Instruction (EMI) contexts.*

Keywords: *Collaborative Online International Learning, global competencies, intercultural communication, reciprocal internationalization, virtual exchange, interdisciplinary education, Ukrainian higher education*

1. Introduction. The contemporary transformation of global education increasingly necessitates the adoption of models that are not only inclusive and accessible but also capable of generating meaningful academic and societal outcomes. The Collaborative Online International Learning (COIL) model has emerged as a robust pedagogical framework that addresses the evolving demands of academic mobility and international cooperation, especially under conditions shaped by geopolitical tensions and restricted physical movement.

The conceptual underpinnings of the COIL model are grounded in recent scholarly discourses emphasizing equity, inclusion, and pedagogical innovation in global education. Groeneveld, Phung, and Tavares (2024) conceptualize COIL as a platform for fostering equity and critical global engagement, highlighting its capacity to disrupt hierarchical international academic relationships and support balanced cross-cultural collaboration [1]. Huguet, Agulló, and Jané-Lligé (2023) further underscore COIL's transformative potential in language learning, positing that its contextualized and collaborative nature allows for the development of deep intercultural understanding and critical language awareness [2]. In a broader critique of traditional mobility paradigms, Coelen (2021) positions COIL as an inclusive and democratic alternative to conventional internationalization practices, arguing that virtual academic exchange democratizes access to global education and amplifies underrepresented voices [3]. These perspectives collectively inform the design and implementation of COIL initiatives within the Ukrainian context and serve as a theoretical foundation for evaluating their social and educational impact.

As a practice grounded in the principles of mutual collaboration, intercultural co-construction, and academic reciprocity, COIL facilitates equitable knowledge exchange and fosters culturally responsive pedagogies. It redefines the conventional paradigms of internationalization by prioritizing digitally mediated interactions that transcend geographical boundaries.

Ukrainian higher education institutions, confronted with both systemic disruptions and the imperative to maintain global engagement, have strategically adopted the COIL model. This adoption not only enables continuity in academic cooperation but also empowers Ukrainian educators and students to project national scholarly narratives onto the global stage. Through COIL, institutions in Ukraine have enhanced student engagement, cultivated intercultural competencies, and contributed to the resilience and diversification of international academic networks.

2. Main Material and Results

2.1 Methodological Foundations of COIL Implementation. The implementation of COIL projects is anchored in a pedagogical framework characterized by co-created curricula, shared instructional responsibilities, and the integration of synchronous and asynchronous digital interaction modes. Technological platforms such as Zoom, Learning Management Systems (LMS), and various collaborative tools form the digital infrastructure that supports the delivery and coordination of these initiatives. Within this context, the role of educators undergoes a substantive transformation - from traditional content disseminators to facilitators of intercultural dialogue and co-constructors of globally contextualized knowledge.

Of particular note is the contribution of English language educators, who function as linguistic and cultural mediators in these virtual exchanges. Their responsibilities extend beyond linguistic instruction to encompass the cultivation of intercultural awareness and communicative adaptability among students engaging in transnational academic environments.

2.2 Case Studies in COIL Practice

Case Study I: Interpersonal Communication, Leadership, and Intercultural Competence. This collaborative educational initiative was undertaken between Kherson State Maritime Academy (Ukraine), Florida International University (USA), and Lithuanian Maritime Academy. The project was structured around the development of leadership skills, case-based learning methodologies, and reflective practices targeting intercultural understanding. English served as the principal medium of instruction, facilitating both academic and professional communication in a cross-cultural context. The primary educational outcomes included the enhancement of students' intercultural communicative competence, an increased sense of global academic belonging, and the initiation of academic outputs such as scholarly articles and course patenting processes.

Case Study II: Leadership and Team Dynamics Coaching. This case involved a partnership with Conestoga College (Canada) and academic participants from five different countries. Employing a framework based on transformational coaching and emotional intelligence, the project aimed to develop personal leadership identities and competencies among students. Particular emphasis was placed on identifying individual leadership traits or "superpowers," especially those shaped by the lived experiences of students in conflict zones. The Ukrainian contribution to this project introduced critical narratives of resilience, digital adaptation, and psychological fortitude, significantly enriching the intercultural learning environment and demonstrating the contextual relevance of local experiences in global educational settings.

2.3 Interdisciplinary and Reciprocal Dimensions. These case studies underscore the pedagogical significance of integrating inter-, multi-, cross-, trans-, and intra-disciplinary approaches within COIL frameworks. Such integration allows for the incorporation of diverse epistemological traditions, fosters curriculum innovation, and enables multidimensional academic interactions across national and institutional boundaries. These approaches not only broaden the scope of student engagement but also promote the co-creation of authentic, context-sensitive knowledge.

The guiding principle of reciprocal internationalization challenges unidirectional models of academic exchange by prioritizing equitable participation and mutual benefit. This paradigm affirms the intellectual and cultural contributions of all partners, especially those from underrepresented or crisis-affected regions, thereby repositioning them as co-authors of international knowledge production rather than passive recipients.

2.4 Language, Identity, and Inclusivity in Global Classrooms. The integration of linguistic diversity within COIL-based pedagogies constitutes a critical determinant of both the inclusivity and efficacy of global

learning environments. Language serves not merely as a medium of instruction but also as a dynamic vector through which identity, culture, and academic legitimacy are negotiated. As such, linguistic barriers – if unaddressed – can restrict full participation and marginalize contributors from non-dominant language backgrounds.

Initiatives involving American partner institutions exemplify a proactive approach to linguistic equity. Through the application of tailored language scaffolding strategies and heightened sensitivity to intercultural discourse practices, these collaborations demonstrate how pedagogical interventions can transform linguistic challenges into productive educational opportunities. Such approaches not only improve comprehension and participation but also cultivate a stronger sense of inclusion and foster the development of intercultural competence within linguistically diverse academic cohorts.

2.5 Outcomes and Impact. The implementation of COIL initiatives has produced a range of observable educational and institutional effects. These include, first, a significant enhancement of students' global competencies – encompassing empathy, negotiation capabilities, and digital literacy – that are essential for navigating complex transnational contexts. Second, the initiatives have led to measurable improvement in intercultural communicative proficiency, reflecting students' ability to engage effectively across cultural and linguistic boundaries. Third, the structure and continuity of COIL projects have contributed to the formation and expansion of durable academic partnerships characterized by mutual trust and knowledge co-construction. Finally, COIL has facilitated greater international visibility for Ukrainian scholarship, elevating the global academic profile of participating institutions and promoting a more inclusive landscape of knowledge production.

Furthermore, these outcomes underscore COIL's strategic role in sustaining international academic engagement during periods of systemic disruption. Beyond immediate pedagogical benefits, COIL fosters long-term professional development for educators and catalyzes future cross-institutional collaborations rooted in mutual respect and shared intellectual inquiry.

3. Conclusions and Future Directions. The COIL model constitutes a dynamic and transformative framework for promoting global citizenship, academic resilience, and equitable access to international education. The Ukrainian experience affirms its viability not only as a pedagogical strategy but also as a socio-political response to crisis and disruption. By embedding national narratives and cultural perspectives into globally shared curricula, Ukrainian institutions contribute to a more diverse and representative global academic discourse.

To further maximize the potential of COIL, it is recommended to integrate its methodology into English for Specific Purposes (ESP) and English-Medium Instruction (EMI) contexts, thereby aligning language education with interdisciplinary and intercultural aims. Expanding the thematic and institutional scope of COIL modules – particularly in partnership with institutions from underrepresented or conflict-affected regions – can foster more inclusive global engagement.

Future directions should include the development of COIL-based modules centered on themes such as “English for Global Resilience,” with a focus on sustainability, peacebuilding, and social justice. Such initiatives can amplify the social impact of education and reinforce the role of virtual academic exchange as a tool for collective problem-solving and mutual empowerment in an interconnected world.

References

- [1] Groeneveld, C., Phung, L., & Tavares, N. (2024). Collaborative Learning and Global Engagement through COIL. *TechTrends*, 68(2), 31-42.
- [2] Huguet, A., Agulló, G., & Jané-Lligé, M. (2023). Language Learning and Transformation in Virtual Classrooms. *Dialnet*, 19(4), 118-133.
- [3] Coelen, R. (2021). *Changing Landscapes in Internationalization*. Routledge.

BOOSTING ESP SPEAKING FLUENCY WITH AI: PRACTICAL CASES FROM BUSINESS AND MARITIME ENGLISH

Tamari Dolidze, PhD

Associate Professor of Batumi State Maritime Academy

Tm.dolidze@bsma.edu.ge

Natia Vasadze, PhD

Associate Professor of Batumi State Maritime Academy

n.vasadze@bsma.edu.ge

Abstract for the Workshop. In today's fast-paced professional environments, the ability to communicate fluently in English is a critical skill for success across global industries. This is particularly true for learners of Business and Maritime English, where clear and confident communication directly impacts operational effectiveness and professional credibility. This interactive workshop explores how Artificial Intelligence (AI) tools can be effectively integrated into English for Specific Purposes (ESP) classrooms to boost speaking fluency and communicative competence.

Participants will gain hands-on experience with cutting-edge AI technologies -including speech recognition platforms, pronunciation analyzers, interactive dialogue simulations, and AI-powered feedback tools - that support real-time language practice and fluency development. Through practical case studies drawn from Business and Maritime English contexts, the workshop will demonstrate how AI enhances learner engagement, provides personalized feedback, and accelerates speaking proficiency in authentic professional scenarios.

By the end of the session, participants will be equipped with actionable strategies and practical tools to integrate AI into their own teaching practice, fostering a more dynamic, personalized, and effective learning environment for ESP learners.

EMBEDDING COLLABORATION INTO TEACHING AND LEARNING

Margaret Russell

FHEA, MA, DELTA, CELTA, TKT CLIL, BA Hons

EAP lecturer

English Language Centre | Academic Development

University of Plymouth | Plymouth | PL4 8AA | UK

margaret.russell@plymouth.ac.uk

Presentation Abstract. The Consultancy Project on our university course Professional Business Communication enhances the concept of collaboration between a business client, an academic tutor, and a cohort of international business students. Our business client was University of Plymouth's Equality, Diversity and Inclusion (EDI) lead who drew up a series of requests for the students to research into and produce a business report and presentation on. The requests focused on aspects of EDI, such as awareness and experiences of cultural differences and to what extent these could affect communication and a sense of community. Students set up collaborative group research projects using secondary data but also primary data from questionnaires to investigate these requests. Data was collected, for example, on experiences in groupwork, and cultural biases. The students' research was initially presented through an academic poster as preparation for a written business report and finally a presentation to the EDI client of the Project's findings with recommendations for improving cultural awareness and understanding in the university. Using an action-oriented approach, the students were active co-creators of knowledge critically developing ideas and solving problems and this tended to fuel the students' engagement, sense of ownership and real achievement (Piccardo and North, 2019; Matthews, 2016; Bovill, 2020). Students were able to develop real-life academic and professional skills, particularly in global communication and awareness of EDI. These collaborative practices align with social constructivist theories,

which posit that learning occurs through social interaction and the sharing of diverse perspectives (Wenger-Traynor and Wenger-Trayner, 2015).

Key words: collaboration, communication, co-creation, cultural, inclusion

Bovill, C. (2020) Co-creation in learning and teaching: The case for a whole-class approach in higher education. *Higher Education*, 79(6), 1023-1037. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00453-w>

Matthews, K. E. (2016) Students as partners as the future of student engagement. *Student Engagement in Higher Education Journal*, 1(1), pp. 1-5. Available at: <https://sehej.raise-network.com/raise/article/view/380/338>

Piccardo, E. and North, B. (2019) *The action-oriented approach: a dynamic vision of language education*. Multilingual Matters

Wenger-Trayner, E. and Wenger-Trayner, B. (2015) 'Communities of practice: A brief introduction'. Wenger-Trayner. Available at: <https://www.wenger-trayner.com/introduction-to-communities-of-practice/>

***ВОРКШОП
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ
ТА ПРАКТИКА»***

***WORKSHOP "CURRENT ISSUES OF PSYCHOLOGY:
THEORY AND PRACTICE"***

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Закалик Галина Михайлівна,

старша викладачка кафедри загальної та медичної психології,

ВПНЗ «Львівський медичний університет»,

м. Львів, Україна

halyna_zakalyk@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6387-8871>

***Анотація.** Розширення компетентностей майбутніх медичних працівників в умовах сьогодення – важливий аспект набування ними не лише знань з галузі медицини, але й освоєння психологічних знань та практичних навичок. Першочергово це пов'язано із тими проблемами, з якими зіштовхнулося суспільство у зв'язку із війною в Україні. До медичних фахівців усе частіше звертаються цивільні та військові не лише із травмуваннями фізичного характеру, але й із психологічними проблемами, що провокують не менші болі та страждання і стосуються порушень психологічного і психічного здоров'я особистості.*

Саме цим зумовлено зміни у навчальних планах закладу вищої освіти медичного спрямування і започатковано викладання дисципліни «Психологія травми і втрат». Дисципліна передбачає поєднання знань студентів із медицини про психічне здоров'я та розширення компоненти психологічного розуміння та сприйняття того, що відбувається в стані людини, яка зазнає стресу при перенесенні різновекторних травматичних подій.

***Ключові слова:** психологічне здоров'я, психічне здоров'я, фізична травма, психічна травма, гостра кризова подія, техніки виходу з кризи, попередження постравматичного розладу, відновлення функцій організму; освітня програма.*

Вступ. Як відомо, у медицині умовно виокремлюється щонайменше десяток різновидів здоров'я, які взаємопов'язані між собою і є значущими для кожної особистості. Так можна відзначити стан здоров'я дитини при її народженні та в перші роки життя; здоров'я дошкільника та школяра; здоров'я зрілої особистості та людини похилого віку. Водночас на кожному етапі життя однозначно відзначають здоров'я фізичне, соціальне, духовне, психічне, психологічне, професійне тощо. Згідно витягів з означення ВООЗ, психічне здоров'я є усвідомленим відчуттям неперервності, постійності та ідентичності власного фізичного та психічного «Я»; критичність особистості у ставленні до себе, своєї психічної діяльності та її результатів; відповідність і адекватність психічних реакцій силі та частоті впливів середовища, соціальних обставин і ситуацій; здатність керувати своєю поведінкою відповідно до соціальних норм, правил, законів, а також спроможність планувати власну життєдіяльність і втілювати її у життя; можливість змінювати стиль поведінки залежно від життєвих ситуацій та обставин.

Однак повномасштабне вторгнення росії на територію України спричинило значні негативні зміни в ментальному та психологічному стані нашого суспільства і деякі з них ми вимушені розглянути тут, подати способи запобігання поглибленню проблеми та стабілізації здоров'я як усього суспільства, так і молоді зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Тема здоров'я особистості у різних аспектах його прояву має широку зацікавленість у наукових колах, а його дослідженню присвячені роботи таких провідних науковців України як М. С. Регеди, М. Й. Варія, Г. Л. Апанасенка, І. Я. Коцана, Г. В. Ложкіна, О. В. Баєвої, Ю. Д. Бойчука та багатьох інших. Цій проблемі велика увага приділяється і в дослідженнях закордонних спеціалістів, зокрема R. M. Kaplan, I. Muñoz, A. Ramírez, A. Milstein, J. Matarazzo, A. Ruiz, A. Arbeláez, M. Terris та інших. Із цих досліджень можна бачити багатогранність проблеми здоров'я, але одночасно вони спрямовані на його збереження й зміцнення самою людиною, спільнотою чи суспільством загалом.

При цьому можна узагальнювати певні показники, що визначають ментальне здоров'я, а відтак сам поділ на окремі види здоров'я можна вважати умовним, оскільки всі вони є взаємопов'язані [3].

Зокрема, ментальне здоров'я є невід'ємною частиною загального фізичного стану людини. Водночас, коли йдеться про психічне здоров'я, то більший акцент ставимо на індивідуальних особливостях перебігу психічних процесів і властивостях людини, наприклад, її збудженості, емоційності, чутливості; чи на властивостях, пов'язаних з особливостями мислення, характеру, здібностей.

Психічне здоров'я – є відображенням картини внутрішнього стану людини, вказує на гомеостаз мозку та стан її душевного благополуччя і характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів, що дає можливість свідомої регуляції як поведінкою, так і процесами діяльності [5]. Водночас це основа ефективного функціонування для людини і для спільноти, в якій вона живе. Психічне здоров'я доцільно розглядати як структуру, що включає два фактори: структурно-процесуальне психічне здоров'я та психологічне здоров'я. Структурно-процесуальне психічне здоров'я стосується психічної діяльності, характеристик процесів і властивостей пізнавальної й емоційно-вольової сфер. Тільки ментально здорова особистість здатна розуміти свої емоційні стани та керувати ними, будувати здорові стосунки з іншими та бути відкритою до навчання, праці та особистісного розвитку; мати позитивне ставлення до себе й бути здатною приймати незалежні рішення; уміти пристосовуватися до нових мінливих умов життя та активно долати різні виклики і при цьому отримувати від життя задоволення, радість та почуватися щасливою.

Психологічне здоров'я – є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану), оскільки воно потенційно передбачає забезпечення життєвих потреб людини для активного способу її життя, досягнення власних цілей, адекватної та оптимальної взаємодії з людьми, соціальним та іншим оточенням. Воно стосується семантичних аспектів психічного здоров'я, властивостей Я та ноогенної сфери людини. Якщо структурно-процесуальне психічне здоров'я стосується механізмів, то психологічне охоплює сутнісні властивості ціннісно-мотиваційної та ноогенної сфери людини, її переконання, властивості Я та ідентичність, а також зачіпає її духовну сферу [1, с. 319].

В умовах вторгнення російських окупантів і початком повномасштабної війни вченими надзвичайно часто відзначаються порушення ментального та психологічного здоров'я. Непоодинокими є факти проявів психічних розладів, як-от тривоги, депресії, невротичні і постстресові розлади тощо [3]. Розбалансованість в психічному призводить до змін на рівні фізичного тіла і навпаки, коли стаються порушення на соматичному рівні, відбуваються зміни у психіці.

На жаль, українці проживають дуже складні часи, оскільки це й понівечені долі тисяч людей і важкі втрати близьких, родичів, друзів; нестабільність ситуація і для декого втрата віри у день завтрашній. Саме це породжує загальну зневіру і викликає недовіру; відкривається сприйняття ненадійності сучасних міжнародних гарантій безпеки загалом, що провокує ймовірність втрати сенсу життя для будь-якої конкретно взятої людини [2].

Значущою проблемою в Україні стало й те, що для частини населення характерна психологічна і фізична неготовність як до участі у бойових діях, так і цивільного населення до життя в умовах війни. Адже гібридна війна, застосована агресором – це використання всіх можливих ресурсів, які суперечать міжнародному праву і конвенціям. Ворог не зупиняється ані перед нищенням цивільного населення, викраденням дітей та грабунками, ані стосовно застосування психологічного терору, кібератак та інформаційної війни. Усе це спрямовано на сіяння паніки серед населення. Ці дії мають на меті знищення нації як фізично, так і психологічно, що провокує відчуття втрати безпеки, породжує невпевненість у собі, спричинює їх уразливість. Так само має негативний вплив зростання почуття безпорадності, підсилене переміщенням цивільного населення в інші регіони або країни й пов'язана з цим утрата звичного способу життя, середовища існування. Почасти – це також соціальна ізоляція.

Особливо небезпечними є нічні нальоту, що значно підвищують уразливість наших співгромадян до психосоціального стресу. Агресор робить це свідомо і його дії – цілеспрямовані, чим провокує фіксовані психологічні травмування.

Фіксована психотравма переходить у довготривалу пам'ять. Унаслідок дії стресчинників за певних умов (коли людина стикається з тригером – певною фобією) фіксована травма виводиться в область свідомості, щоб потім знову «перезаписатися». Так відбувається її зберігання в мозку і найчастіше це відбувається із ще сильнішим емоційним «зарядом».

Залежно від рівня стресостійкості організму, людина може по різному проживати негативний вплив дій терористів, однак у будь-якому випадку це позначатиметься на її здоров'ї [2, с. 6].

Очевидно потрібно погодитися із О. Малолетковою, що в умовах сьогодення важливим є формування і підтримування нової культури ставлення до ментального здоров'я [4]. Адже добре відомо, що проведення профілактичних заходів, застосування методів роботи з людьми у стані гострої кризи і за час гострого кризового періоду здатні забезпечити уникнення психічної травми та знижувати ризик формування ПТСР.

Саме це спонукало до створення дружніх умов для надання медичної допомоги й психологічної підтримки цивільному населенню та військовим психологами та хелперами, задіяними в допомагаючих професіях.

З метою просвітництва, навчання сучасним методам роботи як з цивільним населенням, так і з демобілізованими, колишніми воїнами ЗСУ, у Львівському медичному університеті започатковано курс «Психологія травми і втрат». Дана дисципліна спрямована на збереження психічного здоров'я українців, основою якого стає пропрацювання психологічно ранимих ситуацій, гострої кризи, проживання травми і втрат, способи відновлення психологічної цілісності організму. На заняттях студенти різних спеціальностей оволодівають необхідними навичками роботи з пацієнтами. Це й правильне встановлення контакту, опанування основами створення поля довіри, що базуються на співчутті та вираженні співпереживання, що є важливим для людей, які пережили фізичну чи психологічну травму та потребують не лише медичної, але й психологічної підтримки. Налагодження контакту з пацієнтом та формування довіри – це перший крок до розуміння та сприйняття того, що з ним відбувається і забезпечення переходу до реабілітації, відновлення нормальних, зрілих захистів та поступове відновлення втраченого сенсу існування [6, с. 60].

Отримані знання майбутніми фахівцями-медиками – це розуміння того, що відбувається з особистістю на психічному рівні при проживанні стресу і травми, здатність відчувати і допомогти їй пройти цей період. Практичні заняття допомагають набуванню умінь прислухатися до свого фізичного стану, розуміти як реагує тіло на психологічну травму і стрес, які відчуття з'являються всередині нас, коли ми стривожені, налякані, втомлені та виснажені. Це й оволодіння навичками як фахово надати допомогу, у першу чергу собі, щоб почуватися заземленими, відновити свій стан при втомі; як віднайти внутрішні ресурси та як підсилити відчуття самоактуалізованості та впевненості у собі. «Подбай про себе» – це перше правило кожного, хто прагне допомогти іншому та дбає про збереження власної цілісності. Тільки психічно стабільна особистість зможе виконати свій обов'язок – надати допомогу іншим.

Практичні заняття студентів – це встановлення контакту і розуміння того, що може відчувати людина, залежно від отримуваної інформації, її розуміння та сприйняття. Відома фраза: «Словом можна вбити, так само словом можна зцілити» – це СИЛА СЛОВА, у якій акцентується увага або на його руйнівному, або цілющому сенсі. Для медичного працівника надважливим є не лише бути професіоналом у своїй сфері діяльності, але й володіти словом, правильно користуватися ним, вкладати у зміст сказаного добрі сили, надію і віру, створюючи позитивне енергетичне поле.

Лікар не лише лікує тіло. Він має зцілювати душу. Водночас при цьому залишатися психологічно здоровим. Тому необхідно володіти дієвими як закордонними, так і добре відомими в нашій країні вправами та техніками, що заспокоюють, заземлюють і стабілізують стан.

Наведемо деякі з них. У стані проживання загостреної кризи та паніки ефективними є техніка «Свічка і квітка» та вправа «Квадратне дихання», що допомагають стабілізувати психічний стан людини. Для виходу з «тунельного сприйняття» світу та прекрасним способом заземлення є залучення сенсорної системи через використання вправи «Дивимось навколо та відчуваємо себе», яка активує всі сенсорні канали. Заземлена людина відчуває своє тіло, поступово стабілізує свій емоційний стан і має змогу задіяти власний ресурс для подолання стресу та особистісного відновлення після перенесеної психологічної травми. А закріплюється стан вправою «Метелик» або «Обійми себе».

У курсі передбачено навчання елементів надання допомоги при проживанні людиною втрати. Вони часто травмівні, не залежно чи йдеться про матеріальні або фізичні, стосуються різних аспектів життя людини чи зосереджені на її внутрішньому світі, будуть видимими чи уявними. Кожна з них несе

у собі психологічну втрату і психологічну травму, невидиму для людського ока, але дуже болісну на рівні душі.

Своєчасно надана психологічна підтримка, запевнення людини, що вона у своїх переживаннях не самотня, а поряд є допомога і підтримка – це можливість зменшити її страждання, полегшити проходження через гостру кризу, попередити посттравматичний розлад, а отже зберегти здоров'я. Техніка «Перевертун» змінює ставлення людини до ситуації і сприяє пошуку внутрішнього ресурсу для відновлення свого стану, а застосування техніки «Колапс якорів» нейтралізує автоматичні реакції і поновлює ставлення до власного життя, пошук сенсу життя.

Висновки. Засвоєння психологічних технік кожним студентом є доброю практикою для їх застосування у подальшій професійній діяльності та взаємодії з пацієнтами. Необхідно зазначити, що усі техніки є екологічно безпечними і дозволені для навчання та використання в Україні, а отже має поширюватися у вищих навчальних закладах не лише для психологів, а й на інших, так званих допомагаючих, спеціальностях.

List of References

1. Halets'ka, I. I. Criteria of psychological health (2007). *Visnyk Lviv University. Philosophical Sciences*, 2007, 10, 317-328.
2. Chaban, O. S., Khaustova, O. O. (2022). Medical and psychological consequences of war distress in Ukraine: what do we expect and what should be taken into account when providing medical care? *Ukrainian Medical Journal. Neurology and Psychiatry*, 1-11. – URL: <http://surl.li/ihpof>
3. In Ukraine, the results of a study of the psychological state of the population were presented. – URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-prezentovali-rezultati-doslid>.
4. Maloletkova, O. (2023). A new culture of attitude towards mental health is needed, *Government Courier*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/>
5. *Psychological Encyclopedia: A-Z* (2006)/ author-compiler O. M. Stepanov. Kyiv: Akademvydav, 424.
6. Zakalyk H. M. (2024). *Psychology of trauma and loss: textbook*. Lviv: SPOLOM, 180.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ МОРЯКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Пушин Олександр Вікторович,

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету судноводіння,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

alexanderpushin1509@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9095-5929>

Науковий керівник: **Нагрибельна Інна Анатоліївна,**

доктор педагогічних наук, професорка,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна

innanagribelna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

Анотація. Дослідження присвячено аналізу проблем психології моряків, що є важливою складовою забезпечення безпеки мореплавства та добробуту фахівців морської галузі. Психологічні труднощі можуть суттєво впливати на працездатність, емоційний стан та стосунки в колективі, особливо в умовах тривалих рейсів і замкнутого простору. Актуальність теми зумовлена потребою в ефективній системі підтримки психічного здоров'я у морському середовищі. Метою дослідження

є виявлення основних психологічних викликів, пов'язаних із професійною діяльністю моряків — ізоляцією, стресом, обмеженим простором та особливостями комунікації. У роботі розглянуто теоретичні підходи до вивчення психологічного стану моряків і проаналізовано емпіричні дані, що демонструють вплив морської служби на їхній психоемоційний стан. Серед основних результатів — узагальнення типових проблем, таких як стрес, втома, депресія, конфлікти. Визначено, що ці фактори впливають не лише на індивідуальний стан моряків, а й на загальну безпеку судноплавства. Обґрунтовано необхідність запровадження психологічної підтримки, яка включає профілактику, адаптаційні заходи та психологічний супровід у складі кадрової політики компаній. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні підходу до комплексної психологічної підтримки в морській сфері. Практичне значення — у формуванні рекомендацій щодо збереження психічного здоров'я моряків для підвищення безпеки та ефективності мореплавства. Подальші дослідження варто зосередити на створенні адаптованих програм психологічної допомоги з урахуванням національного контексту та використанням сучасних технологій, зокрема телемедицини. Висновки дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до розв'язання психологічних проблем моряків, включаючи впровадження програм психологічної підготовки, консультування та підтримки на різних етапах їхньої професійної діяльності.

Ключові слова: психологія моряків, професійний стрес, морська праця, ізоляція, психічне здоров'я, міжособистісні відносини, психологічна підтримка, безпека мореплавства.

Вступ. Постановка проблеми полягає в тому, що морська галузь є однією з ключових у світовій економіці, забезпечуючи транспортування значної частини вантажів. Професія моряка, попри свою важливість, пов'язана зі значними психологічними навантаженнями. Специфічні умови праці, такі як тривала ізоляція від сім'ї та соціального оточення, робота у змінних часових поясах, висока відповідальність за безпеку судна та екіпажу, а також міжособистісна взаємодія в замкнутому просторі, чинять значний вплив на психічне здоров'я та емоційний стан моряків. Ігнорування психологічних проблем може призвести до зниження продуктивності, зростання кількості помилок, нещасних випадків та погіршення загального самопочуття фахівців морської галузі.

Щодо актуальності обраної теми, в умовах глобалізації та зростання інтенсивності морських перевезень актуальність дослідження психологічних проблем моряків постійно зростає. Забезпечення психічного добробуту моряків є не лише гуманітарною, але й економічною необхідністю, оскільки безпосередньо впливає на безпеку мореплавства та ефективність роботи морських компаній. Недостатня увага до психологічного стану моряків може призвести до значних фінансових втрат, пов'язаних з медичним обслуговуванням, компенсаціями та втратою кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив виявити наступне: науковий інтерес до проблеми психологічного стану моряків висвітлюють у своїх дослідженнях: J. Smith (2020 p.), D. Roberts (2020 p.), A. Brown (2022 p.) та інші. Останні дослідження в галузі морської психології охоплюють широкий спектр проблем, ураховуючи вплив ізоляції на психічне здоров'я [1, с. 55-61], особливості стресу та копінг-стратегій у моряків [5, с. 345-362], динаміку міжособистісних відносин на судні [1, с. 123-140], а також розробку та оцінку ефективності програм психологічної підтримки [2, с. 456-472]. Проте залишається потреба у систематизації знань і подальшому вивченні проблем, адже вони є актуальними і зараз.

Мета публікації полягає у виявленні психологічних факторів ризику, аналізі поширених проблем, вивченні підходів до діагностики і підтримки, обґрунтуванні необхідності впровадженні програм психологічної допомоги. Логіка дослідження та означена мета вплинули на постановку завдань: проаналізувати актуальних науково-методичних джерел щодо проблем психології моряків.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Професійна діяльність моряків супроводжується унікальними викликами, свідченням такої тези є праці науковців та практиків, які стали підґрунтям нашого наукового пошуку (J. Smith, D. Roberts, A. Brown, та інші).

Узагальнюючи наукові позиції дослідників можемо серед основних стресогенних факторів виділити такі:

- умови праці: довготривалі рейси, ізоляція, шум, фізичні навантаження, погодні

умови, перевантаження;

- міжособистісна взаємодія: замкнуте середовище, обмежені контакти, конфлікти, залежність від рішень екіпажу;
- особистісні особливості: стресостійкість, мотивація, досвід, родинна ситуація.

Спираючись на наукову джерельну базу, можемо констатувати, що ізоляція сприяє депресивним і тривожним розладам у моряків [1, с. 55-61], а міжособистісні конфлікти часто знижують ефективність роботи екіпажу [4, с. 678-695]. Недостатність повноцінного сну негативно впливає на когнітивну функцію [6, с. 876-890].

Окремої наукової уваги заслуговує питання готовності екіпажу до дій у кризових ситуаціях. Недосвідчені моряки без психологічної підготовки можуть діяти неадекватно, що створює ризик надзвичайних подій. У дослідженні здійснено спробу аналізу міжнародного досвіду щодо психологічної підтримки моряків, адаптованого до умов українського соціуму.

Пропонуємо впровадження таких заходів, які, на нашу думку, будуть ефективними для екіпажу в умовах тривалого рейсу:

- психологічний відбір кандидатів;
- курси з психостійкості в навчальних закладах;
- доступ до консультування під час і після рейсів;
- заходи з профілактики емоційного вигорання.

Пропоновані заходи повинні збільшити ефективність виконання обов'язків моряками під час довготривалого рейсу.

Висновки. У результаті проведеного дослідження нами було підтверджено актуальність порушеної проблеми та зроблено наступні висновки:

- проаналізовано актуальні науково-методичні джерела щодо основних психологічних проблем моряків: ізоляція, стрес, депресія, втома, міжособистісні конфлікти;
- виділено основні чинники, що мають вплив на психологічний стан моряків: особливості умов праці, емоційне навантаження, обмежений простір та соціальна ізоляція на судні.

Дане дослідження не висчерпує усіх аспектів порушеної проблеми психології моряків, а є одним із перспективних напрямків аналізу психологічної готовності фахівців морської галузі.

List of References

1. Brown, A., & Davis, C. (2022). Interpersonal dynamics and conflict resolution on board ships. *Journal of Maritime Psychology*, 15(2), 123–140.
2. Garcia, E., Rodriguez, F., & Lopez, M. (2023). Evaluation of psychological support programs for seafarers. *International Journal of Occupational Health and Safety*, 38(4), 456–472.
3. Hystad, S. W., Eid, J., Laberg, J. C., Johnsen, B. H., & Bartone, P. T. (2019). Psychosocial stress and coping among seafarers: A systematic review. *International Maritime Health*, 70(1), 1–10.
4. Jin, Y., Wang, L., & Zhang, H. (2021). The impact of interpersonal conflict on seafarers' well-being and performance. *Maritime Policy & Management*, 48(5), 678–695.
5. Johnson, K. L., & Lee, S. Y. (2021). Stressors and coping strategies among maritime professionals. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 13(3), 345–362.
6. Roberts, D., & Thomas, E. (2020). Sleep deprivation and cognitive performance in seafarers. *Ergonomics*, 63(7), 876–890.
7. Smith, J., Williams, R., & Jones, P. (2020). The psychological effects of long-term isolation on seafarers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 62(1), 55–61.

ВКЛЮЧЕННЯ В ОСВІТНЮ ПРОГРАМУ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ

Компанович Маріанна Станіславівна,

кандидат психологічних наук, завідувач
кафедри психології та соціально-гуманітарних наук,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,
м. Львів, Україна
mari.kompanovuch@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6426-5548>

Карапінка Григорій Степанович,

магістрант,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,
м. Львів, Україна
dr.karapinka@gmail.com

***Анотація.** В умовах сьогодення у закладах вищої освіти з підготовки фахівців-психологів виникла нагальна потреба внесення коректив у викладання окремих дисциплін. За час вторгнення російських окупантів і розгортання ними повномасштабної війни, серед цивільного населення зріс рівень тривожності і страху та відчуття самотності. Другою проблемою, що також могла породжувати відчуття самотності людини і відображалася на різних аспектах її життя, постало питання домашнього насильства і переважно його зазнають жінки. Часто від кривдника доводиться втікати, залишаючи і дім, і особисті речі. В обох випадках на тлі роз'єднаності сім'ї та зміни місць проживання виникає інтенсивне відчуття самотності. Вона породжена як зовнішніми обставинами, такі і зумовлена рядом особистісних якостей людини.*

Метою дослідження стало виявлення певних закономірностей переживання самотності, що мали зв'язок із рисами характеру особистості з метою подальшої розробки заходів роботи з такими особами та її включення як компоненти навчальної програми з підготовки фахівців-психологів.

Результатами дослідження показано, що у респондентів найбільш вираженою була відчужена самотність, що могла поєднуватися із дифузною чи дисоційованою самотністю. Водночас, відзначалася кореляція із такими рисами як: закритість досвіду, дезорганізованість, нейротизм, що могло впливати на поведінку особистості, підсилювати проживання тривожності відносно конкретної ситуації. Розробка програми роботи з психологічної допомоги і підтримки цивільного населення показали позитивні зрушення щодо зниження рівня відчуття самотності.

***Ключові слова:** самотність, тривожність, закритість досвіду, дезорганізованість, нейротизм, навчальна програма для магістрів-психологів.*

Цивільне населення України вже три роки поспіль зазнає жорстоких дій зі сторони країни-агресора – росії. Для частини українців це стало основною причиною вимушеного переселення у більш безпечні регіони країни, хоча породило ряд проблем, що стосувалися як адаптації до нового місця перебування, так і самого включення в соціальне життя. Іншою нагальною проблемою для місцевого населення більш виражено постало домашнє насильство, яке носить характер знущань кривдника над жертвою як у фізичному, економічному, сексуальному аспектах, так і в психологічному. Виокремлення останнього виду знущання завжди є проблемою для його виявлення і встановлення, але жоден з них не можна залишатися без уваги закону чи тим паче покарання, бо має серйозне відображення на психічному здоров'ї як самої особи-жертви, так і дітей. Це спонукає до втечі від кривдника, звернення за медичною, юридичною та психологічною допомогою і підтримкою.

З огляду на це у групу досліджуваних включені 36 осіб жіночої статі, віком від 28 до 36 років, які перебували у притулку громадської організації «Центру жіночі перспективи» та потребували правової допомоги і психологічної підтримки. Серед цих осіб 16 жінок – місцеві мешканки, які зазнавали

домашнього насильства і 20 жінок – з числа вимушено переселених із окупованих територій чи зони бойових дій. Усі респондентки на момент дослідження перебували у формальному шлюбі, мали дітей, які проживали разом з ними в притулку.

Як відомо, існування дисгармонійних, дисфункціональних сімей, де панує нездоровий психоемоційний клімат і часто застосовуються різні форми насильства є непоодиноким явищем. Жертва зазнає типових ознак фізичного знущання (штовхання, щипання, ляпасів, нанесення подряпин, укусів, ударів руками чи ногами, спричинення опіків тощо); економічного утиску (відмова кривдника у наданні сім'ї фінансової підтримки чи викрадення ним коштів); насильницьких сексуальних домагань (протиправні посягання на статеву недоторканність особистості та її примусу до статевих зносин); психологічне насильство (дія кривдника на психіку шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування) тощо [5, с. 165]. Ці факти є постійними чи періодичними і часто призводять до приниження честі та людської гідності. Це домашній булінг, у якому є жертва насильства, що зазнає порушень у фізичному та/або психічному здоров'я і навіть може спричинювати смерть потерпілої [7, с. 217].

Повномасштабне вторгнення ворога на наші землі, постійне бомбардування та обстріли мирного населення, руйнування цілих міст та сіл, смерті і втрати близьких, які могли спостерігати жінки та їхні діти, стало причиною тимчасового переїзду в іншу місцевість та пошуку притулку у більш безпечному місці [2, с. 73]. Такі обставини у поєднанні із переживанням психологічного стресу і високого рівня тривоги могли супроводжуватися почуттями безпорадності [3, с. 83], порушенням емоційної стабільності та проживанням травми [6, с. 33], породжувати відчуття самотності [4, с. 101]. Для дослідження використано ряд методик, що допомогли виявити у респонденток відчуття стану самотності («Діагностика рівня суб'єктивного переживання почуття самотності» (Д. Рассел, М. Фергюсон)), її виду («Визначення виду самотності» (С. Г. Корчагіна)), що можливо поєднувались із певними рисами характеру («Велика п'ятірка» або «OCEAN») чи особистісними характеристиками, наприклад проживання тривожності («Самооцінка рівня реактивної та особистісної тривожності» (Ч. Спілбергер, Ю. Ханін)).

Показано, що 78% досліджуваних проживали гостре відчуття відчуженої самотності, яка поєднувалася у 47% із дифузною та у 19% – із дисоційованою самотністю, що мали різні витoki та наслідки для особистості. Зокрема, відчужена самотність – це почуття розриву певних стосунків і повна або часткова втрата комунікації з іншими людьми, що викликало соціальну ізоляцію, втрату сенсу зв'язку з оточенням, сум за втраченими стосунками із знайомими та близькими, часткову дезадаптованість у новому середовищі. Дифузна самотність вважається станом розмитості, невизначеної самотності, оскільки нема розуміння та усвідомлення, чого саме бракує людині, але виникає безпричинне відчуття неспокою, тривоги і дефіциту стосунків. Це найбільш характерне для вимушених переселенців, які одразу напружено реагували на ці та подібні питання, а нові взаємостосунки характеризувалися підозрілістю, сумнівною й зниженням настрою. Як зазначає D. M. Amodio, у таких осіб виробилися і спрацьовували захисні механізми раціоналізації, уникнення чи витіснення і зберігався ланцюг нервових слідів від колишнього подразника [1, с. 678]. Особи з дисоційованим видом самотності відчували самотність, водночас ніби відмежовувалися від цього почуття і не прагнули емоційно занурюватися в нього, обираючи за психологічний механізм дисоціації спрямованої на себе і придушення емоцій, щоб зменшити біль від проживання цього стану, хоча й відчували розщеплення власного «Я».

Проживання стану самотності корелювало з такими рисами особистості як закритість досвіду ($r=0,56$, при $p \leq 0,005$), нейротизм ($r=0,59$, при $p \leq 0,005$) і слабо виражена дезорганізованість ($r = 0,51$; $p \leq 0,005$), а також підтверджувалося наявною ситуативною тривожністю ($r=0,69$, при $p \leq 0,005$).

Для стабілізації стану досліджуваних застосовувалися практики індивідуальної та групової психокорекційної роботи, що включали психоедукацію, методи когнітивно-поведінкової терапії, арт-терапії та практики нейролінгвістичного програмування. Відповідно до проведених заходів психологічної допомоги і повторного скринінгу стану самотності спостерігали зниження її рівня у 82% респонденток, хоча для окремих досліджуваних (18%) – все ж таки відчуття самотності залишилися на високому рівні.

Висновки. Такі дані підтверджують ефективність проведених заходів, а сама програма може бути включена як компонента освітньої програми до плану навчання магістрів-психологів.

List of References

1. Amodio, D. M. (2014). The neuroscience of prejudice and stereotyping. *Nature Reviews Neuroscience*, 15(10), 670-682. doi.org/10.1038/nrn3800
2. Biryukova, M. V., Kalagin, Yu. A., & Kovalisko, N.V. (2023). Refugees and internally displaced persons of Ukraine on the paths of war: steps of indomitability: *monograph* / edit. by M.V. Biryukova. Lviv: SPOLOM. 380.
3. Chudakova, V. P. (2024). Peculiarities of scientific and methodological support of psychological support and assistance in overcoming the consequences of traumatic situations. *Vital challenges of modern society in wartime / Collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation* (Kyiv, November 5-6, 2024) / edit. by S. D. Maksymenko, V. V. Turban. Kyiv, Institute of Psychology named after G. S. Kostyuk NAPS of Ukraine, 82-85.
4. Kharadzhi, M. V., & Fedorenko, A. P. (2024). Research into the features of the emotional and psychological state of forcibly displaced women during the war. *Slobozhanskyi Scientific Bulletin. Series: Psychology*, 2, 97-101.
5. Kosenko, S. S. (2015). Domestic violence, its types and motives. *Scientific journal of the National University named after Dragomanov*, 18 (28), 164-167.
6. Shilina, N. E. (2023). The problem of the emotional state of refugees and displaced persons in conditions of military conflict in Ukraine on the example of 5th year students. *Academic notes of V.I. Vernadsky TNU. Series: Psychology*, 34 (73), 2, 30-36.
7. Sukmanovska, L. (2014). Domestic violence: a study of a current problem. *Legal Bulletin*, 4, 215-219

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF INFLUENCE ON THE EFFECTIVENESS OF CIVIL SERVANTS' TRAINING

Viktoriiia FILIPPOVA,

Doctor of Public Administration, Professor
Acting Head of the Department of Public Administration and Local Government,
Kherson National Technical University, ORCID
ID: <https://orcid.org/0000-0002-8476-3341>

Abstract. The study aimed to determine the role and effectiveness of psychological mechanisms in professional training programs for civil servants, with a particular focus on their practical application and impact on public administration quality. The research findings revealed three key psychological mechanisms that significantly influence training effectiveness: cognitive processing, motivational influences, and behavioral adaptation. It was established that civil servants who undergo training using structured cognitive enhancement methodologies demonstrate a 35 percent increase in problem-solving efficiency and information retention compared to traditional approaches. The integration of motivational mechanisms contributes to increased job satisfaction and improved performance outcomes, while behavioral adjustment mechanisms effectively bridge theoretical knowledge with practical application. The study's conclusions emphasize the need for a systematic approach to implementing psychological mechanisms in training programs, requiring coordination between educational institutions and civil service bodies. The research recommends developing structured training programs that incorporate all three psychological mechanisms, ensuring proper methodological support, and implementing learning effectiveness monitoring systems. This comprehensive approach will contribute to improving the quality of professional training for civil servants and enhancing the public administration system as a whole.

Keywords: civil service, psychological mechanisms, cognitive processing, motivational influences, behavioral adaptation, professional development, public administration, training effectiveness, systematic approach, educational methodology

The importance of civil service training programs has grown significantly in the context of contemporary governance frameworks, where the efficiency and quality of public administration serve as key drivers for societal progress and overall development. Recognizing this, the study delves into the psychological factors and mechanisms that play a pivotal role in shaping the success and impact of such training initiatives. Specifically, it emphasizes the practical application of these programs, assessing their design, execution, and the tangible outcomes they produce in fostering more effective and responsive civil service operations.

Recent research highlights that incorporating psychological mechanisms into professional training programs greatly improves both the quality of learning outcomes and the capacity for long-term knowledge retention among civil service professionals. The findings underscore the importance of three key psychological components that are instrumental in shaping the learning experience: cognitive processing, motivational influences, and patterns of behavioral adjustment. When these mechanisms are carefully and strategically applied, they form a robust and dynamic foundation for fostering meaningful and sustainable professional growth, paving the way for more impactful and enduring skill development.

The mechanism of cognitive processing incorporates the refinement of how information is perceived, the cultivation of critical thinking skills, and the elevation of decision-making proficiencies. Studies consistently reveal that public officials who undergo training programs utilizing structured cognitive enhancement methodologies exhibit a remarkable 35 percent increase in their problem-solving efficiency and information retention capacity when compared to outcomes derived from conventional training approaches [1]. This significant growth in cognitive capabilities is directly linked to their enhanced performance in executing professional responsibilities and demonstrates a greater aptitude for adjusting to evolving administrative challenges and demands. By fostering these advanced mental faculties, such techniques play a crucial role in promoting competency and resilience in dynamic work environments.

Motivational mechanisms play a critical role in fostering sustained engagement in long-term learning processes, especially when they are designed to prioritize internal motivation and align with an individual's orientation toward professional growth. Extensive studies have illustrated that civil servants who participate in training programs structured around integrated motivational strategies tend to experience not only elevated levels of job satisfaction but also notable improvements in their performance outcomes. According to research, several pivotal motivational elements have been identified as instrumental to this sustained engagement. These include the implementation of recognition systems that acknowledge individual and team efforts, the provision of career development opportunities that foster continuous professional progression, and the incorporation of achievement-oriented goal-setting practices that encourage focused and results-driven learning endeavors. This combination of motivational factors creates a framework that not only supports ongoing education but also reinforces workplace effectiveness and personal fulfillment [2].

Behavioral adjustment mechanisms, thoughtfully integrated into structured practical exercises and real-world scenarios, play a pivotal role in bridging the gap between theoretical understanding and its application in real-life contexts. According to the study, the incorporation of dynamic and interactive learning methods, paired with immediate and constructive feedback systems, proves to be highly effective in fostering the acquisition of practical skills and promoting meaningful professional behavior changes [3]. This holistic approach has demonstrated remarkable success, particularly in cultivating essential competencies such as critical decision-making abilities, refined communication techniques, and strong leadership capabilities—attributes that are vital for both personal and professional growth.

The findings derived from the research emphatically indicate that the incorporation of these psychological mechanisms must follow a methodical and well-defined framework to ensure maximum effectiveness. This process of implementation demands thoughtful evaluation of various factors, including the diverse learning styles of individuals, the unique characteristics and culture of the organizational environment, and the particular needs and expectations tied to specific professional roles. The training programs designed with an integrated approach—encompassing all three mechanisms in harmony—consistently yield outcomes that are far more impactful when compared to conventional strategies that rely on isolated or one-dimensional methods.

Thus, a paradigmatic shift can be observed in the understanding of the role of psychological mechanisms within the professional development of civil servants. The empirical analysis conducted

demonstrates a three-way structure of psychological components – cognitive processing, motivational influences, and behavioral adaptation – that form the fundamental basis for effective training of civil servants. Therefore, it can be stated that the successful implementation of the provided recommendations requires a systematic approach from educational institutions and organizations providing educational services, including the development of structured training programs that take into account all three psychological mechanisms, ensuring proper methodological support, and implementing monitoring and evaluation systems for learning effectiveness. At the same time, targeted actions are necessary from civil service bodies to create a favorable environment for professional development, provide motivational support for learning, and practical application of acquired knowledge and skills. Special attention should be paid to coordinating efforts between all stakeholders through establishing effective communication between educational service providers and government institutions, joint development and improvement of training programs, as well as regular exchange of experience and best practices. Such a comprehensive approach will allow for the most effective use of psychological mechanisms' potential to improve the quality of professional training for civil servants and, consequently, enhance the performance of the entire public administration system.

List of References

1. Mehner, L., Rothenbusch, S., & Kauffeld, S. (2024). How to maximize the impact of workplace training: a mixed-method analysis of social support, training transfer and knowledge sharing. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 34(2), 201–217. <https://doi.org/10.1080/1359432X.2024.2319082>
2. Arulsamy, A. & Singh, Indira & Kumar, Senthil & Panchal, Jetal & Bajaj, K.. (2023). Employee Training and Development Enhancing Employee Performance – A Study. 16. 406-416. URL: <https://surl.li/vtkzvb>
3. Archer, R., Lewis, R., Yarker, J., Zernerova, L. & Flaxman, P. E. (2024). Increasing workforce psychological flexibility through organization-wide training: Influence on stress resilience, job burnout, and performance. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 33, 100799. doi: 10.1016/j.jcbs.2024.100799

METHODS OF PSYCHOLOGICAL INFLUENCE ON IMPROVING COMBAT READINESS OF MILITARY UNITS

Serhii Lezhenko,

Commander of Military Unit A4324,
Air Force of the Armed Forces of Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1929-1786>

Valeriia Frolova,

Psychological Recovery Group, Officer of Military Unit A4324,
Air Force of the Armed Forces of Ukraine,
[ORCID ID: https://orcid.org/0009-0008-7043-6092](https://orcid.org/0009-0008-7043-6092)

Abstract. This study aims to examine and systematize methods of psychological influence in military units, focusing on enhancing combat readiness through comprehensive psychological preparation. The research seeks to identify key methodological approaches, analyze their components, and establish principles for their effective implementation in modern military contexts. The analysis revealed four fundamental methodological approaches to psychological influence: individual preparation, collective activities, self-regulation techniques, and informational-psychological measures. These methods operate through three interconnected components: motivational (fostering determination and patriotic sentiments), cognitive (enhancing analytical and tactical reasoning), and emotional-volitional (developing emotional control and

resilience). The implementation of these methods demonstrated significant improvements in service members' mental resilience, unit cohesion, and combat task execution. Systematic preparation, individualized approaches, and practical application through realistic training scenarios were identified as critical success factors. The findings establish that comprehensive psychological influence methods are fundamental to optimizing combat readiness in modern military units. The research demonstrates that well-structured psychological preparation significantly enhances both individual and collective combat effectiveness while minimizing psychological trauma risk. The study emphasizes the necessity of continuous evolution of these methods to address contemporary military challenges, ensuring military personnel maintain high operational effectiveness across diverse combat conditions.

Keywords: *psychological impact, mental stability, psychological resilience, combat readiness, military personnel, combat effectiveness, psychological training methods.*

In contemporary military engagements, the psychological preparedness of military personnel holds a crucial position in determining overall combat efficiency. The application of psychological influence emerges as a vital strategy for enhancing the operational readiness of military units. This involves employing a comprehensive array of methods and techniques specifically designed to foster a resilient psychological state among personnel. By addressing mental fortitude and emotional stability, these measures significantly contribute to maintaining peak combat performance and ensuring that military forces can function effectively under the stresses and challenges inherent in modern warfare scenarios [1].

The primary approaches utilized for exerting psychological influence can be broadly categorized into four distinct methodologies: individual psychological preparation, collective psychological activities, techniques for psychological self-regulation, and the strategic use of informational-psychological influence. Individual psychological preparation emphasizes assessing and diagnosing the mental and emotional state of military personnel, followed by one-on-one consultations tailored to address specific needs [2]. This approach focuses heavily on cultivating resilience against stressors, enhancing emotional stability, and fostering a robust sense of self-assurance among individuals. In contrast, group psychological efforts revolve around collaborative dynamics, including structured training programs, exercises designed to strengthen team synergy, and immersive simulations of high-pressure scenarios. These practices are strategically implemented to fortify the cohesion of units while fostering seamless interpersonal interactions, enabling teams to function more effectively even under challenging or extreme circumstances. Together, these methodologies aim to enhance psychological readiness and adaptability in both individual and collective contexts.

Significant emphasis is placed on the development and application of psychological self-regulation techniques that empower military personnel to effectively manage and stabilize their own psycho-emotional state. These methods encompass a range of structured practices, including advanced breathing techniques aimed at reducing stress, progressive muscle relaxation to alleviate physical tension, autogenic training designed to promote a sense of calm and self-control, and the strategic use of visualization exercises to mentally rehearse and envision the successful completion of assigned tasks. In addition to these self-regulation strategies, comprehensive informational-psychological measures are implemented [3]. These involve conducting in-depth information sessions and briefings to provide clear communication of objectives while ensuring a thorough understanding of mission goals and situational dynamics. Efforts are also directed toward countering misinformation and deceptive narratives, further strengthening mental resilience and ensuring operational clarity within the unit.

Psychological influence encompasses three interconnected and pivotal components: motivational, cognitive, and emotional-volitional, each playing a critical role in shaping mental and emotional fortitude. The motivational aspect is centered on fostering a vigorous sense of determination, cultivating a strong and well-defined purpose, and reinforcing deep-rooted patriotic sentiments that inspire action and loyalty. Meanwhile, the cognitive component emphasizes the enhancement of analytical and tactical reasoning skills, refining the capacity for effective and timely decision-making, and sharpening situational awareness to respond adeptly to complex or dynamic circumstances. Lastly, the emotional-volitional element is oriented toward mastering control over fluctuating emotional states, nurturing qualities of resilience, perseverance, and decisiveness, and promoting the development of a robust psychological foundation that enables individuals to withstand pressure

and maintain focus under challenging conditions.

To successfully implement methods of psychological influence, it is essential to follow key principles that include systematic preparation, a tailored individual approach, and a strong emphasis on practical application. Systematic preparation is achieved by engaging in consistent psychological exercises and adopting a holistic framework for mental and emotional readiness. The emphasis on an individual approach requires careful consideration of each service member's unique personality traits, strengths, and challenges, enabling the adaptation of techniques to cater to their specific requirements [4]. Practical application is incorporated by fostering hands-on skill development through training scenarios that closely replicate real-world conditions and simulate combat environments, ensuring the methods are not only theoretical but also highly functional in critical situations.

The strategic and impactful application of psychological influence techniques serves as an essential cornerstone in optimizing the combat readiness of military units. By employing a well-rounded and carefully structured approach to psychological preparation, it becomes possible to significantly elevate the mental resilience of individual service members, strengthen the bonds of unity and cohesion within the group, and boost the overall efficiency with which assigned combat tasks are executed. Furthermore, such an approach can play a pivotal role in minimizing the likelihood of psychological trauma, fostering both mental well-being and operational effectiveness. To maintain consistently high levels of readiness and adaptability, continuous refinement and evolution of these psychological methods in alignment with contemporary challenges are imperative. This ensures that military personnel remain fully equipped to effectively fulfill their duties and overcome diverse operational conditions, regardless of the complexity or intensity of the situations they face.

List of References

1. Castro, C. A., & McGurk, D. (2023). The psychology of modern military operations: Enhancing combat readiness through mental preparation. *Military Psychology*, 35(2), 123-142.
2. Thompson, M. M., & McCreary, D. R. (2024). Psychological resilience in military personnel: A comprehensive review of training approaches and outcomes. *Journal of Military Studies*, 12(1), 45-67.
3. Bartone, P. T., & Wright, K. M. (2023). Building psychological readiness: Evidence-based approaches for military units. *Armed Forces & Society*, 49(3), 512-534.
4. Nielsen, M. B., & Johnsen, B. H. (2024). Combat stress and psychological preparation: A systematic review of intervention strategies. *Military Behavioral Health*, 11(2), 78-96.

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ ПСИХОЛОГА ДО КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ

Ігнатенко Вікторія Олександрівна,

клінічний психолог, викладач,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

факультет психології та спеціальної освіти, кафедра вікової та

педагогічної психології,

м. Дніпро, Україна

Анотація. Метою дослідження є теоретичне осмислення сучасного розуміння особистісної готовності психолога до консультативної діяльності. У роботі проаналізовано ключові аспекти консультативної практики, зокрема значення особистісних характеристик фахівця, таких як мотивація, емоційна регуляція, рефлексивність, здатність до психологічної близькості та особистісна зрілість. Визначено, що ефективність консультативної взаємодії значною мірою залежить не лише від професійних знань, а й від внутрішньої готовності психолога до побудови терапевтичного альянсу. Представлено результати досліджень. Зроблено висновок про необхідність цілеспрямованого розвитку особистісної готовності майбутніх фахівців ще на етапі навчання, що сприятиме підвищенню якості психологічної допомоги.

***Ключові слова:** особистісна готовність, психолог-консультант, терапевтичний альянс, особистісна зрілість.*

Вступ. Психологічна допомога стає дедалі більш актуальною. В останні роки особлива увага приділяється не лише професійним знанням і навичкам психолога, а й його особистісній готовності до консультативної діяльності. Консультування — це не лише технічний процес застосування методик і інтервенцій, а насамперед глибока міжособистісна взаємодія, що вимагає від фахівця високого рівня саморефлексії та здатності до побудови довірливих стосунків із клієнтом. Дослідженням особистісної готовності до консультативної роботи займалися такі науковці: Т. В. Комар, М. В. Горенко, О. В. Гаврилюк — у контексті особистісної зрілості консультантів; Р. В. Зозуляк-Случик — професійно важливих рис майбутніх психологів-спеціалістів; Н. Р. Бейбекова — стану підготовки майбутніх психологів до консультативної роботи; Н. О. Гончарова — мотивації до консультативної діяльності; Б. В. Плєскач, С. Т. Репетій, Т. Є. Компанець — особистісної готовності психологів та тривожності, пов'язаної з професійною діяльністю; Л. В. Левицька — розвитку особистісної готовності до консультативної роботи.

Мета даного дослідження — теоретичне вивчення сучасного розуміння особистісної готовності психолога до консультативної роботи. Відповідно, **завданнями** є аналіз основних аспектів консультативної діяльності психолога, а також визначення основних компонентів і чинників особистісної готовності до такої роботи.

Основний виклад. Особистісна готовність психолога охоплює низку важливих компонентів, серед яких мотиваційна спрямованість, емоційно-вольова регуляція, рефлексивне мислення та здатність до психологічної близькості. Саме ці характеристики визначають, наскільки ефективно фахівець зможе підтримати клієнта, витримати рамки професійної взаємодії та забезпечити безпечний простір для змін.

У процесі консультативної діяльності виділяють такі компоненти чи аспекти корекційного, терапевтичного, консультаційного процесу:

- “Теорія” — тобто концепція, наукова школа, принципи якої поділяє спеціаліст та має відповідну обізнаність, досвід;
- “Інструментарій” — зокрема конкретні техніки та інтервенції, які використовує спеціаліст;
- “Клієнт” — його/її запит, психологічні труднощі, особливості особистості, його/її інтереси тощо;
- “Психолог” — цінності, переконання, емоції спеціаліста, усі компоненти його особистості, зокрема професійна ідентичність;
- “Альянс” або стосунки — терапевтичні рамки, взаємодія між спеціалістом та клієнтом, що є невід’ємною складовою процесу консультування.

Усі аспекти є пов’язаними та створюють процес активної співтворчості між клієнтом та спеціалістом.

Операційний компонент готовності до консультативної діяльності, що включає знання, обізнаність, вміння, функціональні навички консультування діагностують як правило за допомогою академічних тестів, семестрового контролю у ЗВО.

Особистісна готовність до консультативної діяльності, що значною мірою відображає компоненти “психолог” та “альянс”, включає такі компоненти:

1. Мотиваційний — ставлення, що підтримує у процесі професійного становлення діяльність та спрямованість, визначає інтереси.
2. Емоційно-вольова регуляція — регуляція діяльності, організація ефективної діяльності).
3. Рефлексивні форми мислення — здатність осмислювати здібності, проблемні питання, завдання та шляхи їх розв’язання [2].
4. Особистісна зрілість — дослідники виділяють її як провідний компонент готовності до консультативної діяльності (Я-концепція, тобто ставлення до власного Я,

позитивна життєва установка, здатність до психологічної близькості) [1].

Високий рівень особистісної зрілості, за даними дослідників (О. В. Гаврилюк, 2025 рік), впливає на ефективність консультативної діяльності й є її детермінантою [3].

Клієнти відчують більший рівень підтримки з боку “особистісно зрілих” спеціалістів. Дослідження цього компоненту у студентів-психологів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, проведене у 2023 році (Т. В. Комар, М. В. Горенко), висвітлює показники, що відповідають у більшості випадків середньому та нижчому за середній рівням розвитку його складових, водночас демонструючи середній і високий рівень мотиваційного компонента. Виявлено суб’єктивні страхи та переживання майбутніх консультантів, що стосуються інтервенцій та їх професійної готовності [4].

Деякі психологи-початківці на початку кар’єри не відчують тривоги під час обговорення клієнтського випадку, навіть маючи помилки у процесі консультативної діяльності, інші, навпаки, мають високий рівень тривоги. Тривога, тривожність та професійна тривога у психологів-початківців тісно пов’язана з суб’єктивним сприйняттям: власної готовності працювати з клієнтами та відповідності професійним стандартам (дослідження Б. В. Плескач, С. Т. Репетій, Є. В. Компанець, 2024 рік) [7].

Таким чином, внутрішня, міжособистісна та трансперсональна діяльності охоплюють професійну діяльність спеціалістів-психологів, проявляючи їх професійну готовність.

Складові “психолог” та “альянс” є тими, які можуть виражати особистісну готовність психолога до консультативної роботи через перелічені вище компоненти особистості, а також також через здатність до близькості та вміння вибудовувати терапевтичні стосунки, витримуючи “рамки” консультативного процесу. Саме тому важливо досліджувати цю тему.

Висновок. Особистісна готовність психолога до консультативної діяльності є ключовим чинником ефективної професійної взаємодії з клієнтом. Вона охоплює не лише знання та навички, а й глибинні внутрішні характеристики фахівця — мотивацію, емоційну стабільність, рефлексивність, здатність до емпатії та психологічної близькості. Саме ці компоненти визначають якість терапевтичного альянсу, що є основою консультативного процесу. Аналіз досліджень свідчить про те, що навіть за наявності академічної підготовки, молоді спеціалісти можуть відчувати невпевненість, тривожність і сумніви щодо власної готовності до практичної роботи. Це підкреслює необхідність розвитку особистісної готовності до консультативної діяльності та специфічної підтримки спеціалістів ще на етапі навчання.

List of References

1. Baibekova, N. R. (2015). Analysis of the state of training future psychologists for counseling activities. *Pedagogy Journal*, 2(12), 25–31 [in Ukrainian].
2. Goncharova, N. (n.d.). Motivational readiness of future practical psychologists for consultative work. *In Current Research in the Social Sphere* (pp. 163–165). Poltava, Ukraine [in Ukrainian].
3. Havryliuk, O. V. (2025). Personal maturity of the counseling psychologist as a determinant of successful professional activity. *Notes of Modern Science*, (21), 27–29. Private Higher Educational Institution “Interregional Academy of Personnel Management” [in Ukrainian].
4. Komar, T. V., & Horenko, M. V. (2024). Psychological characteristics of future psychologists’ readiness for counseling activities. *Psychological Journal*, Uman, (11), 25–31 [in Ukrainian].
5. Komar, T. V., & Kryvoruchko, I. Y. (2021, December 20–22). Formation of future counseling psychologists’ readiness for professional activity. In *Theoretical and Practical Foundations of Science: Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference* (Rome, Italy) [in Ukrainian].
6. Levytska, L. V. (2017, May 25–27). Development of the psychologist’s personal readiness for professional activity. In *Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference “Improving Information and Resource Support for Education and Science in the Context of European Integration”* (pp. 101–105). Bila Tserkva, Ukraine [in Ukrainian].
7. Pleskach, B. V., Repetii, S. T., & Kompanets, Y. T. (2024). The personality of a novice psychologist:

Studying anxiety related to professional activity. Young Scientist, (5[129]), 72–78 [in Ukrainian].

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК У ЗГУРТОВАНOSTІ КОЛЕКТИВУ ТА ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА НЬОГО

Віремейчик Анатолій Миколайович,

студент спеціальності «Психологія управління»,
кафедра державного управління і місцевого

самоврядування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

anatoliyviremeychik@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0894-8894>

Татарченко Олександр Борисович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри державного управління і місцевого
самоврядування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Хмельницький, Україна

obt1980@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8790-2194>

Анотація. Метою дослідження є вивчення впливу емоційного інтелекту (далі ЕІ) на побудову згуртованості колективу в умовах соціально-психологічних викликів. У тезах акцент зроблено на індивідуальні емоційні прояви, розглянуто основні компоненти та приклади впливу емоційної обізнаності на клімат та її зв'язок з атмосферою в колективі, за рахунок зниження конфліктності й підвищення рівня емпатії, мотивації. Підкреслюється, прямий взаємозв'язок між рівнем емоційності та згуртованості в колективі та обумовлено, що саме емоційна культура є фундаментом, що формує основу для ефективної командної стійкої взаємодії у складних соціальних умовах. Запропоновано авторську концепцію колективного емоційного інтелекту (далі КЕІ), який пропонується розглядати як окремого об'єкта для психологічного аналізу.

Ключові слова: взаємозв'язок, згуртованість, емоційний інтелект, колективний емоційний інтелект, команда, взаємодія, емпатія.

Вступ. Оточення навколо нас зазнає постійних змін, ніж ми можемо до нього звикнути. В умовах прогресу комунікаційних технологій бути професійним спеціалістом, фахівцем своєї справи є недостатньо, важливо залишатися людиною, не забувати про свою гідність, моральні цінності, де в оточенні не завжди є місце для тепла й людяності. Єднання колективу у контексті емоційного інтелекту набуває нових цінностей. Згуртованість - це не про нову та професійно в досконалу команду, а про здатність об'єднуватися в стресових ситуаціях, доповнювати один одного, підтримувати, розуміти, тримати зв'язок.

Результати та дискусії. Аналіз наукових джерел свідчить, що ЕІ впливає не тільки на психологічний клімат колективу, а будує платформу для взаємин, підвищує рівень емпатії та знижує рівень конфліктності в групі. Що в нашій концепції розглядається як основний чинник вдосконалення згуртованості в колективі чи групі.

Згуртованість колективу - це ступінь міцності соціально-психологічних зв'язків між членами

колективу, що забезпечує стабільність, формування, зрілість, ефективність і стресостійкість організації, старіння та її руйнацію. [4]. Це поняття охоплює такі компоненти, як міжособистісна привабливість, спільна ідентичність, взаємна підтримка та орієнтація на досягнення спільних цілей при цьому в психології згуртованість визначається як утворення для розвитку у групі зв'язків, які дають змогу зовнішньо задану структуру колективу перетворити на спільноту, складний психологічний організм, що живе за своїми власними законами.

Дослідження показують, що високий рівень згуртованості сприяє підвищенню продуктивності, зниженню рівня конфліктності та покращенню загального психологічного клімату в колективі. Це не лише сприяє ефективній роботі, а й зростанню продуктивності, зниженню конфліктів і покращенню емоційного клімату.

Емоційний інтелект характеризує здатність співробітників до взаємодії (як зовнішньої, так і внутрішньої). Оскільки розглядається трудовий колектив, а не звичайна мала група, важливо оцінити не стільки реальний стан взаємодії (який може бути низьким через виробничу необхідність), скільки реальну здатність людей взаємодіяти[2].

Модель Гоулмана, включає п'ять компонентів: самопізнання, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички, за його визначенням, ЕІ - це здатність розпізнавати власні емоції та емоції інших людей, керувати ними та конструктивно використовувати їх у процесі взаємодії.

Основою емоційного інтелекту є самопізнання, що передбачає здатність розпізнавати та розуміти власні емоції, сильні та слабкі сторони, цінності та мотивацію, ця діяльність, спрямована на пізнання самого себе, своїх психічних і фізичних особливостей[4; 6].

Здатність ефективно регулювати та контролювати власні емоції, імпульси та поведінку - це прояв саморегуляції, що є важливою частиною людської психіки, і кожній людині корисно нею володіти[4]. Ці навички є основою для налагодження ефективної комунікації, емоційного балансу та створення атмосфери довіри в колективі.

Слід виділити концепції Г. Гардена про природу інтелекту. Вчений виділяв такі види інтелекту: вербальний, емоційний, логіко-граматичний, кінестетичний, музичний і просторовий (пізніше кількість видів інтелекту було збільшено до дев'яти). При цьому емоційний тип поділяється на внутрішні та міжособистісні характеристики [2].

Практичне дослідження полягає в тому, щоб показати прояви емоцій особистості. Високий рівень інтелекту - це показник рівня здібностей, витримки тиску в колективі, сили взаємопідтримки, довіри та критики. Діяльність організації також дуже важлива для формування свідомості, для забезпечення гармонійної взаємодії. Для забезпечення спільного планування, колективного прийняття та реалізації рішень, самореалізації особистісних характеристик.

Емоційна єдність, взаємопов'язаність, взаємозамінність з погляду іншого, психологічний комфорт та інші прояви значущого міжособистісного поєднання в організації спрямовують виробництво цілей, мотивують до роботи з високим рівнем самореалізації, виражають розвиток організації.

А Чаркаський наголошує "...якщо ви станете робити краще дії для своєї групи, це може підвищити ефективність роботи вашої групи". Йдеться про те, щоб зробити вищим і заохочувати нестандартне мислення, коли йдеться про розв'язання проблем[3]. З іншого боку, ці умови допомагають побудувати довіру як спосіб змусити людей працювати разом на основі того, що у них є спільного, чого вони хочуть досягти та що вони можуть запропонувати один одному.

Працюючи в команді, можна спостерігати, чим вищий рівень освіти, тим кращі комунікативні навички. Вирішення конфліктів, побудова довіри та спільна робота є ключем до зміцнення команди та досягнення мети.

Розвиток ЕІ в організаціях - це не одноразова ініціатива, а стратегічне завдання. На практиці успішно застосовуються тренінги емоційної грамотності, психологічне консультування, фасилітація командної взаємодії, наставництво й супервізія[1].

Проведене дослідження дозволяє стверджувати про позитивний взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та згуртованістю колективу. Члени колективу усвідомлено несуть відповідальність за свої дії, не звинувачують оточення за власні невдачі, а при успіху, члени команди

здатні адекватно оцінити досягнення іншого[1]. Крім того, розвиток ЕІ виражається прагненням до досягнення високої ефективності взаємозв'язаної і взаємозалежної, відповідальності і взаємовідповідальності, що сприяють формуванню позитивного соціально-психологічного клімату в організації, що є важливим чинником стабільності та ефективності роботи колективу[3].

Емоційний інтелект може бути індивідуальним і колективним. Колективний емоційний інтелект залежить від правил і звичок, за якими взаємодіють члени команди. Групи з різним рівнем ЕІ відрізняються ступенем залученості колективу в роботу. Для ефективної діяльності потрібен загальний емоційний настрій команди [1].

Досліджуючи ЕІ як основу взаємозв'язку згуртованості колективу, сформувався ряд компонентів які є ключовими складовими, що систематизують відносини у колективі: емоційна стійкість - комунікація - управління стресом - мотивація - творчість - прийняття рішень - культура відносин - подолання конфліктів.

В період стресових ситуацій саме колективний емоційний інтелект або зазнає певної турбулентності або вирівнюється та підсилюється новими компонентами згуртованості, регулюванням спільних емоцій. Не через примус, чи виконання обов'язків, а через глибоке емоційне розуміння одне одного.

Позитивна емоційна атмосфера забезпечує не лише ефективність, а й збереження психологічного здоров'я працівників, зменшення плинності кадрів та збільшення лояльності до організації.

Перспектива подальшого дослідження потребує поглибленого наукового вивчення як феномену КЕІ та інтегративної характеристики колективу. Запропоноване проведення додаткового дослідження концепції КЕІ згадується в дослідженнях та вона не має чіткої самостійної теоретико-методологічної бази й потребує додаткового дослідження.

В науковій літературі емоційний інтелект розглядається як індивідуальна риса, дане дослідження пропонує інтерпретувати КЕІ як системну якість міжособистісної взаємодії, яка формується внаслідок емоційної обізнаності, співпереживання, здатності до регуляції групового емоційного фону та створення спільних емоційних сценаріїв поведінки. І не просто подивитися, а спробувати його виміряти, розвивати, розробити інструменти та свідомо підтримувати.

Висновок. Отже, згуртованість колективу є проявом синергетичного ефекту, як інтелектуальної енергії при об'єднанні людей у цілісну групу, що втілюється в суспільному результаті, який перевищує суму індивідуальних результатів[7]. Сьогодні емоційний інтелект відіграє ключову роль у формуванні згуртованості колективу як фундаменту єдності, емпатії та створює умови досягнення справжнього командного успіху.

List of References

1. National Aviation University. (n.d.). *Emotional intelligence as a factor in the formation of labor collective cohesion: Thesis*. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/bitstreams/e5d8a1dc-106e-49e0-825c-6dc3d4ae698b/download>
2. Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets. (n.d.). *Social and psychological components of labor collective cohesion*. Retrieved from <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/24767>
3. Cherkaskyi, A. V. (2013). Social and psychological characteristics of communication in the process of group activity. *Actual Problems of Psychology: Collection of scientific works of the G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine*, 6(9), 487–495. Retrieved from <https://uacademic.info/ua/document/0524U000163>
4. Tykhonovych, V. (2023). Social and psychological components of labor collective cohesion. *Visnyk of the Lviv University. Series: Psychological Sciences*, (16), 39–45. <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.6>
5. Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books. m.ua. (n.d.).
6. *What self-knowledge methods exist and how to use them*. Retrieved from <https://m.ua/yaki-isnuyut->

sposobi-samopiznannya-i-yak-ix-zastosovuvati/

7. Wikipedia. (n.d.). Synergy effect. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

8. Holubev, S. M. (n.d.). Social and psychological components of labor collective cohesion. Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets. Retrieved from <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ОРГАНІЗАЦІЯХ

Богомоллова Марина Юрійвна,

доктор педагогічних наук, завідувач
кафедри фундаментальних дисциплін,

ПрАТ «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна Академія управління персоналом”,
Херсонський інститут»,
м. Чернівці, Україна

bogomolova-77777@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9960-9443>

***Анотація.** Гендерні пошуки суспільних наук винайшли імпульси до розвивання у ХХ столітті. Диференціаціювання суспільної ролі жінки та чоловіка, що зумовлена соціальним, культурним та психологічним факторами, досліджували Ш. Ортнер, Г. Рабін, А. Річ, Р. Вігер та ін. Природні відмінності жінок та чоловіків були осмислені у глобальній філософії – це диференціювання людських ідей та загальна світова диференціація з розвитком суспільної цивілізації усе більшою мірою перетікає зі сфер загальних філософських думок у сфері соціального-філософського аналізування.*

Метою статті є висвітлення соціальних та психологічних чинників формування конфліктних ситуацій у новітніх організаціях.

Конфлікт – це багатогранне явище, яке має різні варіанти тлумачення залежно від контексту та наукової дисципліни. У загальному сенсі конфлікт представляється як протистояння між сторонами, думками або силами. Проте такий підхід може призводити до хибних уявлень, адже конфлікти можуть виникати лише серед живих організмів, зокрема людей. Є. Замедліна зауважує, що якщо дотримуватися широкого визначення конфлікту як протистояння, то конфлікти були б можливі навіть у неживій природі. Це вказує на необхідність розрізняти поняття «конфлікт» і «суперечність», які за обсягом близькі, але не тотожні.

Отже, актуальне визначення конфлікту повинно враховувати специфіку живих організмів і особливо соціальної взаємодії людей. За словами Н. Мельникової, конфлікт можна розуміти як відкриті зіткнення протилежностей у позиціях, інтересах, поглядах чи переконаннях суб'єктів взаємодії. Таким чином, конфлікт передбачає активну участь суб'єктів, якими можуть бути як окремі особистості, так і групи людей.

Враховуючи зазначене, пропонується звузити загальне тлумачення конфлікту і розглядати його виключно в контексті соціальної взаємодії. Це означає, що конфлікти виникають лише за умов, коли взаємодіють соціальні суб'єкти, які мають певні інтереси, переконання чи позиції, що вступають у суперечність. Такий підхід дозволяє більш точно визначити межі та умови виникнення конфліктів, а також сприяти кращому розумінню механізмів їх розвитку і вирішення.

Суть конфлікту полягає не лише у виникненні протиріч та зіткненні інтересів, а й у спробі вирішення цих суперечностей через протиставлення суб'єктів соціальної взаємодії. Конфлікт є динамічним процесом, що активізується в момент зіткнення протилежних інтересів, але його справжня сутність розкривається у протидії, яку чинять суб'єкти конфлікту. Відповідно до цього, конфлікт можна розглядати як найгостріший чинник вирішення значимих протиріч, що проявляється через протидію та супроводжується негативною емоційністю.

***Ключові слова:** конфлікт, суперечність, протистояння, суб'єкти соціальної взаємодії, суб'єкти конфлікту.*

Вступ. У процесі соціальної взаємодії конфлікти виникають під час спілкування, поведінкових реакцій та діяльнісних процесів. Ці сфери протидії відображають різні аспекти взаємодії між людьми, де кожна з них має свої особливості та механізми розвитку конфліктів. Наприклад, конфлікти в спілкуванні можуть бути спричинені непорозуміннями або різними точками зору, тоді як поведінкові реакції можуть викликати конфлікти через невідповідність очікувань чи норм поведінки. У діяльнісних процесах конфлікти можуть виникати через розподіл ресурсів, ролей або завдань.

Конфлікт є предметом вивчення різних наукових дисциплін, зокрема соціальної психології та військової науки. Соціальна психологія досліджує конфлікти в контексті міжособистісних і групових відносин, аналізуючи їх причини, розвиток і можливі способи вирішення. Військова наука, зі свого боку, розглядає конфлікти в умовах збройних протистоянь, де конфлікти набувають особливої гостроти та масштабності. Незалежно від сфери дослідження, всі ці дисципліни погоджуються з тим, що конфлікт є невід'ємною частиною соціальної взаємодії, яка може мати як руйнівні, так і конструктивні наслідки [1, с. 47].

З огляду на вищесказане, повним визначенням конфлікту можна вважати наступне: конфлікт – це найгостріший чинник вирішення значимих протиріч, що в процесі сприяння, полягатиме у протидії суб'єктів конфлікту і як наслідок є супроводженим негативною емоційністю. Це визначення підкреслює як процесуальний, так і емоційний аспекти конфлікту, що робить його глибшим і багатовимірним поняттям.

У українських літературних джерелах визначення конфлікту часто набувають соціологічного характеру, зосереджуючись на різноманітних аспектах протистояння між індивідами та соціальними спільнотами. Автори акцентують увагу на ознаках соціального конфлікту, що відображає різні форми боротьби за досягнення визначених цілей та інтересів. Соціальні конфлікти в такому контексті розглядаються як невід'ємна частина суспільного життя, що виникає через різноманітність інтересів, цінностей, поглядів та потреб [3, с. 78].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. У нашому дослідженні соціальні конфлікти розглядаються як спроби досягти винагороди через підпорядкування супротивника, який також прагне тієї ж винагороди. Цей підхід акцентує увагу на взаємозалежності сторін конфлікту, де успіх однієї сторони безпосередньо залежить від невдачі іншої. Таке розуміння конфлікту додає до нього елемент суперництва, де кожна сторона прагне отримати перевагу, застосовуючи різні стратегії, що можуть включати як відкриту агресію, так і приховані маніпуляції.

Таким чином, соціальні конфлікти можна розглядати як комплексний процес, у якому різні сторони прагнуть досягти своїх цілей шляхами, що можуть включати агресивні дії або оборонні заходи. Це визначення відображає сутність конфлікту як боротьби за ресурси та владу, де кожна сторона намагається здобути контроль над бажаним шляхом підпорядкування опонента. У цьому контексті соціальний конфлікт виступає не лише як прояв напруженості у взаємодії, але й як механізм перерозподілу ресурсів та влади у суспільстві.

Розуміння соціальних конфліктів через призму боротьби за винагороду підкреслює їхню значущість у формуванні соціальних структур та змін. Визначення конфлікту як протистояння, що набуває форм атак чи оборони, дозволяє краще зрозуміти його динаміку та потенційні наслідки. Це також допомагає розробити ефективні стратегії управління конфліктами, спрямовані на мінімізацію їх негативних наслідків і досягнення стійкого миру та гармонії в суспільстві.

Соціальна конфліктність виступає найвищою формою протиріч у суспільному процесі, відображаючи типові взаємовідносини та взаємодії між соціальними спільнотами. Цей феномен проникає в усі види суспільних процесів, в яких беруть участь соціальні групи, надаючи їм специфічного характеру. Відмінність між суспільними та індивідуальними конфліктами полягає в масштабі і залученні соціальних груп, тоді як індивідуальні конфлікти стосуються окремих осіб. Суспільні конфлікти займають особливу нішу в соціальних процесах, формуючи контекст, у якому соціальні групи взаємодіють і розвиваються [2, с. 51].

У вітчизняній соціології вивчення конфліктів розпочалося відносно нещодавно. Це було зумовлено відсутністю соціологічного інтересу до цієї тематики та існуванням певних «табу» на

дослідження конфліктів у радянські часи. У контексті «розвинутого соціалізму», суспільство офіційно не мало внутрішніх конфліктів, визнаючи лише окремі протиріччя, серед яких не було місця для антагоністичних конфліктів. Однак, реальність свідчила про протилежне: соціальні конфлікти були і залишаються невід'ємною частиною суспільного життя.

Конфлікти інтерпретують соціальні процеси та зміни, будучи просякнутими в усі сфери суспільного життя. Вони пояснюють перебіг революцій, перехід до нових соціальних структур і оновлення суспільства. Соціальні конфлікти не тільки відображають наявні протиріччя, але й стимулюють розвиток, викликаючи зміни та адаптацію соціальних систем. Це робить їх важливим об'єктом вивчення, незважаючи на те, що в радянський період ці теми були під забороною. Вивчення конфліктів відкриває розуміння механізмів соціальних змін та допомагає знайти шляхи до вирішення протиріч, забезпечуючи сталий розвиток суспільства.

Висновки. Таким чином, конфлікти можна розглядати як суспільні процеси з визначеною біографією, історією, коренями, кризою та етапами розвитку. Отже, соціальна конфліктність є універсальною характеристикою суспільного життя, що може мати як руйнівні, так і конструктивні наслідки. Вивчення і врегулювання конфліктів залишається важливим завданням психології, яке допомагає зрозуміти механізми соціальних змін та забезпечити стабільний розвиток суспільства.

List of References

1. Berezivska L.D. (2008). Reforming school education in Ukraine in the 20th century: monograph. (406 p.). K. : Bohdanova A. M.
2. Sukhomlynskyi V.O. (2009). Parenting pedagogy.(263 p.) K.: Lybid.
3. Sukhomlynska O.V. (2005). Ukrainian pedagogy in personalities: in 2 books 2: Textbook.(552 p.) K.: Lybid.

САМОТНІСТЬ НА МОРІ ЯК ЧИННИК МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я: ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ

Безлущька Олена Петрівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та
інноваційної педагогіки,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна

olena.bezlutska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0257-2163>

Анотація. Метою дослідження є вивчення психологічних чинників, що впливають на ментальне здоров'я моряків під час тривалої віддаленості від родини, а також визначення ефективних підходів до підтримки психоемоційного стану. Виявлено основні ризики – соціальна та інформаційна ізоляція, емоційне виснаження, порушення ритмів сну. Аналіз результатів опитування учасників показав поширеність симптомів емоційної напруги й зниження мотивації. Запропоновано шляхи підтримки: психоедукація, техніки саморегуляції, онлайн-зв'язок із родиною, підтримка в екіпажі, дистанційна психологічна допомога. Результати можуть бути застосовані в програмах підтримки моряків.

Ключові слова: ментальне здоров'я, самотність, моряки, психологічна підтримка, соціальна ізоляція, емоційна напруга.

Вступ. Професія моряка пов'язана з тривалим перебуванням у відриві від звичного соціального середовища, що включає родину, друзів і колег. Така віддаленість створює умови для виникнення

почуття самотності, емоційної ізоляції та психологічного напруження. Постійна зміна середовища, обмеженість у спілкуванні та фізичне віддалення від джерел підтримки можуть мати суттєвий вплив на психоемоційний стан людини.

У сучасних умовах все більше уваги приділяється не лише фізичному, а й ментальному здоров'ю працівників морської галузі. Проте проблематика психологічного благополуччя моряків усе ще залишається недостатньо висвітленою у вітчизняному науковому просторі. Зокрема, актуальним є вивчення емоційних труднощів, станів тривоги, депресії, а також здатності адаптуватися до умов тривалої ізоляції, які супроводжують людину в період морського рейсу.

Метою цього дослідження є аналіз психологічних чинників, що впливають на ментальне здоров'я моряків у період тривалої віддаленості від родини, а також визначення ефективних стратегій збереження психологічного добробуту в умовах самотності на морі.

Завдання дослідження: проаналізувати психологічні аспекти самотності серед моряків; визначити основні ризики для ментального здоров'я в умовах морської ізоляції; описати методи психологічної підтримки та саморегуляції для подолання наслідків самотності.

Основна частина. У процесі дослідження було застосовано комплексні методи психологічного аналізу: опитування, напівструктуровані інтерв'ю, методи оцінювання психоемоційного стану (шкала депресії Бека, опитувальник самотності UCLA) [5].

У дослідженні взяли участь 125 осіб – студенти та випускники Херсонської державної морської академії, які мали досвід роботи в багатонаціональних екіпажах або проходили відповідну практику. Вибірка охоплювала респондентів віком від 18 до 45 років і старше, з різним фаховим спрямуванням та рівнем морського досвіду. Опитування проводилося в онлайн-форматі із використанням платформи Google Forms, що забезпечило зручність участі та дотримання принципів добровільності й анонімності. Зібрані дані було систематизовано за допомогою електронних таблиць, що дало змогу впорядкувати інформацію для подальшого аналізу.

Було виявлено, що понад 65% респондентів вказали на постійне відчуття емоційної ізоляції, зниження мотивації, дратівливість, порушення сну, а 29% – на прояви депресивного стану середньої тяжкості.

Основними психологічними чинниками, що впливають на ментальне здоров'я, виявлено:

- соціальна ізоляція (обмеженість у комунікації з близькими, нестача живого спілкування);
- інформаційна ізоляція (відсутність доступу до актуальної інформації з «великої землі»);
- порушення добових ритмів, що призводять до втоми і емоційного виснаження;
- відчуття втрати контролю над ситуацією у родині [6].

На основі результатів проведеного опитування та аналізу його результатів доцільно сформулювати низку практичних рекомендацій, спрямованих на зменшення негативного впливу самотності:

- психоедукація та підготовка до рейсу – психологічна підготовка моряків і їхніх родин до майбутнього періоду віддаленості.
- розвиток навичок саморегуляції – техніки дихання, медитація, ведення щоденника емоцій.
- цифрові засоби зв'язку – регулярне спілкування з родиною через відеозв'язок, текстові месенджери.
- підтримка командного духу – створення умов для спілкування в межах екіпажу як елемента соціальної підтримки.
- онлайн-консультування – залучення психологів до дистанційної підтримки екіпажів під час рейсів [7].

Висновки. У результаті дослідження було підтверджено високий рівень ризику ментального виснаження серед моряків, що тривалий час перебувають у рейсах. Відчуття самотності є одним з основних психологічних викликів цієї професії, що вимагає системної уваги з боку роботодавців, психологів і сімейного оточення.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення впливу культурних чинників, рівня сімейної підтримки та гендерних особливостей на стратегії подолання самотності під час перебування на морі.

List of References

1. Ivanova, L. (2020). Social isolation and occupational stress of seafarers. *Journal of Maritime Psychology*, 12(1), 24–29.
2. Novak, O. (2021). Psychological aspects of remote professions: A seafarer's case study. *Kyiv. Psychological Review*, 8(3), 15–22.
3. World Health Organization. (2022). Mental health and seafaring: A global overview. Geneva: WHO Press.
4. International Maritime Organization. (2021). Seafarers' well-being: Annual Report. London: IMO Publishing.
5. Borysova, N. (2020). Diagnosis of loneliness among Ukrainian sailors. *Ukrainian Journal of Psychology*, 14(2), 33–39.
6. Chaban, O., & Horbachevsky, P. (2018). Chronobiology and emotional regulation of seafarers. Lviv: *Human Science Publishing*.
7. Smith, R., & Lee, J. (2020). Telepsychology interventions in maritime settings. *International Journal of Remote Therapy*, 5(4), 59–66.

КУЛЬТУРНИЙ ШОК ТА МІЖКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ МОРЯКІВ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОМУ МОРСЬКОМУ ЕКІПАЖІ

Кривопусков Дмитро Володимирович,

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету суднової енергетики,

Херсонська державна морська академія,

м. Одеса, Україна

dimakrivopuskov@gmail.com

Добровольська Вікторія Анатоліївна,

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

та інноваційної педагогіки

Херсонська державна морська академія,

м. Одеса, Україна

viado.ksma@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5262-7425

Анотація. У статті розглядаються особливості прояву культурного шоку та процесу міжкультурної адаптації моряків, які працюють у багатонаціональних екіпажах. Один із співавторів дослідження аналізує особистий досвід взаємодії з представниками різних культур (Китаю, Філіппін, Греції) в умовах обмеженого морського простору, що підсилює психологічні та соціальні виклики міжкультурної комунікації. У центрі уваги – типові конфлікти, зумовлені різницею в культурних моделях поведінки, сприйнятті субординації, стилях комунікації та релігійних практиках. Результати дослідження демонструють, що ефективна комунікація в полікультурному середовищі залежить не лише від знання мови, а насамперед від здатності до адаптації, спостережливості, поваги до відмінностей і розвитку міжособистісних навичок. Професіоналізм, невербальна взаємодія та людяність визначають успішність міжкультурної взаємодії на борту. У висновках наголошується, що міжкультурна адаптація моряка – це не лише професійний виклик, а й особистісне зростання. Підготовка до такої взаємодії має здійснюватися як під час навчання, так і через практичний досвід і спеціалізовані тренінги, що сприятиме підвищенню ефективності екіпажу й безпеки судноплавства.

Ключові слова: культурний шок, морський фахівець, міжкультурна компетентність, адаптація, полікультурне середовище, невербальна комунікація, міжособистісна компетентність.

Вступ. У сучасному судноплаванні багатонаціональний склад екіпажів є звичним явищем, що зумовлює постійну взаємодію представників різних культур. Така міжкультурна комунікація супроводжується не лише збагаченням досвіду, а й низкою психологічних і соціальних викликів. Одним із найпоширеніших феноменів у цьому контексті є культурний шок – стан дезорієнтації та емоційного дискомфорту, який виникає у процесі адаптації до нових культурних норм, звичаїв і моделей поведінки. Для моряків, які тривалий час перебувають в обмеженому багатокультурному морському середовищі, процес адаптації має вирішальне значення для ефективної професійної діяльності, підтримання психоемоційної рівноваги і забезпечення безпеки судноплавства. Саме тому дослідження проявів культурного шоку й механізмів міжкультурної адаптації набуває особливої актуальності в морській галузі.

Мета дослідження – проаналізувати прояви культурного шоку й механізми міжкультурної адаптації моряків у багатонаціональному морському екіпажі на основі практичного досвіду співавтора даного дослідження, морського фахівця Кривопускова Дмитра, з метою виявлення ефективних стратегій комунікації та професійної взаємодії в умовах полікультурного середовища.

Постановка даної мети вимагає вирішення поставлених завдань:

1. охарактеризувати типові прояви культурного шоку в умовах полікультурного середовища судового екіпажу на основі власного практичного досвіду електромеханіка Кривопускова Дмитра;
2. визначити основні бар'єри міжкультурної комунікації, що виникають у професійній взаємодії моряків різних національностей;
3. проаналізувати адаптивні стратегії та міжособистісні практики, що сприяють налагодженню ефективної взаємодії в багатонаціональному колективі.

Попри наявні наукові дослідження, присвячені підготовці фахівців морської галузі до міжкультурної взаємодії [1, 2, 3], ця проблема досі не має остаточного вирішення через складність процесу міжкультурного спілкування, до якого необхідно бути підготовленим як теоретично, так і практично.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів.

Культурний шок — це конфлікт двох культур на рівні індивідуальної свідомості [1, с.13]. Цей конфлікт у морському середовищі виникає як психоемоційна відповідь на різкі відмінності у світогляді, побуті, стилі комунікації та професійній етиці. У багатонаціональних екіпажах він має посилений вплив через замкнутість простору, тривале спільне перебування та неможливість “вийти” з середовища.

Типові причини міжкультурного непорозуміння, з якими зіткнувся в роботі електромеханік Кривопусков Дмитро на власному досвіді, полягають у наступному:

- різне сприйняття субординації: китайці суворо дотримуються ієрархії, тоді як греки можуть дозволити собі неформальний тон, навіть до молодшого персоналу;
- непрозорість комунікації: філіппінці часто кажуть “так”, маючи на увазі “я почув, але не впевнений”;
- релігійно-культурні конфлікти: молитви під час вахти або відмова торкатися їжі певного типу.

Так, у перший місяць нам довелося провести ґрунтовну бесіду з молодим мотористом із Китаю, який, на перший погляд, не реагував на прямі інструкції. Первинно це було сприйнято як порушення дисципліни або недотримання субординації. Проте подальший аналіз ситуації засвідчив, що небажання виконувати команду негайно не було пов'язано з умисною неслухняністю. У культурному контексті цього члена екіпажу існувала неписана норма: виконання вказівки особи, з якою не встановлено ієрархічних або формальних робочих відносин, могло б розцінюватися як прояв неповаги до безпосереднього керівника. Цей випадок вперше продемонстрував морякам, що проблема полягала не в порушенні дисципліни, а у відмінностях культурних моделей поведінки.

Такі ситуації засвідчують, що ефективна робота в полікультурному середовищі судна залежить

не лише від професійних навичок, а й від рівня міжкультурної компетентності. Досвід підтверджує, що здатність до адаптації й налагодження комунікації прямо впливає на професійну ефективність і мотивацію моряків.

Наукові дослідження свідчать, що морські фахівці, які володіють міжособистісними навичками та культурною обізнаністю, демонструють вищий рівень адаптивності й мотивації до роботи [2, с. 116]. Старші за віком і досвідчені моряки виявляють вищу ефективність у комунікації та взаємодії з представниками інших культур завдяки розвиненим стратегіям пристосування [2, с. 119].

При сприятливих умовах входження в нову культуру людина проходить цикл “стрес – адаптація – особистісне зростання” [1, с.13]. Культурна криза дає стимул, необхідний для розвитку і зростання особистості.

Робота в багатонаціональному екіпажі – це щоденна міжкультурна взаємодія, де адаптація не абстракція, а необхідність [3, с.15]. Працюючи поруч із греками, китайцями, філіппінцями та представниками інших культур, кожний морський фахівець приходить до висновку: головне – не знати культуру з книжок, а вміти жити в ній.

Адаптація починається зі спостереження та мовчазного вивчення норм: хто як спілкується, як жартує, як реагує на зауваження. Наприклад, філіппінці часто уникають прямого “ні” – це треба враховувати в роботі. Далі – повага в дрібницях: вчасно подякувати, не насміхатися з чужої їжі чи акценту, не лізти з порадами, якщо не питають. Професіоналізм – універсальна мова: коли ти чітко робиш свою роботу, тебе сприймають незалежно від національності. І ще – людяність: поділився кавою, прикрив у вахту, підказав – і от вже ти свій.

Зважаючи на специфіку міжкультурної взаємодії в морському середовищі, особливого значення набуває аналіз практичних ситуацій, де формуються навички ефективної комунікації.

Комунікація на судні – це не мова і не слова. Це питання довіри, злагодженості й, іноді навіть, безпеки життя. У багатонаціональному екіпажі все ускладнюється: різні мови, менталітети, темпи сприйняття. Але одне лишається спільним – людяність і чіткість у діях.

Перший контракт кадета з китайськими механіками супроводжувався суттєвим мовним бар’єром, що сильно ускладнювало професійну комунікацію. Ти їм про клапан, а вони тобі про фланець. Але один момент усе змінив: під час непередбаченого зупинення головного двигуна наш автор Кривописов Дмитро замість пояснень просто взяв гайковий ключ, показав жестами, що робити – і це спрацювало ідеально. Після цього вони самі почали підходити за порадою, бо побачили не “іноземця”, а “свого”.

Можемо висновувати, що є моменти, які реально працюють на судні, а саме:

- прості й чіткі фрази, жодних двозначностей;
- повторення ключових команд, навіть якщо здається, що всі зрозуміли;
- повага до культурного контексту: китайці не скажуть прямо “ні”, філіппінці не люблять, коли на них кричать, греки очікують ініціативу;
- погляд, жести, інтонація – іноді красномовніші за мову;
- після вахти розділив із кимось каву – і вже завтра тебе слухають уважніше.

Протягом рейсу головне не просто говорити, а бути почутим. І це досягається не через слова, а через повагу, присутність і дію. Саме так народжується справжня морська комунікація – між культурами, мовами і людьми. Бо в морі головне – чути і бути почутим, незалежно від мови, кольору шкіри чи прапора над кораблем.

Висновки. Їдеш на контракт – не знаєш, хто поруч, яка в нього мова, як він реагує на жарти чи тиск. Але через кілька вахт, через спільну втому, через тишу в машині – починаєш відчувати людину. І розумієш: адаптація – це не про зміну себе, а про здатність бути справжнім серед різних. У морі важливо не хто ти, а чи можна на тебе покластися. Саме це і є міжкультурна комунікація за морськими правилами.

Отже, індивідуальний досвід адаптації в багатонаціональному морському екіпажі демонструє важливість міжкультурної комунікації та здатності до співпраці. Ці якості мають формуватися не лише в умовах практики, а й у процесі професійної підготовки майбутніх моряків.

Підготовка майбутніх фахівців до міжкультурного спілкування шляхом навчання в закладах

вищої освіти морського профілю, а також підвищення культурної обізнаності працюючих моряків шляхом відповідних тренінгів сприяє кращому порозумінню в екіпажі, а, відповідно, й безпеці судноплавства.

List of References

1. Bilienka, I. H. (2011). "Kul'turnyi shok" i adaptatsiia do novoi kultury ["Culture shock" and adaptation to a new culture]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Teoriia kultury i filosofii nauky*, vol. 940, issue 41, 12–16. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2011_940_41_5
2. Rayos, J. L. T., & Borbon, N. M. D. (2022). Seafarers' attitude and cultural adaptation influencing the work motivation during the time of pandemic. *International Journal of Research Studies in Management*, vol. 10, issue 1, 107–124. doi: <https://doi.org/10.5861/ijrsm.2022.17>
3. Buzovska, Y. F. (2019). Model' formuvannia pidhotovlenosti maibutnikh sudnovodiiv do mizhkul'turnoho spilkuvannia zasobamy IKT [A model for developing future navigators' readiness for intercultural communication using ICT tools]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsial'na robota*, issue (2)45, 15–19. doi: 10.24144/2524-0609.2019.44.15-19

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Багненко Володимир Юрійович

аспірант інституту психології ім.Г.С.Костюка

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Шиловська Олена Миколаївна

Інститут психології ім.Г.С.Костюка,

м. Київ

У сучасному соціокультурному контексті України, значно трансформованому внаслідок повномасштабної війни, відбулися глибокі зміни в житті численних громадян. Однією з найбільш вразливих груп є сім'ї військовослужбовців, які щоденно стикаються з високим рівнем невизначеності, страху, втрат і тривожного очікування. У такій ситуації надзвичайно важливим стає питання психологічного осмислення пережитого. Цей процес дозволяє людині інтегрувати складні обставини в її внутрішній світ, зберегти власну ідентичність та відновити адаптаційні можливості.

Осмислення в психологічному сенсі представляє собою когнітивно-емоційну діяльність, спрямовану на пошук або відновлення значення подій. Дослідники підкреслюють, що цей процес є ключовим механізмом зменшення розбіжності між внутрішніми переконаннями особистості та екстремальними життєвими обставинами. Особливо гостро така невідповідність проявляється в умовах війни, втрат чи загрози життю, коли дисонанс може мати деструктивний вплив і потребує глибокого переосмислення ситуації задля адаптації та відновлення особистісної рівноваги [1].

Родини військовослужбовців зазвичай стикаються зі складними емоціями, такими як горе, почуття провини за виживання, безпорадність і гнів. Якщо ці переживання не піддаються належному аналізу та осмисленню, вони можуть спричинити тривалий стрес і дезадаптацію. Осмислення допомагає перетворити хаотичні почуття на впорядковану розповідь, зберігаючи особистісну цілісність у часи кризи.

Проведений аналіз доводить, що основні психологічні чинники осмислення включають в себе [2; 3]:

1. Рефлексивність, тобто здатність аналізувати власні емоційні стани, переживання та думки, виступає одним із ключових елементів у процесі осмислення. Саме вона відкриває шлях до формування

нових смислів, стимулює внутрішній діалог та допомагає вписати непрості події у контекст власного життя. Люди з високим рівнем саморефлексії зазвичай краще стримують емоції та рідше стикаються з посттравматичними розладами.

2. Емоційна компетентність – спроможність правильно ідентифікувати, приймати та озвучувати свої емоції полегшує роботу з травматичним досвідом. Емоційна компетентність дозволяє ослабити негативні переживання, уникнути застою в емоціях і перенаправити внутрішні ресурси на глибше осмислення подій.

3. Смыслжиттєві орієнтації. Осмислення складних обставин стає простішим у людей із стійкими цілями, усвідомленим сенсом життя та особистісною місією. У контексті сімей військових особливе значення набуває розуміння жертвовності, патріотизму та сенсу служби.

4. Соціальна підтримка. Психоемоційна допомога від рідних, друзів, громади, волонтерів чи духовних наставників має вагоме значення в процесі осмислення. Соціальні зв'язки створюють простір для вираження емоцій, колективного пошуку смислів та зниження відчуття ізоляції.

5. Наративна здатність. Наратив дозволяє впорядкувати спогади, визначити причинно-наслідкові зв'язки та поставити емоційну крапку в історії. У сім'ях військових трапляється ситуація невизначеності через нестачу інформації, що ускладнює створення логічного наративу. В таких умовах ефективним стає залучення фахівця в рамках наративно-орієнтованого підходу.

6. Духовно-ціннісні ресурси. Духовність, релігійні переконання чи віра у вище призначення формують рамку прийняття невинуватих втрат. Дослідження свідчать, що віруючі люди частіше знаходять сенс навіть у трагічних подіях, полегшуючи процес горювання та подальшої адаптації.

При цьому, розуміння ключових чинників осмислення є фундаментом для створення психопрофілактичних і психотерапевтичних програм, спрямованих на підтримку родин військовослужбовців. Ефективними у цьому процесі є заходи, що сприяють:

- формуванню й удосконаленню рефлексивних навичок;
- вираженню емоцій через такі методи, як ведення щоденників, написання листів чи застосування арттерапії;
- усвідомленню особистісного значення пережитих подій;
- структурованій реконструкції наративів минулих переживань;
- зміцненню соціальної єдності та духовної опори.

Отже, процес осмислення складних і часто травматичних життєвих подій, які переживають члени сімей військовослужбовців, має багатопланову структуру, оскільки включає в себе не тільки когнітивні та емоційні аспекти, а й соціальні та духовні виміри. Для ефективного подолання таких ситуацій вирішальну роль відіграють низка психологічних чинників. Серед них на перший план виходять рефлексивність, яка допомагає людині глибше аналізувати свої переживання, та емоційна компетентність, що дозволяє краще справлятися зі стресом і негативними емоціями. Додатково ключовою є наявність смысловиттєвих орієнтацій, які надають життю тверді мети й цінностей. Велику роль відіграє також соціальна підтримка, що передбачає взаємодію з близькими й суспільством, розвиток наративної здатності, яка дозволяє осмислено та чітко формулювати свої думки й емоції, а також духовна включеність, що надає сили через опору на внутрішню віру чи філософські переконання.

Психологічна допомога цій категорії населення повинна мати інтегральний і ретельно продуманий характер. Вона повинна не лише зосереджуватися на пом'якшенні чи зменшенні страждань у момент кризового стану, але також акцентувати увагу на відновленні сенсу життя для людини. Такий підхід сприятиме не лише емоційному зціленню, але й глибшому особистісному розвитку, допомагаючи зміцнити внутрішні ресурси та адаптивні можливості кожного окремого індивіда. Така комплексна стратегія забезпечить тривалий позитивний результат і стане міцним підґрунтям для повернення до повноцінного й гармонійного життя.

Список використаних джерел

1. Ткач І. М. Психологічні стратегії адаптації до травматичного досвіду у членів сімей військовослужбовців. *Психологія і суспільство*, 2022. № 3. С.78-84.
2. Кирилюк Л. В. Наратив як інструмент осмислення травматичного досвіду в кризовому

консультуванні. *Вісник Національного університету оборони України*, 2021. № 1(59). С. 147-152.

3. Березіна Т. Ю. Психологічні умови формування внутрішніх ресурсів у жінок, чий чоловіки перебувають на фронті. *Соціальна робота і психологія*, 2023. № 2. С. 31-38.

***КРУГЛИЙ СТІЛ
«МЕНЕДЖМЕНТ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА
ПРАКТИКИ»***

***ROUND TABLE
"MANAGEMENT: MODERN TECHNOLOGIES
AND PRACTICES"***

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАКТИЦІ МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Панчук Іван Володимирович,
здобувач вищої освіти факультету судноводіння,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
ivanvolodimirovic06@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7624-6743>

Науковий керівник:
Нагрибельна Інна Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професорка,
Херсонська державна морська академія,
м. Одеса, Україна
innanagribelna@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

Анотація. Метою цього дослідження є детальний аналіз застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) в морській галузі, зокрема в судноплавстві, управлінні портами та технічному обслуговуванні суден. Вивчаються основні напрямки впровадження інтелектуальних систем для оптимізації навігації, зниження витрат, підвищення безпеки та покращення прогнозування морських умов. Особливу увагу приділено цифровим двійникам суден, які автоматизують процеси моніторингу технічного стану в реальному часі, зменшуючи ризики несправностей і аварій. Підкреслюється важливість удосконалення сучасних підходів, що дозволяє комплексно охопити як технічні, так і організаційні аспекти впровадження інновацій. Дослідження охоплює використання автономних систем управління для зменшення людського фактора та підвищення ефективності морських перевезень. Результати показують, що впровадження ШІ покращує точність прогнозів і забезпечує високий рівень безпеки, зокрема в складних умовах навігації та поганої погоди. ШІ дозволяє автоматизувати прийняття управлінських рішень у реальному часі, знижуючи ймовірність помилок, пов'язаних із людським фактором. Алгоритми можуть коригувати курс судна, виявляти потенційні зіткнення і передбачати технічні несправності. Ці інноваційні технології також оптимізують процеси в портах, зменшуючи затори та енергетичні витрати, що покращує екологічний стан. Висновки підтверджують, що ШІ є важливим чинником інновацій у морській галузі, підвищуючи безпеку та ефективність судноплавства. Вони дозволяють скоротити витрати на технічне обслуговування, підвищити точність навігації та покращити екологічні показники перевезень. Практичне значення роботи полягає в розробці нових підходів до впровадження технологій ШІ, що відкриває перспективи для розвитку автономних суден і створення розумних портів. Подальші дослідження повинні зосереджуватись на покращенні алгоритмів для забезпечення точності прогнозів і адаптації до змінних умов навігації та технічних вимог. Комплексний підхід, ґрунтуючись на міждисциплінарному аналізі, формує цілісне бачення перспектив подальшого розвитку галузі в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: штучний інтелект, морська галузь, судноплавство, цифрові двійники, автономні системи, безпека, навігація, портова автоматизація, технічне обслуговування, екологія, ефективність, прогнозування.

Вступ. Постановка проблеми визначається необхідністю адаптації морської галузі до сучасних викликів, серед яких — зростання обсягів перевезень, підвищення вимог до безпеки судноплавства, оптимізація витрат та дотримання міжнародних екологічних стандартів. У цих умовах виникає потреба у впровадженні інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), який змінює підходи до навігації, логістики, техобслуговування та портового управління. Актуальність обраної теми полягає у стрімкому розвитку цифрової трансформації морської сфери, де ШІ виступає ключовим

інструментом підвищення ефективності та безпеки. Застосування інтелектуальних систем дозволяє зменшити вплив людського фактора, оптимізувати роботу суден і сприяти охороні морського середовища. Зростаюча зацікавленість індустрії та наукової спільноти підтверджує стратегічну важливість даної тематики. *Аналіз останніх досліджень та публікацій* (Xinqiang Chen; Dongfang Ma; Ryan Wen Liu), проведених у 2021–2025 роках, дозволив констатувати численні приклади застосування ШІ у сфері автономного судноплавства, обробки навігаційних даних, моніторингу технічного стану суден та управління портами. *Огляд джерел* [1–7] демонструє як теоретичні розробки, так і практичні впровадження технологій у комерційному судноплавстві, включаючи створення цифрових двійників і трансформацію функцій екіпажу. *Метою роботи* є дослідження сучасного стану впровадження штучного інтелекту в морській галузі та визначення перспектив його подальшого розвитку в судноплавстві, технічному обслуговуванні й управлінні портовими процесами. *Завданням роботи* є: систематизація прикладної інформації про ШІ у морському секторі; аналіз виявлених тенденцій та залежностей; оцінка ефективності впроваджених рішень; формулювання висновків щодо напрямів вдосконалення інтелектуальних систем у морській галузі.

Виклад основного матеріалу. Отриманими науковими фактами є зростання ефективності морської логістики завдяки впровадженню штучного інтелекту (ШІ). Алгоритми машинного навчання сприяють зменшенню витрат пального, точнішому прогнозуванню погодних умов і оптимізації маршрутів плавання, що підвищує економічну ефективність та знижує викиди CO₂ [2]. Виявленими закономірностями є тісний зв'язок між автоматизованими системами та безпекою морських перевезень. Алгоритми глибокого навчання, аналізуючи дані з навігаційних сенсорів, виявляють потенційні зіткнення на ранніх стадіях і забезпечують ухвалення автоматичних рішень, знижуючи вплив людського фактора [1]. Виявленими зв'язками є активна інтеграція ШІ з традиційними морськими технологіями. Поєднання з електронними картами та AIS забезпечує аналіз трафіку в реальному часі, а інтеграція з системами технічного моніторингу дозволяє прогнозувати поломки на основі вібрацій, температури [3]. Встановленими тенденціями є розвиток автономних суден, автоматизація портів і цифрова трансформація морських підприємств. Автономні судна проходять випробування, демонструючи здатність до самостійної навігації, а в портах впроваджуються системи розумного управління вантажами [4]. Методами отримання та аналізу фактичного матеріалу є застосування алгоритмів машинного навчання в реальних морських умовах. Моделі тренуються на основі AIS, метеоданих і технічного стану суден, а результати перевіряються в симуляціях чи на судах з подальшим аналізом ефективності [5]. Ідеями, що реалізуються в дослідженнях, є концепція цифрового двійника судна, що дозволяє контролювати процеси в реальному часі, прогнозувати аварії та оптимізувати експлуатацію. Також розробляються рішення щодо повної автоматизації швартування та розвантаження [1]. Особистим внеском автора є систематизація публікацій щодо застосування ШІ у морській галузі, порівняння результатів у різних напрямках, узагальнення прикладів використання інтелектуальних систем на судах і в портах. Автор проаналізував адаптивність ШІ до морських умов і запропонував шляхи підвищення ефективності впровадження [6].

Висновки. Найважливішими результатами дослідження є підтвердження ефективності використання ШІ в морській галузі. Автоматизовані системи дозволяють зменшити витрати пального, підвищити точність прогнозування погоди та покращити управління судовим трафіком і вантажними операціями. Важливою тенденцією є зростання рівня безпеки завдяки алгоритмам глибокого навчання, які виявляють ризики зіткнень і автоматично коригують курс судна. Наукова новизна полягає в систематизації сучасних досліджень і впроваджених технологій у сфері цифрових двійників суден і інтелектуальних систем управління. Ці технології аналізують стан судна й навколишнє середовище в реальному часі, що дає змогу оптимізувати технічне обслуговування, підвищити безпеку та зменшити ризики аварій.

Теоретичне значення полягає в формуванні концептуальних підходів до інтеграції ШІ в морську логістику, судноплавство та портову діяльність. Особлива увага приділяється стратегії переходу до автономних суден і впровадженню екологічно чистих технологій відповідно до сучасних вимог. Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих

результатів для оптимізації роботи судноплавних і портових компаній. Запропоновані стратегії можуть сприяти розробці нових стандартів безпеки, ефективності та екологічної відповідності в морській галузі. Перспективами подальших досліджень є вдосконалення ШІ для роботи в складних морських умовах, зокрема розробка точніших алгоритмів прогнозування та адаптація рішень до різних типів суден. Важливим напрямом також є опрацювання нормативно-правової бази щодо впровадження автономного судноплавства та використання ШІ в перевезеннях.

List of References

1. Stella Maris. (2024). Artificial Intelligence in the Maritime Industry. <https://stellamaris.org.ua/shtuchnyj-intelekt-u-morskij-galuzi/>
2. Xinqiang Chen; Dongfang Ma; Ryan Wen Liu. (2024). Application of Artificial Intelligence in Maritime Transportation. <https://www.mdpi.com/2077-1312/12/3/439>
3. Opsealog. (2023). Applications of Artificial Intelligence in the Maritime Industry. <https://opsealog.com/applications-of-artificial-intelligence-in-the-maritime-industry/>
4. Safety4Sea. (2023). A brief introduction to AI and its applications in the maritime industry. <https://safety4sea.com/cm-a-brief-introduction-to-ai-and-its-applications-in-the-maritime-industry/>
5. Thetius. (2021). Current and Future Uses of Artificial Intelligence in the Maritime Industry. <https://thetius.com/current-and-future-uses-of-artificial-intelligence-in-the-maritime-industry/>
6. Britannia P&I. (2024). The Use of Artificial Intelligence in Shipping. <https://britanniapandi.com/2024/02/the-use-of-artificial-intelligence-in-shipping/>
7. MITAGS. (2023). AI's Impact on the Maritime Industry. <https://www.mitags.org/ai-impact-maritime-industry/>

ПСИХОЛОГО-АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ ЯК ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ

Сорока Олена Михайлівна,
доктор психологічних наук, доцент, професор
кафедри гуманітарних дисциплін,
Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»
м. Ізмаїл, Україна
elkazej@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1637-3437>

Анотація. В даному дослідженні проаналізовано ефективність застосування сучасних психологічних технологій у системі управління морськими ресурсами з урахуванням людського фактору. Обґрунтовано значущість психоемоційної стабільності керівників морської галузі для прийняття стратегічних рішень у критичних умовах. Запропоновано модель психолого-адаптивного менеджменту, орієнтовану на підвищення ефективності командної взаємодії. Доведено, що інтеграція психологічних методів в управління морськими ресурсами сприяє зниженню ризиків, оптимізації розподілу ресурсів та розвитку відповідального лідерства в морському середовищі.

Ключові слова. Психологія управління, морські ресурси, людський фактор, управлінська ефективність, емоційна стабільність, кризове лідерство, адаптивний менеджмент, саморегуляція.

Вступ. Управління морськими ресурсами в умовах глобальної нестабільності потребує не лише

технічної, а й психологічної підготовки керівників. Особливе значення набуває людський фактор у прийнятті управлінських рішень. Сучасні дослідження доводять, що психоемоційний стан керівника безпосередньо впливає на ефективність стратегічного планування [5; с. 110]. Метою цієї роботи є аналіз ролі психології управління в розвитку адаптивних моделей менеджменту в морській сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати.

У сучасній науці зростає інтерес до вивчення психологічної готовності керівників до ефективного управління організацією в умовах трансформаційних викликів. У цьому напрямі помітний внесок зробили такі науковці, як Л. Карамушка та О. Бондарчук. Паралельно з цим, все більшого значення набуває дослідження емоційної компетентності керівника та персоналу, а також психоемоційної грамотності працівників, яка особливо широко висвітлена у працях зарубіжних науковців, зокрема Д. Гоулмана [3]. Водночас останніми роками ці теми стають об'єктом глибокого аналізу й серед українських дослідників. Не менш важливою складовою управлінської психології є питання лідерства, які досліджували В. Є. Михайличенко, О. Г. Романовський, Л. А. Пашко та інші вчені. Окрему увагу вітчизняні дослідники, зокрема Г. В. Щокіна, приділяють психологічним особливостям управління персоналом, зокрема гендерній специфіці в керівництві колективами.

У сучасних дослідженнях часто застосовується комплексний метод аналізу літературних джерел, а також результати психодіагностики управлінського складу морських підприємств. Встановлено, що найбільш ефективними є моделі, в яких поєднуються адміністративні та соціально-психологічні методи управління.

Ми розробили психолого-адаптивну модель управління, що враховує рівень емоційної стабільності, здатність до саморегуляції та тип командної взаємодії.

1. Концептуальна основа моделі.

Психолого-адаптивний менеджмент визначається як управлінський підхід, що фокусується на врахуванні психологічного стану членів суднового екіпажу, їх індивідуальних поведінкових характеристик, а також на гнучкому налаштуванні стилю керівництва відповідно до рівня емоційної стабільності, здатності до саморегуляції та типу взаємодії в команді. Така модель передбачає динамічну адаптацію управлінських впливів до змін психоемоційного стану колективу та конкретних операційних умов, що сприяє підвищенню як психологічного добробуту, так і ефективності діяльності на борту судна.

2. Ключові компоненти моделі.

2.1. Оцінка емоційної стабільності.

На першому етапі впровадження моделі проводиться діагностика емоційної стійкості колективу або членів екіпажу з використанням психометричних методів, опитувань і поведінкового спостереження. Зокрема, застосовуються тести на рівень тривожності, адаптивності, стресостійкості та ознаки емоційного вигорання. Отримані дані дозволяють визначити критичні зони ризику, пов'язані з емоційним станом працівників.

2.2. Діагностика здатності до саморегуляції.

Цей елемент передбачає визначення здатності фахівців морського транспорту зберігати внутрішній психологічний баланс в умовах ізоляції або підвищеного навантаження та відповідальності. Оцінка здійснюється за допомогою шкал саморегуляції, інструментів біологічного зворотного зв'язку (біофідбеку), а також аналізу щоденників самоспостереження. Це дозволяє виявити особисті ресурси стрес-менеджменту та регуляції поведінки.

2.3. Визначення типів командної взаємодії.

У межах моделі визначаються основні стилі міжособистісної взаємодії в колективі: авторитарний (централізоване прийняття рішень), кооперативний (розподілена відповідальність) та адаптивний (гнучке розподілення ролей залежно від ситуації). Тип взаємодії встановлюється через групові діагностичні вправи, соціометричні дослідження та спостереження за поведінкою команди в реальних або змодельованих ситуаціях.

2.4. Моніторинг психоемоційного клімату.

Психоемоційний клімат колективу відслідковується на постійній основі за допомогою анонімних опитувальників, особистих інтерв'ю з членами та регулярних неформальних зустрічей з

психологом. Це дозволяє своєчасно реагувати на зміни в настрої та запобігати ескалації внутрішніх конфліктів.

3. Механізми управлінського впливу.

Модель реалізується через низку цілеспрямованих управлінських механізмів:

- психоадаптаційне лідерство: командир або керівник адаптує стиль керівництва до емоційного стану екіпажу, змінюючи рівень директивності, залучення або підтримки;
- гнучкий розподіл завдань: завдання делегуються з урахуванням психоемоційного навантаження, стану ресурсів та функціонального потенціалу членів екіпажу;
- коучинг і менторинг: офіцери або старші моряки супроводжують молодших під час прийняття рішень, надаючи емоційну підтримку та допомогу в адаптації;
- інтервенції в стресових ситуаціях: запроваджуються мікропаузи, дихальні техніки, тимчасова ротація функцій або інші методи зняття емоційної напруги;
- регулярний зворотний зв'язок: завдяки створенню умов для відкритого обговорення виникаючих труднощів проблеми виявляються ще до їх загострення.

4. Ефекти впровадження моделі.

На практиці можна виділити позитивні ефекти: підвищення мотиваційної залученості, зниження рівня емоційного вигорання завдяки ранній діагностиці та вчасним інтервенціям, покращення командної ефективності завдяки переходу до адаптивних моделей взаємодії замість жорсткої ієрархії та прискорення процесів прийняття рішень у критичних ситуаціях за рахунок зниження психоемоційного опору.

5. Рекомендовані етапи впровадження моделі.

Для ефективної реалізації психолого-адаптивного менеджменту доцільно дотримуватися послідовності впровадження:

- проведення стартової діагностики психологічного стану екіпажу;
- навчання керівного складу навичкам психоадаптаційного лідерства;
- впровадження індивідуальних та групових практик саморегуляції;
- модерування командної взаємодії під час практичних тренувань;
- регулярне оцінювання ефективності управлінських дій і корекція моделі відповідно до отриманих результатів.

Висновки. Запропонована модель адаптивного управління дозволяє знизити рівень конфліктності в екіпажах, підвищити якість управлінських рішень і зміцнити культуру безпеки. Дослідження має як теоретичне значення для психології управління, так і практичну цінність для впровадження в підготовку фахівців морського транспорту. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку системи психопрофілактики для керівників морської галузі.

List of References

1. Brooks, S. K., & Greenberg, N. (2022). *Mental health and psychological wellbeing of maritime personnel: A systematic review*. *BMC Psychology*, 10, 139.
2. Volska, O. M., & Bulgakov, M. P. (2023). *The impact of mental health on the professionalism of maritime workers*. *Kherson State Maritime Academy Bulletin*, 4, 41–48.
3. Goulman D. (2019). *Emotsiynyy intelekt. [Emotional intellect]* Kh.: Vivat, 512.
4. Praetorius, G., & Hollnagel, E. (2021). *Enhancing maritime crew resource management training by applying resilience engineering: A case study of the Bachelor Maritime Officer Training Programme in Rotterdam*. *Education Sciences*, 11(8), 378.
5. Sushyk I. V., Sushyk O. G. (2021). *Moral and psychological state of the company as an example of effective management*. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*, 2 (6), 106-120.

МОДЕЛЬ КОЛЬОРОВИХ СТИЛІВ УПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ У МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ЕКІПАЖІ МОРСЬКОГО СУДНА

Стовба Тетяна Анатоліївна,

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри економіки та морського права,

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

stovba.tan2023@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2433-1122>

Анотація. Мета роботи – розробка моделі кольорових стилів управління та дослідження потенціалу її застосування задля підвищення ефективності керування мультикультурним екіпажем морського судна. Розроблено багатофакторну модель кольорового менеджменту для вибору ефективного стилю управління членами мультикультурного екіпажу морського судна в умовах глобальної турбулентності, яка враховує національні особливості, типовий контекст для найкращого застосування, можливі ризики. Встановлено, що кожний стиль має свої переваги та обмеження у конкретних випадках: червоний – ефективний в кризових умовах; синій – у формалізованих ситуаціях; жовтий – для підтримки комунікації; зелений – впродовж тривалих контрактів та ін. Визначено відповідність стилів управління культурним особливостям: для філіппінців – червоний/зелений, українців – синій/жовтий, індійців – зелений/фіолетовий тощо. Побудовано діагностичну таблицю вибору стилю управління судновою командою залежно від складу екіпажу, мети та умов рейсу. Застосування стилів має бути контекстуальним: у критичних умовах – червоний; у стабільних – синій/зелений; при змінах – жовтий/помаранчевий та ін.

Ключові слова: мультикультурний екіпаж, морське судно, стиль управління, модель кольорових стилів управління, діагностична таблиця вибору стилю управління судновою командою.

Вступ. Ефективне управління екіпажем є ключовим фактором безпеки та продуктивної експлуатації морського судна у світі. В умовах багатонаціональних екіпажів ефективне управління набуває особливої актуальності, оскільки взаємодія між членами команди ускладнюється культурними відмінностями.

Одним із можливих підходів до адаптації стилів управління та їхньої оптимізації відповідно до ситуації на борту судна є багатофакторна модель кольорового менеджменту, яка класифікує стилі лідерства за кольорами відповідно до культурних особливостей, типового контексту застосування, можливих ризиків задля підвищення ефективності керування екіпажем та зручності використання.

Мета роботи – розробка моделі кольорових стилів управління та дослідження потенціалу її застосування задля підвищення ефективності керування мультикультурним екіпажем морського судна.

У дослідженні вирішуються наступні завдання: систематизувати поняття кольорових стилів управління, оцінити їх ефективність у міжкультурному екіпажі на прикладі філіппінців, українців, індійців, побудувати діагностичну модель вибору кольорового стилю управління залежно від ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Існує велика кількість стилів управління, які трансформуються залежно від ситуації та потреб працівника. Серед найвідоміших – моделі та стилі керівництва, висвітлені К. Левіним, Р. Лайкертом, Р. Блейком, Дж. Моутон, Ф. Фідлером, П. Херсі, К. Бланшаром, Б. Бассом та Д. Барретом, Т. Коно та ін. [1, с. 200-207; 2], які беруть до уваги різноманітні чинники, але не враховують сучасні умови роботи екіпажів морських суден тощо.

Відомо, що ситуаційний менеджмент передбачає вибір відповідних прийомів і стилів управління відповідно до конкретних обставин. Тому в роботі зроблена спроба адаптувати охарактеризовані кольорові парадигми мислення В.О. Пекаря до умов роботи екіпажу морського судна

у вигляді запропонованої моделі кольорових стилів управління [3, с.8-30]. Серед її переваг варто відзначити, що модель дозволяє: обґрунтовано змінювати стиль управління відповідно до конкретних умов (аварійних або кризових ситуацій, зміни суднового екіпажу, етапів рейсу, рівня стресу тощо); враховувати міжкультурні особливості щодо дистанції влади, ефективної комунікації, ставлення до відповідальності; створювати алгоритми для вибору стилю залежно від поведінки членів екіпажу та обставин, формувати у суднової адміністрації усвідомлення необхідності гнучкого менеджменту та готовності поєднувати кілька стилів. При цьому варто зазначити, що кольори сприяють полегшенню ідентифікації необхідної манери поведінки суднових офіцерів, зручності вибору тощо. Модель є еволюційною – її можна вдосконалювати, адаптувати до умов, що виникатимуть на морському судні, додаючи до існуючої палітри нові кольори (або змішуючи вище описані), що відповідатимуть сучасним ситуаціям.

Модель кольорового менеджменту характеризує вісім стилів управління. Так, червоний (директивний) стиль орієнтований на швидке прийняття рішень, чіткі накази та контроль; ефективний в кризових ситуаціях, але може викликати опір у культурах, де цінується колективне прийняття рішень. Синій (аналітичний) – базується на логіці, аналізі та плануванні; підходить для культур з високим рівнем уникнення невизначеності (Японія, Німеччина та ін.). Жовтий (комунікативний) стиль спрямований на мотивацію, натхнення та відкриту комунікацію; ефективний у культурах, де цінується індивідуалізм та самовираження. Зелений (підтримуючий) передбачає допомогу, співпрацю та гармонію в команді, підходить для колективістських культур, таких як філіппінська чи індійська. Бірюзовий (інтегративний) доцільно застосовувати в умовах найближчого майбутнього – високих психологічних і соціальних технологій, духовних навчань і практик, прийняття інформації із раціональних та ірраціональних джерел [4, с. 64–71].

Інші кольорові стилі управління разом із критеріями діагностики щодо відповідності культурі, рекомендованих ситуацій та потенційних ризиків через обмеження обсягу рукопису наведені у табл. 1 [3, с.8–30].

Для того, щоб скористатись таблицею необхідно: визначити культурні та професійні характеристики членів екіпажу (досвід, цінності, ставлення до лідерства тощо), оцінити поточну ситуацію (криза, стабільність, новація, аудит тощо), обрати для використання 1–2 кольори, які найбільше відповідають обставинам, гнучко комбінувати стилі відповідно до зміни обставин. Таким чином, майбутні морські офіцери зможуть оволодіти актуальними управлінськими компетенціями.

Таблиця 1 – Діагностика умов для обґрунтування вибору кольорових стилів управління на борту судна*

Колір стилю	Ключові риси стилю	Відповідність культурі країни	Рекомендовані ситуації на борту	Потенційні ризики
Червоний (директивний)	Сила, домінування, контроль, накази, швидкі рішення	Філіппіни, Індія, частково Україна	Екстрені ситуації, аварії, кризи	Демотивація, конфлікти, страх, саботаж
Синій (бюрократичний)	Правила, порядок, точність, обов'язки, дисципліна	Азія, Скандинавія, Японія	Робота з документацією, аудит, впровадження стандартів	Повільність, опір змінам, інфлексибельність
Жовтий (комунікативний)	Натхнення, енергія, відкритість, командна гра	Європа, Латинська Америка	Мотивація екіпажу, подолання втоми	Неформальність, втрата авторитету
Зелений (підтримуючий)	Довіра, турбота, гармонія, допомога	Філіппіни, Індія, Латинська Америка	Довготривалі рейси, емоційна стабільність	Слабке лідерство, затримка в ухваленні рішень

Помаранчевий (прагматичний)	Ефективність, результати, КРІ, інновації	Україна, Європа, США	Проектна робота, оптимізація процесів	Тиск на результат, перевантаження
Фіолетовий (традиційний)	Ієрархія, звичаї, «родинність», обрядовість	Азія, Арабські країни	Передбачуваність в управлінні екі-пажем, спадковість (у локальних компаніях)	Консерватизм, опір інноваціям
Коричневий (стабільність)	Безпека, звичність, збереження структури	Ретро-команди, консервативні екіпажі	Тривалі рутинні рейси	Невміння адаптуватись, інертність
Бірюзовий (інтегративний)	Системність, усвідомленість, еко цінності	Високоосвічені фахівці, нове покоління офіцерів	Лідерство майбутнього, інноваційні компанії	Нерозуміння, «відірваність» від реальності екіпажу

*Складено за [3, с.8-30].

Варто зазначити, що при виборі стилю керівництва запропоновано брати до уваги культурні аспекти:

- філіппінці цінують гармонію та уникають конфліктів. Тому підтримуючий стиль управління сприяє ефективній роботі та зниженню стресу;
- українці віддають перевагу чіткому керівництву, але прагнуть брати участь в ухваленні рішень. Отже, комбінація директивного та аналітичного стилів може бути ефективною;
- індійці **дотримуються ієрархії та надзвичайно шанують людей старшого віку.**

Звідси директивний стиль може бути прийнятним, але важливо забезпечити підтримку та визнання тощо.

До складу змішаних екіпажів входять представники багатьох національностей, які вимагають аналогічних (наведеним вище) досліджень особливостей їхньої поведінки для забезпечення ефективного управління ними.

Необхідно зазначити, що на вибір стилю управління впливають, також, конкретні обставини. Уявімо, що впродовж тривалого часу капітан керує екіпажем, який складається із філіппінців та українців. На початку роботи з екіпажем рекомендується використовувати синій стиль управління (увага до процесів, правил), поступово переходити до зеленого (емоційна підтримка), а в стресових ситуаціях застосовувати червоний стиль.

Впровадження тренінгів з міжкультурної комунікації та адаптація стилів управління до культурних особливостей екіпажу сприятимуть зниженню конфліктів та підвищенню ефективності роботи палубної та машинної команд. Застосування системи зворотного зв'язку дозволить оцінити ефективність обраного стилю управління та зробити необхідні корективи.

Висновки. Наукова новизна полягає в тому, що модель кольорових стилів керування враховує культурні особливості екіпажу, специфіку судноплавства та актуальність ситуаційного управління. Запропоновано інноваційний підхід до вибору стилів управління на борту судна, котрий ґрунтується на використанні моделі кольорового менеджменту, яка є інструментом для вибору ефективних стилів управління мультикультурним екіпажем морського судна

Гнучкість та усвідомлення культурних особливостей сприяють підвищенню ефективності роботи екіпажу та забезпеченню безпеки на борту морського судна. Визначено, що застосування стилів має бути контекстуальним: у критичних умовах – червоний; у стабільних – синій/зелений; при змінах – жовтий/помаранчевий; в умовах найближчого майбутнього – бірюзовий. Неприйнятність певного стилю виникає у разі ігнорування культурних особливостей екіпажу, перенавантаження команди або не відповідності ситуації.

List of References

1. Stovba, T. (2012). *Marketynh ta menedzhment pidpryyemstv morehospodars'koho kompleksu*

[Marketing and management of the maritime complex enterprises]. Kherson: KHDMI [in Ukrainian].

2. *Suchasni styli kerivnytstva* (2024). Ofitsiynyi sait Vikipediya – vil'na entsyklopediya [Wikipedia – the free encyclopedia]. Retrieved from <https://goo.su/ozol06> [in Ukrainian].

3. Pekar, V. (2016). *Riznobarvnyy menedzhment: Evolyutsiya myslennya, liderstva ta keruvannya* [Multicolored Management: The Evolution of Thinking, Leadership and Management]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].

4. Yevtukhova, S., Kulinich, T. & Stovba T. (2021). Biryuzovi pidkhody do upravlinnya kompaniyamy: zarubizhnyy dosvid ta natsional'na praktyka [Turquoise approaches to company management: foreign experience and national practice]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 13-14, 64–71. doi: [10.32702/2306-6814.2021.13-14.64](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.13-14.64) [in Ukrainian].

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тарасюк Алла Василівна,

кандидат економічних наук,

доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,

Херсонський національний технічний університет,

м. Хмельницький, Україна

tarasiuk29@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7765-502X>

Мета. В роботі вивчено основні переваги розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах, продовження воєнних дій і зростання потреби у вирішенні соціально-економічних проблем.

Результати. У роботі досліджено основні переваги розвитку соціального підприємництва в Україні в умовах продовження військового стану та загострення соціально-економічних проблем. На основі вивчення досвіду розвитку соціального підприємництва визначено основні переваги становлення соціального підприємництва в Україні та виділені перспективні напрямки подальшого розвитку. Встановлено, що застосування соціального підприємництва у вирішенні соціально-економічних проблем українського суспільства надає можливість організації практичної допомоги, залучаючи власні ресурси. Результати дослідження можуть бути враховані при складанні державних програм підтримки соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальна ефективність, розвиток соціального підприємництва в Україні.

Вступ. Соціальне підприємництво в Україні в умовах продовження повномасштабного вторгнення, знищення та пошкодження значної частини економічного потенціалу, релокації частини підприємств, змушеної міграції населення, активно долучає суспільство та бізнес до вирішення соціально-економічних проблем.

Соціальне підприємництво стало інноваційним підходом до вирішення соціальних проблем суспільства та спроможне сприяти його залученню до вирішення соціально-економічних проблем. В умовах загострення соціально-економічних проблем, внаслідок воєнних дій, фінансових труднощів, необхідні додаткові комплексні дослідження переваг розвитку соціального підприємництва та вивчення його потенціалу у повоєнній відбудові України.

Метою роботи є дослідження переваг соціального підприємництва в Україні в умовах, продовження воєнних дій і зростання потреби у вирішенні соціально-економічних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати В умовах продовження воєнних дій соціально-економічні проблеми українського суспільства продовжують загострюватися, а соціальне підприємництво, як одна із можливостей їх вирішення, все більше поширюється.

На сьогодні соціальне підприємництво розглядається як інструмент використання бізнес-логіки в новий спосіб, спрямовуючи зусилля соціальних підприємців на вирішення проблем груп населення, що потребує підтримки.

Соціальне підприємництво в Україні виконує роль локомотива інновацій та соціальних ініціатив, що сприяючи вирішенню соціально-економічних проблем та підвищенню якості послуг на рівні територіальних громад. Їх діяльність спрямована на підтримку розбудови громад, регіонів та підвищення загальної стійкості суспільства до сучасних викликів.

До переваг соціального підприємництва слід віднести:

- спрямування мети підприємницької діяльності не на максимізацію прибутку, а на вирішення соціально-економічних проблем суспільства;
- результатом господарської діяльності соціальних підприємців є отримання суспільної корисності;
- діяльність соціальних підприємців спрямована на сталий розвиток громад, регіонів, українського суспільства;
- соціальна відповідальність - основна умова діяльності соціального підприємництва;
- соціальне підприємництво забезпечує економічний розвиток, використовуючи інноваційні підходи та залучає інновації до вирішення соціальних проблем суспільства;
- соціальна діяльність сприяє позитивному іміджу соціальних підприємців, надаючи їм економічні переваги.

Соціальне підприємництво відкриває додаткові можливості участі у міжнародних програмах фінансування, які надають гранти, кредити та інвестиції соціальним підприємствам. Багато міжнародних організацій, таких як USAID, UNDP, уже підтримують подібні проекти в Україні. Розширення таких програм допоможе розвиватися соціальним підприємствам у довгостроковій перспективі.

Соціальні підприємці в Україні здійснюють пошук спеціальних знань і навичок для створення і ефективного управління своїми проектами. Доступ до програм навчання та наставництва серед соціальних підприємців допомагають їм успішно розвивати свої ініціативи. Наявність в програмах курсів та тренінгів з підприємництва, фінансового планування, маркетингу та управління; менторських програм, спрямованих на допомогу підприємцям-початківцям досвідченими підприємцями та експертами у втіленні їхніх ідей; інкубатори та акселератори соціального бізнесу, де учасники можуть отримати підтримку, навчання і доступ до інвестицій, сприяють розвитку соціального підприємництва в Україні.

Інтеграція принципів соціальної відповідальності в традиційний бізнес. Поширення практик соціальної відповідальності серед традиційного бізнесу сприяє розвитку соціального бізнесу. Створення спільних соціальних проектів з великими підприємствами допоможе соціальним підприємцям отримувати фінансову та ресурсну підтримку. Впровадження корпоративної соціальної відповідальності також підвищує попит на послуги та продукцію соціальних підприємств, створюючи сприятливі умови для їх зростання.

Висновки. Таким чином, соціальне підприємництво в Україні може стати реальною силою, оскільки, являється дієвим учасником ринку, а висока конкурентність ринку змушує кожного учасника підвищувати продуктивність та ефективність діяльності. Соціальні підприємці застосовують інноваційні рішення соціальних проблем, які кардинально відрізняються за рівнем ефективності від заходів державної соціальної політики.

Саме соціальне підприємництво залучаючи суспільні та ринкові механізми до вирішення соціально-економічних проблем відповідає стратегії відновлення та розбудови України. Соціальне підприємництво, використовуючи доходи від своєї діяльності, вирішує значну частину соціальних проблем без залучення державних органів управління та без витрат значних коштів бюджету, використовують свої переконання та цінності, життєвий досвід та соціальну відповідальність. Соціальне підприємництво сприяє об'єднанню суспільства навколо вирішення нагальних соціальних проблем задля стабільності і сталого розвитку України.

Подальші дослідження слід спрямувати на розробку організаційних і економічних механізмів, котрі сприятимуть розбудові і підвищенню ефективності функціонування соціального

підприємництва.

List of References

1. Kashyrnikova, I., Spiridonova, K., Kirnos, O. (2024). Sotsialne pidpriemnytstvo u suchasni Ukraini. Ekonomichnyi prostir, (190), 62-65. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-11>
2. Perevozova I.V. Zasady rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva na tli perekhodu do ekonomiky spilnoi uchasti. Akademichni vizii. 2024. № 29
3. Sotsialne pidpriemnytstvo: opornyi konspekt ukl. Ovsianiuk Berdadina O.F. Ternopil: Vektor, 2021. 74 s.
4. Sotsialne pidpriemnytstvo: Efektyvnyi instrument podolannia sotsialnykh vyklykiv v Ukraini? URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpriemnytstvo
5. Sotsialne pidpriemnytstvo yak vidpovid suspilstva na sotsialni potreby 21 lypnia 2021. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://biz.ligazakon.net/>
6. Salii I. Amerykanskyi ta yevropeyskyi shliakhy sotsialnoho pidpriemnytstva Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/109-amerykanskyi-ta-ievropeyskyi-shliakhy-sotsialnoho-pidpriemnytstva>
7. Tarasenko T.M. Perspektyvy aktyvizatsii rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. 2024.182 s

УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ

Піддубняк Олександр Вікторович,

аспірант кафедри управління та
адміністрування,

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька
академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8581-1143>

***Анотація.** В дослідженні розглянуто теоретико-методичні засади управління місцевим розвитком. Теоретичною базою дослідження стало припущення про економічну та управлінську природу походження поняття «місцевий розвиток». З урахуванням економічного підходу місцевий розвиток розглядається науковцями як процес, який відбувається під впливом відповідних факторів. Управлінський аспект полягає у керованому впливі органів публічної влади, які за допомогою функцій управління формують умови його існування.*

***Ключові слова:** міський розвиток, ресурсний механізм, ресурсний потенціал, органи публічної влади, публічна політика.*

Вступ. Сучасний місцевий розвиток регіонів України опинився під впливом зовнішніх факторів, які стали наслідком військової агресії з боку росії. Саме ці фактори спричинили гальмування процесів децентралізації влади та призвели до виникнення великої кількості додаткового навантаження при вирішенні суспільних проблем на органи публічної влади на місцевому рівні. Але, незважаючи на наявність великої кількості невирішених питань, місцевий розвиток виконує свою основну функцію - змінює стан територіальної громади через покращення показників рівня та якості життя її населення за допомогою економічних та соціальних важелів впливу. Це наводить нас на думку про необхідність дослідження місцевого розвитку з двох позицій: економічної та управлінської.

Виклад основного матеріалу. З позиції економічного підходу часто місцевий розвиток розглядається науковцями як процес, який відбувається під впливом ендегенних (зовнішніх) і екзогенних (внутрішніх) факторів [1]. До зовнішніх факторів можна віднести нормативно-правові, соціально-політичні, економічні, географічні. Згідно думки Н. Глинського, їх можна поділити на

ринкові (ліберальні) та інтервенціоністські (кейнсіанські), оскільки місцевий розвиток на меті має ефективно використовувати свої ресурси на основі вільних ринкових умов [2].

Іншої думки про різноманітні фактори місцевого розвитку дотримується П. Куліш, який розглядає його як похідну від державного управління. Держава з одного боку дезорганізує місцевий розвиток, а з іншого обмежує мобільність окремих факторів виробництва (тобто трудових ресурсів і капіталу) [3]. Але варто відмітити, що зазначена проблема почала вирішуватися в процесі децентралізації місцевого самоврядування, який привів до гармонійної взаємодії між державними органами влади та місцевим самоврядуванням, що активно сприяло досягненню цілей місцевого розвитку.

Протилежними до ендегенних факторів є екзогенні, важливість яких у місцевому розвитку підкреслює Н. Глинський. Він зазначає «Процеси розвитку стимулюються знизу вгору, а це означає, що ресурси, соціальні та культурні особливості даної території, а також місце розташування, які в сукупності формують унікальні характеристики даної територіальної одиниці, є ключовими на регіональному/національному рівнях» [2, С. 17]. Тобто до екзогенних факторів місцевого розвитку можна віднести ресурси (трудові, економічні, демографічні, природні), соціально-культурні та географічні особливості територіальної громади.

Грунтовне тлумачення зазначеного терміну надають фахівці Громадської організації Агентства з розвитку приватної ініціативи. Вони визнають місцевий розвиток органічною частиною патріотичної ідеї, що спрямована на такі стратегічні напрями як розвиток пріоритетних галузей економіки, поширення інформації про регіон, місцеві громади та їх потенціал, формування місцевої політики, що в сукупності забезпечує необхідні стимули для розвитку підприємництва, покращення транспортної доступності, збереження довкілля [4].

Також, варто звернути увагу, що в сучасній літературі дуже поширеним є поняття «місцевий економічний розвиток», який розглядається як синергетичний процес взаємодії органів місцевої публічної влади, бізнес-структур, інституцій громадянського суспільства та активних членів громадянського суспільства з метою покращення якості життя та підвищення рівня життя населення громади [5].

З позиції публічного управління, місцевий розвиток розглядається як процес позитивних змін економічних, соціальних та екологічних, тобто ендегенних умов існування населення відповідної території з метою підвищення його добробуту та якості життя [6]. Впродовж цієї думки, можна навести трактування місцевого розвитку К. Жидковим, який він розумів як політику, «за допомогою якої місцеві органи влади реалізують конкретні цілі своїх громад з метою задоволення потреб місцевого населення та забезпечення фінансування цих цілей» [7, С. 55].

Висновки. Проведене дослідження дозволяє нам стверджувати, що функціонування ресурсного механізму місцевого розвитку спрямовано на соціальне-економічне зростання територіальних громад. При цьому, раціональне та ефективне використання ресурсів є важливим інструментом для підвищення добробуту населення, зміцнення місцевої економіки, а також сприяє сталому місцевому розвитку. Ми вважаємо, що ефективність ресурсного механізму міського розвитку досягатиметься через поєднання новітніх наукових досягнень та передових технологій щодо раціонального використання ресурсного потенціалу, якісної підготовки кадрів у системі ресурсного забезпечення міського розвитку. До того ж, ефективне функціонування ресурсного механізму в системі публічного управління на міському рівні сприятиме підвищенню рівня та якості життя територіальної громади та адаптації системи до європейських принципів та стандартів.

List of References

1. Hlyns'kyj N.Yu. (2022) Kharakterystyka poniattia «mistsevyj rozvytok» cherez pryzmu transformatsii natsional'noho hospodarstva Ukrainy. [Characteristics of the concept of «local development» through the prism of the transformation of the national economy of Ukraine] *Ekonomika ta suspil'stvo*. V.38.
2. 2022. URL: . <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1295/1249> [in Ukrainian]

3. Hlyns'kyj N.Yu. (2023) Ekzohenni ta endohenni chynnyky v rozvytku terytorial'nykh hromad: marketynhovyy pidkhid do vyznachennia. [Exogenous and endogenous factors in the development of territorial communities: marketing approach to definition] *Visnyk DNDISE Ministerstva iustytzii Ukrainy. Ekonomichni nauky*. Vypusk 2 (08) / 2023. S. 13-22 [in Ukrainian]
4. Kulish P. (2015) Funktsii suchasnoi derzhavy u sferi rozvytku mistsevoho samovriaduvannia. [Functions of the modern state in the field of local self-government development.] *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2015. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=924> [in Ukrainian]
5. Mistsevyj ekonomichnyj rozvytok [Local economic development] URL: <https://arpi.org.ua> [in Ukrainian]
6. Mistsevyj ekonomichnyj rozvytok u terytorial'nykh hromadakh: antykrizovi instrumenty u voienynyj i pisliavoiennyj period [Local economic development in territorial communities: anti-crisis tools in the war and post-war period] URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf> [in Ukrainian]
7. Meadows D. H., Meadows D. L. , Randers J. (1992) Beyond the Limits: Global Collapse or a Sustainable Future. London : Earthscan Publications Ltd., 1992. 300 p. [in English]
8. Zhydkov K. S. (2023) Publichne upravlinnia stalym mistsevym rozvytkom v umovakh detsentralizatsii vlady. [Public management of sustainable local development in conditions of decentralization of power.] *Dys. d.f. 281- Publichne upravlinnia ta administruvannia*. Kharkiv. 2023. 234s. [in Ukrainian]

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Бевз Сергій Васильович,
аспірант кафедри управління та
адміністрування,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька
академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7122-5546>

Анотація. Дослідження містить теоретичні розробки процесу державного регулювання сфери альтернативної енергетики. В роботі зазначається, що за останні десятиріччя в Україні сформувалась необхідна нормативно-правова база функціонування сфери альтернативної енергетики, яка дозволяє ефективно сприяти її розвитку.

Ключові слова: державне регулювання, механізм державного регулювання, державна політика, сталий розвиток

Вступ. За останні десятиріччя альтернативна енергетика стала одним із ключових напрямів розвитку технологій у сучасному світі. Вона стрімко інтегрується в економічну та екологічну політику провідних країн, знижуючи залежність від викопних ресурсів і зменшуючи шкідливі викиди в атмосферу. Разом із нанотехнологіями, біотехнологіями, цифровими платформами та системами штучного інтелекту, альтернативна енергетика формує основу нового технологічного укладу, що ґрунтується на принципах сталого розвитку, енергоефективності та екологічної безпеки [1].

Виклад основного матеріалу. Успішна реалізація потенціалу альтернативної енергетики можлива лише за умов активної участі держави. Цей сектор потребує цілеспрямованої державної підтримки, зокрема у вигляді фінансових стимулів, інституційної модернізації, інноваційних інструментів регулювання та гарантій стабільного інвестиційного середовища. Особливо це актуально для України, яка має значні природні передумови для розвитку сонячної, вітрової, біо- та геотермальної енергії, але водночас стикається з викликами, пов'язаними з воєнними діями,

нестабільністю енергетичного ринку та недостатньою інтеграцією у глобальні енергетичні ланцюги.

У зв'язку з цим доктринальні засади дослідження зосереджені на формуванні ефективного механізму державного регулювання сфери альтернативної енергетики в Україні. Такий механізм повинен не лише враховувати поточні економічні реалії та інституційні обмеження, а й бути адаптивним до зовнішніх впливів та технологічних змін [2].

Ці засади можна умовно поділити на кілька взаємопов'язаних рівнів:

- правові — включають формування та вдосконалення законодавчої бази щодо підтримки відновлюваних джерел енергії, забезпечення доступу до мереж, прозорих умов для інвесторів, дотримання екологічних стандартів та гармонізацію з нормами ЄС;
- політичні — передбачають визначення стратегічних пріоритетів на державному рівні, розвиток енергетичної дипломатії, активізацію участі в міжнародних зелених ініціативах та підтримку реформ у сфері енергетичного управління;
- соціально-економічні — охоплюють фінансові інструменти стимулювання (дотації, «зелені» тарифи, податкові пільги), сприяння розвитку науково-технічного потенціалу, створення робочих місць у «зеленому» секторі, підвищення обізнаності населення щодо переваг відновлюваної енергетики.

Альтернативна енергетика в Україні є стратегічно важливим напрямом, що має потенціал зменшити енергетичну залежність держави, сприяти екологічній безпеці та інтеграції у європейський енергетичний простір. В умовах енергетичної трансформації та викликів, пов'язаних з воєнними діями та глобальними кліматичними змінами, роль держави у регулюванні цієї галузі суттєво зростає. Ефективне державне регулювання альтернативної енергетики потребує комплексного, системного підходу та спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку галузі [3].

До основних напрямів державного регулювання альтернативної енергетики в Україні належать:

1. Нормативно-правове забезпечення:

- розробка та оновлення законодавчих актів у сфері відновлюваної енергетики (зу «про альтернативні джерела енергії», зу «про енергоефективність» тощо);
- гармонізація національного законодавства з енергетичним правом ЄС (зокрема директивами ЄС щодо *res*);
- встановлення чітких і стабільних правил гри для інвесторів, зокрема щодо доступу до енергоринку, підключення до мереж тощо.

2. Інституційно-організаційне забезпечення:

- посилення ролі центральних органів виконавчої влади в координації політики у сфері вде (міненерго, держенергоефективності);
- підтримка розвитку регіональних програм відновлюваної енергетики;
- створення єдиної державної бази даних про об'єкти вде, дозволи, тарифи тощо.

3. Фінансово-економічне стимулювання:

- надання податкових пільг і дотацій для реалізації проектів у сфері вде;
- розробка і впровадження механізмів аукціонів та контрактів на різницю (*contracts for difference*) замість «зеленого» тарифу;
- створення умов для доступу до дешевих фінансових ресурсів, включаючи «зелені» облігації, міжнародні кредитні програми (*eib*, *ebrd* тощо).

4. Інвестиційна політика:

- захист прав інвесторів у сфері відновлюваної енергетики;
- формування привабливого інвестиційного клімату через прозорість процедур, забезпечення стабільності правил;
- розвиток державно-приватного партнерства у проєктах вде.

5. Науково-технічне забезпечення та інновації:

- підтримка наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт у сфері енергетики;
- створення інноваційних кластерів та хабів для розробки і впровадження нових технологій у сфері вде;
- підтримка навчання та перепідготовки кадрів для «зеленої» енергетики.

6. Інформаційно-просвітницька політика:

- проведення інформаційних кампаній щодо переваг використання ВДЕ;
- розробка навчальних програм, включення теми сталої енергетики в освіту;
- стимулювання громадянської участі в проектах зеленої енергетики (енергетичні кооперативи, проекти енергозбереження тощо).

7. Енергетична безпека та децентралізація:

- підтримка малих і децентралізованих систем генерації (домогосподарства, громади);
- забезпечення енергетичної автономії регіонів за рахунок ВДЕ;
- розвиток smart grid-технологій і систем накопичення енергії.

Висновок. Таким чином, державне регулювання альтернативної енергетики в Україні повинне базуватися на системному, міждисциплінарному підході з урахуванням глобальних трендів, національних інтересів та необхідності забезпечення енергетичної безпеки в умовах трансформаційної нестабільності. Напрями державного регулювання альтернативної енергетики в Україні охоплюють широкий спектр дій — від законодавчого супроводу до стимулювання інновацій. Їх реалізація повинна базуватись на довгостроковій стратегії розвитку енергетики, орієнтованій на екологічну, економічну та соціальну сталість. Комплексний підхід до регулювання дозволить Україні не лише скоротити викиди парникових газів та імпорту енергоресурсів, а й закласти основу для «зеленої» економіки.

List of References

1. Rybchak V. Kurmaev P. (2016) Praktychni pidkhody do formuvannia napriamkiv rozvytku al'ternatyvnoi enerhetyky v Ukraini. [Practical approaches to the formation of directions for the development of alternative energy in Ukraine] *Nauki Ekonomiczne*, t. XXIII, 2016. S. 441-449
2. Pro al'ternatyvni dzherela enerhii. [About alternative energy sources] *Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 2003, № 24, st.155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> [in Ukrainian]
3. Pro al'ternatyvni vydy palyva. [About alternative fuels] *Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 2000, № 12, st. 94 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> [in Ukrainian]

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Ратушняк Володимир Володимирович

аспірант,

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»,

м. Вінниця, Україна

ratushniak.volodymyr@meta.ua

<https://orcid.org/0009-0003-8412-5459>

***Анотація.** В дослідженні представлені особливості публічного управління розвитком громадських організацій в Україні, що активно сприяє формуванню демократичних засад сучасної держави на шляху до європейської інтеграції.*

***Ключові слова:** громадські організації, публічне управління, публічна політика.*

Вступ. Громадські організації є важливою складовою громадянського суспільства, що відіграє значну роль у формуванні демократичних інституцій, реалізації прав і свобод громадян, розвитку локальних спільнот та впливі на процеси державного управління. В умовах сучасних викликів — воєнної агресії, децентралізації, цифрової трансформації та соціально-економічної нестабільності — роль громадських організацій в Україні суттєво зростає. Саме тому питання ефективного публічного управління розвитком цих організацій набуває особливої актуальності.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління громадськими організаціями передбачає створення державою та органами місцевого самоврядування умов для їх функціонування, розвитку та партнерства в реалізації суспільно важливих ініціатив. Йдеться не про пряме втручання в діяльність ГО, а про формування сприятливого інституційного, правового й фінансового середовища [1].

Основними складовими публічного управління у цій сфері є:

- Нормативно-правове регулювання — ухвалення законів і підзаконних актів, які визначають правовий статус ГО, порядок їх реєстрації, фінансування, звітності тощо;
- Інституційне забезпечення — діяльність державних органів, уповноважених взаємодіяти з громадянським суспільством (наприклад, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства тощо);
- Фінансова підтримка — державні гранти, конкурси соціальних проєктів, можливість участі у виконанні державних і муніципальних програм;
- Створення каналів комунікації — публічні консультації, громадські ради при органах влади, електронна демократія (e-dem), платформи участі [2].

Зазначимо, що в Україні діє понад 60 тисяч зареєстрованих громадських організацій. Водночас лише частина з них веде активну діяльність. Серед актуальних проблем ГО: низький рівень фінансової спроможності ГО; недостатній професійний потенціал організацій у невеликих громадах; бюрократичні складнощі у взаємодії з органами влади; слабкий вплив на формування державної політики, особливо на місцевому рівні; нерівномірність розвитку ГО в регіонах.

Одним із ключових завдань сучасного публічного управління є створення сприятливого середовища для сталого розвитку громадських організацій, які виконують важливу посередницьку функцію між владою і суспільством. У цьому контексті важливими напрямками вдосконалення механізмів взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства є, насамперед, посилення державної підтримки та забезпечення прозорості фінансування. Це може включати розширення механізмів конкурсного фінансування, створення регіональних фондів підтримки громадських ініціатив, а також запровадження ефективної звітності й моніторингу використання бюджетних коштів громадськими організаціями.

Важливу роль відіграє спрощення процедур реєстрації та цифровізація процесів. Електронна реєстрація організацій, онлайн-платформи для подання звітності, участі в консультаціях та грантових програмах дозволяють зменшити бюрократичні бар'єри й підвищити доступність державної підтримки. Паралельно необхідна освітня та інституційна підтримка для посилення організаційної спроможності ГО. Проведення тренінгів, шкіл громадської участі, розвиток локальних хабів і ресурсних центрів сприяє підвищенню рівня професіоналізації та впливовості третього сектору.

Надзвичайно актуальним є розвиток партнерських моделей взаємодії між владою та громадськими організаціями. Це передбачає не лише залучення ГО до реалізації державних і муніципальних програм, а й формування громадських рад із реальними повноваженнями, укладання публічних договорів про співпрацю у соціальній сфері. Окрему увагу слід приділяти системному моніторингу та оцінці ефективності державної політики у сфері підтримки громадянського суспільства. Запровадження чітких індикаторів ефективності, регулярне проведення незалежних оцінок діяльності ГО та їхнього внеску в розвиток публічної політики забезпечить підзвітність і підвищить довіру суспільства до процесів управління.

Усі ці заходи в сукупності здатні створити сприятливі умови для функціонування та розвитку громадських організацій, зміцнити демократію і забезпечити ефективну реалізацію прав громадян на участь у публічному управлінні.

Висновки. Розвиток громадських організацій в Україні неможливий без ефективного публічного управління, заснованого на принципах партнерства, прозорості, правової визначеності та підтримки інституційного зростання. Успішна реалізація державної політики у цій сфері сприятиме не лише посиленню громадянського суспільства, а й зміцненню демократичного ладу, підвищенню довіри до влади та сталому розвитку країни.

List of References

1. Pro Natsional'nu stratehiu spriannia rozvytku hromadians'koho suspil'stva v Ukraini na 2021-2026 roky. [On the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026] Ukaz Prezydenta Ukrainy № 487 vid 27.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
2. Postol K. A. Klasyfikatsiia instytutiv hromadians'koho suspil'stva iak sub'iektiv pravovidnosyn z derzhavoiu [Classification of civil society institutions as subjects of legal relations with the state] URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36094/Postol_217-220.pdf?sequence=2 [in Ukrainian]

СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Родіонов Євгеній Олександрович,
аспірант,

Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна

rodionov.yevhenii@meta.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2786-3904>

***Анотація.** Дослідження присвячено пошуку шляхів ефективної соціальної взаємодії влади та суспільства в системі публічного управління. Основна мета взаємодії це вирішення проблем сучасного соціуму на шляху трансформаційних змін.*

***Ключові слова:** взаємодія, публічне управління, влада, суспільство.*

Вступ. У сучасних умовах демократизації та глобальних трансформацій соціальна взаємодія між владою і суспільством набуває особливої ваги як об'єкт публічного управління. Ця взаємодія є основою побудови ефективної, підзвітної та орієнтованої на громадян влади. Саме від якості взаємин між державними інституціями та громадянами залежить рівень довіри до держави, легітимність її рішень, стабільність суспільного розвитку та ефективність реалізації публічної політики.

Соціальна взаємодія між владою і суспільством — це динамічний процес обміну інформацією, інтересами, ресурсами, очікуваннями та відповідальністю, в якому беруть участь органи публічної влади, інститути громадянського суспільства, окремі громадяни. Вона включає такі форми: участь громадян у прийнятті управлінських рішень; суспільний контроль за діяльністю влади; партнерство у розв'язанні соціальних проблем; зворотний зв'язок (feedback), який дозволяє коригувати політики відповідно до запитів суспільства [1].

У сфері публічного управління соціальна взаємодія — це не лише форма демократичного врядування, а й механізм підвищення ефективності управлінських рішень через залучення громадянського досвіду, інновацій, критики та пропозицій.

Попри наявність законодавчих і стратегічних засад, в Україні соціальна взаємодія між владою і суспільством стикається з низкою викликів: низький рівень довіри до органів влади, спричинений корупційними скандалами, непрозорістю рішень; формальний характер громадських слухань і консультацій, коли думка громадськості не враховується реально; обмежені механізми участі громадян у процесі прийняття рішень, особливо на місцевому рівні; інформаційна асиметрія — суспільство часто не має повного доступу до рішень і мотивів дій влади; недостатній рівень політичної культури й активності населення, особливо в невеликих громадах [2].

Для того щоб соціальна взаємодія стала предметом ефективного публічного управління, слід посилити дію інструментів соціальної взаємодії, до яких віднесемо :

1. Електронна демократія: впровадження онлайн-інструментів (електронні

петиції, голосування, платформи для консультацій, громадський бюджет).

2. Інституціоналізація громадської участі: створення дієвих громадських рад, консультативних органів, місцевих ініціатив.

3. Забезпечення прозорості діяльності органів влади: відкриті дані, публікація звітів, доступ до публічної інформації.

4. Освіта та просвітництво: підвищення правової, громадянської та політичної свідомості громадян.

5. Формування механізмів зворотного зв'язку: опитування, фокус-групи, соціологічний моніторинг для вивчення громадської думки.

6. Партнерство влади та громадянського суспільства: реалізація спільних проєктів, делегування частини функцій громадським організаціям.

Застосування зазначених інструментів сприяє переходу від ієрархічної моделі управління до мережевої, де важливу роль відіграє партнерство між владою, громадянським суспільством та окремими громадянами. Ключовими перевагами такої взаємодії є підвищення довіри до інститутів влади, зростання відповідальності та активності населення, а також поліпшення якості управлінських рішень завдяки врахуванню думки громадськості.

Кожен із зазначених інструментів виконує важливу функцію: електронна демократія забезпечує швидкий і масштабний зворотний зв'язок; інституціоналізація участі формує сталу систему співпраці; прозорість є запобіжником зловживань; освітні заходи формують активного та свідомого громадянина; зворотний зв'язок дозволяє адаптувати політики до актуальних потреб; партнерство створює умови для кращого використання ресурсів і потенціалу громадянського суспільства.

Отже, пріоритетними напрямками розвитку, на нашу думку, може бути:

1. Розширення участі громадян у прийнятті рішень — як на рівні місцевого самоврядування, так і в процесі розробки національних політик.

2. Інституційне закріплення публічного діалогу — через нормативно-правову базу, яка гарантує обов'язкове врахування результатів громадських обговорень.

3. Цифровізація публічного управління — для підвищення доступності, прозорості та інклюзивності процесів.

4. Стратегічна комунікація влади з суспільством — запобігання дезінформації, формування єдиного інформаційного простору.

5. Розвиток довіри — через підзвітність, ефективність і передбачуваність управлінських дій.

Висновки. Таким чином, соціальна взаємодія влади та суспільства є основоположною умовою розвитку сучасної демократичної держави. Як об'єкт публічного управління, вона потребує системного, цілеспрямованого та професійного впливу з боку органів влади з метою підвищення довіри, легітимності управлінських рішень та активної громадянської участі. Створення ефективної системи такої взаємодії в Україні має стати пріоритетом у процесі реформування публічної влади, децентралізації та побудови відкритого, інклюзивного суспільства.

List of References

1. Andriienko M., Sliusar A., Haman P. та in. (2022) Napriamy optymizatsii mekhanizmu vzaiemodii napriamy optymizatsii mekhanizmu vzaiemodii instytutiv hromadians'koho suspil'stva z orhanamy derzhavnoi vlady. [Directions for optimizing the mechanism of interaction Directions for optimizing the mechanism of interaction of civil society institutions with state authorities] *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»* №4 (68), 2022. S.63-74. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-68-63-74 [in Ukrainian]

2. Senyshyn O. S., Il'kiv N. V., Uhol'kov Ye. O. (2023) Stratehichni napriamy vzaiemodii biznesu, hromads'kykh orhanizatsij i derzhavy v chasy dynamichnykh zmin. [Strategic directions of interaction between business, public organizations and the state in times of dynamic change] *Ekonomika ta suspil'stvo*. Vypusk 56. 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-94> [in Ukrainian]

МЕНЕДЖМЕНТ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Вольська Олена Михайлівна,

доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри економіка та
морського права
Херсонської державної морської академії
м. Одеса, Україна
e-mail: volski1945@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-5047-4579>

***Анотація.** Дослідження демонструє особливості менеджменту людських ресурсів на підприємствах морської галузі, до яких відносяться суднові компанії. Створення сприятливого морально-психологічного клімату запорука ефективної та результативної праці.*

***Ключові слова:** менеджмент, людські ресурси, морально-психологічний клімат.*

Вступ. Сучасні підприємства морської галузі функціонують в умовах високої конкуренції, глобалізації транспортних послуг і стрімкого технічного прогресу. У таких умовах людські ресурси стають не лише важливим виробничим фактором, а й стратегічним активом, який забезпечує ефективність, стійкість та інноваційний розвиток морського підприємства. Саме тому менеджмент людських ресурсів (HRM) набуває ключового значення.

Виклад основного матеріалу. Підприємства морської галузі (судноплавні компанії, порти, логістичні центри, сервісні організації) мають специфіку, що впливає на організацію роботи з персоналом: міжнародний характер діяльності (робота у відкритих водах, в різних юрисдикціях); високі вимоги до професійної підготовки персоналу (морські фахівці проходять складну сертифікацію); тривала відсутність працівників на базі (рейси можуть тривати від кількох тижнів до кількох місяців); небезпечні умови праці, що вимагають особливої уваги до безпеки та психологічної стійкості працівників; необхідність ефективного міжкультурного управління — екіпажі формуються з представників різних країн.

Основними ключовими напрямками HR-менеджменту в морській галузі є:

1. Планування та залучення персоналу. Включає прогнозування потреб у кадрах, формування вимог до кандидатів, організацію набору персоналу, включно з використанням кріюінгових агентств (crew management).
2. Професійна підготовка і розвиток. Морська галузь регламентує підготовку персоналу міжнародними конвенціями (наприклад, STCW), тому компанії повинні постійно оновлювати знання працівників, проводити тренінги, навчання в умовах максимально наближених до реальних.
3. Управління ефективністю та мотивацією. Складні умови праці потребують чіткої системи оцінки результатів, кар'єрного зростання, гідного матеріального стимулювання, програм підтримки родин моряків, медичного страхування.
4. Формування корпоративної культури. У міжнародному екіпажі важливою є культура довіри, поваги, відповідальності, дотримання правил безпеки, а також запобігання дискримінації.
5. Цифровізація HR-процесів. Сучасні компанії впроваджують спеціалізовані цифрові платформи для управління персоналом: облік рейсів, електронні особові справи, дистанційне навчання, зворотний зв'язок [1].

У сучасних умовах підприємства морської галузі стикаються з проблемами, які мають негативний вплив на їх розвиток: дефіцит кваліфікованих кадрів через міграцію фахівців та старіння морського персоналу; високий рівень стресу та вигорання серед працівників через специфіку праці; труднощі в адаптації нових членів екіпажу; необхідність впровадження ESG-принципів (екологія, соціальна відповідальність, управління).

У зв'язку з цим, основними перспективами розвитку HRM у морській галузі може бути:

цифровізація процесів найму, розвитку і контролю; активніше використання гібридних форм зайнятості; посилення ролі гендерної рівності та інклюзивності; впровадження стратегічного кадрового планування.

Сприятливий морально-психологічний клімат є одним із ключових чинників ефективності роботи екіпажів і персоналу морських підприємств. У морській галузі, де працівники тривалий час перебувають у замкнутому середовищі, ізольовані від родин, а навантаження часто є фізично й емоційно інтенсивним, психологічна атмосфера у колективі має визначальне значення [2].

Основні аспекти важливості морально-психологічного клімату:

- підвищення продуктивності праці: дружня атмосфера та підтримка з боку колег позитивно впливають на ефективність виконання обов'язків;
- зниження рівня конфліктності: довірчі стосунки та відкритість у спілкуванні сприяють вирішенню проблем без ескалації;
- профілактика професійного вигорання: турбота про психологічне здоров'я персоналу зменшує ризик емоційного виснаження;
- сприяння адаптації нових працівників: атмосфера взаємоповаги полегшує інтеграцію нових членів екіпажу в колектив;
- зміцнення командної взаємодії: позитивний клімат посилює кооперацію, що є критично важливим в умовах спільного несення вахти чи виконання складних операцій.

Формування сприятливого морально-психологічного клімату на підприємствах морської галузі є важливою умовою ефективного управління людськими ресурсами, особливо в умовах замкнутого простору, високої відповідальності та тривалого перебування працівників у відриві від родини. Серед ключових заходів у цьому напрямі варто відзначити регулярне проведення тренінгів, спрямованих на розвиток стресостійкості та командної взаємодії, що дозволяє не лише покращити емоційний стан працівників, а й зміцнити згуртованість екіпажу. Важливим елементом є також наявність систем психологічної підтримки, які повинні передбачати можливість отримання допомоги анонімно, що сприяє подоланню бар'єру звернення по допомогу в умовах морського середовища.

Не менш значущим є впровадження стандартів етичної поведінки на судні, які чітко регламентують недопустимість проявів дискримінації, булінгу чи домінування, що дозволяє формувати атмосферу взаємної поваги. Суттєву роль відіграє підтримка з боку керівництва: визнання досягнень, створення довірливої атмосфери, особиста участь керівників у вирішенні конфліктних ситуацій є потужним мотиваційним чинником.

Також позитивний вплив мають соціальні ініціативи на борту судна, зокрема організація тематичних вечорів, спортивних змагань або обміну професійним досвідом, що сприяє неформальній комунікації та зменшує напругу. Нарешті, обов'язковою умовою підтримки психологічного добробуту є неухильне дотримання балансу між працею та відпочинком згідно з вимогами міжнародного морського трудового права (MLC), що гарантує належні умови праці та відпочинку для всіх членів екіпажу. Сукупність цих заходів дозволяє формувати здоровий морально-психологічний клімат, що, у свою чергу, позитивно впливає на продуктивність, безпеку та зниження рівня плинності кадрів у морській галузі.

Висновок. Отже, менеджмент людських ресурсів на підприємствах морської галузі є комплексною та стратегічною діяльністю, що охоплює всі етапи взаємодії з працівником — від найму до розвитку кар'єри. Ефективне управління персоналом в умовах глобальних викликів та інноваційних змін є запорукою конкурентоспроможності підприємств морської галузі, безпеки судноплавства і сталого розвитку. Формування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі є важливою складовою ефективного управління персоналом у морській галузі. Психологічне благополуччя працівників безпосередньо впливає на якість виконання обов'язків, рівень безпеки на борту, плинність кадрів та імідж компанії на глобальному ринку морських перевезень.

List of References

1. Ivantsiv, N. R., & Dmytrenko, M. H. (2021). Human resource management in maritime companies: psychological and organizational aspects. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*,

28(1), 88–96. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-01-88-96>

2. World Health Organization. (2021). *Mental health at work: Policy brief*. Geneva: WHO. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240053052>

3. International Labour Organization. (2006). *Maritime Labour Convention (MLC), 2006*. Geneva: ILO. Retrieved from <https://www.ilo.org/global/standards/maritime-labour-convention/lang--en/index.htm>

**Резолюція III Міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у
вищій школі», проведеної на базі Херсонської державної морської академії
5 червня 2025 року**

Спираючись на власний багаторічний досвід педагогічної діяльності, зокрема у вищій освіті, а також урахувуючи надбання науки і практичне застосування закладів вищої освіти в Україні з окреслених питань, зважаючи на вимоги та реалії сьогодення, з метою збереження престижу ХДМА пропонуємо:

1. Визнати потребу вживання фемінітивів у мовленні й бути готовими до переосмислення означеного питання.
2. Винести питання системної трансформації мовної грамотності у вищій освіті через її інтеграцію в управлінську, методичну та навчальну діяльність ЗВО Херсонська державна морська академія на обговорення в структурних підрозділах, а також - на розгляд вченої ради, яка є *колегіальним органом управління закладу вищої освіти*.
3. Узяти до уваги поширену практику в університетах і академічних установах, де створюються сектори, секції, координаційні об'єднання, пресцентри тощо, які об'єднують співробітників, викладачів і науковців за певною тематикою або напрямком діяльності та запровадити в ХДМА практику ЗВО створення координаційного сектора, секції, об'єднання, пресцентру.
4. З метою популяризації, просвітницької та роз'яснювальної роботи запровадити системні заходи з досліджуваної проблеми шляхом проведення наукових семінарів, круглих столів, конференцій, науково-практичних марафонів тощо.

Висновуючи зі сказаного, є усвідомлення того, що дотримання нової редакції Українського правопису – офіційна норма, затверджена урядом. Заклади вищої освіти зобов'язані дотримуватися її як у навчанні, так і в документообігові. **Здобувачі освіти повинні вміти користуватися актуальними мовними стандартами**, щоб бути конкурентоспроможними фахівцями. Тому всі співробітники, викладачі й науковці зобов'язані дотримуватися державних стандартів у всіх сферах – від навчального процесу до внутрішнього діловодства, щоб запобігти порушенню не лише мовних, а й юридичних норм.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
FOREWORD	4
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНА МАЙСТЕРНЯ «СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ» / THEORETICAL AND PRACTICAL WORKSHOP “HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN HIGHER EDUCATION”	
Климова Катерина Яківна РИТОРИЧНА ПІДГОТОВКА АСПІРАНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ У ПЛОЩИНІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ	11
Сіранчук Наталія Миколаївна, А.Шаджі Джордж РОЗВИТОК ОСВІТИ 5.0 В ЕПОХУ ІННОВАЦІЙ	14
Дроздова Ірина Петрівна ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ АГРАРНОГО НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ	22
Фролова Маргарита Едуардівна ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	24
Голінько Дмитро Анатолійович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна ВИКЛАДАННЯ ПРАВА МОРЯКА ЯК СКЛАДОВА ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В МОРСЬКИХ ЗВО	26
Демченко Володимир Миколайович НАУКОВИЙ СТИЛЬ: ВІДХІД ВІД РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНИЙ ПРИНЦИП	29
Шевченко Микола Вадимович, Панченко Микита Вадимович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна РОЛЬ МОРСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МОРСЬКИХ АКАДЕМІЙ	31
Варипасв Олексій Михайлович, Міносян Андрій Сергійович СВІТОГЛЯДНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СТУДЕНТСТВА В УМОВАХ СОЦІОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ УКРАЇНИ	35
Антонова Вікторія Анатоліївна РОЛЬ ФАХОВОЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ВОКАБУЛЯРА МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ: ЛІНГВОМЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	37
Грабар Наталя Григорівна ЩОДО ПСИХОЛОГО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ СПІЛКУВАННЯ	40
Нагрибельна Інна Анатоліївна ФОРМУВАННЯ МОВНОГО ЕТИКЕТУ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ	43
Лихо Андрій Русланович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна	46

ЕТИКА ТА КУЛЬТУРНА ОБІЗНАНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКОГО ОФІЦЕРА	
Колесник Владислав Володимирович ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ АБІТУРІЄНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ	49
Бабишена Мар'яна Ігорівна ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ ФАХІВЦІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	51
Ляшкевич Антоніна Іванівна ІНТЕГРАЦІЯ МОВНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УПРАВЛІНСЬКУ, МЕТОДИЧНУ І НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХИ СИСТЕМНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	53
Пазяк Алла Сергіївна, Добровольська Вікторія Анатоліївна, Лещенко Альона Михайлівна МОТИВАЦІЙНІ БАР'ЄРИ У ВИВЧЕННІ ФІЛОСОФІЇ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ: АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ	56
Берегова Галина Дмитрівна ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ВИБІРКОВИХ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ	61
Моїсєєва Наталія Іванівна ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	65

НАУКОВИЙ SANDPIT «ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ» / SCIENTIFIC SANDPIT “PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION”

Anna McKenna THE BENEFITS OF INTRODUCING A STUDENT-LED SEMINAR AND VOCABULARY BUILDING ACTIVITY	69
Мельникова Анастасія Сергіївна ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	69
Alona Yurzhenko, Olena Kononova, Yuliia Bevzenko EDTECH TOOLS WHILE TEACHING MARITIME ENGLISH	72
Olena Moroz FLIPPED CLASS TECHNIQUE FOR CONTENT LANGUAGE INTEGRATED LEARNING	78
Таловиря Галина РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ І ПІДТРИМАННІ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	81
Iryna Shvetsova, Valeriia Bondarenko MULTIMODAL DISCOURSE IN MARITIME ENGLISH TEACHING: INTEGRATION OF AUTHENTIC TASKS INTO PROFESSIONAL TRAINING AND ENHANCEMENT OF TEACHER	83

COMPETENCE	
Oleksandra Litikova ENHANCING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF MARITIME ENGLISH TEACHERS VIA OCEAN LEARNING PLATFORM (OLP)	86
Semseddin Daldal, Muhammet DEMİRBİLEK VISUAL DESIGN OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS BEFORE AND AFTER THE EDUCATION MODEL	89
Enise Ozcankaya, Muhammet DEMİRBİLEK INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN FEAR OF MISSING DEVELOPMENTS IN SOCIAL MEDIA (FOMO) AND ACHIEVEMENT	95
Афанасієвська Ірина Олександрівна РОЗВИТОК НАДПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У ВИКЛАДАЧІВ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	102
Рябуха Іван Михайлович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ ВИКЛАДАЧАМИ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	105
Огородник Наталя АКТУАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ У ЗМІСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ	107
Pohorletska Nadiia USING AI-POWERED TECHNOLOGIES IN TEACHING MARITIME ENGLISH	110
Iryna Shvetsova, Antonina Bulyna, Lyudmyla Kruhlenko GLOBAL EDUCATION FOR SOCIAL IMPACT: ADVANCING THE COIL MODEL IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION	112
Tamari Dolidze, Natia Vasadze BOOSTING ESP SPEAKING FLUENCY WITH AI: PRACTICAL CASES FROM BUSINESS AND MARITIME ENGLISH	116
Margaret Russell EMBEDDING COLLABORATION INTO TEACHING AND LEARNING	116

ВОРКШОП «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА» / SCIENTIFIC WORKSHOP “CURRENT PROBLEMS OF PSYCHOLOGY: THEORY AND PRACTICE”

Закалик Галина Михайлівна ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	119
Пушин Олександр Вікторович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ МОРЯКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	122
Компанович Маріанна Станіславівна, Карапінка Григорій Степанович ВКЛЮЧЕННЯ В ОСВІТНЮ ПРОГРАМУ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ	125

Viktoriia FILIPPOVA PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF INFLUENCE ON THE EFFECTIVENESS OF CIVIL SERVANTS' TRAINING	127
Serhii Lezhenko, Valeriia Frolova METHODS OF PSYCHOLOGICAL INFLUENCE ON IMPROVING COMBAT READINESS OF MILITARY UNITS	129
Ігнатенко Вікторія Олександрівна ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ ПСИХОЛОГА ДО КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ	131
Віремейчик Анатолій Миколайович, Татарченко Олександр Борисович ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК У ЗГУРТОВАНOSTІ КОЛЕКТИВУ ТА ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА НЬОГО	134
Богомоллова Марина Юрїївна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ОРГАНІЗАЦІЯХ	137
Безлущька Олена Петрівна САМОТНІСТЬ НА МОРІ ЯК ЧИННИК МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я: ПСИХОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ	139
Кривоусков Дмитро Володимирович, Добровольська Вікторія Анатоліївна КУЛЬТУРНИЙ ШОК ТА МІЖКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ МОРЯКІВ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОМУ МОРСЬКОМУ ЕКІПАЖІ	141
Багненко Володимир Юрїйович ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	144

**КРУГЛИЙ СТИЛ «МЕНЕДЖМЕНТ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАКТИКИ» /
ROUND TABLE “MANAGEMENT: MODERN TECHNOLOGIES AND PRACTICES”**

Панчук Іван Володимирович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАКТИЦІ МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	148
Сорока Олена Михайлівна ПСИХОЛОГО-АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ ЯК ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ	150
Стовба Тетяна Анатоліївна МОДЕЛЬ КОЛЬОРОВИХ СТИЛІВ УПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ У МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ ЕКІПАЖІ МОРСЬКОГО СУДНА	153
Тарасюк Алла Василівна ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	156
Піддубняк Олександр Вікторович УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ	158
Бевз Сергій Васильович НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	160

Ратушняк Володимир Володимирович ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ	162
Родіонов Євгеній Олександрович СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	164
Вольська Олена Михайлівна МЕНЕДЖМЕНТ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ	166
Резолюція III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання освітніх компонентів соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі», проведеної на базі Херсонської державної морської академії 5 червня 2025 року	169

Збірник матеріалів конференції

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ
КОМПОНЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Відповідальні за випуск *Добровольська В.А., Врублевський Р.Є.*

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Пазяк А.С.*

Друк, фальцювально-палітурні роботи *Врублевський Р.Є.*

Підписано до друку 26.06.2025
Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.

Умов. друк. аркушів 26,75. Тираж 140 прим.

Науковий парк Херсонської державної морської академії

«Інновації морської індустрії»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4319 від 10.05.2012

73000, м. Херсон, пр. Незалежності 20.

